WIDENER
HN PA4C 5

Aus 80062.15 (2)

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

Bought with income
from the Bequest of
HERBERT NASH, JR. '05

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA
TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK
OKLEVÉL-MÁSOLATAI.

ISMERTETI

ÓVÁRY LIPÓT.

MÁSODIK FÜZET.

BUDAPEST.
KIADJA A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.
1894.

Digitized by Google

~~Aus 80064.5 (2)~~

Aus 80062.15 (2)

HARVARD UNIVERSITY LIBRARY MAY 16 1969

Budapest. 1894. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

Digitized by Google

A MOHÁCSI VÉSZ UTÁNI KORSZAKBÓL SZÁRMAZÓ

S A XVI. SZÁZAD VÉGÉIG TERJEDŐ

OKLEVELEK KIVONATAI.

Digitized by Google

Digitized by Google

1.

1526 szeptember 24. Morello Domokos levele Bécsből Contarini Ferencz velenczei nemeshez, a mohácsi veszedelemről. *Velenczei levéltár.*

2.

1526 szeptember 27. Az udinei helytartó értesíti a signoriát a felől, hogy a törökök Budát elfoglalták s Bécset is fenyegetik. *Velenczei levéltár.*

3.

1526 szeptember 28. Az udinei helytartó közli a signoriával a mohácsi vészt követő eseményekről kapott hireket. *Velenczei levéltár.*

4.

1526 szeptember 29. Frangepán Kristóf (tutor protectorque Regni Sclavoniae et Comitatus Posegae) levele Dandolo Gian Antonio velenczei nemeshez a mohácsi veszedelemről, melyet a vezérek tudatlanságának tulajdonít. Budán, úgymond, mindössze csak 50 gyalogos volt, kik megadták magukat; a törökök azonban csak harmadfél napig maradtak Budán. Ferdinánd, írja továbbá, nagy készületeket tesz Magyarország elfoglalására; a magyarok azonban készebbek a töröknek meghódolni mint a németnek. *Velenczei levéltár.*

5.

1526 szeptember (kelet nélkül). A török szultán levele a velenczei köztársasághoz, melyben azt a magyarországi hadjárat s a mohácsi ütközet felől értesíti. Mellékelve az elesettek jegyzéke. *Velenczei levéltár.*

6.

1526 október 2. A velenczei signoria titkos jegyekkel írt levele konstantinápolyi követéhez. Örömét kéri kifejeztetni.

Digitized by Google

a porta előtt a magyarországi győzelmek felett és értesíti a követet, hogy külön üdvözlő küldöttséget fog menesztení Konstantinápolyba. *Velenczei levéltár.*

7.

1526 október 4. Pozsony. Brodarics István levele VII. Kelemen pápához. A magyarországi híreket illetőleg hivatkozik Burgio báróhoz intézett levelére. Végül ezeket írja: Nyilván láthatja Szentséged nemcsak a mi veszedelmünket és romlásunkat, hanem az ebből az összes kereszténységre háramolható romlást is. Kérem Szentségedet, a mindenható Isten szerelmére, csináljon békét a kereszténységben. Fegyverkezzenek mindnyájan a közös ellenség ellen, hogy ha már minket nem is, megmenthessék legalább a többi keresztényeket. (Levelét így írja alá: S. Brodericus infelix infelicis Regis et Regni Cancellarius.) *Vatikáni levéltár.*

8.

1526 október 5. A velenczei signoria levele franciaországi követéhez, a pápa által Magyarország érdekében megindított diplomatiai actió ügyében. *Velenczei levéltár.*

9.

1526 október 12. Velenczei tanácshatározat a portához küldendő üdvözlő követség ügyében. *Velenczei levéltár.*

10.

1526 október 22. Zárai Jeromos (Hieronimo di Zara), Frangepán Kristóf tisztje, Dandolo Gian Antoniohoz. Leírja körülményesen a mohácsi csata előzményeit, a csata lefolyását s a katasztrófa utáni állapotokat. Szerinte a vész el lett volna kerülhető, ha a király bevárja vala Frangepánt seregével, s ha Zápolya János idejében megérkezik hadaival. A katasztrófa után, úgy mond, Frangepán öntött lelket a népbe; s a dunántúli megyék kormányzójukká kiálták ki őt. Levéliró nem hiszi, hogy Zápolya, kit asszonyos embernek mond, megválasztatnék királylyá. A levélhez mellékelve van a Mohácsnál elesett magyar urak névsora. *Velenczei levéltár.*

11.

1526 november 11. A velenczei signoria titkos jegyekkel írt levele konstantinápolyi ügyvivőjéhez. Jelzi az üdvözlő követ, Minio Márk elindulását. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

12.

1526 november 12. A velenczei signoria magyarországi kémjének jelentése a mohácsi ütközet lefolyásáról s az ezt követett eseményekről János király megválasztatásáig. *Velenczei levéltár.*

13.

1526 november 16. János király levele Székesfehérvárról a velenczei signoriához, melyben magyar királylyá való megválasztatását és megkoronáztatását jelenti. *Velenczei levéltár.*

14.

1526 decžember 14—23. Napló Zápolya János magyar király küldöttjének Fiumei Ferencz, zenggi püspöknek, a velenczei signoria előtt való megjelenéséről. A követ 12 patricius által a signoria elé kisértetve, röviden előadta a mohácsi ütközet lefolyását, a katasztrófát a vezérek féltékenységének tulajdonítván, kik nem akarták bevárni Zápolya seregét. Jelenti ezután Zápolyának Magyarország királyává történt megválasztatását. Zápolya János felajánlja barátságát a signoriának. Másnap ismét megjelent a tanács előtt s János királynak azon óhaját adá elő, hogy az élelmiszerek, miket Magyarország eddig Ausztriába szállított, ezentúl velenczei területre szállíttassanak. Kéri a signoriát, küldjön hozzá két állandó követet, kik szükség esetén neki tanácscsal szolgáljanak. A signoria 10 nap múlva bocsátotta el az onnét Rómába induló követet, azon kijelentéssel, hogy visszatértekor bővebben fogják megbeszélni a dolgokat. *Velenczei levéltár.*

15.

1526 deczember 14. A velenczei signoria válasza a zenggi püspök előterjesztéseire. Örömmel veszi tudomásul János király megválasztatását és kifejezést ad abbeli reményének, hogy a barátságos viszony fenn fog maradni köztük. Egyebeket, a követnek Rómából való visszatértekor lesz alkalmuk megbeszélni. *Velenczei levéltár.*

16.

1526 deczember 16. A velenczei signoria értesíti franczíaországi ügyvivőjét a zenggi püspök követsége felől. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

17.

1526 deczember 22. A velenczei signoria tudatja római követével, hogy a zenggi püspök nemsokára Rómába fog érkezni. *Velenczei levéltár.*

18.

1526 deczember 31. Toledo. V. Károly császár levele a magyar rendekhez, fivérének Ferdinándnak magyar királylyá történt megválasztatása alkalmából; egyúttal megbizólevél a rendekhez küldött követe, Don Antonio de Mendoza számára. *Bécsi állami levéltár.*

19.

(1526.) Egy Mircse által csak rövid kivonatban jelzett kelet nélküli levélben, a velenczei signoria s V. Károly császár közt folyt béketárgyalásokról van említés téve; Velencze a többi közt ajánlkozván Ferdinándnak Magyarország békés megnyeréséhez segítségére lenni s neki 6 hó alatt lefizetendő 50,000 aranyra terjedő pénzsegélyt nyujtani. *Velenczei levéltár.*

20.

1526. Ferdinánd király nyilt levele Magyarország népeihez, magyar királylyá való megválasztatása alkalmából. Óva inti a nemzetet, hogy ne hódoljon meg Zápolya János erdélyi vajdának, ki Székesfehérvárra önkényűleg gyűlést hívott egybe s magát ott hívei által megválasztatá s az őrizetére bizott koronával megkoronáztatá. Igéri, hogy a nemzet szabadságát és kiváltságait meg fogja óvni, az országot a török ellen megvédi s mindent elkövet, hogy a török által elfoglalt véghelyek visszaszereztessenek. A kik pedig János pártjáról megtérnek, azoknak teljes bocsánatát és kegyelmét igéri. *Orosz-lengyel levéltárak.*

21.

1527. január 11. A velenczei tanács előtt megjelenik Magyar Miklós (Nicolo Ongaro), kit a signoria Magyarországba küldött volt, hogy a történtekről jelentést tegyen. Szól a Székesfehérvárt 1526 november 5-én tartott országgyűlésről, melyen Zápolya János királylyá választatott. Ferdinánd is küldött két követet az országgyűlésre, de ezeket csak János megkoronáztatása után hallgatták ki. János király a zenggi püspököt követül küldi Velenczébe, Rómába és Franciaországba. A török 15 évre fegyverszünetet kötött Zápolyá-

Digitized by Google

val. János király Frangepán Kristófot nevezte ki horvát bánná s az üresedésben levő főpapi székeket híveivel töltötte be.

A Ferdinánd-pártiak is tartottak gyűlést Pozsonyban, hol Mária királynő tartózkodik, s megválasztották Ferdinándot királylyá. Ezek közt van Báthory István nádor, Batthyányi Ferencz horvát bán, Thurzó Elek volt kincstárnok és Tamás veszprémi püspök. *Velenczei levéltár.*

22.

1527 január 22. Cschernemell. Jurisich Miklós tudósítása Ferdinánd királyhoz, a horvát országgyűlésről. *Bécsi állami levéltár.*

23.

1527 február 1. A velenczei doge levele János királyhoz, melyben Magyarország királyává történt s a zenggi püspök által a signoria tudomására hozott megválasztatása alkalmából szerencsekivánatát, a követ által nyilvánított baráti érzelmeiért pedig, ezek őszinte viszonzása mellett, köszönetét, valamint azon reményét is fejezi ki, hogy a Magyarország és Velencze közti kereskedelem, mely némi idő óta, az idők mostohasága miatt, félbeszakíttatott, élénkebb lendületet veend. *Velenczei levéltár.*

24.

1527 február 6. Esztergom. János királynak berzenczei Bornemissza Jánoshoz intézett meghivólevele a márczius 17-re Budára egybehitt országgyűlésre. (Másolat.) *Bécsi állami levéltár.*

25.

1527 február 7. Jelentés a velenczei signoriához Németországból s a magyar határszélről. A vajdáról (János királyról) az a hír, hogy meghalt. *Velenczei levéltár.*

26.

1527 február—márczius. Szidlovieckу Kristóf Ferdinánd királyhoz küldött lengyel követ jelentéséből. Az 1527 február 24-én Krakkóban kelt utasításokban kifejti a lengyel király, hogy Ferdinándnak a magyar korona elnyerésére nem adhat segítséget, magának is elég gondot okozván országának a tatár dúlások elleni megvédése. Tekintve azonban a veszélyt, melyet keresztény fejedelmek egymás elleni harcza nemcsak Magyarországra, de az egész kereszténységre nézve maga után vonhat, késznek nyilatkozik, a

Digitized by Google

Ferdinánd és János közti békés egyezséget mindenképen elősegíteni.

Ferdinánd Prágában márczius 16-án fogadta a követet, s kezdetöket vették a tárgyalások, melyek folyamán Ferdinánd beleegyezett abba, hogy Olmützba biztosokat küldjön a békealkudozásokra. Kiköti azonban, hogy János megbizottainak száma a százat meg ne haladja; a tárgyalások június 15-ig befejeztessenek s a biztosoknak 10 nap engedtessék a hazatérésre. *Orosz-lengyel levéltárak.*

27.

1527 márczius 23. Följegyzés. A János király hívei által Budán tartott országgyűlésről. *Bécsi állami levéltár.*

28.

1527 márczius 27. Prága. Bernát trienti püspök bizonyítja, hogy Schidlovieczky átvette Ferdinándtól a János királylyal kötendő egyezség pontozatait, melyeknek megtartását Ferdinánd megigérte. *Orosz-lengyel levéltárak.*

29.

1527 április 14. Zsigmond király válasza János király követének. (Kivonat.) Köszöni, hogy János király elfogadta az ő javaslatait, a Ferdinánddal való kiegyezésre nézve. A fegyveres ellentállást nem tanácsolja, annál kevésbbé a török segélyért való folyamodást, mely nemcsak Magyarországra, de az egész kereszténységre nézve is veszélylyel jár. *Orosz-lengyel levéltárak.*

30.

1527 április 17. Buda. János király levele Zsigmond lengyel királyhoz. (Kivonat.) Hozzájárulását jelenti ki a Zsigmond követei által Olmützben előterjesztendő egyezségi pontokhoz; követül pedig Olmützba a lengyel király részéről Sidlovieczky Kristóf kanczellárt kéri kiküldetni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

31.

1527 május 13. A velenczei signoria levele konstantinápolyi követéhez, melyben utasítja a signoria köszönetét kifejezni Ibrahim basának Ferdinánd részéről a portánál tett lépéseket illető bizalmas közléséért. A signoria örvend, hogy Ibrahim basa is belátja, mi indítja Ferdinándot ama lépésekre. Mindenekelőtt ugyanis Morvaország birtokát óhajtja, hogy aztán Sziléziával, Cseh- s Magyarországgal együtt annál hatalmasabbá tegye fivérét, a császárt. A signo-

Digitized by Google

ria utasitja követét, kimutatni, mily káros következményeket vonna maga után Ausztria ilyetén elhatalmasodása. Ennélfogva ajánlatosnak tartja Zápolya János támogatását Ferdinánd ellenében, s hogy mindent el kell követni, hogy ez utóbbi ne kapja meg a magyar trónt. *Velenczei levéltár.*

32.

1527 május 22. A velenczei signoria francziaországi követe által értesíti a franczia királyt a felől, hogy Ferdinánd követet küld a portához, ki már Boszniában is van, hol a szandzsáknak egy Ferdinánd kanczellárja által Ibrahim basához intézett levelet adott át s azonfelül védmenetet kért a portától, hogy Konstantinápolyba jöhessen. A signoria megküldi az említett levél másolatát, mely világot derít Ferdinánd politikájára, ki az egész keresztény világ fölötti uralomra törekszik. *Velenczei levéltár.*

33.

1527 május 25. A velenczei signoria levele konstantinápolyi követéhez. Ferdinánd a német birodalmi rendeket gyűlésre hívta, hogy magát római királylyá s a császári méltóság örökösévé megválasztassa. A Valladolidban tartott spanyol országgyűlés 600,000 aranyat ajánlott fel a császárnak, ki minden erejét testvére, Ferdinánd támogatására fordítja. A signoria utasítja követét, hogy közölje e híreket Ibrahim basával, kinek bölcsesége találni fog módot, a császár s testvére terveinek meghiúsítására most, midőn még könnyen menne a dolog. A főfeladat megakadályozni Ferdinándot Magyarország elfoglalásában, s e végből erős hadsereget küldeni Ferdinánd ellen, hogy kénytelen legyen kivonulni végkép Magyarországból s a határos Ausztriából. *Velenczei levéltár.*

34.

1527 május 27. és 31. A velenczei titkos állami tanács értesíti konstantinápolyi követét a Zápolya János és Ferdinánd közt, a lengyel király közvetítésével, folyt tárgyalások felől, melyek oda irányulnak, hogy János elégedjék meg Erdély birtokával, s Ferdinánd legyen Magyarország királya. A tanács a kibékülés ellen van. *Velenczei leveltár.*

35.

1527 július 30. János király levele Veglia sziget proveditorához, melyben Velenczébe indított követét Bonzagno János, váradi prépostot figyelmébe ajánlja. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

36.

1527 augusztus 10. A velenczei signoria levele konstantinápolyi követéhez. Örömét fejezi ki azon hír fölött, hogy a porta lovasságot rendelt küldeni János király segítségére, s hogy csak Ibrahim basa megérkezését várják, hogy a sereget megindítsák. A signoria melegen óhajtja, hogy ez mihamarább történjék, mert Jánosnak gyors segélyre van szüksége, hogy az őt fenyegető veszélyből kimeneküljön. *Velenczei levéltár.**)

37.

1527 augusztus 22. (Kivonat.) Ferdinánd király a Buda alatti táborból értesíti Zsigmond lengyel királyt a magyarországi hadviselés eddigi eredményei felől. *Oroszlengyel levéltárak.*

38.

1527 augusztus 22. Valieri Ágoston, vegliai proveditor, tudatja a signoriával, hogy Bonzagno János, a magyar király követe, Vegliába érkezett és hajót kért, mely őt Parenzóba szállítsa; de a kapitány távollétében kérését nem teljesíthették. Közli a követtől kapott magyarországi híreket János király hadi készülődéseiről, a fekete ember lázadásáról s lefejeztetéséről stb. *Velenczei levéltár.*

39.

1527 augusztus 25. Valieri Ágoston, vegliai proveditor, levelének kivonata: A magyar követ számára hajót fogadott, mely őt kiséretével együtt 7 aranyért Velenczébe szállítsa. Beszéli a követ, hogy Tótországban találkozván Frangepán Kristóffal, ez mély sajnálatát fejezé ki, hogy a velenczei mészárosok küldötteitől 200 ökör el lett rabolva, és ajánlkozott annyi marhát szállítani, a mennyit a signoria parancsolni fog. *Velenczei levéltár.*

40.

1527 augusztus 30. Napló János király követének, a velenczei signoria előtt való megjelenéséről. A magyar díszruhában levő követ 12 velenczei nemes kiséretében jelent

*) Mircsének e levél másolatához csatolt jegyzete szerint a signoria *1527 június 21-ki* levelében meghagyta konstantinápolyi követének, oda hatni a portánál, hogy Ferdinándot Ausztriában is támadja meg.

Digitized by Google

meg s átnyújtá királyának Budán július 25-én kelt megbízólevelét s latin beszédben fölajánlá a signoriának János király barátságát. *Velenczei levéltár.*

41.

1527 szeptember 2. Frangepán Kristóf értesíti Dandolo Gian Antoniót János király szorult helyzetéről, a ki a főurak és főpapok nagy részétől elhagyatva, aug. 12-én Ferdinánd elől Budát odahagyni kényszerült és pénz hiányában nem tud hadakat gyűjteni. Frangepán nem mehet védelmére seregével, mert Báthory György, Batthyány Ferencz, More László s a többiek a Dráva vidékét megszállva tartják, s neki nincs elegendő pénze, hogy seregeit kimozdítsa. Arany és ezüst holmikat küld szolgája Hotkovics Márton által Velenczébe, hogy pénzzé tegye azokat; eddig már 40,000 aranynál többet áldozott János király szolgálatában, de ezer haláltól sem riad vissza uráért, királyáért. *Velenczei levéltár.*

42.

1527 szeptember 2. János király követe titkos kihallgatáson pénzbeli segélyt kér ura részére, mert sereg hiányában nem tarthatja fönn magát Ferdinánd ellenében. *Velenczei levéltár.*

43.

1527 szeptember 3. A velenczei signoria titkos jegyű levélben értesíti konstantinápolyi követét a váradi prépost küldetéséről. A signoria tudva azt, hogy a szultán ohajtása, megtartani Jánost a magyar trónon, a követet kedvező fogadtatásban részesítette, de pénzbeli segélyt, a liga által levén igénybe véve, nem ajánlhatott fel. Ellenben figyelmeztette a követet arra, hogy a szultánnál ez irányban kedvezőbb eredményre lehet kilátása. A magyar követ köszönettel vette a szultán jóakaratára vonatkozó hírt s felhívta egyúttal a signoria figyelmét Károly s Ferdinánd hódítási terveire, melyek Magyarország megszerzéséhez fűzvék.

A signoria mindezeket konstantinápolyi követe által közöltetni kívánja Ibrahim basával, mindenképen igyekezvén oda hatni, hogy Ferdinánd tervei meghiúsíttassanak.*) *Velenczei levéltár.*

*) Mircse jegyzete: A »Reverendo proposito Varadiense« ki van húzva az eredeti fogalmazványban és »Un oratore« szavak által helyettesítve. De kétségen kívüli, hogy az orator a váradi prépost volt.

Digitized by Google

44.

1527 szeptember 19. A velenczei signoria levele konstantinápolyi követéhez. Örömmel vette tudomásúl az elismerést, melylyel Ibrahim basa a Ferdinánd és Károly császár terveire vonatkozó tudósításokat fogadta, és hogy a boszniai szandzsákot s a többi török parancsnokokat Ferdinánd terjeszkedésének meggátlására utasította. A mi Ferdinánd követségét illeti, a követ helyesen járt el, midőn Ibrahimot a spanyol udvarban nevelkedett Ferdinánd ravaszságára figyelmeztette. A követküldés valóban nem egyéb ravasz cselfogásnál; a milyen cselfogásokkal sikerült Károly császárnak a pápát tévútra vezetni s Itália egy részét hatalmába keríteni. Ferdinánd épúgy akar eljárni a törökkel, s egyedüli czélja az, hogy Ausztria a világhatalmat magához ragadja. Ne higyjenek tehát neki, mert minden szava csalás s hazugság. *Velenczei levéltár.*

45.

1527 szeptember 19. A velenczei signoria levele konstantinápolyi követéhez. Tudatja vele, Ibrahim basával s a porta többi tagjával való közlés végett, a friauli helytartótól vett magyarországi híreket Ferdinánd hadi mozgalmairól s Budára való bevonulásáról. Reméli, hogy Ibrahim rendeletei foganatosíttattak, s hogy e szerint Ferdinánd tervei dugába fognak dőlni. Ujból figyelmezteti a portát a nagy veszélyre, melyet Magyarország alávetése, s e szerint a magyaroknak a németekkel való egyesülése, Ausztria elhatalmasodásánál fogva maga után vonhat. *Velenczei levéltár.*

46.

1527 szeptember 20. A velenczei signoria előtt a magyar követ bemutatja Frangepán Kristóf levelét, mely szerint János király fényes győzelmet vívott ki Ferdinánd felett. *Velenczei levéltár.*

47.

1527 október 1. Zeno Péter konstantinápolyi követ jelentése a signoriához, a Ferdinánd kiterjeszkedése felől Konstantinápolyba érkezett hírekről s a magyarországi hadjáratra való készülődésekről. *Velenczei levéltár.*

48.

1527 október 12. János király követe a signoria előtt távozási szándékát jelenti be s kiséretet kér Ragusáig. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

49.

1527 október 12. Parboni Endre Veszprémből értesíti a velenczei dogét, János királynak Tokajnál szeptember 27-én szenvedett vereségéről s a csatavesztést követett eseményekről, Ferdinánd megkoronáztatásáról stb. *Velenczei levéltár.*

50.

1527 október 15. Zeno Péter, konstantinápolyi követ, tudatja a signoriával, hogy a Ferdinánd király győzelméről szóló hírek következtében, a portán nagy tanácskozások folynak a megindítandó magyarországi hadjárat ügyében. *Velenczei levéltár.*

51.

1527 október 18. Kolozsvár. (Kivonat.) Laski Jeromos vajda felszólítja egy lengyelországi barátját, hogy az Oroszországban szolgált katonák közűl 1000 lovast s 500 gyalogost küldjön Munkácsra, János király szolgálatába. Fölemlíti, hogy az erdélyiek 80,000 arany forintnyi adót szavaztak meg János királynak s Szt-György napjára ismét ugyanannyit igértek fizetni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

52.

1527 október 31. A Velenczében levő magyar követ Magyarországból vett híreket közöl a signoriával, János király győzelméről. *Velenczei levéltár.*

53.

1527 deczember 30. A magyar követ közli a signoriával a Magyarországból kapott híreket, melyek szerint János király Tállyán tartózkodik és több katonája van, mint annak idején Lajos királynak volt; 40,000-re teszik emberei számát. Ferdinánd Budáról Bécsbe készül; a pártján levő magyar urak nagyon elégedetlenkednek. János király serege három felé osztva: Váradon, Egerben és Kassán táborozik. *Velenczei levéltár.*

54.

1527. V. Károly császár levele Magyarország rendeihez. Fivérének, Ferdinánd római királynak Magyarország királyává való megválasztatása fölött örömét fejezvén ki, támogatását igéri Magyarországnak a közös ellenség ellen. (E levelet Károly császár követe, Mendoza Antal, vitte Magyarországba, kinek ez megbizólevelűl is szolgált.) A csá-

Digitized by Google

szár egyidejűleg hat magyar főúrhoz intézett levelet, köszönetet mondva az adott jó tanácsokért. *Simancasi levéltár.*

55.

1528 január 7. A velenczei signoria elhatározza, hogy titkos ügynököt küld Magyarországba. Ferdinánd terveinek kipuhatolása céljából. *Velenczei levéltár.*

56.

1528 január 13. Zarabon Domokos, velenczei ügynök, Magyarországból visszatérvén, jelentést tesz a signoriának útjáról; részletesen ismerteti a magyarországi általános helyzetet. János királynak Eger melletti seregéről azt mondja, hogy 20,000 főből áll, nagyszámú huszársággal és hajdúkkal. Ferdinándnak Budán és Pesten levő seregében, az erős hideg miatt, nagy a halandóság. János király arany- és ezüstpénzeket veret stb. *Velenczei levéltár.*

57.

1528 február 5. Debreczen. (Kivonat.) János király tudatja Zsigmond lengyel királylyal, hogy Tornallyai Jakab kiszabadítására irányuló kérését nem teljesítheti. *Oroszlengyel levéltárak.*

58.

1528 február 7. Levél a velenczei signoriához Németországból, a birodalmi rendek hadi készületeiről. A vajdáról az volt a hír, hogy meghalt. *Velenczei levéltár.*

59.

1528 február 11. A velenczei signoria levele konstantinápolyi követéhez. Közli a Ferdinánd győzelmeiről s János királynak Erdélybe való visszavonulásáról, valamint Károly császárnak nagymérvű hadi készületeiről érkezett híreket, utasítván őt, hogy e híreket Ibrahim basával titkon közölve, ennek figyelmét az Ausztria elhatalmasodásából eredhető veszélyre fölhívja. *Velenczei levéltár.*

60.

1528. február 28. Naplókivonat János király követének a velenczei signoriával való tárgyalásáról. János pénzsegélyt kért Velenczétől Ferdinánd ellen s ajánlatot tett, hogy a köztársaságnak vágómarhát fog szállítani. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

61.

1528 február 28. Az udinei helytartó Bécsből érkezett két zsidótól vett híreket közöl a signoriával. Solm Miklós Bécsbe érkezett; Ferdinándot, ki kevés sereggel Esztergomban van, a királynővel együtt, Bécsbe várják. János király a Tisza vidékén erős hadsereg élén áll s Ferdinándtól két várat foglalt el. *Velenczei levéltár.*

62.

1528 márczius 3. Az udinei helytartó által Magyarországba küldött s innét visszatért ügynök jelenti, hogy február 14-én Budáról hét napi járásnyira tiz fegyverestől kisért kalmárokkal találkozott, kik visszatérítették útjából; és ezektől megtudta, hogy János király erős hadsereg élén Budán van s készül a németek ellen. Táborában törökök, tatárok, muszkák és magyarok vannak. Ferdinánd seregét rossznak mondják és nagy a halálozás soraiban. Mondják, hogy a magyarok szüretkor megmérgezték a szőllőt s több mint 6000 német esett áldozatúl. *Velenczei levéltár.*

63.

1528 márczius 6. Értesítés Udineből a signoriához, mely szerint Németország felől olaszok érkeztek oda, kiknek egyike 17 nappal előbb Esztergomban volt s ott találta Ferdinándot. Salm gróf Csehországba ment hadakért. Thurn Miklós Kassa felé indúlt János király ellen, ki nagy sereggel a lengyel határszélen tartózkodik. *Velenczei levéltár.*

64.

1528 márczius 8. Az udinei helytartó értesíti Görzből a velenczei signoriát, hogy Magyarországba készül, Ferdinánd és János király ügyeinek kipuhatolása végett. *Velenczei levéltár.*

65.

1528 márczius 10. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi kivonat. A legátus tudakozódott a Konstantinápolyból vett hírek felől és kérte, ismertessék meg vele a János király és a török között kötött szerződés pontjait, hogy közölhesse azokat a pápával. Kívánságát nem teljesíthették, mert maguk sem ismerik e pontokat, de ha ismerték volna, akkor sem közlik vele. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

66.

1528 márczius 12. Az udinei helytartó közli a velenczei signoriával a magyar ügyek felől Venzonéból és Chiusiból kapott tudósításokat. *Velenczei levéltár.*

67.

1528 márczius 12. A velenczei signoria utasítja franczia országi követét, közölni a franczia királylyal, mint szövetségesével, a Konstantinápolyból érkezett következő híreket: Múlt évi deczember 30-án odaérkezett János magyar király követe, Laszki Jeromos, ki, mint mondja, Franczia-országban is járt s ott a Szt-Mihály renddel diszíttetett föl s egyéb kitüntetésekben részesül. Laszki a szultán által fogadtatván, annak segítségét kérte Ferdinánd ellen. A szultán kedvezően fogadta a magyar követet s pártfogását és szövetségét ajánlá föl a magyar királynak Ausztria ellen. Márczius 10-én vala indulandó a szultán Drinápolyba és szükség esetében maga fog a hadsereg élére állani, vagy Ibrahim basát küldi Ausztria ellen. Laszki sok kitüntetésben részesült s távoztakor parancs adatott, hogy 10,000 lovas kisérje őt Erdélyország határáig. *Velenczei levéltár.*

68.

1528 márczius 13. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi kivonat. A magyar követ ohajtandónak véli, hogy a signoria követet küldjön János királyhoz. A doge azt felelte, hogy tanácskozni fog ez iránt a saviókkal. *Velenczei levéltár.*

69.

1528 márczius 13. Az udinei helytartó közli a velenczei signoriával a venzonai község levelét két Loretóba zarándokló magyar pap jöveteléről, kik János király ügyeiről igen biztató tudósításokat hoztak. *Velenczei levéltár.*

70.

1528 márczius 18. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi kivonat. A signoria levelet kapott konstantinápolyi követétől, február 5-iki kelettel, a magyarországi hadjáratra való készülődésekről. *Velenczei levéltár.*

71.

1528 márczius 18. A velenczei doge levele természetes fiához, a Konstantinápolyban tartózkodó Gritti Alajoshoz. Nagy örömmel vette a hírt a János magyar király s a

Digitized by Google

szultán közti szövetségre vonatkozólag általa vezetett tárgyalások kedvező eredményéről; kivánatos levén, hogy Velencze jó barátot birjon Magyarország királyában. Ohajtandónak tartja azonban, hogy az ő közbenjárása titokban maradjon. Ha közleni valója van János királylyal, közöltesse mások által, s ha írni kell hozzá, a levelet ne írja alá, hanem csak így írjon: Felségednek leghűbb szolgája stb. Magyarországba ne menjen; s ha a szultán Drinápolyba talál menni, ő találjon valami ürügyet, hogy Konstantinápolyban maradhasson, hol a signoriának nagy szüksége van rá. *Velenczei levéltár.*

72.

1528 márczius 18. A velenczei doge levele konstantinápolyi követéhez, a természetes fia, Gritti Alajos által, a signoria megbizásából a portával fölvett és János magyar király támogatására irányult tárgyalások ügyében, melyekre nézve a doge szigorú utasítást ad, hogy a legmélyebb titokban tartassanak. *Velenczei levéltár.*

73.

1528 márczius 23. A velenczei signoria által Magyarországba küldött Pintér Ferencz jelentése a magyarországi helyzetről. Ferdinánd februárban Budán volt s Batthyányi Ferenczet horvát bánná, Török Bálintot temesi főispánná nevezte ki. Ferdinánd serege Budán, Pesten és Váczott tartózkodik, de rosszúl van fizetve és soraiban nagy a halandóság. Ferdinánd Budáról Bécsbe utazott, honnét a birodalomba és Csehországba szándékozik menni, hogy a török ellen segítséget eszközöljön ki. János király ügyeit a jelentés igen kedvező színben tünteti fel; seregei jól vannak fizetve; Nyitrát és Galgóczot bevették s most 14—15,000 ember 60 ágyúval Kassa felé indúlt. Az országban el van terjedve a török segítség híre. *Velenczei levéltár.*

74.

1528 márczius 23. és 30. A velenczei signoria utasításokat ad a portához menesztett rendkívüli követének, Contarenonak, a követendő útat s az Ibrahim basának szánt ajándékok átadását illetőleg. *Velenczei levéltár.*

75.

1528 márczius 24. és 27. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi kivonatok a magyar követ által János király ügyei és Ferdinánd s az özvegy királyné Bécsbe való érkezése felől vett értesülésekről. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

76.

1528 márczius 29. A velenczei signoria közli flórenczi követével a Ferdinándnak magyarországi hadi működéséről s János királynak a szultán általi támogatásáról érkezett híreket. *Velenczei levéltár.*

77.

1528 április 3. Az udinei helytartó közli a velenczei tizek tanácsával, a venzonai hatóság márczius 30-án kelt jelentését a lengyel király követének megérkezte felől, a ki János királynak Ferdinánd király felett kivívott győzelméről hozott tudósítást. E győzelmet a Gráczból vett hírek is megerősítik. *Velenczei levéltár.*

78.

1528 április 8. Zeno Péter, velenczei követ, jelentést tesz Konstantinápolyból Ibrahim basával a signoria rendeletéből tartott értekezéséről, melynek eredményekép a porta elhatározta, megtartani Zápolya Jánost a magyar trónon, s e végből jelentékeny hadi erőt szándékozik Magyarországba küldeni *Velenczei levéltár.*

79.

1528 április 9. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi kivonat az udinei helytartó április 7-iki jelentéséről, mely a lengyel követ hírét Ferdinánd seregeinek vereségéről megerősíti. *Velenczei levéltár.*

80.

1528 április 10. Bodzeczin. Tomiczki krakkói püspök levele Albert brandenburgi őrgrófhoz, János király magyarországi vereségeiről és Tarnowba való menekléséről. *Oroszlengyel levéltárak.*

81.

1528 április 11. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi feljegyzés a nagyszombati ünnepről. A magyar követ nem volt jelen: rokonai látogatására utazott Rezoba. *Velenczei levéltár.*

82.

1528 április 12. Kivonat egy trevisói kereskedő fiának Budáról márczius 26-án küldött leveléből, melyben azt írja, hogy Budán nem lehet üzletet csinálni, mert a város egyik nap János királyé, másik nap Ferdinándé. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

83.

1528. április 13. Daissoli Herkules a velenczei signoria által a zágrábi püspökhöz menesztett titkos követ a tizek tanácsa előtt jelentést tesz küldetése eredményéről. A püspököt Kriseváczon kereste föl, hol a horvát főurak a Ferdinánd által követelt 700 lovas kiállítása végett tanácskoztak. A püspök Dobrovába adott neki találkozót, hol azon ajánlatot tevé, hogy titkos jegyeket küldend a signoriának, hogy vele minden időben levelezhessen. Később felhatalmazta a követet a maga, és Tahi János, Bánffy János, Ampo János és Erdődy Péter nevében annak kijelentésére, hogy ők készek Velenczének meghódolni (venir a devotion de questo Stado) és Ferdinánd ellen fordulni, biztosításúl pedig, készek 15 tótországi várat átadni Velenczének, azon föltétel alatt, hogy Velencze őket Ferdinánd és a török ellen minden időben meg fogja védelmezni. Ajánlkoznak 3000 könnyű lovast és 2000 gyalogost szerezni Velenczének, fejenkint 3 arany havi zsolddal. A zágrábi püspök ajánlatot tett továbbá a magyar-, cseh-, tót-, német- és törökországi híreknek rendes közlése iránt is, azon esetre, ha a futárokat Velencze fizeti. *Velenczei levéltár.*

84.

1528 április 20. Az udinei helytartó jelentése a signoriához Nicolo da Venzano magyarországi kémkedésének eredményéről. Ferdinánd Bécsből Csehországba utazott. Buda, Esztergom, Pozsony s több más hely Ferdinánd kezén van. János csekély sereggel Erdélyben tartózkodik. *Velenczei levéltár.*

85.

1528 április 22. A velenczei signoria utasítása a portához menesztett rendkívüli követe, Contareno Tamás számára. A konstantinápolyi rendes követ utasításához tartván magát, sürgesse a török hadseregnek Zápolya János segítségére Magyarországba való indítását. Fejtse ki a porta előtt annak szükségét, hogy mialatt Ibrahim basa Magyarországban működik, a boszniai basa Ferdinándot Stájerországban, Karinthiában s Krajnában támadja meg; hol alig fog ellentállásra találni. E hadi tény nagy előnyére fog válni Zápolya Jánosnak is. Nyerje meg e célnak magát a boszniai basát is s birja rá, hogy azon esetre, ha a signoriának szüksége volna reá, Krajnából előbbre is hatoljon Velencze felé. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

86.

1528 április 22. A velenczei signoria a tizek tanácsa határozata alapján tudatja konstantinápolyi követével az osztrák-spanyol hadgyűjtésről s Itália elleni készületekről érkezett híreket; utasítja, hogy közölje ezeket Ibrahim basával s fejtse ki előtte elhalaszthatlan szükségét János király erélyes támogatásának. Kívánatos, hogy a boszniai szandzsák erős haddal mihamarabb Stájerországba és Karinthiába nyomuljon. *Velenczei levéltár.*

87.

1528 április 26. Zeno Péter velenczei követ jelentést tesz Konstantinápolyból a Ferdinánd követeinek jövetele alkalmából Ibrahim basával tartott értekezletéről. Figyelmeztette Ibrahim basát a spanyolok fondorkodásaira, ki azt viszonozta, hogy jól ismeri embereit, s bármit mondjanak, nem fogja beleegyezését adni, hogy Ferdinánd megkapja Magyarországot. *Velenczei levéltár.*

88.

1528 április 29. Zeno Péter velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. Tudatta Ibrahim basával, hogy a velenczei követek Spanyolországban le lettek tartóztatva. A basa ezt nagy meglepetéssel vette tudomásúl. A magyarországi dolgokat illetőleg kijelentette, hogy a török hadak mihamarabb meg fognak indúlni. Eddig is csak a Magyarországban uralkodó inség által lettek feltartóztatva. *Velenczei levéltár.*

89.

1528 április 30. Feljelentés a velenczei tizek tanácsához bizonyos Hannibal ellen, a ki Mária királyné embere volt, s jelenleg mint Ferdinánd titkos megbizottja, kémszolgálatokat teljesít a köztársaság területén. *Velenczei levéltár.*

90.

1528 április 30. Zeno Péter velenczei követ jelentése Konstantinápolyból a krimiai események felől, melyek a magyarországi hadjáratot késleltetik. *Velenczei levéltár.*

91.

1528 május 3. Tarnov. János király levele Tomiczki Péter krakkói püspökhöz. Minthogy Zsigmond király a vele kötött szövetség föltételeinek, többszörös sürgetései daczára, sem tesz eleget, megküldi a püspöknek a szövetségi szerző-

Digitized by Google

dés másolatát s közbenjárását kéri a királynál. Felsorolja az előnyöket, melyek e szövetségből úgy Károly császár és Ferdinánd hatalmi törekvéseivel, mint a törökökkel szemben Lengyelországra háramolhatnak. Tagadja, hogy a magyarok elpártoltak tőle, mint azt ellenségei híresztelik; ellenkezőleg, Magyarország nagy része, távolléte daczára is, az ő pártján van. Most is követet küldtek a magyarok hozzá, Dóczy János személyében, hogy hűségöket kinyilatkoztassák. *Oroszlengyel levéltárak.*

92.

1528 május 4. Contareno Pál, a velenczei köztársaságnak a törökökhöz menesztett rendkívüli követe, jelenti Sebenicoból, hogy a signoria utasításait a Konstantinápolyból érkezett tudósításokkal együtt megkapta, és hogy a magyar ügyben azok szerint fog eljárni a szultánnál s Ibrahim basánál. Ferdinánd követei már elindúltak Boszniából Konstantinápoly felé. *Velenczei levéltár.*

93.

1528 május 9. Velenczei tanács jegyzőkönyvi kivonat a magyar követ visszatéréséről Rezoból; közölték vele a nápolyi győzelemről érkezett híreket. *Velenczei levéltár.*

94.

1528 május 12. és 16. Zeno Péter velenczei követ jelentése Konstantinápolyból az általa és Gritti Alajos által Ferdinánd követei küldetésének meghiúsítása érdekében kifejtett actióról. Ferdinánd követei május 14-én érkeztek Konstantinápolyba. Gritti hosszasan értekezett Ibrahim basával és határozott igéretet vett tőle, hogy János királyt segíteni fogja. Karabogdán, a ki Ferdinánd pártján áll, engedélyt kért a portától, hogy a lengyel király ellen háborút indíthasson, de vissza lett utasítva. *Velenczei levéltár.*

95.

1528 május 15. A velenczei tizek tanácsa meghagyja konstantinápolyi követének, hogy ha Ferdinánd követei oda-érkeznek, minden lépésökre ügyeljen. *Velenczei levéltár.*

96.

1528 május 20. A velenczei tizek tanácsa sietteti a törökök hadi készülődéseit s javasolja, hogy a boszniai basa támadja meg Laibachot. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

97.

1528 május 21. A velenczei signoria követének jelentése Szerajevoból, az itt látott és tapasztalt dolgokról, a magyar rabszolgák és a Magyarországból elhurczolt ezüst edények s egyéb drágaságok nagy mennyiségéről stb. *Velenczei levéltár.*

98.

1528 május 22. János király levele Tarnovból a velenczei signoriához. Hivatkozva Velenczében tartózkodó követére s ahoz küldött tudósításaira, ismétli megválasztatása történetét, mely őt teljes jog szerint, csupán három Ferdinándpárti főúr szavazatának híjával, emelte a magyar trónra. Ferdinánd ellenében ő kész volt ügyét birói eldöntés alá bocsátani, s még Károly császárt is hajlandó lett volna birául elfogadni; de Ferdinánd a fegyveres megoldást erőszakolta. Ferdinánd hatalmi tényei, ha Magyarországon sikert aratnak, immár Olaszországra is ki fognak terjeszkedni; ezért a signoriának legfőbb érdeke azoknak útját állani János király segélyezése által. Egyebeket a követ bővebben fog előterjeszteni. *Velenczei levéltár.*

99.

1528 május 29. Zeno Péter velenczei követ jelentése Konstantinápolyból, Musztafa basával tartott értekezletéről. Musztafa basa úgy tudja, hogy a szultánnak erős szándéka János királyt megvédeni Ferdinánd ellen, s hogy már régen megindította volna a hadjáratot, ha nem volna oly nagy a drágaság Magyarországban; hol most olyanok a viszonyok, hogy egy szamár tartása többe kerül, mint a mennyibe azelőtt 20 ló tartása került. A helyzet javultával az indulásra kész török hadsereg azonnal megindúl. Ferdinánd követei azt akarják elhitetni, hogy a magyar rendek hívták Ferdinándot az országba, s hogy a magyarok nem akarják az erdélyi vajdát (l'Ardelli = erdélyi), hanem Ferdinándot. Musztafa nem hiszi, hogy Ferdinánd követei képesek legyenek valamit kivinni Ibrahim basánál, mert a porta oly föltételeket fog szabni, melyeket a császáriak el nem fogadhatnak.

Gritti Alajos is értekezett János király érdekében Ibrahimmal s kivitte, hogy a király itt levő titkárával Tranquillóval parancsot küldtek a tatároknak, hogy a muszkákat támadják meg. A szendrői szandzsák is kapott parancsot, hogy törjön be Erdélybe. Hasonló parancs ment az oláh vajdához is. Utasítva lettek a parancsnokok mindazon

Digitized by Google

városokat és helységeket, melyek János királynak nem engedelmeskednek, elpusztítani; János király pedig utasítva lett, hogy a lengyel király segítségével iparkodjék a török hadakhoz csatlakozni. *Velenczei levéltár.*

100.

1528 május 29. Zeno Péter velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. Megtudván, hogy Ferdinánd követei Ibrahim basához szándékoznak menni, megelőzte őket s Gritti Alajossal s Jánus bey dragománnal együtt a basához ment. Rámutatott Ferdinánd ravasz fondorlataira, ki azért késett követeket küldeni Konstantinápolyba, hogy előbb Itáliába indíthassa seregét, s azalatt, míg itt követei jó szóval tartják a portát, ott kénye szerint végezhessen. A Magyarországba szánt német hadakat is mind Itálába készül indítani. Ibrahim beismervén, hogy rögtöni intézkedés szükséges, megigérte, hogy külön kihallgatást fog a velenczei követ számára kieszközölni a szultánnál. Időközben megérkeztek Ferdinánd követei, kiket Ibrahim el is fogadott, a velenczeieket ezalatt egy mellékterembe küldvén. A követek távozása után, megmutatta Ibrahim az általuk ajándékba hozott két kupát. *Velenczei levéltár.*

101.

1528 május 30. Zeno Péter velenczei követ jelentése Konstantinápolyból a szultántól kért külön meghallgatás felől. Jelen voltak: Ibrahim basa, Ajasz basa, Janus bey dragomán, a követ s titkára. Beszéde bevezetésében utalt az őszinte barátságra, mely oly régóta fönnáll Velencze s a porta közt. Azután bebizonyítani iparkodott, hogy Ferdinánd csak azért küldött most követeket Konstantinápolyba, hogy jó szóval elámítván a portát, azalatt a német császári hadak Olaszországban előre haladhassanak. Velencze tehát a szultán segélyéért folyamodik s utasíttatni kéri a boszniai szandzsákot, hogy Laibachon át Ausztriába nyomúljon, s más oldalról is a német-spanyol hadak előrenyomúlását megakadályozza. A szultán igen szivesen fogadta a velenczei követet s megigérte, hogy Velencze kivánságát teljesíteni fogja. Ferdinánd követei a következő napra valának audienciára rendelve. Ibrahim, kit a követ Velencze leghívebb barátjának mond, azt igérte, hogy a békeajánlatok csak azon föltétel alatt fognak elfogadtatni, ha Ferdinánd s a császár kötelezik magukat, hogy Velenczét s Francziaországot nem háborgatják. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

102.

1528 május 31. A venzonei hatóság jelentése az udinei helytartóhoz. Magyarországból egy domonkos-rendi szerzetes jött, a ki híreket hozott a Ferdinánd-pártiak Kassa mellett szenvedett vereségéről és Báthory Istvánnak, Ferdinánd főemberének, ura érdekében kifejtett tevékenységéről. *Velenczei levéltár.*

103.

1528 május. János király utasítása a velenczei signoriánál levő követe Bonzagno János váradi prépost számára a Velencze által nyújtandó hadi segély kieszközlése ügyében. Kifejti annak szükségét, hogy Ferdinánd meg legyen gátolva abban, hogy bátyjának Károly császárnak segítséget nyújthasson. Kellő hadi segélylyel János tehetetlenné fogja tenni Ferdinándot. A lengyel király segítségére bizton számíthat, valamint a törökére is, mert ez belátta Ferdinánd kétszinűségét, ki egyfelől békéért kunyorál a portánál, másfelől hirdeti a török elleni háború szükségét. *Velenczei levéltár.*

104.

1528 június 1. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi feljegyzés a Magyarországból érkezett hírek felől, melyek szerint Ferdinánd seregei a Szepességben április 24-én nagy vereséget szenvedtek és János király ügyei egyebekben is kedvezően kezdenek alakulni. *Velenczei levéltár.*

105.

1528 június 3. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi kivonat a magyar követ jelentéséről, hogy János király seregei Pozsonynál márczius 26-án és 29-én diadalmaskodtak Ferdinánd felett. *Velenczei levéltár.*

106.

1528 június 11. és 15. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi feljegyzések az úrnapi isteni tiszteletekről, melyeken a doge környezetében ott volt a magyar követ is. *Velenczei levéltár.*

107.

1528 június 21. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi kivonat a konstantinápolyi követ május 12., 19. és 30-iki leveleiből, melyek szerint Ferdinánd követei megérkeztek és kihallgatást kaptak. Ibrahim pasa megütközött azon, hogy Ferdinánd magát magyar királynak nevezi; János királyról semmit sem tudnak Konstantinápolyban. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

108.

1528 június 26. A velenczei signoria levele konstantinápolyi követéhez. Nagy örömmel vette a követ jelentéseit a külön kihallgatásról, a hadi készületekről, Ibrahim basa jóindulatáról és fényes igéreteiről stb. A követ iparkodjék továbbra is hasonló eredménynyel működni, s főkép odahatni, hogy Ferdinánd követei kihallgattatlanúl távozzanak a portáról. *Velenczei levéltár.*

109.

1528 június 30. Egy Nürnbergből vett levél kivonata. A német rendek nem hajlandók Ferdinándot segíteni a magyarok ellen. *Velenczei levéltár.*

110.

1528 július 5. Contareno Gáspár, a velenczei köztársaság követe a sz. széknél, jelenti Viterbóból, hogy a császárpárti bibornokok és Musetola császári követ Ferdinándhoz küldték a velenczei származású Gianandrea Sbardellatit, ki mint az esztergomi érsek küldöttje tartózkodott a sz. széknél. Sbardellati azelőtt Zápolya-párti volt, de újabban a Ferdinánd-párthoz csapott át. Küldetésének czélja reábirni Ferdinándot, hogy sereget küldjön Itáliába. *Velenczei levéltár.*

111.

1528 július 12. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi kivonat, a magyar király követe kihallgatásáról, a ki urának május 22-én kelt levelét nyújtotta át. *Velenczei levéltár.*

112.

1528 szeptember 1. A velenczei tizek tanácsa értesíti konstantinápolyi követét a felől, hogy megkapta tudósításait Ferdinánd követeinek megérkezéséről. *Velenczei levéltár.*

113.

1528 szeptember 9. A venzonai hatóság levele az udinei helytartóhoz Gianbattista Bergamasco és magyar származású felesége megérkezéséről, kik Esztergomból jöttek és érdekes híreket hoztak a magyarországi állapotok felől. *Velenczei levéltár.*

114.

1528 október 8. és nov. 1. Feljegyzés a Szent-Márk napján és mindenszentek ünnepén tartott isteni tiszteletről, melyen a magyar követ is jelen volt. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

115.

1528 október 11. János király követe tudomására hozza a velenczei signoriának, hogy a franczia király 50,000 arany forintnyi kölcsönt ajánlott fel János királynak; ugyanannyit kér a velenczei signoriától is; viszonzásúl magyarországi vágómarhák szállítását igérve, úgy hogy a köztársaság bőven el lesz látva hússal. Arra is kéri a signoriát, hogy a franczia király példájára követet küldjön János királyhoz. *Velenczei levéltár.*

116.

1528 októbsr 24. Vilnáról kelt levél a velenczei signoriához, mely a szerémi püspök tudósítása alapján megerősíti a János király sikereiről szóló legutóbbi híreket. Ferdinándot majdnem egészen elhagyták hívei; Pozsonyba hirdetett gyűlést Szent-Miklós napjára, de el kellett halasztania és Gráczba áttennie a magyarországi események következtében. *Velenczei levéltár.*

117.

1528 november 6. Bonzagno János magyar követ közli a velenczei signoriával a Magyarországból érkezett legújabb híreket, János királynak Ferdinánd ellen kivívott három rendbeli győzelméről. Szeptember 17-én János király vezére Czibak, 4000 emberrel győzedelmeskedett Báthory Endre serege fölött. Szeptember 20-án János király Ujlaknál újabb győzelmet vívott Ferdinándnak az esztergomi érsek, a veszprémi püspök, Thurzó Elek s mások által vezérelt 5000 főnyi serege fölött. Harmadszor Lippa és Solymos közt győzött a szerb hadakkal Perényi Péter és Török Bálint seregei fölött. *Velenczei levéltár.*

118.

1528 november 9. A franczia követ előterjesztése a velenczei signoriához, a János király részére felajánlott franczia segély felől. *Velenczei levéltár.*

119.

1528 november 24. A velenczei doge levele természetes fiához, Gritti Alajoshoz, melyben kéri, hogy a törökök magyarországi hadjáratában semmi esetre se vegyen részt, hanem maradjon Konstantinápolyban. Kárpótlásúl a rhodusi lovagságot vagy 1000 aranyra rugó apátság jövedelmét ajánlja fel neki. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

120.

1528 november 24. A doge levele konstantinápolyi követéhez Zenohoz, ugyan ez ügyben. Gritti részvétele a török háborúban igen kedvezőtlenül hangolná a keresztény hatalmakat Velencze ellen. *Velenczei levéltár.*

121.

1528 deczember 16. Sebastiano Giustiniani jelenti Párisból a velenczei signoriának, hogy a magyar követ elutazott, 30,000 aranyat vivén magával ura részére. *Velenczei levéltár.*

122.

1528 deczember 29. A velenczei signoria francziaországi követe útján értesíti a franczia királyt, hogy konstantinápolyi követétől vett hírek szerint, a török szultán nagy hadi készületeket tesz a tavaszi magyarországi hadjáratra, s e végből békét és szövetséget kötött a lengyel királylyal. *Velenczei levéltár.*

123.

1528 deczember 30. A velenczei tizek tanácsa kémeket küld Insbruckba, Németországba, Bécsbe és Budára. *Velenczei levéltár.*

124.

1529 január 1. és 8. A velenczei államkönyvek följegyzése az újévi és vízkereszti isteni tiszteletről, melyeken a doge kiséretében a magyar követ is meg van említve. *Velenczei levéltár.*

125.

1529 január 2. A velenczei tizek tanácsa Konstantinápolyban sürgeti a magyarországi hadjáratot és Ferdinánd tartományainak megtámadását. *Velenczei levéltár.*

126.

1529 január 21. A velenczei signoria értesülvén, hogy a szultán a magyarországi hadjárat tervét elejteni készül, utasítja konstantinápolyi követét, hogy figyelmeztesse Musztafa basát e fordulat következményeire. A szultán megigérte, hogy János királyt segíteni fogja. Ez igéret be nem váltása tán annak tulajdonítható, hogy némely oldalról János király halálának hírét terjesztették; holott János

Digitized by Google

király, mint velenczei követe bizonyítja, a legjobb egészségnek örvend s biztosan reméli, tavaszszal visszahódíthatni elvesztett országrészeit. Velencze számít a szultán azon igéretére, hogy Magyarország visszahódítása után, fegyvereit Ferdinánd ellen fordítja. Ellenkező esetben attól lehet tartani, hogy János király elhagyatottságában kibékül Ferdinánddal, s akkor nem lesz többé alkalom megakadályozni Ausztria terjeszkedését. A mi a porta azon szándékát illeti, hogy békét köt Ferdinánddal s abba belefoglalja Velenczét is, az a köztársaságra nézve semmi előnynyel nem fog birni, mert V. Károly császárt s a német fejedelmeket a békekötés semmiben sem fogja kötelezni Velenczével szemközt. Az egyedüli teendő a háború megindítása, mielőtt még Ferdinánd megvethetné lábát Magyarországban. *Velenczei levéltár.*

127.

1529 január 23. Insbruck. Ferdinánd király levele az egri püspökhöz. Helyesli a hadsereg szükséges költségei iránt tett intézkedéseit, valamint Katzianernek a Tiszán való átkelési tervét. A soproni országgyűlésre küldendő biztosok iránt már megtette a kellő rendelkezéseket. (Fogalmazvány.) *Bécsi állami levéltár.*

128.

1529 január 25. A magyar követ jelentése a velenczei signoriához, János király felől kapott értesüléseiről. *Velenczei levéltár.*

129.

1529 február 12. A velenczei tizek tanácsa konstantinápolyi követei útján rendeletet kér kieszközölni a boszniai basa számára, hogy 6—8000-nyi sereggel Friaulba rontson Ferdinánd birtokainak pusztítására. *Velenczei levéltár.*

130.

1529 február 25. A velenczei doge kéri Gritti Alajost, hogy titkos közlendőit bízza Giacomo della Vedovára, a köztársaság konstantinápolyi első titkárára. *Velenczei levéltár.*

131.

1529 február 25. A velenczei doge megbízza Carolduni Jakabot, a köztársaság konstantinápolyi második titkárát, hogy igyekezzék kitudni Gritti Alajos titkát és közölje azt titkos irásban a tizek tanácsával. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

132.

1529 márczius 21. és 28. Feljegyzés a virágvasárnapi és húsvéti istentiszteletről, melyen a doge környezetében a magyar követ is említve van. *Velenczei levéltár.*

133.

1529 márczius 31. A velenczei signoria levele konstantinápolyi követéhez. Értesülvén Károly császár erős hadi készületeiről, a köztársaság szükségesnek látta megújítani tengeri hadait. E mellett azonban legnagyobb reményét abba helyezi, hogy a porta rövid idő alatt hadjáratot fog indítani Ferdinánd ellen, János királyt visszahelyezi s aztán Ausztria ellen fordúl. A császár terveit ily módon lehetne legjobban ellensúlyozni. Utasítja a követet, hogy ez irányban működjék a portánál, s mindenekelőtt eszközöljön ki parancsot a boszniai szandzsákhoz, hogy Velencze felszólítására 6—8000 lovast küldjön Friaulba. *Velenczei levéltár.*

134.

1529 június 8. A velenczei signoria konstantinápolyi követéhez intézett levélben örömét fejezi ki a porta azon elhatározása fölött, hogy János királynak magyarországi trónjára való visszahelyezése czéljából hadjáratot indít. *Velenczei levéltár.*

135.

1529 június 15. Buda. A magyar tanácsosok levele Ferdinánd királyhoz. A török betörése miatt az országgyűlés összehivására nem lehet gondolni; de a katonaállítás ügyében elküldték a királyi rendeleteket a főrendekhez és vármegyékhez, a katonákat részben Pestre, részben Pécs alá és Horvátországba rendelve. A hadi segélyül fizetett 20 denárnyi adót minden jobbágy után még 30 denárral toldták meg. A naszádosok költségei fedezése iránt, nehogy azok idő előtt szétoszoljanak vagy az ellenséghez pártoljanak, felszólítást intéztek Tolna és Baranya vármegyékhez és a Duna menti városokhoz. *Bécsi állami levéltár.*

136.

1529 június 24. Ferdinánd király utasítása az erdélyi rendekhez küldött követe, Pempflinger István számára, a török elleni felkelés ügyében. Ferdinánd el levén határozva, a birodalom s több külföldi fejedelem segélyével, személyesen állani a török ellen vezetendő hadjárat élére, azon

Digitized by Google

utasítást adja követének, hogy az erdélyi rendeket minél nagyobb számban való csatlakozásra buzdítsa. *Bécsi állami levéltár.*

137.

1529 június 27. Egy belgrádi levél kivonata. A törökök a vízáradások miatt nem mehetnek előre. Ferdinánd Németországban van, magyarországi serege igen csekély számú. A moldva és oláh vajdák János király felhivására Erdélybe törtek s azt János uralma alá hajtották.

A belgrádi szandzsák hadai Ferdinánd seregétől 70 naszádot foglaltak el. János király Belgrádban találkozni fog a szultánnal. A nádor és az esztergomi érsek követet küldtek Ferdinándhoz, segítséget kérve a török ellen. Hír szerint elhatározták, hogy Pozsonyt, Székesfehérvárt és Esztergomot megerősítik, a többi várakat pedig odahagyják. *Velenczei levéltár.*

138.

1529 július 7. Lincz. Ferdinánd király Burgo Andráshoz intézett levelének kivonata. Aggodalommal tekint a törökök hadjárata elé, de mindent kész elkövetni, hogy elegendő sereggel fogadhassa őket. A pápai követ késik a bullákkal és pénzsegélylyel. *Simancasi levéltár.*

139.

1529 július 8. Lincz. Névtelen olasz levél Ferdinánd visszatértéről Regensburgból s a török elleni hadi készületeiről. *Simancasi levéltár.*

140.

1529 július 11. Budweis. Ferdinánd levele Burgohoz, a moldvai vajdának Erdélybe való betöréséről és az oláhországi vajda hasonló szándékáról. *Simancasi levéltár.*

141.

1529 július 13. Budweis. Levél Burgo Andráshoz. Ferdinánd levelet kapott a császártól, melyben ez tudatja vele, hogy rövid idő alatt bevonúl Olaszországba. A törökök előnyomulásáról aggasztó hírek érkeztek. *Simancasi levéltár.*

142.

1529 július 13. Trient. Levél Burgo Andráshoz. A hadi készületek nagyban folynak, de attól lehet tartani, hogy egyszerre Olaszországba és Magyarországba is kellvén csapatokat küldeni, ezek az elindulásban egymást megakadályozhatják. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

143.

1529 augusztus 18. Lincz. Ferdinánd király utasítása az V. Károly császárhoz menesztett követe gróf Nognerol számára. Fejezze ki Ferdinánd örömét a császárnak Olaszországba való érkezése fölött. Szóljon a török hadsereg betöréséről, mely kétszer akkora, mint a mohácsi csata alkalmával volt. Sürgesse a császári hadi segélyt. Ha a béke a császár és Francziaország közt nem sikerül, küldjön a császár legalább 3000 gyalogost s rendeljen golyókat a nápolyi partokról a török ellen. Ferdinánd értesült a felől, hogy a császár és Francziaország közti békébe Velencze nem lesz belefoglalva. Szükséges lesz tehát úgy a császár, mint az ő részéről is folytatni a háborút Velenczével, mint a közbéke háborítójával. *Simancasi levéltár.*

144.

1529 szeptember 6. Ferdinánd király levele Linczből V. Károly császárhoz. Ír a törökök támadásairól és sürgeti a császári segélyt. Az esztergomi érsekről azt mondja, hogy a törökhöz pártolt, s míg az őrizetül küldött gyalogságot nem akarta várába befogadni, a török csapatok abba minden ellenállás nélkül bejutottak. *Simancasi levéltár.*

145.

1529 szeptember 8. Ferdinánd király levele Linczből, De Salinas Mártonhoz. Örömmel vette a császár közelebbi jövetelének hírét, melyért gróf Nogarol által már köszönetet is mondott a császárnak. Sürgeti a császári segélyt s hírt ad a török hadi mozgalmairól. *Simancasi levéltár.*

146.

1529 szeptember 28. Buda. (Kivonat.) János király Tomiczki Péter krakkói püspököt értesíti ügyei jobbra fordultáról. *Orosz-lengyel levéltárak.*

147.

1529 szeptember 29. Buda. Brodarics István levele Tomiczki Péterhez és Sidlovecz] Kristófhoz. Néhány nap előtt érkezett meg Budára a franczia király követével együtt. A király Visegrádon volt, hová a koronáért ment. A király környezetében sok főúr van, köztük Bánffy János. A király országgyűlést hirdetett Lukács napjára. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

148.

1529 szeptember 30. Buda. János király levele Tomiczki Péterhez. (Kivonat.) Nehéztelését fejezi ki a lengyel királynak irányában tanusított magaviselete fölött. *Orosz-lengyel levéltárak.*

149.

1529 október 12. Buda. (Kivonat.) Brodarics István tudatja Tomiczky Péterrel és Sidlovecz Kristóffal, hogy levelüket megkapta. *Orosz-lengyel levéltárak.*

150.

1529 október 26. Velenczei tanácsjegyzőkönyvi kivonat. Gritti György Budáról érkezett tudósítása felől, hogy a szultán visszatérőben van Konstantinápolyba. *Velenczei levéltár.*

151.

1529 november 2. A velenczei doge levele Gritti Alajoshoz. A Magyar Miklós által küldött jelentését a törökök győzelmeiről nagy örömmel vette, és szerencsekivánatát küldi általa úgy a szultánnak és főembereinek, mint a szultán által országába visszahelyezett János királynak. *Velenczei levéltár.*

152.

1529 november 11. Belgrád. Liopardi Massimo jelentése a velenczei signoriához Ibrahim basa táborából. Gritti Alajost, kit ügyei Budán tartóztattak vissza, a táborban nem találván, kihallgatást kért Ibrahim basától, kinek köszönetet mondott Velencze iránt tanusított baráti érzelmeiért. Kifejté azután, hogy Velenczének legfontosabb érdeke meggátolni V. Károly császárt Itália meghódításában, s ez irányban számít Törökország segítségére, melyet Ibrahim basa már régebben kilátásba helyezett s most újból megigért. A franczia királynak egy követe van János királynál, ki 40,000 aranyat hozott neki. A szandzsákok parancsot kaptak, hogy János királynak legelső felszólítására segítségére menjenek. Grittit, ki nagy tekintélynek s befolyásnak örvend, a követ be akarja várni, hogy befolyását igénybe vegye. *Velenczei levéltár.*

153.

1529 november 13. Szulejman szultán levele Belgrádból a velenczei signoriához, magyarországi hadjárata ered-

Digitized by Google

ményeiről, Buda elfoglalásáról s János királynak Buda várába s az országba való visszahelyeztetéséről. *Velenczei levéltár.*

154.

1529 november. A velenczei doge levele Gritti Alajoshoz, János király főkincstárnokához. Sajnálattal értesült a felől, hogy a törökök Bécs alól visszavonultak, minek következtében Károly császár most egész erejével Olaszország ellen fordúlhat. A testvére, Gritti György által küldött hírt, hogy a török szultán a Szerémségben és Boszniában 30—30,000-nyi lovasságot hagy hátra, nagy megelégedéssel vette tudomásúl. *Velenczei levéltár.*

155.

1529 Kelet nélkűl. Egy szemtanú jelentése a velenczei köztársasághoz, a szultán magyarországi hadjáratáról. *Velenczei levéltár.*

156.

1530 január 11. A velenczei doge levele a szultánhoz. Szerencsekivánatát és örömét fejezi ki a szultán követe, János bey által közlött győzelmi hírek s különösen János magyar királynak visszahelyeztetése fölött. A signoria Mocenigo Tamást küldi ez alkalomból rendkivüli követségben a szultánhoz. *Velenczei levéltár.*

157.

1530 január 11. A velenczei államtanács a franczia és magyar királyok Velenczébe érkezett követeinek méltó ellátására 100 aranyat utalványoz. *Velenczei levéltár.*

158.

1530 január 24. A signoria értesíti konstantinápolyi követét a felől, hogy Ferdinándnak római királylyá való megválasztatását a Velenczében levő császári, milanói és mantuai követek nagy tüzijátékkal és üdvlövésekkel ünnepelték meg. *Velenczei levéltár.*

159.

1530 január 27. A signoria János király követének kijelenti, hogy királya iránt a legmelegebb érdeklődéssel viseltetik, s a régi barátságot vele tovább is fentartani reméli; jelenlegi helyzete azonban nem engedi, hogy érdekében pénzbeli áldozatokat hozzon. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

160.

1530 január 31. A velenczei signoria a portával való közlés végett tudatja konstantinápolyi követével, hogy János magyar király a szerémi püspököt követűl küldte Velenczébe, hogy a török hadak segélyével kivívott győzelmeiről jelentést tegyen. A követ pénzsegélyt is kért a signoriától, de ez tetemes hadi költségei miatt e kérést megtagadni kényszerűlt. A magyar követ társaságában volt Rincon franczia követ is. Mindketten 8 napig időztek Velenczében, honnét Svájczon át Franciaországba siettek. A signoria a magyar követnek útlevelet adott. *Velenczei levéltár.*

161.

1530 február 17. Bologna. A velenczei signoriának a sz. széknél levő követe, Contareno Gáspár titkos jegyű levélben jelenti az államtanácsnak, hogy János király excommunicatiója a consistoriumban a béke megkötése előtt egy nappal lett elhatározva. Az illető bullából a követ két pontot emel ki; az egyik szerint az excommunicatiót valamennyi püspök egyházi censura terhe alatt kihirdetni tartozik, a másik egyházi átokkal sújtja mindazokat, kik bármi módon hozzájárultak a török hadjárat megindításához. A követ kieszközölte a sz. széknél, hogy az excommunicatio nem lett a velenczei területen kihirdetve. *Velenczei levéltár.*

162.

1530 márczius 8. A velenczei signoria közli konstantinápolyi követével az olaszországi híreket, a többi közt Károly császárnak február 24-én Bolognában történt megkoronáztatását, megbízván őt, e híreket Ibrahim basával közölni. Utasíttatik továbbá mindenben Gritti Alajossal egyetértve eljárni. *Velenczei levéltár.*

163.

1530 márczius 11. Gritti Endre velenczei doge utasítása Konstantinápolyba menesztett rendkívüli követe, Mocenigo Tamás számára. Megbizatik Velencze szerencsekivánatát fejezni ki a szultánnak és a török miniszereknek, a magyarországi hadjáratban kivívott győzelmek s János királynak Magyarország birtokába való helyeztetése fölött. A többi tárgyalásokat illetőleg Mocenigo, Gritti Alajos és a Konstantinápolyban székelő állandó velenczei követtel egyetértve tartozik eljárni. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

164.

1530 márczius 11. A velenczei signoria meghagyja Bolognában levő követeinek, hogy a békekötési szerződésben, melyet a császárral és Ferdinánddal meg fognak kötni, a török megemlítését szigorúan mellőzzék. *Velenczei levéltár.*

165.

1530 márczius 29. Buda. Frangepán Ferencz kalocsai érsek levele Tomiczki Péterhez és Sidlovec Kristófhoz. Az országgyűlés folyama alatt hozzá és az esztergomi érsekhez levelek érkeztek Pozsonyból a pápa bullájának szövegével, melyben a szent atya János királyt s követőit egyházi átokkal sújtja. Megküldi e bulla másolatát. *Orosz-lengyel levéltárak.*

166.

1530 április 20. A velenczei államtanács a szultán három fiának körülmetéltetése alkalmából 2000 arany értékű ajándékokat küld Konstantinápolyba. *Velenczei levéltár.*

167.

1530 április 21. A velenczei tizek tanácsa határozata folytán a doge tudatja a konstantinápolyi követtel, hogy Gritti Alajos részéről, a János király által neki adományozott Zengg és Clissa városokat elfogadhatóknak tartja, de nem akarja, hogy Gritti személyesen foglalja el azokat, azáltal gyanut ébreszthetvén a császárnál és Ferdinándnál, kik csak nemrég kötöttek békét a köztársasággal. Ohajtandónak tartja, hogy ez elfoglalás János neve alatt történjék. *Velenczei levéltár.*

168.

1530 április 22. A velenczei signoria utasítja konstantinápolyi rendkívüli követét, Mocenigo Tamást, hogy azon esetre, ha a porta a török csapatoknak velenczei területen való átvonulása iránt kérdést intézne hozzá, biztosítsa azt a köztársaság jóindulatáról; de óvakodjék nyilatkozatát írásban adni vagy általában olyan igéretet tenni, mely a köztársaságot compromittálhatná. *Velenczei levéltár.*

169.

1539 április 29.—július 14. Utasítások Mocenigo Tamás velenczei rendkívüli követ részére, a velenczei-török békeszövetség megujítása ügyében. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

170.

1530 május 20. A velenczei signoria, János királynak Francziaországban tartózkodó követe által felszólíttatván, hogy a részéről János királyhoz küldött De Raven Jánosnak Magyarországba való utazásában segítségére legyen, meghagyja a sebenicói grófnak, hogy a nevezett küldöttnek minden tekintetben támogatására legyen. *Velenczei levéltár.*

171.

1530 június 24. Buda. Brodarics István levele Sidlovec Kristófhoz. (Kivonat.) Tudatja Ferdinánd egy csapatjának Nagymarosnál történt megveretését. *Orosz-lengyel levéltárak.*

172.

1530 július 8. Augsburg. V. Károly császárnak nejéhez írt levele kivonatban. Nagy reményeket táplál Magyarország visszahódítása iránt. Ezer spanyol harczos már benyomult Magyarországba s most még ezeret küldött oda a flórenczi táborból. *Simancasi levéltár.*

173.

1530 július 20. A velenczei signoria utasítja Károly császár és Ferdinánd melletti követét, hogy azon esetre, ha szó lesz a János király által egri püspökké kijelölt Gritti Alajos konstantinápolyi követségéről, mondja, hogy Gritti Alajos Perában nőtt fel, mindenben János királytól függ, s a velenczei signoriával semmi viszonyban nem áll. (Az utasításnak Jánosra vonatkozó szavai chiffrekben vannak írva.) *Velenczei levéltár.*

174.

1530 július 30. A velenczei signoria értesülve a felől, hogy Laski Jeromost János király Konstantinápolyba küldi, meghagyja ottani követének, hogy Laski működését figyelemmel kísérje. *Velenczei levéltár.*

175.

1530 augusztus 1. Theopolus Miklós velenczei követ jelentése Augsburgból, a Ferdinánd római királylyá való megválasztatása érdekében Károly császár által tett lépésekről. *Velenczei levéltár.*

176.

1530 augusztus 7. Theopolus Miklós velenczei követ jelentése Augsburgból. Gritti Alajosnak Konstantinápolyból

Digitized by Google

való távozását és Zápolya Jánoshoz történt utazását illetőleg megadta Ferdinándnak a signoria által kivánt magyarázatokat. Tudomására hozatott egy konstantinápolyi levél tartalma, mely szerint Ibrahim basa nehezteléséét fejezte ki a Konstantinápolyban székelő velenczei követ előtt, a császár és Velencze közt tudtokon kívül létrejött békekötés miatt. Ez ügyben való miheztartás végett utasításokat kér. *Velenczei levéltár.*

177.

1530 augusztus 12. Theopolus Miklós velenczei követ jelentése Augsburgból. Közli a Károly császár s a pápai követ közt lefolyt s neki titkos úton tudomására jutott beszélgetés tartalmát. A császár óhajtandónak mondá, hogy a török elleni keresztény hadjárattal egyidejűleg a zsinat is összeülne; mely egyrészt a szükséges egyházi reformokat létesítené, más oldalról az összes kereszténységet lelkesítené a török elleni harczra, melyre az ő s testvére Ferdinánd hadserege nem elégséges. *Velenczei levéltár.*

178.

1530 augusztus 18. A velenczei signoria levele konstantinápolyi követéhez. A János király követének, Laski Jeromosnak Konstantinápolyba való érkezése s küldetésének czélja felől tett jelentéséből úgy értesülvén, hogy Ferdinánd a lengyel király közvetítésével békét óhajt kötni János királylyal, utasítja a követet, hogy ez ügyben igyekezzék minden áron a valót megtudni, s azt rögtön közölni a signoriával. *Velenczei levéltár.*

179.

1530 szeptember 7. Augsburg. Theopolus Miklós velenczei követ Ferdinánd udvarán, jelentést tesz a signoriának a magyarországi hadsereg fővezérévé kinevezett Ronch Adolffal. Ferdinánd titkos tanácsosával való beszélgetéséről. Ronch szükségesnek tartja, hogy Velencze is segélyezze Ferdinándot a török ellen; a követ ezt arra való tekintettel, hogy Velencze, mint tengeri hatalom, leginkább van kitéve a török támadásoknak, lehetetlennek mondja. Mindazonáltal melegen óhajtja a keresztény fegyverek győzelmét. *Velenczei levéltár.*

180.

1530 szeptember 22. Gritti Alajos levele Nisből fivéréhez, Gritti Györgyhöz. Tudatja, hogy 13-án Károly császárnak és Ferdinánd királynak egy-egy követe indultak el Szerajevóból a portához gazdag ajándékokkal. Kételkedik.

Digitized by Google

hogy a porta tárgyalásokba bocsátkozzék velök, míg ő Konstantinápolyba vissza nem tér. Ír a török hadak előnyomulásáról Ausztria felé. *Velenczei levéltár.*

181.

1530 október 21. Krakkó. Zsigmond lengyel király levele a magyar főrendekhez, melyben pártfogásukba ajánlja Báthory István nádor özvegyét, Zsófia masoviai herczegnőt. *Orosz-lengyel levéltárak.*

182.

1530 november 3. és 26. A velenczei signoria magyarországi hadi híreket közöl konstantinápolyi követével. *Velenczei levéltár.*

183.

1530 november 12. A velenczei államtanács egy Saler Miklós nevű magyarnak (Nicolo Saler dicto Hungaro) Bécsben, Budán s a török táborban, titkos küldetésben, élete koczkáztatásával tett kitünő szolgálatait jutalmazni óhajtván, 24 arany tiszteletdíjat s holtig való eltartást szavaz meg neki; fiát pedig 4 arany havi fizetéssel palotaőrnek nevezi ki. *Velenczei levéltár.*

184.

1530 november 30. A velenczei signoria meghagyja a friauli helytartónak, hogy nézzen alkalmas ember után, a kit Ferdinánd és János ügyeinek kikémlelésére Magyarországba lehessen küldeni. *Velenczei levéltár.*

185.

1530 deczember 23. A signoria a törökkel Magyarországban járt Leompardo Miksát, mint veszélyes feladatokra alkalmas egyént, Carloviczon és Belgrádon keresztül a portára küldi, hova el is érkezett. *Velenczei levéltár.*

186.

1530 deczember 29. A signoria közli konstantinápolyi követével a Károly császárról és Ferdinándról Németországból vett híreket. Budára vonatkozólag nincs semmi tudósítás. *Velenczei levéltár.*

187.

1531 január 7. (Kivonat.) A velenczei signoria értesíti konstantinápolyi követét Budának a németek által történt megtámadtatása felől. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

188.

1531 január 19. A velenczei signoria közli V. Károly császár melletti követével, hogy Ferdinánd követei Konstantinápolyban nagy kitüntetésben részesültek s már a legjobb eredménynyel reméltek távozhatni, midőn hír érkezett Magyarországból, hogy a németek elfoglalták Esztergomot és Buda felé tartanak. Erre a határszéli szandzsákok parancsot kaptak a portától, hogy a fenyegetett részek segítségére siessenek, és Ferdinánd követeinek elbocsátása is el lett halasztva. *Velenczei levéltár.*

189.

1531 január 23. A velenczei signoria konstantinápolyi követe útján köszönetét fejezi ki Ibrahim basának a Ferdinánd követeivel való tárgyalásokat illető hírek közléseért. Tudatja, hogy Ferdinánd római királylyá koronáztatott. Mária özvegy magyar királynő pedig Flandria császári helytartójává lett kinevezve. *Velenczei levéltár.*

190.

1531 február 16. Lincz. Ferdinánd király titkos jegyekkel írt levele VII. Kelemen pápa mellett levő követéhez. A keletről érkezett hírek és a portánál levő követeinek tudósításai szerint immár bizonyos a törökök jövetele, kik nemcsak Magyarországot, de Ausztriát s az egész kereszténységet fenyegetik. Ferdinánd segélyért folyamodik a pápához s általa az összes keresztény hatalmakhoz, rámutatva a veszélyre, melynek a keresztény Európa Magyarország s Ausztria legyőzetése után ki lenne téve. Konstantinápolyban levő követeinek a porta határozottan kijelentette, hogy Magyarországot sajátjának tekinti s arról semmi körülmények közt nem hajlandó lemondani. *Simancasi levéltár.*

191.

1531 február 26. Névtelen jelentés Linczből. A béketárgyalások Ferdinánd és János közt nem vezettek eredményre. A lengyel király mindent megkisértett, hogy legalább egy évi fegyverszünetet eszközölhessen ki. János király kijelentette, hogy a török beleegyezése nélkül nem bocsátkozhatik mélyebb tárgyalásokba; egyelőre azonban elfogadta az április 22-én megkezdendő fegyverszünetet. A török ez évben Szilézia s Morvaországon kívül Nápoly, Sicilia és Génua ellen is szándékozik támadásokat intézni, hogy a császár olaszországi birtokainak védelmére kényszerülvén,

Digitized by Google

Ferdinándot ne segíthesse s a töröknek Bécs felé mi sem álljon útjában. A porta Ferdinánd követei előtt késznek nyilatkozott a békekötésre, ha Ferdinánd megigéri, hogy sem a pápát, sem a császárt nem fogja támogatni. *Simancasi levéltár.*

192.

1531 április 15. A velenczei signoria Ferdinándnak római királylyá választatását bejelentő levelére válaszolva, örömét fejezi ki a választás felett. *Velenczei levéltár.*

193.

1531 április 20. A velenczei signoria levele konstantinápolyi követéhez. Örömmel vette tudomásúl, hogy a szultán hozzájárult a Ferdinánd és János között egy évre kötött fegyverszünethez. Ferdinándról azt hallja, hogy Csehországban országgyűlést hirdetett. *Velenczei levéltár.*

194.

1531 április 23. A signoria levele francziaországi követéhez. Gritti Alajos a János király udvaránál tartózkodó franczia követnek, Ringon Antalnak kölcsönzött 10,000 arany behajtása végett, fivérét Györgyöt Párisba küldé. A signoria meghagyja francziaországi követének, hogy ez ügybe semmi áron ne avatkozzék. Ugyanerről a signoria 1531 április 27-én kelt levelével a császári udvaron volt követét is értesíti, hogy ha Gritti Györgynek Konstantinápolyba való utazása iránt kérdést intéznének hozzá, meg tudja adni a kellő felvilágosítást. *Velenczei levéltár.*

195.

1531 április 30. A velenczei signoria közli a császári udvarnál levő követével, hogy János és Ferdinánd követei Konstantinápolyba érkeztek. A szultán beleegyezett az egyévi fegyverszünetbe azon föltétel alatt, hogy Ferdinánd a béketárgyalások tartamára szolgáltassa át a lengyel királynak Esztergomot, Pozsonyt, Visegrádot és Óvárt. *Velenczei levéltár.*

196.

1531 május 28. A velenczei signoria tudatja francziaországi követével, hogy Gritti Alajos Budára érkezett. A szultántól parancsot várnak Esztergom meghódítására. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

197.

1531 július 17. A velenczei signoria értesíti konstantinápolyi követét Zantani Vincze zárai kapitány boszniai küldetése felől, melynek czélja volt, hogy Bosznia és Dalmáczia között a határvillongásokat a magyar királyok alatti száz éves állapotokhoz képest megszüntesse. *Velenczei levéltár.*

198.

1531 október 8. Drégely. Várdai Pál esztergomi érsek levele VII. Kelemen pápához. Sötét szinekkel ecseteli az ország siralmas állapotát. Elmondja János királynak Ferdinánd általi leveretését s az országból való kibujdosását, majd Ferdinándnak a török általi megtámadtatását, Buda, Visegrád, Fehérvár és Pest elestét, Ferdinándnak kiüzetését, Bécs ostromát, János királynak a magyar trónra való visszahelyezését. Ő a Ferdinándnak letett esküt megszegni nem akarván, vonakodott János király udvaránál megjelenni s Drégely várába vonult vissza. Miért is János őt érseksége összes jövedelmeitől megfosztotta. Szükségesnek látta tehát a saját és egyháza érdekében magához a törökhöz folyamodni pártfogásért, s elment a Bécs alatt táborozó Ibrahim basához, ki pártfogását nem tagadta meg és Gritti Alajos és Laski Jeromos által fölkérette János királyt, hogy őt méltóságában s birtokaiban ne háborgassa. Ennyiből állott a törökkel való érintkezése; egyháza iránti gondoskodása szolgáljon mentségeül. Most pedig Ő Szentsége excommunicatióval sújtván János királyt, ő kötelességének tartotta Ferdinándnak meghódolni, ki azonban vetélytársai vádaskodásainak hitelt adván, őt az esztergomi érsekségből kizáratni rendelte. Ajánlja tehát magát Ő Szentsége kegyeibe s pártfogásába, s kéri rábirni Ferdinándot, hogy az érsekség birtokába visszahelyezze. *Róma. Vatikáni levéltár.*

199.

1531 november 3. A velenczei signoria tudatja római követével, hogy Konstantinápolyba követek érkeztek János királytól s Perényi Pétertől, a köztük levő differenciák ügyében. Ezek közt fölemlítik, hogy János királynak Franczia országba küldött követét, Laski Jeromost, Ferdinánd a neki adott védmenet daczára útjában feltartóztatta. *Velenczei levéltár.*

200.

1531 november 25. Segesvár. János király levele a német rendekhez. Előadva királylyá való megválasztatása

Digitized by Google

történetét s az azt követett eseményeket, a közte és Ferdinánd közti versenygés részleteit, s hivatkozva a rendekhez megválasztatása után küldött követségre, most újból hangsúlyozza békés hajlamait s azok tanuságaúl újból követeket küld a rendekhez, a kik megvannak bízva, hogy a törökkel való viszonya felől, mely annyi rágalomra s félreértésre adott okot, felvilágosítást adjanak. *Simancasi levéltár.*

201.

1531 november 27. A velenczei signoria tudatja angolországi követével, hogy konstantinápolyi követének tudósítása szerint János király engedélyt kért a portától, hogy a lutheránus fejedelmek gyűlésére követeket küldhessen. Hasonló tudósítás ment a császár mellett levő követhez is. *Velenczei levéltár.*

202.

1531 deczember 10. A velenczei signoria tudatja római követével, hogy Perényi Péter a szultánnak egy becses művű arany kelyhet, a nagyvezérnek pedig 12,000 arany értékű zafir követ küldött ajándékba. *Velenczei levéltár.*

203.

1531 deczember 11. A velenczei signoria értesíti római követét a töröknek jövő tavaszszal megindítandó hadjáratára tengeren és szárazon tett óriási hadi készületeiről. Tudassa a pápával e híreket s a konstantinápolyi követétől vett azon értesítést is, hogy a török csak arra az esetre volna hajlandó elállani a háborútól, ha Ferdinánd egész Magyarországot átengedi János királynak. *Velenczei levéltár.*

204.

1532 elején. (Kivonat.) A lengyel király követei panaszt emelnek (a portánál?) Karabogdán hadi műveletei ellen; azt a választ nyerték, hogy azok összefüggésben vannak a magyar ügyekkel. *Velenczei levéltár.*

205.

1532 január 14.—február 11. Kivonatok a pápai nunciusnak Budáról keltezett jelentéseiből. A törököknek Magyarország elleni hatalmas hadi készületei az egész keresztény világot nagy veszélylyel fenyegetik. A szent szék az összes keresztény hatalmakat felhívta, hogy Magyarországnak a török elleni védelméhez hadi segélylyel hozzájáruljanak. A pápa ez ügyben Károly császárhoz is intézett

Digitized by Google

brevét, melynek kivonata a capuai érsek által a császári udvarnál levő pápai legátushoz intézett levelével együtt mellékelve van a jelentéshez. *Simancasi levéltár.*

206.

1532 január 17. Segesvár. (Kivonat.) János király levele Zsigmond lengyel királyhoz a passaui és krakkói tervezett béketárgyalások ügyében. *Orosz-lengyel levéltárak.*

207.

1532 január 23. (Kivonat.) A velenczei signoria értesíti francziaországi követét János király követének Rómába való utazásáról, s hogy a követ valószinűleg Francziaországba is el fog menni. *Velenczei levéltár.*

208.

1532 január 24. A velenczei signoria levélben tudatja római követével, hogy János király titkára Velenczén keresztül Rómába megy, a pápa közvetítését kérni a János és Ferdinánd közti béke megkötése érdekében. A signoria hathatósan ajánlja ez ügyet a sz. szék jóindulatába. Ugyanez ügyben a császár melletti követhez is ment értesítés. *Velenczei levéltár.*

209.

1532 február 16. Pozsony. Tamás egri püspök, Thurzó Elek, Lőrincz fehérvári prépost és Pemfflinger István, Ferdinánd király tanácsosainak levele Zsigmond lengyel királyhoz, melyben a felső-magyarországi városok által Ferdinánd királyhoz küldött, de Kostka Péter által feltartóztatott és Árva várába zárt követek: Serédy György, Óváry Ádám, Melczer András kassai, Verner György eperjesi és Marschupiarius Pál lőcsei jegyzők szabadon bocsáttatását kérik. *Orosz-lengyel levéltárak.*

210.

1532 február 18. Zsigmond lengyel király levele V. Károly császárhoz. A Ferdinánd és János királyok közt megejtendő béketárgyalások színhelyéül János Pettau helyett Krakkót vagy más lengyel várost ohajtana kitüzetni. *Simancasi levéltár.*

211.

1532 február—márczius. a) V. Károly császár megbizólevele a magyar rendekhez küldött követei számára; *b)* V. Károly körlevele a német birodalom fejedelmeihez,

Digitized by Google

melyben kéri őket, hogy a Ferdinánd és János közt folyó béketárgyalások érdekében hassanak oda mindkét királynál, hogy a márczius 12-ére hirdetett magyar országgyűlés elhalasztassék. (Fogalmazvány.) *Simancasi levéltár.*

212.

1532 márczius 4. Krakkó. Tomiczky Péter levele Drzeviczki Mátyás gnesneni érsekhez. Nincs sok reménye, hogy a béke Ferdinánd és János között létrehozható lesz, mert János nem akarja Németországba küldeni követeit, hanem Lengyelországba, a mire viszont Ferdinánd nem hajlandó. Talán az ország rendeinek szent Gergely napjára hirdetett gyűlése segíthet ez állapoton. *Orosz-lengyel levéltárak.*

213.

1532 márczius 7. A velenczei doge levele János királyhoz. A Verancsics Antal által hozott levélre válaszolva, biztosítja a királyt Velencze baráti érzelmeiről. *Velenczei levéltár.*

214.

1532 márczius 10. Krakkó. Zsigmond lengyel király válasza Ferdinánd király tanácsosainak levelére, a Kosztka által elfogott magyarországi követek ügyében. Miután az eset nem az ő birodalma területén történt, a követek kiszabadítása ügyében nem tehet semmit. *Orosz-lengyel levéltárak.*

215.

1532 márczius 16. Regensburg. V. Károly császár válasza Zsigmond lengyel király 1532 február 18-ki levelére. Miután ő a gyűlést János királynak, követe Laski Jeromos által kifejezett ohajtására hívta össze Pettauba s az abban való részvételre úgy a pápa, mint a többi meghivott fejedelmek kijelölték követeiket, rendelkezéseit nem változtathatja meg. Ha János nem küld követeket Pettauba, a háború folytatásának következményeiért őt éri a felelősség. *Simancasi levéltár.*

216.

1532 márczius 23. Krakkó. Zsigmond lengyel király válaszirata Facstrzichoz, Ferdinánd király követéhez. Visszautasítja azt a gyanusítást, mintha a magyar követek elfogatása az ő tudtával történt volna. Kostkához háromszor írt a követek szabadon bocsátása ügyében, de ez azt válaszolta, hogy Ferdinánd emberei is úgy jártak el a János

Digitized by Google

király alattvalóival. Ha úgy áll a dolog, csakis a mindkét részen levő foglyok kölcsönös kicseréléséről lehet szó. *Orosz-lengyel levéltárak.*

217.

1532 márczius 28. A velenczei signoria a császári udvarnál levő követe útján tudatja a császárral, hogy a porta nagy készületeket tesz tengeren úgy mint szárazon a háborúra; s a Ferdinánd Konstantinápolyba küldendő követei számára kért védlevelet megtagadta. János király értesítette a portát Ferdinánd hadi készületeiről. Rincon franczia követ János királyhoz való útjában Velenczébe érkezett. *Velenczei levéltár.*

218.

1532 április 3. Krakkó. Tomiczky Péter levele a gnesneni érsekhez. Még mindig azon vitatkoznak, hova küldjék a követeket. Így eltelik a fegyverszünet, a nélkül, hogy a békesség meg lenne kötve, és Magyarország elvész a két király hatalmi vágya miatt. *Orosz-lengyel levéltárak.*

219.

1532 április 10. Tomiczky Péter levele Brodarics Istvánhoz. A béke helyreállítása körüli fáradozásainak eredménytelensége őt is lehangolja; reméli azonban, hogy az országgyűlésnek sikerülni fog a kedélyek lecsillapítása s a béke helyreállítása. *Orosz-lengyel levéltárak.*

220.

1532 április 11. Kivonatos értesítés a velenczei signoriához a felől, hogy a porta a kért védlevelet megküldte Ferdinánd követének. *Velenczei levéltár.*

221.

1532 április 25. Tokaj. (Kivonat.) Klayski János lengyel királyi udvarnok levele Zsigmond lengyel királyhoz. A király megbizását teljesítve, midőn haza felé utazott, Tokajban Serédy Gáspár által elfogatott, s addig nem nyeri vissza szabadságát, míg a Lengyelországban fogva tartott Serédy György szabadon nem bocsáttatik. *Orosz-lengyel levéltárak.*

222.

1532 május 1. Krakkó. (Kivonat.) Zsigmond lengyel király Serédy Gáspár, tokaji várnagyhoz intézett fenyegető levelében Klayski János szabadon bocsátását követeli. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

223.

1532 május 1. Krakkó. Zsigmond lengyel király levele a bártfai polgárokhoz. Serédy Gáspár erőszakoskodására hivatkozva, tudatja velök, hogy ő is hasonlókép fog eljárni a lengyel területre lépő magyar alattvalókkal szemben. Serédyhez intézett levelét nekik küldi meg kézbesítés végett. *Orosz-lengyel levéltárak.*

224.

1532 május 2. Regensburg. V. Károly császár értesíti a cseh rendeket követeinek megbizása felől. *Simancasi levéltár.*

225.

1532 május 2. Regensburg. V. Károly császár utasításai, hadi segély kieszközlése czéljából Csehországba küldött követei: Bovadilla Ferencz toledoi érsek és Gonzales de Mendoza Péter számára. Az utasításban ki vannak emelve azon szolgálatok, melyeket Magyarország a kereszténységnek tett. *Simancasi levéltár.*

226.

1532 május 5. Krakkó. (Kivonat.) Zsigmond lengyel király levele Ferdinánd királyhoz. Panaszt emel Serédy Gáspár ellen s elégtételt követel az erőszakoskodásért. *Orosz-lengyel levéltárak.*

227.

1532 május 6. Lippa. János király levele Zsigmond lengyel királyhoz. Levelét a Károly császártól s Campegio bibornok pápai legatustól hozzá intézett levelek másolataival, valamint a pápa részéről a budai prépostnak adott válaszszal együtt megkapta. Károly császár azon kijelentésére, hogy ő soha sem kérte föl János királyt a béketárgyalásokra, azt jegyzi meg, hogy ő dicsőségének tartja, hogy nemcsak Károly császárhoz, de a pápához és az összes keresztény fejedelmekhez gyakrabban küldött követeket, tanuságot tevén ezzel békülékeny szándékáról. Legutóbb küldött követét, Laski Jeromost a császár fogadni sem akarta, hanem Ferdinándhoz, tehát a közvetítő fejedelem helyett magához az ellenfélhez utasította. Épen e magatartás miatt vonakodik János Pettauba követeket küldeni, nehogy ott kijátszszák őt, mint a poseni gyűlésen történt. A pápa eldöntésére sem bizhatja ügyét, mert ez Róma bevétele s a császári hadak invasiója óta egészen terrori-

Digitized by Google

zálva van a császár által s még az előbb megadott királyi czímet is megvonta tőle.

A háború következményeiért s a török hatalom terjedéséért a felelősség azokat terheli, kik jobbnak látták viszályokat kelteni s ápolni a keresztény népek közt, mint teljes erővel segítségére sietni elődjének, a szerencsétlen Lajos királynak, kit pedig ők kovaltak bele a török elleni háborúba. *Simancasi levéltár.*

228.

1532 május 9. Lippa. Brodarics István levele Tomiczky Péterhez. A békesség iránt már ő is elvesztette minden reménységét. Pedig a török nemcsak nem akadályozta volna a két király kibékülését, de az egész kereszténység iránt békés szándékkal viseltetett. Hogyha azonban a béke létre nem jön, akkor egész erejével Ferdinánd ellen indúl. A levél írója irtózattal gondol a keresztény vér ontására, melynek egyedül Ferdinánd makacssága lesz az oka stb. *Orosz-lengyel levéltárak.*

229.

1532 május 31. Zsigmond lengyel király levele Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes városokhoz. A Serédy-féle ügyben ismétli fenyegetéseit s kijelenti, hogy a királyi méltóságán elkövetett sérelmet nem fogja boszulatlanúl hagyni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

230.

1532 június 2. és 8. A velenczei signoria értesíti a császárnál levő követét a Ferdinánd követsége felől Konstantinápolyból vett hírekről. *Velenczei levéltár.*

231.

1532 június 7. és 10. Augsburg. Fontius Bertalan két levele Marcello Jeromoshoz Velenczébe, az augsburgi és regensburgi gyűléseknek a török elleni hadjárat és a vallás ügyében hozott határozatairól. *Velenczei levéltár.*

232.

1532 június 11. V. Károly császár utasítása Pozsonyba küldött biztosai: Zapata Péter és Prantner Farkas számára. A biztosok könnyű lovas csapatok gyűjtésével lettek megbízva. Az utasítás mellé a császárnak egy nyilt levele van csatolva, mely által nevezett biztosok teljhatalommal láttatnak el azon, a törökök ellen szánt csapatok felfogadására. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

233.

1532 június 11. V. Károly utasítása Magyarországba küldött biztosai Zapata Péter és Prantner Jakab számára. Bécsben a helytartóval, a kormánytanácsosokkal s a főkapitánynyal lépjenek érintkezésbe. Közöljék velök magyarországi küldetésök tárgyát s kérjék ki ez iránt tanácsukat. A rendeknél igyekezzenek odahatni, hogy Bécs s egyátalában Ausztria megerősítése érdekében minden lehető megtörténjék, s az élelmiszerek erősített helyekre szállittassanak. Az utasítás mellé csatolva van a követeknek Ferdinánd magyarországi tanácsosaihoz intézett megbizólevele. *Simancasi levéltár.*

234.

1532 június 12. Krakkó. Zsigmond lengyel király Ferdinándhoz intézett levelében Klayskinak s a vele egyidejűleg fogságba került Lubomirskynak kiszabadítását sürgetve méltatlankodását fejezi ki ama hír felett, hogy a Ferdinánd kérésére Esztergom vára élére helyezett Maczieiowsky Gáspárt a király spanyol katonái elfogták és bérük kifizetéséig nem akarják szabadon bocsátani. *Orosz-lengyel levéltárak.*

235.

1532 június 12. A velenczei szignoria tudatja konstantinápolyi követével, hogy a törökök hadi készülődéséről jött hírek a birodalomban nyugtalanságot idéztek elő s úgy a császár, mint Ferdinánd behatóan foglalkoznak a védelem szervezésével. *Velenczei levéltár.*

236.

1532 június 15. Krakkó. Zsigmond lengyel király levele V. Károly császárhoz. A pettaui tárgyalások ügyében Jánosnál tett lépései nem vezettek eredményre. Kéri a császárt, hogy tekintettel a török hadi terveire, ne nehezítse meg a János és Ferdinánd közti béke létrejöttét. (Érdekes, hogy Zsigmond király Jánosról szólva, azt levelében soha királynak nem nevezi, hanem csak mint »adversarium Serenissimi Regis Romanorum«, vagy fratris Maiestatis vestrae« említi.) *Simancasi levéltár.*

237.

1532 július elején. Duarte Ferencz négy jelentése a török hadi mozgalmakról s az általános helyzetről. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

238.

1532 július 3. Regensburg. V. Károly császár levele Zsigmond lengyel királyhoz. Visszautasítja mindazt, mit János király a pápát befolyásoló császári terrorizmusról és II. Lajos király magára hagyatásáról mondott; újból kifejezést adván őszinte békeohajtásainak s kijelentvén, hogy ha János is őszintén akarja a békét s tárgyalásokba bocsátkozik Ferdinánddal, semmiféle nehézséggel nem fog találkozni. *Simancasi levéltár.*

239.

1532 július 10. V. Károly levele a zágrábi püspökhöz, továbbá Batthyányi Orbánhoz s még 5 meg nem nevezett magyar főúrhoz. Tudomására esvén, hogy vissza akarnak térni Ferdinánd hűségére, biztosítja őket a kedvező fogadtatásról. *Simancasi levéltár.*

240.

1532 július 16. Zapata és Prantner jelentése Pozsonyból V. Károly császárhoz. A magyarok elégületlenek és bizalmatlanúl fogadják a császári segély iránti biztatásokat. A lovas csapatok, látván, hogy itt zsoldot nem kapnak, az ellenséghez pártoltak. Pozsonyban azt hírlelik, hogy a török szultán még e héten Budán vagy Székesfehérvárott lesz. Küldenek egy levelet az esztergomi érsektől is a helyzetről. Egyátalában azt hiszik, hogy a császári hadak későn fognak érkezni.

Zapata ugyanazon kelettel De Leon császári főparancsnoknak is ír a pozsonyi várerődítésekről s azoknak a törökök elleni megvédése nehézségeiről s abbeli nézetének ad kifejezést, hogy a törökök Pozsony megkerülésével is eljuthatnak Bécsbe. A lovasság gyűjtése, mely végett Zapata Pozsonyban tartózkodik, nagy nehézségekkel jár. *Simancasi levéltár.*

241.

1532. július 16.—augusztus 21. Contareno Antal velenczei követ jelentése a regensburgi gyűlésnek a vallás ügyében való tárgyalásairól és határozatairól. *Velenczei levéltár.*

242.

1532 július 22. Részlet V. Károly császárnak Regensburgból a császárnéhoz intézett leveléből. A szultán szent János napján hadainak élén Belgrádba érkezett; Jakab

Digitized by Google

napjára Budára várják, honnét Bécs felé veszi útját. Bécs védelmére már erélyesen készülnek. *Simancasi levéltár.*

243.

1532 július. V. Károly császár levele Regensburgból a császárnéhoz, a török szárazföldi s tengeri haderejéről s az azzal szemben tett védelmi intézkedésekről. Ferdinándot Csehország körülbelül 35,000 emberrel segíti; ő pedig 30,000 embert, köztük az Olaszországban levő spanyol csapatokat, bocsátja rendelkezésére. *Simancasi levéltár.*

244.

1532 július. V. Károly császár levele a magyar tanácsosokhoz. A török elleni védelmi harczhoz szüksége levén magyar lovasokra; kéri a tanácsosokat, hogy azok toborzásában neki segítségére legyenek. *Simancasi levéltár.*

245.

1532 augusztus 5. A velenczei spanyol követ jelentése. Rincon franczia követ a török táborból visszaérkezve, mesés dolgokat beszél a török hadsereg nagy számáról, erejéről s fegyelmezettségéről. A szultánnak elhatározott szándéka irtó háborút indítani Ausztria ellen. *Simancasi levéltár.*

246.

1532 augusztus 13. Regensburg. Kivonat V. Károly császárnak nejéhez írt leveléből, melyben a török hadak előnyomulásáról tudósítja. *Simancasi levéltár.*

247.

1532 augusztus 17. De Leon spanyol vezér jelentése Regensburgból a császárnéhoz, a császári hadak állapota felől. *Simancasi levéltár.*

248.

1532 szeptember 4. Prantner császári biztos levele Pozsonyból a császárhoz. A lovasság gyűjtéséről tevén jelentést, közli a török foglyoktól hallott híreket. Esztergom ostroma igen lanyhán folyik. Grittinek nincs elég puskapora. János vajda pedig, kinek hadi gályái igen rossz állapotban vannak, Budára tért vissza. Hír szerint a szultán megparancsolta Jánosnak, hogy Buda és Pest közt hidat építtessen, mit Prantner a török futás előjelének tart. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

249.

1532 szeptember 5. Krakkó. A lengyel kanczellár levele V. Károly császárhoz, melyben kivánságához képest megigéri, hogy Zsigmond lengyel királyban a baráti érzelmeket iránta s fivére Ferdinánd király iránt ápolni fogja. *Simancasi levéltár.*

250.

1532 szeptember 8. Prantner császári biztos levele Pozsonyból V. Károly császárhoz. Közli a Bécsből vett s a török hadakra vonatkozó híreket. A törökök minden nyilt csatát elkerülve, Stiria felé vonulnak vissza, de útjokban rémítő pusztításokat vivén véghez, a bécsi kormány erélyes föllépést tart szükségesnek a törökök ellenében. A magyarok minden reményöket Károly császárba helyezik. *Simancasi levéltár.*

251.

1532 szeptember 10. Prantner jelentése V. Károly császárhoz Pozsonyból. János és Gritti Alajos hadairól s Esztergom ostromáról tartalmaz adatokat, melyeket a pápai biztosok költségén kiküldött kémek által szerzett. Leveléhez mellékelve küldi egy ily kém jelentését a török és magyar naszádokon létező ágyúkról. Pozsonyba 1000 könnyű lovast vár, nagyészt Török Bálint vezetése alatt. A magyar lovasokat Prantner kitünőeknek mondja a török elleni harczban. *Simancasi levéltár.*

252.

1532 szeptember 11. A velenczei signoria értesülve a elől, hogy a törökök Kőszeget ostromolják és Bécsújhelyig nyomultak elő, tengeri hadai főkapitányát éberségre és készenlétre inti. *Velenczei levéltár.*

253.

1532 szeptember 12. (Kivonat.) A signoria a császárnál levő követe útján értesíti a császárt a törökök előhaladása felől. *Velenczei levéltár.*

254.

1532 szeptember 12. és 25. A signoria értesíti Konstantinápolyi követét a birodalomból, Ferdinándnak bécsi útjáról és a török hadi készületekről kapott hírek felől. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

255.

1532 szeptember 14. Pozsony. Prantner Farkas császári biztos jelentése V. Károlyhoz. Ferdinánd királynak 49 hajóból álló hajóhada a törökök által Komárom előtt vereséget szenvedett. A hajókból csak 14 maradt meg. Sürgeti a hajóhad megerősítését. *Simancasi levéltár.*

256.

1532 szeptember 15. Prantner jelentése V. Károly császárhoz a dunai hajóhadnak a törökök általi megveretéséről. 68 török naszád állott Ferdinánd 49 naszádja ellenében, mely utóbbiakból csak 16 maradt meg. A vereséget 400 újoncz gyávaságának tulajdonítja. *Simancasi levéltár.*

257.

1532 szeptember 20. Prantner jelentése a császárhoz Pozsonyból. A háború ez évre a törökök visszavonulása következtében be levén fejezve, kéri visszahivatását. Pozsonyban a morva katonák zsoldjuk elmaradása miatt föllázadtak és sok kihágást követtek el. *Simancasi levéltár.*

258.

1532 szeptember 21. Prantner jelentése V. Károly császárhoz Pozsonyból. Kivánatosnak tartaná, ha az ügyek alaposabb ismerete czéljából a hadsereg vagy a hajóhad közelében lehetne császári biztosi minőségben. Sürgeti a Buda és Esztergom fölszabadítására szánt hadak megindítását, mielőtt az ellenség új erősítést nem kap. Jánosról azt írja, hogy mérgezés következtében Visegrádon betegen tengődik. *Simancasi levéltár.*

259.

1532 szeptember 21. Lincz. De Leon spanyol fővezér levele V. Károly császárhoz. Jelenti Ferdinánd követeinek a török táborból való elbocsáttatását s a hatalmas török hadseregről általuk hozott híreket külön jelentésben igéri közölni. Küldi Jurisichnak Ferdinándhoz intézett levele mását. *Simancasi levéltár.*

260.

1532 szeptember 21. Regensburg. V. Károly császár levele hitveséhez. A Bécs ellen nyomuló török hadsereget Jurisich Kőszegnél feltartóztatta. A spanyol-osztrák hadak

Digitized by Google

Bécsben vannak összpontosítva. A János király által ostromolt Esztergom fölmentésére csapatokat küldtek. *Simancasi levéltár.*

261.

1532 szeptember 26. Prantner jelentése V. Károly császárhoz. Közli a János és Gritti táborából érkezett kémek tudósításait. *Simancasi levéltár.*

262.

1532 szeptember 28. De Leon spanyol vezér levele Bécsből a császárnéhoz. A törököknek Kőszeg alól való távozása után történt hadi eseményekről. *Simancasi levéltár.*

263.

1532 október 4. Bécs. V. Károly császár utasítása Rómába menesztett követe Don Pedro de la Cueva számára. Tegyen jelentést a törökök visszanyomulásáról s a császárnak Ferdinánd védelmére tett intézkedéseiről, és kérje a pápát, hogy a hadakat tovább is segélyezze pénzzel. A császár visszatérni készülvén Spanyolországba, ohajtana találkozni útközben a pápával, s minthogy az idő rövidsége nem engedi, hogy Rómába jőjjön, Piacenzát vagy Genuát jelöli ki találkozási helyül. *Simancasi levéltár.*

264.

1532 november 10. A velenczei signoria figyelmezteti konstantinápolyi követét, hogy Ferdinánd és Károly császár egy horvát urat küldenek Konstantinápolyba a törökkel való békekötése meghosszabbítása céljából. *Velenczei levéltár.*

265.

1532 november 30. és deczember 16. A konstantinápolyi velenczei követ jelentéseinek kivonata. Ibrahim basa neheztelését fejező ki Velenczének Károly császár iránti barátságos magatartása miatt. Gritti Alajos pénzzel és sereggel ellátva Budára ment. *Velenczei levéltár.*

266.

1532 deczember 31. A velenczei signoria konstantinápolyi követének jelentése. Ferdinánd követét rövid időn Konstantinápolyba várják. Ott van a lengyel követ is. János királyról az a hír, hogy Erdélyben tartózkodik. Esztergom várát élelmiszerekkel látták el. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

267.

1532. Kelet nélkül. Brodarics István levele Tomiczky Péter püspökhöz. Ohajtandónak tartja, hogy az ellenfél a béketárgyalásoknál mérsékelné kifejezéseit, s ügyelne arra, hogy alattvalói jobban megtartsák a fegyverszünetet. *Oroszlengyel levéltárak.*

268.

(1532.) A portugall király válasza V. Károly császárnak a török elleni segély ügyében. Hadai Afrikában s Indiában levén elfoglalva, sajnálatát fejezi ki, hogy csak pénzsegélyt küldhet: 100,000 aranyat, mely összeget Flandriába rendelte elküldetni. *Simancasi levéltár.*

269.

1533 január 15. Kivonat a velenczei köztársaság konstantinápolyi követének jelentéséből. Ferdinánd király követe ideérkezett s jannár 12-én Ibrahim basa által fogadtatott; másnap a szultánnál volt rövid audienczián. Konstantinápolyban van már a lengyel követ is. *Velenczei levéltár.*

270.

1533 április 5. Bécs. Várday Pál esztergomi érsek levele VII. Kelemen pápához. A szent atya közbenjárására Ferdinánd őt, miután ártatlansága iránt meggyőződést szerzett, visszahelyezte az esztergomi érsekségbe, azzal a feltétellel azonban, hogy évi 6000 forinttal járul az esztergomi várőrség fentartásához. Leírja ezután a borzasztó pusztításokat, melyeknek Esztergom vára s egész környéke az utóbbi időben ki volt téve, a hosszú ostromot, melyet Gritti Alajos és János király részéről szenvedett, kik e czélra a töröktől hajóhadat is kaptak. Az ostrom most megszünt ugyan, de Esztergom és környéke oly szomorú állapotban van s ő annyira ki van merülve, hogy az évi 6000 forintot le nem fizetheti. S mivel most kilátás van a békére, kéri a pápát, hasson oda Ferdinándnál, hogy az évi járulékot a viszonyokra való tekintettel engedje el. *Róma. Vatikáni levéltár.*

271.

1533 április 25. Verőcze. Alsólindvai Bánffy János nádor levele VII. Kelemen pápához. Leirván az ország siralmas állapotát és kiemelvén János király dicséretes törekvését, hogy az országban a nyugalmat s rendet helyreállítsa, kéri

Digitized by Google

a pápát, hasson oda, hogy a kereszténységben a béke helyreállíttassék, szem előtt tartva, hogy a háború legjobb terjesztője az eretnekségnek, melylyel immár Magyarország, a kereszténység eddigi védbástyája is meg van mételyezve. *Vatikáni levéltár.*

272.

1533 május 8. Pécs. Brodarics István szerémi püspök levele VII. Kelemen pápához. Röviden ír a pozsonyi gyűlésről s a hajdan oly virágzó és hatalmas Magyarország siralmas állapotáról. Írja, hogy a Lajos királytól kapott szerémi püspökség a török birtokában levén, most a törökök által szintén fenyegetett pécsi püspökséget birja. *Vatikáni levéltár.*

273.

1533 június 29. Konstantinápoly. Gritti Alajos mármarosi főispán, Magyarország kormányzója és főkapitánya, királyi főkincstartó megbizó levele Perényi Miklóshoz, a Frangepán grófokhoz s más főurakhoz küldött követe, Czeglédi Izidor (Isidoro de Zigledo) részére. *Velenczei levéltár.*

274.

1533 július 24. Zeno Péter konstantinápolyi követ megküldi a signoriának Gritti Alajos június 29-iki levelét (l. 273. sz. a.). *Velenczei levéltár.*

275.

1533 augusztus 23. Theopulo Miklós velenczei követ terjedelmes jelentése V. Károly császárról, annak udvaráról, birodalmáról, jövedelmei és költségeiről, politikájáról s hadi vállalatairól. *Velenczei levéltár.*

276.

1534 január 16. A velenczei követ jelentése Bécsből. Naponként érkeznek magyar urak. János királytól is várnak követet, kiről az a hír, hogy őszintén akarja a békességet. Ez létre is jöhet, ha János megelégszik Erdély s némi részek birtokával. *Velenczei levéltár.*

277.

1534 január 27. Buda. Musaeus Ágoston tudor levele Erdődy Simon zágrábi püspökhöz. A lutheránus tanokat követő Bebek, papi méltósága gyalázatára, egybekelt egy görög származású szegény leánynyal, a római katholika egyház szabályai teljes mellőzésével. Kérdőre vonatván, a

Digitized by Google

papnak azt válaszolá: Ne szólj nekem a római egyházról, én az evangelium által nyújtott szabadságnál fogva veszem nőül e leányt. A pécsi püspök nyilvánosan Bebek pártján van. Ferdinánd Bebeket őrizet alá helyeztette. *Vatikáni levéltár.*

278.

1534 február 6. Vergerio pápai követ levele egy egyházi személyhez, Messer Cornelionak Spanyolországból való megérkeztéről és a Grittivel tervezett tanácskozásokról. *Velenczei levéltár.*

279.

1534 február 22. Bécs. A velenczei követ jelentése a signoriához. Budára követ érkezett a töröktől, némelyek szerint Ferdinándhoz, mások szerint János királyhoz. *Velenczei levéltár.*

280.

1534 március 10. Prága. Vergerio nuncius levele Carnesca de Medici pápai titkárhoz. Jelenti a Konstantinápolyban járt követ megérkezését, ki hírül hozta, hogy Gritti e hó végére a szultán teljhatalmú megbizásával Budára érkezik. *Vatikáni levéltár.*

281.

1534 március 11. Dombró. Erdődy Simon zágrábi püspök levele VII. Kelemen pápához. A pápa s a szent szék iránti hűségét hangsúlyozva, felajánlja további szolgálatait. Szól Bebek prépost botrányos házasságáról s a börtönből való kibocsáttatásáról. Gritti Alajost közelebbre várják a Ferdinánd és János királyok közt kötendő béke föltételeivel. *Vatikáni levéltár.*

282.

1534 május 12. Késmárk. (Kivonat.) Laski János közli Tomiczki püspökkel a testvére Laski Jeromos vajdától Budáról vett értesítést, mely szerint követtársa Erdélyben meghalt s most a király parancsára a vajda is oda indúl. *Orosz-lengyel levéltárak.*

283.

1534 május 20. Erdődy Simon zágrábi püspök levele VII. Kelemen pápához. Tinini Márk zágrábi kanonokot küldi hozzá a magyar ügyekben követül. *Vatikáni levéltár.*

Digitized by Google

284.

1534 május 22. Késmárk. Laski János levele Tomiczki Péterhez. Közli a fivérétől Laski Jeromostól Kolozsvár közeléből vett híreket. Gritti már átkelt a Dunán mintegy 20,000 főnyi hadsereggel. Az erdélyi rendek elébe küldtek s eljövetele fölött örömüket és szerencsekivánataikat fejezik ki. Statileo mellette van; sőt a szebeniek is, kik Ferdinánd pártján voltak, János királynak hódolnak. Gritti magához hivatta Laski Jeromost, ki azonnal útnak is indúlt. *Orosz-lengyel levéltárak.*

285.

1534 augusztus 30. Krakkó. Tomiczki Péter püspök tudatja Laski Jánossal, hogy a Czibak Imre megöletéséről szóló tudósítást megkapta. *Orosz-lengyel levéltárak.*

286.

1534 november 12. Buda. Brodarics István levele Tomiczki Péterhez. Jelenti, hogy János királynak sikerült lecsillapítani a kedélyeket Erdélyben s az egész tartományt hatalmába keríteni. Laski Jeromos elfogatásának okát nem tudja; gyanítja azonban, hogy az Czibak megöletése és Váradnak Gritti parancsára való ostromoltatása miatt történt. *Orosz-lengyel levéltárak.*

287.

1534 november 20. Bécs. Várdai Pál esztergomi érsek levele III. Pál pápához. Az új pápának szerencsekivánatát és hódolatát fejezi ki. A török által egyházmegyéjében elkövetett pusztítások miatt az annatát nem fizethette le, s annak elengedését kéri. *Vatikáni levéltár.*

288.

1534 deczember 1. Venzone. A signoria Bécsbe küldött követe, Contareno Ferencz, jelenti útközben, hogy Feldkirchenből jövő emberek hírei szerint sok magyar úr ment Bécsbe Ferdinánddal való tanácskozásra. *Velenczei levéltár.*

289.

1534 deczember 5. Feldkirchen. Contareno Ferencz tudatja a signoriával a Villachban hallott híreket, melyek szerint Ferdinánd Bécsben van, s az egész telet itt fogja tölteni. Sok magyar és erdélyi főúr jött el hozzá, s még folyton jönnek s egyezség iránt alkudoznak. Ferdinánd

Digitized by Google

addig nem határozza el magát, míg követe Konstantinápolyból vissza nem tér. Azon fáradozik ugyanis, hogy a szultán helyezze őt Magyarország birtokába s e czélból mindenféle vádat emel János király ellen, őt vádolva Gritti megöletésével is. *Velenczei levéltár.*

290.

1534 deczember 8. Faisach. Contareno Ferencz további jelentései a bécsi és magyarországi események felől, melyekről a Bécsből jövő Piero Savorgnan doctortól értesült. *Velenczei levéltár.*

291.

1534 deczember 17. Contareno Ferenczne jelentése Bécsből. Hírt ad megérkezéséről és fogadtatásáról. *Velenczei levéltár.*

292.

1534 deczember 21. A velenczei követ jelentése Bécsből. Leírja Ferdinándtól nyert audienciáját, melyen az esztergomi érsek, az egri és erdélyi püspökök a bambergi püspök s több német főúr voltak jelen. Beszédjére a király megbizásából az egri püspök válaszolt. *Velenczei levéltár.*

293.

1534 deczember 22. A velenczei követ jelentése Bécsből. Mint az esztergomi érsektől hallá, Gritti halála nagy izgatottságot okozott Magyarországban. A magyarok most mindinkább Ferdinánd felé hajlanak. Bécsben Jánost okolják Gritti halála miatt s ezt oklevelekkel igyekeznek bebizonyítani. Ezzel a török szultánra is igyekeznek hatni, kinek Gritti kedvencze vala. Ujabb hírek szerint Majláth Istvánt János király erdélyi vajdává nevezte ki. *Velenczei levéltár.*

294.

1534 deczember 25. Velencze bécsi követe számot ad a Ferdinándtól nyert újabb kihallgatásról, melyen velenczei ügyek tárgyaltattak. Ferdinánd meghívta őt karácsony ünnepén a Sz. István templomba, hol az esztergomi érsek pontificált. *Velenczei levéltár.*

295.

1534. Gritti Alajos egy emberének naplója, Gritti Antallal (Alajos fiával) Budáról Erdélybe való utazásáról. Budáról 100 jancsárral és 80 gyalogos törökkel indult el.

Digitized by Google

Gritti Alajos Konstantinápolyból; augusztus 1-én Erdélybe érkezett. A napló leírja bevonulását, kiséretét és seregét, Megygyes ostromlását stb. *Velenczei levéltár.*

296.

1534. Jelentés Gritti Alajos megöletéséről és az ezt követett eseményekről. *Orosz-lengyel levéltárak.*

297.

1534. Ferdinánd király titkos üzenete, melyet a lundeni érsek által küldött V. Károly császárnak. A török el van határozva, addig békét nem kötni, míg egész Magyarország a szultánnak vagy Jánosnak alá nem veti magát. Ferdinánd erről értesítve, tanácsot kér a császártól, mi tevő legyen? A magyarok egyátalában nem akarnak beleegyezni az ország szétdarabolásába, s maguk a Zápolya-pártiak is alkudozásba kezdtek bocsátkozni vele, meghódolásukat igérvén az esetre, ha megigéri, hogy Magyarországot a török ellen segíteni fogja. *Simancasi levéltár.*

298.

1535 január 1. A velenczei követ jelentése Bécsből. Ferdinánd egyedüli törekvése Magyarország meghódítása. Leginkább azt fájlalja Ferdinánd, hogy Magyarország annak a kezében van, ki Lajos király halálát s Magyarország vesztét okozá. Bécsben sok fiatal magyar főúr van, ott van az esztergomi érsek is, kiben Ferdinánd nem igen bízik, s csak azért tartóztatja Bécsben, hogy Magyarországban Jánoshoz át ne pártoljon. Ott vannak az egri, veszprémi és erdélyi püspökök, kik nagy hívei Ferdinándnak. Perényi Péter nem jött el személyesen, mert a töröknél levő fia miatt nem lehet nyiltan föllépnie. Gritti Alajosnak találkoznia kellett volna Ferdinánddal a János királylyal való egyezség miatt. Halála Bécsben kellemetlen benyomást okozott. A Ferdinánd és János közti egyezség oda irányúl, hogy János király tartsa meg Magyarországot élethossziglan, de halála után szálljon az Ferdinándra s örököseire. Ferdinánd azonban halogatja az egyezség megkötését, míg követe Konstantinápolyból vissza nem tér. *Velenczei levéltár.*

299.

1535 január 8. A velenczei követ jelentése Bécsből. Megbízható forrásból tudatja, hogy János király követeket küldött a portához, tisztázni kivánva magát a Gritti halála miatti vádak ellen. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

300.

1535 január 12. A velenczei követ bécsi jelentésében említést tesz Statileoval való beszélgetéséről, ki azt mondá: Isten bocsásson meg Grittinek, mert ha ő nincs, Ferdinánd követei kieszközölték volna a portánál, hogy Magyarország birtokába helyeztessék. Az egri, veszprémi és erdélyi püspökök a Bécsben levő többi magyar főurakkal együtt, folyton unszolják Ferdinándot a Magyarország elleni hadjáratra, mint az rendes szokása a menekülteknek. A követ megjegyzésére, hogy Ferdinánd most békében van a törökkel, Statileo azt jegyzé meg, hogy a törökkel való béke nem terjed ki János királyra. A pénzkérdést illetőleg pedig azt mondá, hogy a császár nagy összeg pénzt fog rendelkezésére bocsátani. *Velenczei levéltár.*

301.

1535 január 18. Bécs. A velenczei követ jelentése az egri püspökkel való beszélgetéséről. A püspök azt mondta, hogy János nem tarthatja magát sokáig Magyarországban. Az összes főurak közül csak 4 maradt pártján, ezek közül is 3 meghalt. Jánosnak érdekében állana a kibékülés, azt hiszi, hogy ördöngös eszű ember létére (ha un cervello cosi diabolico) csak húzni-halasztani kívánja a dolgot. Az egri püspökről azt mondja a követ, hogy azelőtt veszprémi püspök volt, de e püspökséget egy unokaöcscsének engedte át. Bécsben nagy tekintélye van, s Ferdinánd igen szereti őt. *Velenczei levéltár.*

302.

1535 január 25. A velenczei követ jelentése Bécsből. Rossz benyomást okozott az udvari körökben, hogy a pápa követet küldött Jánoshoz s a hozzá intézett levelében királynak czímezte őt. *Velenczei levéltár.*

303.

1535 január 29. A velenczei követ jelentése Bécsből. Il dottor Stephano, kit János király követeként várnak, még nem érkezett meg; állítólag beteg, de más oka is lehet késedelmének. *Velenczei levéltár.*

304.

1535 február 3. A velenczei követ bécsi jelentésében hírt ad Nádasdy Tamásnak, néhai Kanizsay László leányával való házasságáról. A nászünnepélyen a magyar főurak

Digitized by Google

legnagyobb része megjelent s gazdag ajándékokat hoztak a mátkapárnak. Ferdinánd, kinek Nádasdy nagy kegyeiben áll, szintén küldött ajándékot. Emlékezteti a signoriát, hogy ez a Nádasdy Grittinek helytartója volt, évekkel ezelőtt ő ölte meg Pezzacornint s ekkor kilépett Gritti szolgálatából. *Velenczei levéltár.*

305.

1535 február 10. A velenczei követ Bécsből keltezett jelentésében tudatja, hogy két velenczei embert, kik Gritti fiainak szolgálatában voltak, s most állítólag hazájukba akarnak visszatérni, Bécsben letartóztattak. A követ lépéseket tett Ferdinándnál szabadon bocsáttatásuk érdekében. *Velenczei levéltár.*

306.

1535 február 10. (?) A velenczei követ jelenti Bécsből a Nádasdy Tamás nászünnepélyéről visszatért barátjaitól hallott híreket. Gritti, a mint a vele fogva volt urak erősítik, Czibakot a török szultán parancsából fejeztette le. Mások szerint Grittinek az volt a törekvése, hogy egyik fiának az oláh, a másiknak a moldva vajdaságot szerezze meg; az erdélyi vajdaságot némelyek szerint Laski Jeromosnak, mások szerint saját fivérének szánta, János királyt jó őrizet alatt a szultánnak akarta kiszolgáltatni, ő pedig Ferdinándtól találkozót kért olyképen való egyezkedés végett, hogy Magyarország kormánya vagy reá, vagy a budai basára bizassék, mely utóbbi esetben ő visszatért volna Konstantinápolyba. Ha Czibak öt fogolytársa éjnek idején meg nem szökik, terve bizonyosan sikerül. Reggelre ugyanis magához rendelte Czibakot társaival együtt, bizonyos fontos közlendők ürügye alatt, de Czibak csak egyedül jött, mert társai jobbnak látták menekülni. Ezek azután Czibak megöletése hírére véres kardot hordoztattak körül s alig 10 nap alatt 15,000 ember állott fegyverben. Verbőczy arra birta Jánost, hogy titkon a felkelőkkel tartson. Mondják, hogy ha Gritti nem maradt volna Megygyesen, hanem Magyarországba jön, megmenthette volna életét; hogy a vele volt janicsárokon kívül volt neki még vagy 800 magyar harczosa is, kik azonban vonakodtak honfitársaik ellen harczolni; s így látván, hogy nem tarthatja magát, fiaival az oláhok felé akart menekülni, mi azonban nem sikerült. Mondják, hogy kivégzése előtt, dolmánya zsebéből egy több mint 30,000 arany értékű gyűrűt vett ki s a bakónak ajándékozta, hogy az egész életén át viselje halálának emlékeül. Többi ékszerei közprédává váltak. Fiait a moldva

Digitized by Google

vajdához küldték, ki azonban vonakodott őket elfogadni; azt hiszik, hogy valahol megölték őket. *Velenczei levéltár.*

307.

1535 február 11. Róma. Ferdinánd követe jelenti közeli visszatértét. Az eredménynyel, reméli, meg lesz Ferdinánd elégedve. A magyar ügyekben is remél némi sikert; minden nap ismételte a pápa és tanácsosai előtt, hogy nem szabad az összeköttetést János vajdával fentartaniok. *Velenczei levéltár.*

308.

1535 február 14. Bécs. A velenczei követ közli a signoriával a Gritti szolgálatában állott két embernek: Piero Jánosnak és Musco Ágoston barátnak a magyarországi eseményekről, Gritti haláláról, János király terveiről, Laski működéséről stb. tett vallomásait. *Velenczei levéltár.*

309.

1535 február 16. A velenczei követ jelenti Bécsből, hogy Gritti emberei azért lettek letartóztatva, mert azt hitték felőlök, hogy János királytól üzenetet visznek a velenczei signoriának. *Velenczei levéltár.*

310.

1535 február 27. Bécs. A velenczei követ jelentése a signoriához, Ferdinánd király benső életére, Károly császárhoz való viszonyára stb. vonatkozó adatokkal, melyeket a király meghitt komornyikjától Guzman Mártontól hallott. Ferdinánd a török követ elé küldte Nogarola grófot. *Velenczei levéltár.*

311.

1535 február 28. Ferdinánd király levele Znaimból V. Károly császárhoz. (Kivonat.) Brodarics szerémi püspök, Zápolya János követe a béketárgyalások megindítása czéljából Bécsbe érkezett. A török követet is várják. *Simancasi levéltár.*

312.

1535 márczius 1. Bécs. A velenczei követ jelentése a signoriához. Híre jött, hogy egy török követet, a ki Ferdinándhoz jött, a magyar urak útközben megtámadtak és megsebesítettek. Ferdinánd egyik emberét küldte ki az ügy megvizsgálására. A moldvaországi vajdától is jött követ, felajánlva ura szolgálatait Ferdinándnak. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

313.

1535 márczius 2. Bécs. A velenczei követ jelentést tesz a török követnek Bécsbe való érkezéséről. János királytól is érkezett követ, ez azonban visszamaradt s csak később fog Bécsbe bevonulni. *Velenczei levéltár.*

314.

1535 márczius 4. Bécs. A velenczei követ jelenti a signoriának, hogy Ferdinánd elhagyni készülvén Bécset, a török követ is eltávozott. Ennek kiséretében volt egy csausz, Musztafa, a ki Grittit kisérte Magyarországba és tanuja volt megöletésének. *Velenczei levéltár.*

315.

1535 márczius 7. Bécs. A velenczei követ jelentése a signoriához. Bécsbe érkezett Crosich Péter gróf, ki a törökök által fenyegetett Clissa, Dalmáczia kulcsa védelmének ügyében hosszas tárgyalásokat folytatott a követtel. *Velenczei levéltár.*

316.

1535 márczius 7. Bécs. A velenczei követ jelenti, hogy Erdődy Simon zágrábi püspök, János királynak egyik főembere, Ferdinándhoz pártolt és Bécsbe érkezett. *Velenczei levéltár.*

317.

1535 márczius 10. Bécs. A velenczei követ jelentése a signoriához. A török követségről szólván, azt mondja, hogy a szultánnak Ferdinándhoz intézett levelében nincs említés téve Gritti haláláról. Ferdinánd és János király közt az egyezkedési tárgyalások folynak. János király hajlandó beleegyezni, hogy Ferdinánd elsőszülöttje magyar királylyá koronáztassék, ha őt életfogytiglan meghagyják az általa elfoglalva tartott országrészek birtokában. Gritti Alajos volt titkára Tranquillo Bécsbe érkezett Laski Jeromos fivérével. *Velenczei levéltár.*

318.

1535 márczius 11. Bécs. A velenczei követ jelentése a signoriához. Értesülve Ferdinánd visszatértéről, elébe lovagolt s vele együtt vonult be a fővárosba. Beszélgetésükben szó jött a török követségről és Grittiről is. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

319.

1535 márczius 12. Bécs. A velenczei követ jelentése a signoriához a Clissa ügyében folytatott tárgyalásairól. Bécsbe érkezett egy páviai orvos, Adorno, a ki János király kanczellárjának szolgálatában áll és sokat beszélt vándorlásairól és a magyarországi állapotokról. *Velenczei levéltár.*

320.

1535 márczius 12. A velenczei követ jelentése Bécsből. Thurzó Elek, Ferdinánd magyarországi helytartója, Bécsbe érkezett. Vele érkezett János követe Brodarics s a rákövetkező napon megérkeztek Frangepán és Verbőczy. Ezek nagy fénynyel vonultak be az osztrák fővárosba. Előttük 200 magyar lovas ment teljes fegyverzetben, ezután bíborral borított 8 hatfogatú kocsi következett. Az elsőben Frangepán kalocsai érsek és egri püspök ült két baráttal, a másodikban Verbőczy, a többi kocsikban a kiséretet képező magyar urak. Azt beszélik, hogy egy angol követ, ki János követével Magyarország felé indúlt, útközben le lett tartóztatva. *Velenczei levéltár.*

321.

1535 márczius 13. Bécs. A velenczei követ tudatja Rosso András trienti secretariussal a magyar urak Bécsbe érkezését. *Velenczei levéltár.*

322.

1535 márczius 14. Bécs. A velenczei követ jelenti a signoriának, hogy János követei megkezdték a tárgyalásokat a Ferdinánd által kiküldött bizottsággal. Megérkezett az új török követ. Az angol követ letartóztatásáról szóló hír valónak bizonyúlt. Hasonló sors érte János király követét, a flórenczi Corsini Endrét. A pápai követ még mindig Jánosnál van. Veranesics Antal budai prépost velenczei útjából juhásznak öltözve tért vissza Budára. *Velenczei levéltár.*

323.

1535 márczius 14. Krakkó. (Kivonat.) Tomiczki Péter levele Ferdinánd királyhoz, a Serédy Gáspár által letartóztatott lengyel alattvaló ügyében. *Orosz-lengyel levéltárak.*

324.

1535 márczius 20. A velenczei követ jelentése Bécsből, a török követ kitüntetéseiről s ünnepeltetéseiről. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

325.

1535 márczius 21. A velenczei követ jelentése Bécsből a signoriához. Ferdinánd a boszniai basa követét fogadta kihallgatáson. A János király követeivel folytatott tárgyaláson most került a sor mindkét fél sérelmeinek felsorolására. *Velenczei levéltár.*

326.

1535 márczius 23. A velenczei követ jelenti Bécsből, hogy a török követ gazdagon megajándékozva elutazott Bécsből Ferdinánd válaszával. Elutazott Brodarics is, ki háromszor volt kihallgatáson Ferdinándnál s másokkal is értekezett küldetése tárgyában. Eredmény még eddig nincs, mert a két király nem tud egymással megegyezni, s az országnak nem kell két uralkodó. (Duos non cupit regnum.) Mint Adornotól értesült, János királynak az a gyanúja van, hogy a signoria megbosszulandó Gritti halálát, ellene működik úgy Ferdinándnál, mint a portánál. Az orvos azt is mondja, hogy Gritti kincseinek nagy része János király kezében van s szivesen kiszolgáltatná a signoriának, ha Ferdinánddal és a portával való kibékülését elősegítené. Mindezekre ő semmit sem válaszolt Adornonak s azon volt, hogy minden gyanú elkerülése végett távol tartsa magától. *Velenczei levéltár.*

327.

1535 márczius 25. A velenczei követ jelenti Bécsből Rorariónak, a Jánosnál járt pápai követnek odaérkezését. János követeivel mindig folynak a tárgyalások. A nehézség az, hogy János is Ferdinánd is meg akarja tartani a királyi méltóságot. *Velenczei levéltár.*

328.

1535 április 10. A velenczei követ jelenti Bécsből, hogy a János királyhoz küldött pápai követ, Rorario, daczára Ferdinánd tilalmának, átment a határon, mi Ferdinándnak nagy boszuságot okozott, ki azt állítja, hogy ha János nem teljesíti az ő kivánságát, annak csak a pápai követség lesz az oka. *Velenczei levéltár.*

329.

1535 június 1. A velenczei követ jelentése Bécsből a signoriához. A béketárgyalások folyamán sok nehézség merült fel. A magyar követek a királynénál is voltak kihallgatáson és Frangepán, a könyekig meghatva, kérte a

Digitized by Google

királyné közbenjárását Ferdinándnál, a békekötés érdekében. A királyné kegyesen fogadta a magyar urakat s Thurzó által azt válaszolá, hogy Ferdinánd maga is mindig óhajtotta a békét, mindazonáltal a nehézségek mind nagyobbak, mert Ferdinánd nem egyezik bele, hogy János megtartsa élethossziglan a királyságot; azt akarja, hogy elégedjék meg a nádori vagy alkirályi méltósággal s élethossziglan élvezendő évi járadékkal. Ennek következtében két követ visszament Jánoshoz jelentést tenni, Frangepán pedig Bécsben maradt. Megjegyzi a követ, hogy Ferdinánd soha sem akarta ez urakat János magyar király követei gyanánt elismerni, hanem csak mint magán egyéneket fogadta. A templomba is csak Frangepánnak volt szabad őt elkisérni, mint kalocsai érseknek, s ott az esztergomi érsek mögött foglalt állást. A Jánosnál járt Rorario nuncius is csak mint magánember lett fogadva Ferdinánd által. Ez is hangsúlyozta, hogy János, félvén a töröktől, minden áron békét akar Ferdinánddal. Mondják, hogy János király személyesen akar eljönni Ferdinándhoz, hogy a királyi czímnek élethossziglan való birhatása iránt nála lépéseket tegyen. *Velenczei levéltár.*

330.

1535 június 3. A velenczei követ jelenti Bécsből, hogy Ferdinánd királynál kihallgatáson lévén, tudakozódott a magyar követek tárgyalásai felől. Ferdinánd megerősíti a már közlött hírt, hogy Brodarics és Verbőczy visszautaztak, hogy megvigyék Jánosnak utolsó akaratát; három hét múlva visszatérnek. Ha János elfogadja föltételeit, jó; ha nem, legyen az Isten akarata szerint. *Velenczei levéltár.*

331.

1535 június 10. A velenczei követ jelentése Bécsújhelyből. A királyi vadászaton találkozván Frangepánnal, kérdést intézett hozzá, mikor jönnek vissza követtársai s mit gondol, hogyan fognak végződni a béketárgyalások. Frangepán azt mondja, hogy a követek eddig már bizonyosan Váradon vannak János királynál s ő azt tartja, hogy a tárgyalások elhuzódása nagy romlására van Magyarországnak. *Velenczei levéltár.*

332.

1535 július 3. A velenczei követ jelenti Bécsből a 26 tagból álló török követségnek odaérkezését s fényes fogadtatását. A követség két levelet hozott Ferdinándnak, egyet a szultántól, a másikat Ibrahim basától. A követség

Digitized by Google

vezetője a dunai naszádosok vezére, ugyanaz, kit János király Gritti megöletésekor, saját igazolása végett, Konstantinápolyba küldött. Mint értesült, a török követ arra akarta birni Ferdinándot, hogy ha a béke létre nem jöhet, kössön fegyverszünetet János királylyal. A magyar követek több ízben voltak Clesius bibornoknál is s most egy titkár által tudatták János királylyal Ferdinánd végföltételeit, melyeknek el nem fogadása esetében rögtön távoznak Bécsből. Vergerio Péter Pál nuncius a pápa parancsára Bécsben marad, míg a magyar követekkel való tárgyalások tartanak. *Velenczei levéltár.*

333.

1535 július 14. Bécs. A velenczei követ jelentése a signoriához. Clesius bibornokkal beszélgetvén, ez abbeli reményét fejezte ki, hogy a béketárgyalások kedvező eredményre fognak vezetni, habár Ferdinánd akarata nem is fog mindenben érvényesülni. A békekötés után a törökkel szemben követendő magatartást, a bibornok megoldandó kérdésnek tartja. Ha a császár dolgai jól mennek, itt is jól fog menni minden. *Velenczei levéltár.*

334.

1535 július 15. Ferdinánd király levelének részlete a közte és Zápolya János közt folyamatban levő alkudozásokról, melyeknek jó eredményét reméli. *Simancasi levéltár.*

335.

1535 július 29. Bécs. A velenczei követ jelentésében említést tesz egy újabb török követség megérkezéséről. A követség czélja a béke s a szultán János királynak is meghagyta, hogy Ferdinánddal békét kössön. Csakhogy János király úgy értelmezi ezt a békét, hogy ő megmarad a magyarországi részek birtokában, holott Bécsben meg úgy értik, hogy miután a török megparancsolta Jánosnak a békét, meg kell azt kötnie úgy, a hogy lehet. *Velenczei levéltár.*

336.

1535 augusztus 6. Bécs. A velenczei követ jelentése a signoriához. János királytól levél érkezett, mely szerint János Fráter Györgyöt magához hivatta Budáról, hogy a békeföltételekről vele tanácskozzék; de ez betegsége miatt nem jöhetett azonnal Váradra; s ez okozta a magyar követek késését. De a levél vétele után ezek is nemsokára megérkeztek. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

337.

1535 augusztus 11. A velenczei követ jelentése Bécsből. A béketárgyalások nem vezettek eredményre, holott minden arra mutatott, hogy az egyezség létre lesz hozható. János nem hajlandó elfogadni Ferdinánd föltételeit, hanem bizonyos évi adó mellett meg akarja tartani a magyarországi részeket. Ferdinánd pedig mindenekelőtt Budát és Székesfehérvárt akarja kezéhez kapni. A követek még Bécsben vannak. *Velenczei levéltár.*

338.

1535 augusztus 16. A velenczei követ jelentése Bécsből. Laski Jeromos, hír szerint, titokban Bécsbe jött s Ferdinándnak ajánlatot tett, hogy János királyt nehány fegyveres segítségével elfogja s neki kiszolgáltatja. A magyar követek még Bécsben vannak s a tárgyalások menetéről jelentést küldtek Verancsis által János királynak. *Velenczei levéltár.*

339.

1535 augusztus 25. A velenczei követ jelentése Bécsből. A magyar követekkel való tárgyalások eredménytelenek levén, a fegyverszünetet 1536 február végéig meghosszabbították. Ez idő alatt a béketárgyalások tovább fognak folyni. Ezzel a követek eltávoztak. A baj ott van, hogy egyik fél sem akar engedni, s Bécsben azt hiszik, hogy tavaszszal majd a császár kényszeríteni fogja János királyt a béke elfogadására. *Velenczei levéltár.*

340.

1535 szeptember 30. A velenczei követ jelentése Bécsből. Verancsics Antal, ó-budai prépost, Bécsbe érkezett; a követ úgy véli, hogy a ratifikált fegyverszüneti szerződést hozta. Verancsics azt állítja, hogy Brodarics is rövid idő alatt el fog jönni a béketárgyalások folytatása végett. Janus bey János királynál volt Gritti hátrahagyott kincsei végett; János király azt állítván, hogy mit sem tud Gritti kincseiről, Janus bey Erdélybe utazott, hogy azokat ott kutassa. *Velenczei levéltár.*

341.

1535 körül. Ferdinánd király egy követének jelentése Rómából, III. Pál pápával való tárgyalásairól. A pápa személyének s környezetének ismertetése után áttér a tárgyalásokra. A pápa a magyar ügyek iránt nagyobb érdeklő-

Digitized by Google

déssel viseltetik, mint a németországiak iránt, s rendkivül szivén hordja Ferdinánd és János kibékülését. A követ abbeli kijelentésére, hogy a pápának tartózkodnia kellene a Jánossal s pártjabeliekkel való érintkezéstől, azt felelte, hogy épen a béke érdekében küldte Jánoshoz Rorariót, kinek azonban szigorúan meghagyta, hogy Ferdinánd tudta nélkül egy lépést se tegyen. E fontos jelentés többi része a zsinat egybehivására s a németországi vallási mozgalmakra vonatkozik. *Velenczei levéltár.*

342.

1535 körül. Uti napló a szarvasmarháknak Moldvából Magyarországon át Velenczébe való szállítása felől. Leírja az egész utat Pécstől kezdve, hol először léptek magyar területre, Szigetváron, Kálmáncsán, Babocsán, Berzenczén, Csurgón, Domborún, Perlakon s Nedeliczen keresztül Pettauig, különös figyelemmel mindenütt a legelők minőségére, s pontos feljegyzésével a marhákért útközben fizetett illetékeknek. *Velenczei levéltár.*

343.

1536 december 15. és 16. Ferdinánd király emlékirata V. Károly császárhoz, kivonatban. A törökök a békekötés daczára Horvátországba törtek s már Stájerországot s Karinthiát is fenyegetik. Szükségesnek tartja, hogy a császár a német fejedelmeket segélyezésre hívja föl. Leírja a magyar rendekhez való viszonyát. Jánossal szemben, ki már Kassát is elfoglalta, nem marad más teendője, mint vagy kiűzni őt birtokaiból, vagy kibékülni vele, mi igen veszélyes lehetne, miután magyarországi hívei e miatt elpártolhatnának tőle. A helyzet a császárnak Franciaországgal való háborúja miatt igen válságos. Kéri a lundeni érsek visszaküldését, mert e főpapnak nagy befolyása van a magyar főurakra, s különösen Ferdinánd erdélyi hívei kivánják eljövetelét. Ajánlatosnak mondja, hogy a császár a lundeni érsek által bocsánatlevelet küldjön mindazon Zápolyapárti magyar uraknak, kik neki meghódolnak. *Simancasi levéltár.*

344.

1536. III. Pál pápa utasítása Ferdinánd királyhoz menesztett követe, Rorario Jeromos számára. Hogy az I. Ferencz franczia király és V. Károly császár közt kötött tiz évi béke véglegessé váljék, s ennek folytán az egyesült

Digitized by Google

keresztény hatalmak a török ellen fordulhassanak, s a mindinkább elharapódzó eretnekségnek eleje vétessék, az nagy részben Ferdinánd magatartásától függ. E béke érdekében járt Rómában Statileo erdélyi püspök is, s a pápa saját unokaöcscsét, Farnese Sándor bibornokot, küldi e tárgyban Károly császárhoz. Rorario küldetése Ferdinándot János királylyal való kibékülésre birni s vele tudatni, hogy meg van bízva Bécsből Magyar- és Lengyelországba menni. Magyarországban a püspöki díjakat fogja beszedni s ez összegeket a magyar végvárak erősítésére fordítani; Lengyelországba azért megy, hogy Zsigmond királynak a karácson éjjelén megszentelt kardot és süveget, melyekkel a lengyel királyokat az apostoli szék iránti érdemeikért földiszíteni szokták, megvigye. *Nápoly. Farnese levéltár.*

345.

1538. Jelentés a magyar- s moldvaországi ügyekről. János királyról az a hír, hogy 300,000 arany összeggel sikerült egyezségre lépnie a törökkel, s most ez összeget az erdélyiek által akarja megtéríttetni, azzal az indokolással, hogy az egyezség kizárólag Erdély függetlenségének megóvásáért köttetett. *Simancasi levéltár.*

346.

1538 október 8., 19. és 20. Kivonatok Brodarics váczi püspöknek és Clesius trienti bibornok-püspöknek Don Lope de Soriá-hoz intézett leveleiből. A török kivonult Moldvaországból; János királytól 300,000 aranyat kér, mely összegért késznek nyilatkozik vele örök békét kötni. János király követet küldött Ferdinándhoz, hogy a Duna védelme czéljából tőle hajókat kérjen. Clesius bibornok János királynak a lengyel király leányával való házasságáról ír. Azon hír, hogy János király egyezségre lépett a törökkel, szerinte nem érdemel hitelt. A spanyol katonák Esztergom felé indultak. *Simancasi levéltár.*

347.

1539 márczius 13. Bécs. Ferdinánd király levele Zsigmond lengyel királyhoz. A Szepes-vármegyében fölmerült viszályok kiegyenlítése végett már ki voltak jelölve a biztosok; közbejött fontos események azonban szükségessé tették a magyar országgyűlés összehivását, melynek megnyitása szeptember 21-re tüzetett ki; a biztosok kiküldését tehát el kellett halasztania. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

348.

1539 június 22. Capello Kristóf velenczei követ jelentése Párisból a signoriához. János király követe, Statileo, egy magasrangú és szavahihető ember előtt azt mondá, hogy János király semmi olyat nem kér Ferencz királytól, mire ez a Statileo előbbi ittlétekor kötött szerződés által nem volna kötelezve, és hogy János király már 5 éve visel háborút Ferencz király kérésére Ferdinánd ellen, tehát Ferencz király nem csekély összeggel tartozik neki.

349.

1539 július 5. Bécs-Ujhely. Ferdinánd király levele III. Pál pápához, melyben Várday Pál, esztergomi érsek, számára a bibornokságot kéri. *Vatikáni levéltár.*

350.

1540 február 22. Buda. (Kivonat.) János király intézkedik, hogy az Izabellának hozománya fejében inscribált várak kapitányai az esküt neki tegyék le. (Az eskümintát külön ugyan-e napon kelt oklevélben állapította meg.) *Orosz-lengyel levéltárak.*

351.

1540 február 22. Buda. János király biztosítja Izabella királynét a felől, hogy a hozománya fejében neki inscribált Debreczen városát két év alatt ki fogja váltani. *Orosz-lengyel levéltárak.*

352.

1540 február 24. János király megbizó-levele Nagymihályi Ewdewnffy László, Matychnai István és Czeczey Lénárd számára, hogy neje hozományának hátralevő részét Kassán átvegyék. (Kivonat.) *Orosz-lengyel levéltárak.*

353.

1540 márczius. Laski Jeromosnak, Ferdinánd rendkívüli követének jelentése Konstantinápolyban folytatott tárgyalásairól. Laskinak megbizatása volt békekötést létesíteni Törökországgal s arra birni a szultánt, hogy Ferdinándnak János királylyal kötött egyezségét s főleg a magyar koronára való örökösödési jogát erősítse meg. A porta adót vagy legalább évi ajándékok küldését követelte, mibe Laski felhatalmazás hiányában nem egyezett bele. A tárgyalások Cantelmo Caesarnak időközben történt megérkezése és Rincon franczia követ befolyása miatt nem vezettek sikerre, s

Digitized by Google

végre 6 havi fegyverszünetben történt a megállapodás. Laski szükségesnek tartja elfogadni a fegyverszünetet s azt javasolja, hogy Ferdinánd külön követ által üzenje meg a portának, hogy Flandriába utazott s ott a császárral értekezni fog. Szükségesnek tartja Ferencz franczia királyt megnyerni, s e küldetésre szívesen vállalkozik. Szól végűl a Ludfi basának, Janus bégnek s Rusztán basának adandó ajándékokról. *Simancasi levéltár.*

354.

1540 márczius 29. Várad. János király tudatja a lengyel követtel, Lutomirsky Jánossal, hogy nagymihályi Ödönffy Lászlót és Mathychnai Istvánt küldte hozzá üzenettel. *Orosz-lengyel levéltárak.*

355.

1540 május 1. Torda. (Kivonat.) János király tudatja Lutomirsky Jánossal, hogy levelét megkapta; a választ Verancsicsra bízta. *Orosz-lengyel levéltárak.*

356.

1540 július 18. Szász-Sebes. Fráter György levele Zsigmond lengyel királyhoz. Tudósítja János király haláláról. A király betegségének híre őt Törökországba való útjában érte s a visszatérésre kényszerítette. A haldokló király utolsó órájában az ő védelmére bízta a királynőt és újszülött fiát. A nehéz helyzetben nem hagyhatván az országot, Eszéky János pécsi püspököt küldte maga helyett a portához. Kéri Zsigmond királyt, küldjön ő is követet Konstantinápolyba, s hasson oda a szultánnál, hogy az újszülött királyfit a magyar trónon megerősítse. A franczia királyt s a császárt is általa reméli megnyerni az újszülött ügyének, a ki mellett ő szintén el van határozva minden áldozatra. *Orosz-lengyel levéltárak.*

357.

1540 július 23. Szász-Sebes. Petrovich Péter és Fráter György levele Zsigmond lengyel királyhoz. Segélyt kérnek, hogy Budát és Kassát Izabellának és fiának megtarthassák, a maguk részéről készek levén minden áldozatra, hogy az országot úgy a törökök, mint a németek ellen megvédjék. Verbőczy István kanczellár és Eszéky János pécsi püspök személyeiben követséget küldtek a portához János Zsigmondnak Magyarország trónján való megerősítése végett. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

358.

1540 augusztus 21. Buda. Porambski Péter, Izabella királyné titkárának levele Bona lengyel királynéhoz. János király halála után Horvát György, váradi kapitány, Budára jött s a vár védelme ürügye alatt, sok gyalog-katonát hozott magával, kik azonban nem a királynénak, hanem csak Fráter Györgynek esküdtek hűséget. Minden oda mutat, hogy a királynét tisztességes fogságban tartják. Frangepán itt járván, hogy a királynénak részvétét fejezze ki, méltatlankodva értesült e dologról s kijelentette, hogy addig nem jön Budára, míg az a királyné kezeiben nem lesz. Így beszélnek Perényi Péter, Bebek Ferencz és a Balassák is. Levélíró különben azt gyanítja, hogy ez urak a németekkel tartanak. A Balassák nyiltan Ferdinándot vallják uruknak, sőt a királyné Lengyelországból érkezett egyik szolgáját elfogatták s a nála volt leveleket felbontották. János holtteste Déván van, úgyszintén a kincstár is, mely lepecsételve Bebek Imre és Rassay János őrizete alatt áll. A tanácsosok a királyt Székesfehérvárott akarják eltemetni; ugyanakkor lesz a királyfi keresztelője is. A királyné szükségben levén, a tanácsosok beleegyezésével föl lettek bontva János királynak Budán maradt szekrényei, de azokban, mint a közmondás tartja, kincs helyett szenet találtak. Nem volt azokban egy denár sem. Néhány aranyozott ezüstedényen s régi öltönyökön kívül, semmi értékes tárgyat nem tartalmaztak. Utóiratban közli, hogy Horváth méltatlansággal utasítá vissza ama gyanút, mintha katonái nem tettek volna le hűségi esküt a királynénak. *Orosz-lengyel levéltárak.*

359.

1540 október. Porambski Péter Izabella titkárjának levele Bona lengyel királynéhoz. János király hamvai szept. 15-én érkeztek Budára és nagy tisztelettel fogadtattak. A királyné a várkapuig a gyászmenet elé ment. A temetés Máté napja utáni pénteken ment végbe. Október 4-én Budára jöttek Révay Ferencz az esztergomi érsek nevében és Thurzó Elek, kik azon óhajtásukat fejezék ki, hogy Petrovich Péter és Fráter György az ország békéje s a királyné ügyében, velök Visegrádon tanácskozásra összejőjjenek. Ferdinánd is küldött követet, a spanyol Cotta személyében, kinek Izabella királyné kijelentette, hogy mindent meg fog kisérleni, hogy békés úton az ország birtokába juthasson, mi ha nem sikerül, kénytelen lesz azt fegyveres erővel kieszközölni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

360.

1540 november 6. Bécs-Ujhely. Ferdinánd király levele III. Pál pápához, Várday Pál esztergomi érsek bibornoksága ügyében. *Vatikáni levéltár.*

361.

1540 november 9. Bécs-Ujhely. Czarnkowski András Ferdinánd melletti lengyel követ levele Zsigmond királyhoz. Ferdinánd követe Salm gróf által úgy értesült volt, hogy Izabella a szerződések értelmében kész a békés egyezkedésre. Most pedig azt hallja, hogy Fráter György, Petrovich Péter, Török Bálint és Buda város lakossága hűséget esküdtek Izabellának; kéri tehát Zsigmondot, hogy leányát óva figyelmeztesse eljárásának következményeire. *Orosz-lengyel levéltárak.*

362.

1540 november 23. Buda. Czarnkowski András lengyel követ levele Zsigmond királyhoz. (Kivonat.) A tanácskozások eredményeül kimondatott, hogy ha Izabella királynő önnönmagát és fiát, valamint az országot megmenteni óhajtja, ne távozzék az országból. A követeknek Konstantinápolyból való visszatértekor azonnal országgyűlés fog egybehivatni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

363.

1540 deczember 12. Bécs-Ujhely. Ferdinánd király levele Zsigmond lengyel királyhoz. Abból az alkalomból, hogy Szoliman a csecsemő királyfit elismerte János király utódjául, figyelmezteti Zsigmondot, hogy Szoliman nagy gyűlöletet táplált János király ellen, és már ki akarta űzni az országból. Ha most a csecsemőt elismeri, csak azért teszi, hogy annál könnyebben igázhassa le az egész országot. *Orosz-lengyel levéltárak.*

364.

1540. Bécs-Ujhely. Ferdinánd király válasza Czarnkowski lengyel követnek. A lengyel király és leánya, Izabella királyné, abbeli hite ellenében, hogy Szolimán fen fogja tartani János Zsigmondot Magyarország uralmában, másolatát küldi azon levélnek, melyet a szultán Erdély lakosságához Maylát vajdasága érdekében intézett. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

365.

1540. Szolimán szultán nyilt levele Erdélyország lakóihoz. Kijelenti, hogy János királyt, ki iránta hűtlenül viselkedett s az országot nem régi törvényei alapján kormányozta, megfosztotta volna a hatalomtól, ha halála közbe nem jön. Most Majlát vajda kezeire bízza Erdély kormányát, s meghagyta a moldvai s oláh vajdáknak, hogy őt uralmában támogassák. *Orosz-lengyel levéltárak.*

366.

1540 körüli évekből. Töredékes feljegyzés az erdélyi haderőről. Petrovichról is van benne említés. *Velenczei levéltár.*

367.

1541 február 5. Speier. Juan Vasquez de Molina tudósítása De Leonhoz, Buda ostromáról. A magyarországi dolgokra vonatkozólag azt mondja, hogy Ferdinándnak pénzre volna szüksége, mert azzal többet lehetne kivinni, mint haderővel. *Simancasi levéltár.*

368.

1541 február 5. Speier. V. Károly császár levele a toledói érsekhez. Közli chiffrekben a Ferdinánd hadainak magyarországi működéséről 1540 decz. 8-ki kelettel érkezett híreket, Visegrád s más várak bevételéről. Seregének zöme Buda körül és Pesten van elhelyezve. *Simancasi levéltár.*

369.

1541 február 25. Regensburg. Idiaquez császári titkár Regensburgból tudósítja De Leont a magyar ügyekről, különösen Ferdinándnak Izabellával Buda átadása iránt folytatott alkudozásairól. *Simancasi levéltár.*

370.

1541 február. Jelentés Budáról. Február 5-én Izabella királyné Bebek Imrét küldé teljhatalommal Ferdinándhoz, hogy vele Buda átadása iránt alkudozásba bocsátkozzék. Izabella mindenekelőtt a novemberi szerződésben foglalt pontok teljesítését követeli, mely esetben késznek nyilatkozik Budát átszolgáltatni. Ferdinánd Izabellának és fiának évi 32,000 arany forintot igért, lakhelyéül Pozsony városát s ezenkívül Nagyszombatot és Trencsén várát is igéri neki átadni. Bebek a föltételekkel február 6-án visszatért Izabellához. Azóta híre jött, hogy 8000 főnyi török hadsereg érkezik Buda felszabadítására. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

371.

1541 márczius 3. Juan Vasquez de Molina levele Regensburgból De Leonhoz, kivonatban. Buda viszonyáról s az Izabella királynéval folytatott tárgyalásokról. *Simancasi levéltár.*

372.

1541 márczius 4. Czarnkowsky András lengyel követ levele Zsigmond királyhoz. (Kivonat.) Fráter György makacsúl megmarad előbbi szándéka mellett, és semmiképen nem hajlandó Ferdinánddal egyezkedni. Perényinek azt írta, hogy ő sem a királynénak, sem a királyfinak magát lekötelezve nem tartja, hanem egyedűl Magyarországnak, mely ha bárkit megválaszt közakarattal királyáúl, annak kész átadni Budát s minden egyebet, mi birtokában van. *Orosz-lengyel levéltárak.*

373.

1541 márczius 6. Regensburg. Részlet Poggi nunciusnak De Leon főparancsnokhoz intézett leveléből, melyben a Magyarországból vett hírek után reményét fejezi ki, hogy a török nem fog ez évben hadjáratot indítani. *Simancasi levéltár.*

374.

1541 márczius 8. Bebek Imre, Izabella királyné követe előadja Zsigmond lengyel királynak, hogy Szolimán szultán nem Ferdinándot, hanem a királyfit, János Zsigmondot, erősítette meg a magyar trónon. Az országgyűlés majd csak a török segély megérkeztekor fog egybehivatni. Egyúttal jelentést tesz az Izabella királyné által Ferdinándhoz küldött Mágócsi András követsége tárgyáról. *Orosz-lengyel levéltárak.*

375.

1541 április 5. A regensburgi gyűlés határozatai a Ferdinándnak adandó hadi segély iránt. *Simancasi levéltár.*

376.

1541 április 7. Juan Vasquez de Molina, V. Károly császár titkára, Regensburgból híreket közöl De Leonnal. Ferdinánd Bécsben buzgón működik a törökök elleni hadi segély érdekében, s a császárhoz is követet küldött Guzman Márton személyében, hogy tőle segélyt eszközöljön ki s Buda átvétele ügyében császári követ küldését kérje. A császár Mirandola grófot szemelte ki e követségre. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

377.

1541 május 7. V. Károly császár levele Regensburgból a toledói érsekhez. Izabella alkuba bocsátkozott volt Ferdinánddal Buda átadása végett. Fráter György azonban meghiusította a dolgot, értesítvén a határszélen levő törököket, kik 10,000 lovassal, 4000 gyalogossal és sok ágyúval Buda alá siettek. Ferdinánd megütközött a törökökkel, kik megveretvén vissza is vonultak. *Simancasi levéltár.*

378.

1541 május 31. Regensburg. Juan Vasquez de Molina levele De Leonhoz. Kedvezőtlen híreket közöl Buda ostromáról, melyek a császárra is igen leverőleg hatottak. *Simancasi levéltár.*

379.

1541 június 16. Regensburg. Idiaquez császári titkár tudósítja De Leont a budai ostrom sikertelenségéről s a török hadsereg közeledéséről. *Simancasi levéltár.*

380.

1541 június 16. Juan Vasquez de Molina levele De Leonhoz Regensburgból. Ferdinánd királyt június 21-ére az országgyűlés bezárta előtt Regensburgba várják. A budaiak erősen tartják magukat. *Simancasi levéltár.*

381.

1541 június 19. Bécs. Gorka András lengyel követ jelentése Zsigmond lengyel királyhoz. Részletes tudósítást ad a Ferdinánddal, valamint Salm gróffal és Roggendorff Vilmossal Izabella érdekében folytatott sikertelen tárgyalásairól, Buda ostromáról, a török hadak közeledtéről. Ajánlja a királynak, hogy Izabella s fiacskája érdekében írjon a császárnak és Ferdinánd tanácsosainak, különösen Thurzó Eleknek, ki jó érzelemmel viseltetik Izabella iránt. *Orosz-lengyel levéltárak.*

382.

1541 június 29. Bécs. Gorka András lengyel követ levele Zsigmond királyhoz. Az Izabella ügyében folyt tárgyalások lényeges eredményre nem vezetvén, szükségesnek találja előre intézkedni, hová menjen Izabella azon esetre, ha a németek Budát elfoglalják. A királyné helyzetét igen szomorúnak festi. Szolgáit az éhség miatt nagyrészt el kellett bocsátania. Lovai elhullottak. Ha el kellene utaznia

Digitized by Google

Budáról, Ferdinándnak kellene őt kisegítenie s vagy Pozsonyba vagy Bécsbe vitetnie. Az érkező hírek szerint különben a török hadak is gyorsan közelednek. Részletes utasítást kér a királytól a bekövetkezhető eseményekre nézve. *Orosz-lengyel levéltárak.*

383.

1541 július 4. Idiaquez titkár Regensburgból értesíti De Leont a budai ostrom sikertelenségéről s a török hadak közeledéséről. Közli továbbá a regensburgi gyűlésnek Ferdinánd király megsegítése ügyében hozott határozatát. *Simancasi levéltár.*

384.

1541 július 5. Regensburg. V. Károly császár levele a toledói érsekhez. Tudósítja, hogy Ferdinánd a török elleni hadi segély ügyében Regensburgba érkezett. *Simancasi levéltár.*

385.

1541 július 10. Regensburg. Juan Vasquez de Molina közli de Leonnal a budai táborból érkezett híreket s a regensburgi birodalmi gyűlésnek a magyarországi hadi segély ügyében folytatott tárgyalásait. *Simancasi levéltár.*

386.

1541 július 15. Regensburg. V. Károly császár Ferdinándnak Buda elleni hadi műveletéről rövid részletet közöl chiffrekben a toledói érsekkel. *Simancasi levéltár.*

387.

1541 július 29. A regensburgi gyűlés határozata a Ferdinánd királynak küldendő hadi segély iránt. A segélyhadak parancsnokának megválasztása V. Károly császárra bizatott. *Simancasi levéltár.*

388.

1541 augusztus 10. V. Károly császár levele a toledói érsekhez. Ferdinánd tábora Pesten és környékén várja a Németországból s Ausztria tartományaiból érkezendő segélyt. Budára császári követtől Mirandola gróf ment, hogy a királynéval egyezséget kössön. *Simancasi levéltár.*

389.

1541 október 3. Krakkó. Egy lengyel államférfiú jelentése Zsigmond lengyel királyhoz. Vielieglowszki Gáspár, ki

Digitized by Google

Laski Jeromossal együtt a napokban a portától Budára jött, Krakkóba érkezett, míg Laski Ferdinándhoz folytatta útját. Vielieglowszki jelentése szerint Buda a törökök hatalmában van, a templomok részint török mecsetekké, részint magtárakká lettek átalakítva. Izabella fiával, Fráter Györgygyel s Petrovichcsal együtt Budáról eltávolíttatott; Török Bálint börtönbe hurczoltatott. Ferdinándnak a szultánnál járt követeit ügyetleneknek és ostobáknak mondja. Laskit a portánál nagy tisztelettel fogadták mindaddig, míg Ferdinánd megbizatását szóba nem hozta; a mint erről szólni kezdett, félbeszakították. Később mindketten fogságba vettettek s fővesztésre lettek elitélve, de kegyelmet nyertek s Esztergomig kisértetve, szabadon bocsáttattak. Ludfi basa Laskinak arra az előterjesztésére, hogy Ferdinánd a békét kész egy millió forinton megvásárolni, így válaszolt: »Vagy a te királyod ostoba, vagy a tanácsosai, ha ily hatalmas fejedelmet ajándékokkal vélnek lekenyerezhetni.« Izabella nem beszélt személyesen a szultánnal; de Fráter György elvitte hozzá a királyfit, kit a táborban visszatartóztatott, míg ő Budát elfoglalá. A vár elfoglalása után, a szultán Izabellát, Fráter Györgyöt, a királyfit és Petrovichot 40 személyből álló kisérettel s az összes podgyászszal 4000 török lovas által Budáról elszállíttatta. A poseni várnagyot, ki a lengyel király nevében előtte megjelent, a szultán e szavakkal bocsátá el: »Menj, mond meg testvérünknek, urad királyodnak, hogy ne aggódjék leánya miatt, ki biztos helyen van.« Több alsóbbrendű török pedig így szólt hozzá: »Ti lengyel urak át akartátok adni Magyarországot, mely jogosan a mienk, a németeknek. De császárunk még ez évben hatalmába kerítendi az egész országot, jövő évben Ausztriára és Morvaországra kerül a sor, azután készüljetek ti, hogy velünk együtt indulhassatok.« A jelentést tevő államférfiú azt tanácsolja végűl, hogy a lengyel király küldjön követet a szultánhoz Izabella érdekében, Magyarországba pedig küldjön embereket, kik kikémleljék Izabella tartózkodási helyét. *Ossolinszki könyvtár.*

390.

1541 október 18. Lippa. Izabella királyné levele Tarnowsky János krakkói várnagyhoz. Élénk szinekkel ecseteli a kemény és veszedelmes ostrom alatt kiállott szenvedéseket. Tűzzel, vassal, élséggel és szomjúsággal kínozták; de Isten segedelmével megszabadúlt úgy a németektől, mint a törököktől. Helyzete azonban bizonytalan. Nem maradt neki egyéb, mint Solymos és Lippa, mely váraknak igen csekély

Digitized by Google

jövedelme van, s ha a szomszéd nemes urak nem segítenék őt, koldúlni volna kénytelen. Minden készpénzét s ékszereit kénytelen volt elajándékozni, hogy a töröktől menekülhessen. Csicsót és Küküllővárt a szultán Péter moldvai vajdának rendelé visszaadni; Déva várából pedig egy denárnyi jövedelme sincs. Tokaj, Regecz és Tállya Ferdinánd kezén vannak, Debreczent Török Bálint birja. A szultán ő róla említést sem téve, Erdélyt csecsemő fiának adományozta. Az illető levelet nem láthatta, de úgy értesült, hogy a föltételek tűrhetlenek úgy ő reá, mint kisded fiára nézve, kit az oklevél erdélyi szandzsáknak nevez. A legnagyobb kegyelem az az engedély volt, hogy fiával együtt távozhassék. Szól a Debreczenbe október 18-ra egybehítt országgyűlésről, melyben úgy az ő hívei, mint a Ferdinánd-pártiak is részt fognak venni.

Kéri Tarnowskyt, hasson oda szüleinél, hogy kétes helyzetéből megszabadítsák, mert ő nem hisz ez embereknek, kik tanácsaikkal őt ebbe a veszélybe döntötték. *Oroszlengyel levéltárak.*

391.

1541 október 31. Esztergom. Várday Pál esztergomi érsek levele III. Pál pápához. Leírván Magyarországnak Buda vára eleste utáni siralmas helyzetét, örömét fejezi ki a fölött, hogy a pápa segélysereget küld Magyarország védelmére, s hogy e részben a többi keresztény fejedelmekre is buzdítólag hat. A maga részéről mindent meg fog tenni a haza védelmére s a szent szék szolgálatában. *Vatikáni levéltár.*

392.

1541 november 4. Ferdinánd király levele Prágából, a császárnál levő követéhez, Ferdinánd seregének magyarországi működéséről. *Simancasi levéltár.*

393.

1541 november 19. Lippa. Izabella királyné levele Kmitha Péter krakkói főkapitányhoz. Nem kételkedik, hogy gyakrabban küldött hozzá követeket; de két szolgán kívül, kik Budáról Lippára való utazásakor hozzá érkeztek, egy követet sem látott. Nem is csodálkozik ezen, mert az ostrom alatt egy légy se férhetett hozzá. Lippában nem soká fog maradni, a hely gyengesége miatt; de még nem tudja, hová fog fordúlni; Erdélybe nem óhajtana menni, a sok nemzetiség miatt gyakoriak levén ott a lázadások. Kassára nem engedik menni, azon ürügy alatt, hogy nagyon közel

Digitized by Google

van az ellenséghez, pedig Lippáról is ugyanazt lehetne mondani. A debreczeni gyűlésen havi 1000 forintot engedélyeztek neki, mit csekély volta daczára elfogadott. Most azon van, hogy Ferdinánddal a régi szerződés alapján egyezkedjék, mi végett már követségek is jártak mindkét oldalról. *Orosz-lengyel levéltárak.*

394.

1541 november 27. Várad. Fráter György levele Visniczei Kmitha Péter krakkói kapitányhoz, Lengyelország marsalljához. (Kivonat.) A debreczeni gyűlés után rögtön sietett Lippára a királynéhoz azon reményben, hogy a lengyel követet még ott fogja találni; ez azonban már elutazott. *Orosz-lengyel levéltárak.*

395.

1541 deczember 13. Bécs. Várday Pál esztergomi érsek levele III. Pál pápához. Köszönetét fejezi ki a pápának, hogy a november 1-re egybehívott tridenti zsinatra őt meghívta. Az ország jelen helyzete, a vallási viszonyok s a török elleni készülődések miatt azonban nem vehet személyesen részt a zsinatban. *Vatikáni levéltár.*

396.

1541 deczember 24. Verancsics Antal erdélyi prépost követsége a gneseni érsekhez, Kmitha Péterhez és Boner Severinhez. Vázolja Izabella királyné s Magyarország veszélyes állapotát. A törökök Budát ármányos úton elfoglalták, holott a szultán azt az országgal együtt a királyfinak igérte. Most csak Erdélyt engedte át neki. A királyné Lippán van a kis árvával, folytonos félelem és veszély közepette. Verancsics tehát kéri a lengyel kormánytanácsosokat odahatni, hogy Zsigmond király követe által a szultánt Buda visszaadására birja. Küldjön követet a franczia királyhoz is, ki a szultánnal jó barátságban van s közbenjárásával sokat segíthet. Ferdinánd királyhoz is czélszerű volna követet küldeni, a ki szándékát kipuhatolja s esetleges egyezség iránt lépéseket tegyen. *Orosz-lengyel levéltárak.*

397.

1541. Hírek Magyarországból. Roggendorf Székesfehérvár felé indúl. Az erdélyi rendek Ferdinánd mellett nyilatkoztak; különben nagy szakadások vannak a pártokban. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

398.

1541. Juan Vasquez levelének kivonata. Granvelle bibornok attól tartván, hogy a törökök hadi készületei s egyéb körülmények meggátolhatnák a császárnak Spanyolországba való visszatérését, szükségesnek tartja, hogy a spanyol országnagyok tegyenek lépéseket a császár hazatérése érdekében. *Simancasi levéltár.*

399.

1542. elején. Fráter György hűséget fogad Izabella királynénak és felsorolja azon kötelezettségeket, melyeket mint kincstárnoka s várainak és javainak főkezelője vele szemközt magára vállal. *Orosz-lengyel levéltárak.*

400.

1542 január 4. Krakkó. Verancsics Antal levele Bona lengyel királynéhoz a törökök hadi készülődéseiről. *Orosz-lengyel levéltárak.*

401.

1542 január 4. Krakkó. Gamratus Péter gnesni érsek, Kmitha Péter krakkói főkapitány és Boner Szeverin együttes fölterjesztése Zsigmond királyhoz, Verancsics Antal követsége ügyében. A török szultánhoz küldendő követséget sürgősnek tartják, annál inkább, mert Zsófiában telel s a tavaszra Magyarországba betörni készül, hol országgyűlést akar egybehívni a Rákoson, megismerendő a magyarok érzelmeit. Szükségesnek tartják a franczia királyhoz küldendő követséget is; Ferdinánd királyhoz azonban nem tartják ajánlatosnak a követségküldést, mert ez rossz hatást gyakorolna a magyarokra. *Orosz-lengyel levéltárak.*

402.

1542 január 25. Lippa. (Kivonat.) Izabella királyné elfogadja azon föltételeket, melyek alatt Fráter György neki Váradot lakásúl átengedni hajlandó. *Orosz-lengyel levéltárak.*

403.

1542 január 25. Lippa. (Kivonat.) Izabella királyné Fráter Györgyöt kincstartójává s várai és jószágai kezelőjévé nevezi ki. *Orosz-lengyel levéltárak.*

404.

1542 márczius 27. A Piotrcovban egybegyűlt lengyel tanácsosok fölterjesztése Zsigmond királyhoz. Izabellának és

Digitized by Google

kisded fiának megmentésére minden lehető dolog elkövetését szükségesnek tartják. E végből egy nagy tekintélyű és kellő kisérettel ellátott követnek Magyarországba küldését ajánlják, ki Fráter Györgygyel és Izabella híveivel annak s fiának Lengyelországba való szállíttatása iránt egyezségre lépjen; s ha a barát s hívei ebbe bele nem egyeznének, igyekezzék Petrovics Péter s a hű ráczok segélyével erőszakkal kiszabadítani a királynét s gyermekét kezeikből. *Orosz-lengyel levéltárak.*

405.

1542 szeptember 11. Bécs. A velenczei követ jelentése a signoriához. Az egri püspök mindenkép reá akarja birni Ferdinánd királyt, hogy Esztergomba menjen a magyar ügyek rendezése végett; azt állítja, hogy ha nem megy le s húsz főurat le nem fejeztet, soha sem lesz sem igazi, sem látszólagos magyar király, holott a vétkesek kivégeztetése által az országot is megmenti. Az egri püspök ezt természetesen azért teszi, hogy a Perényi Péter által elfoglalt egri püspökséget visszaszerezhesse. A követ értesülése szerint Ferdinánd nem megy ez idő szerint Magyarországba, csak csapatokat küld oda s a szigorú igazságszolgáltatást akkorra hagyja, ha majd föltétlen ura lesz az országnak. A követ ugy véli, hogy az egri püspöknek addig is valami spanyol beneficiumot fognak adni. *Velenczei levéltár.*

406.

1542 szeptember 23. Bécs. Marino De Caballis, velenczei követ jelentése a signoriához. A bécsi kormánybiztosok egyike titokban értesítette Fráter Györgyöt, hogy Bécsbe érkezett értesülés szerint, egy debreczeni gyűlésen a magyarok elhatározták az ő megöletését. Fráter György nagyon gyanakszik, hogy e határozat Ferdinánd király rendeletére hozatott, minélfogva, mintegy Scylla és Charibdis közt találva magát, nem tudja mit csináljon. Bécsben a dolog nagy bosszúságot okozott. *Velenczei levéltár.*

407.

1542 november 3. Vilna. Zsigmond lengyel király levele Kmitha Péter krakkói főkapitányhoz. Magyarország szomorú helyzetéről való tudósítását fájdalommal vette. Megengedi, hogy a magyar urakkal találkozhassék s találkozási helyül Kassa városát tűzi ki. Szeretné, ha a tanácskozásokba leányát, Izabellát is bevonhatná. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

408.

1542 november 18. Zicnowic követsége a lengyel királyhoz és királynéhoz. Izabella királyné Buda elvesztése óta elhagyatva, pénztelenül van; jövedelme a kezén maradt nehány várból nem elégséges fentartására; Petrovics és más urak segítik őt. Ennél a nyomorúságnál nagyobb baj az, hogy Fráter György hatalmába van adva, a ki az ország jövedelmét visszatartja s neki csak ajándékképen ad valamit abból, a mi őt jogosan megilleti. Erdély helyzete is kétségbeejtő; egészen ki van szolgáltatva a töröknek. *Orosz-lengyel levéltárak.*

409.

1542. Gamratus Péter gneseni érsek tudósítása a lengyel királyhoz, a Laski Jeromos által halála órájában a magyar ügyekről reábizott üzenetéről. *Orosz-lengyel levéltárak.*

410.

1542. Izabella királyné szemrehányásokat tesz Fráter Györgynek, hogy őt szüleinél bevádolta s felsorolja azokat a föltételeket, melyek alatt vele kibékülni hajlandó. *Orosz-lengyel levéltárak.*

411.

1542. (Kivonat.) Izabella királyné biztosítja Fráter Györgyöt kegyelméről, ha kötelezettségének eleget tesz. *Orosz-lengyel levéltárak.*

412.

1542 körül. Fráter György levele Zsigmond lengyel királyhoz (kivonatban). Válaszol Zsigmond király szemrehányásaira Izabella iránti magaviseletét illetőleg. Késznek nyilatkozik Izabella iránti kötelezettségeit irásba foglalni s esküvel fogadni mindannak teljesítését, mit a szerződések megállapítanak. *Orosz-lengyel levéltárak.*

413.

1542 körül. Fráter György válasza Zsigmond lengyel királynak ama levelére, melyben a király emlékeztette Fráter Györgyöt a János király részéről élvezett jótéteményekre s az özvegye s fia iránti köteles hálára. Fráter György hálásan ismeri el János királynak iránta tanusított jóságát, s bebizonyítani iparkodik, hogy eddig nem adott okot, hogy hálátlansággal vádoltassék. Ő mindig híven szol-

Digitized by Google

gált Izabellának, ez azonban idegenkedik tőle s bizalmatlansággal fogadja szolgálatait. A lengyel király abbeli óhajtását, hogy Izabellát s fiát Váradra szállítsa, örömmel teljesíti, kész lévén saját várát bocsátani át királynéjának rendelkezésére. Ez esetben azonban szükséges, hogy Izabella többi várait neki szolgáltassa át; ő azokat híven megőrzi s a jövedelmeket a királynénak beszolgáltatja. *Orosz-lengyel levéltárak.*

414.

1542. Kmitha Péter levele Zsigmond királyhoz. Engedélyt kér, hogy Verancsics ajánlata szerint a magyar urakkal valamely határszéli helyen tanácskozásra összejöhessen. *Orosz-lengyel levéltárak.*

415.

1542. Fráter György levele, melyben tekintettel arra, hogy Izabella királyné és fia jelen tartózkodási helyökön, Lippán, nincsenek biztonságban, bizonyos föltételek alatt Váradot jelöli ki számukra tartózkodási helyül. *Orosz-lengyel levéltárak.*

416.

1543 április. Izabella királyné utasítása Ferdinándhoz küldött követe, Verancsics Antal számára. Ferdinándnak nála járt követét, Serédy Gáspárt, tanácsosainak távolléte miatt azonnal ki nem hallgathatván, ez nem akarta bevárni a tanácsosok visszaérkezését, hanem eltávozott a nélkül, hogy küldetését teljesítette volna. Serédy emberei nagyon féktelenül viselkedtek Erdélyben s az országgyűlésen szüntelenül a királynéről nyilatkoztak. *Orosz-lengyel levéltárak.*

417.

1543 augusztus 12. Prága. Ferdinánd király levele a török hadak működéséről, Valpó bevételéről és Esztergom ostromáról. Ferdinánd elhatározta, hogy Sz. Bertalan napján személyesen indul a táborba a sereg fölbátorítása czéljából. *Simancasi levéltár.*

418.

1543 augusztus 20. Pozsony. Várday Pál esztergomi érsek levele III. Pál pápához. Előrebocsátva, mennyi áldozatot hozott Esztergom megerősítésére, az elengedett annatán kívül egyházmegyei jövedelméből 40,000 forintot költvén arra, fájdalommal jelenti a várnak kapitányai gyávasága következtében történt feladását. Hitelt érdemlő egyének

Digitized by Google

tanusága szerint a várnagy az ostrom kezdete óta egyetértett a törökökkel, s állandó levelezésben állva a török fővezérrel, ő maga jelölte ki neki a vár gyengébb oldalait. *Vatikáni levéltár.*

419.

1543 szeptember 8. Ferdinánd király levele Znaimból Gomez Suarez de Figueroá-hoz. Részleteket közöl Esztergomnak augusztus 21-én történt bevételéről és Székesfehérvár elestéről. Bécsbe készül, hogy a mind fenyegetőbb veszély ellen intézkedéseket tegyen. *Simancasi levéltár.*

420.

1543 október 23. Bécs. Ferdinánd király levele III. Pál pápához, magyarországi helytartója, Várday Pál esztergomi érsek bibornoksága ügyében. *Vatikáni levéltár.*

421.

1544 július 25. Késmárk. Lehoczki Mátyás levele Boner Szeverinhez a debreczeni gyűlés lefolyásáról. *Oroszlengyel levéltárak.*

422.

1544 november 1. Az esztergomi káptalan jelentése Ferdinánd királyhoz, Vizkeleti Tamás mesternek Apay Istvánné szeredi kuriájába történt beiktatásáról. *Brünni levéltár.*

423.

1545 február 22. Morosini Domokos velenczei követ jelenti Prágából Ferdinánd követének, Adorno Jeromosnak, Törökországba való utazását. Adorno a budai basa védmenetével ellátva Pozsonyból indult útjára, három kocsival Drinápoly felé, azt híresztelvén, hogy bizonyos ügyek tárgyalása végett Fráter Györgyhöz utazik. Megbizatása mindenekelőtt a lehető leghosszabb fegyverszünetet kötni a törökkel, ha lehet Magyarországra és Ausztriára kiható érvényességgel, ha nem csupán Magyarországra. Ha ezt évi adó igéretével sem sikerül kivinnie, s látja, hogy a török háborúra készül Magyarország és Ausztria ellen, kövessen el mindent, hogy a portát pénzigéretekkel e szándékától legalább erre az évre eltérítse. *Velenczei levéltár.*

424.

1545. Utasítás a Ferdinánd királyhoz küldött pápai nuncius Santa Croce Prosper részére. Fráter György még

Digitized by Google

a múlt évben követet küldött a pápához, hogy János Zsigmondot pártfogásába ajánlja s az ennek birtokában levő Erdélyt s a magyarországi részeket rendelkezésére bocsássa. Kérte a pápa közbenjárását János Zsigmondnak egy osztrák főherczegnővel való házassága ügyében is. Késznek nyilatkozott Fráter György is Erdélyt egy más, akár olasz, akár német tartomány fejében azonnal átengedni. Minderről szólottak már a múlt évben a császárnak, ki azonban háborúban levén, nem intézkedhetett. Most Fráter György ismét követet küldött a pápához, megújítván múlt évi ajánlatait, sőt ha Ferdinánd hadjáratot akarna indítani a török ellen, kész nemcsak saját haderejével, de a szövetséges moldva fejedelem hadaival is segítségére menni. A nuncius utasíttatik, hogy mindezeket a szent atya meleg ajánlásával terjeszsze Ferdinánd király elé. *Nápoly. Nemzeti könyvtár.*

425.

1545 körül. Emlékirat-töredék a székely katonaságról. A székelyek gyalogsága és lovassága 15 napig díjtalanúl tartozik szolgálni; azontúl a fejedelem fizeti őket. Az erdélyi lovak nem nagyon magasak, de jól kifejlettek s minden fáradságot jól elbirnak. A székely lovak is jók, de nem oly szépek. Úgy Erdélyország, mint Magyarország köznemesei és főurai a magyar királyoktól nyert kiváltságokat élveznek, s nem ismernek a királyon kívül hatalmat, mely őket azoktól megfoszthatná, vagy méltóságukat emelhetné. A gyulafehérvári püspökség 200 lovast köteles tartani; mindegyik lovasnak havi 3 forintnyi zsold jár. A káptalan is fizet nehány katomát. Béke idején minden lovas katonának ki van jelölve lakhelye s kap évenkint 10 forintot, némelyek ezen kívül még 6—7 forintot kapnak és gabonát. De háború idején kötelezve vannak lovaikkal táborba szállni, s ekkor havi 3 forintnyi zsoldot húznak, máshol többet is. A káptalanhoz tartozó plébániák adót fizetnek. A székelyek adófizetés helyett zsoldban állanak. Királyválasztáskor minden család egy ökörrel adózik, házasság és elsőszülött születése esetében ismét egy ökörrel. Egyéb adót nem fizetnek. A székelyek nem kötelesek Erdélyországon kívül harczolni.

426.

1546 márczius 17. Zsigmond lengyel király válaszol Ferdinánd király két rendbeli leveleire, melyek egyikében Ferdinánd a lengyel-magyar kereskedés elleni tilalom beszüntetését kérte, a másikban az eperjesiek által a lengyeleken ejtett sérelem ügyét királyi itélőszéke elé kéri

Digitized by Google

bocsátani. Zsigmond késznek nyilatkozik visszavonni a kereskedelmi tilalmat, ha Ferdinánd a lengyel kereskedőket további bántalmazásoktól megóvja. Az eperjesi ügyet illetőleg megbízik Ferdinánd igazságszeretetében, de elvárja, hogy az eperjesieken kívül Serédy Gáspár is megkapja büntetését, mert az általa bántalmazott lengyel követ személyében a királyt magát sértette meg. *Orosz-lengyel levéltárak.*

427.

1548 augusztus 5. Bécs. Ferdinánd király levele III. Pál pápához. Ujból sürgeti Várday Pál esztergomi érsek bibornokságát. *Vatikáni levéltár.*

428.

1548 november 6. Pozsony. Ferdinánd felelete a lengyel követeknek a felső-magyarországi sérelmek ügyében tett előterjesztéseikre. Igéri, hogy a jövő évi május 1-ére a szepesi káptalanhoz követeket fog küldeni, a kik a lengyel király követeivel a sérelmeket orvosolják. *Orosz-lengyel levéltárak.*

429.

1549 április 28. Krakkó. (Kivonat.) Zsigmond lengyel király levele a zágrábi püspökhöz. Értesíti követének Hosius Szaniszlónak küldetéséről Ferdinándhoz, kinek feladata a lengyel és magyar királyok közt fennálló régi szerződések megujítása. Kéri a püspök közreműködését. *Orosz-lengyel levéltárak.*

430.

1549 június 30. Krakkó. (Kivonat.) Zsigmond lengyel király levele V. Károly császárhoz. Ajánlja neki udvarnokát, Bornemissza Ferenczet, ki a császári udvarnál óhajt szolgálatot vállalni. Ugyanez ügyben Ferdinánd közbenjárását is kéri. *Orosz-lengyel levéltárak.*

431.

1549 július 10. Krakkó. (Kivonat.) A lengyel király inti Salm Miklóst és Bebeket, hogy hagyjanak fel szepesi alattvalói zaklatásával. Ugyanez ügyben július 11-én Ferdinándnak is írt. *Orosz-lengyel levéltárak.*

432.

1549 augusztus 14. Zágráb. Gyulay Farkas Ferdinánd által kinevezett zágrábi püspök III. Pál pápához, megerősíttetésért folyamodik. *Vatikáni levéltár.*

Digitized by Google

433.

1549 szeptember 24. (Kivonat.) Zsigmond király levele Izabella királynéhoz. Tudatja, hogy a portára küldött követe által panaszt emeltetett a pressió ellen, melyet reá (Izabellára) tanácsosai gyakorolnak, elhallgatva azonban a királyné távozási szándékát. Ha Izabellának netán más óhajtása volna ez irányban, küldjön gyors futárt a lengyel követ után, mielőtt ez a határt átlépné. *Orosz-lengyel levéltárak.*

434.

1549 deczember 1. Zsigmond lengyel király utasításai a felső-magyarországi ügyekben Ferdinándhoz küldött követe Czarnkowski András részére. *Orosz-lengyel levéltárak.*

435.

1549 körül. (Kivonat.) Zsigmond lengyel király levele Izabella királynéhoz. Padniewszki Fülöp krakkói kanonokot, boldogult atyja akaratához képest, Magyarországba küldi, hogy Izabella helyzetéről tudomást szerezzen. Fráter György és Petrovich Péter levelet intéztek hozzá. Előbbi azt ajánlja, hogy Izabella térjen vissza Lengyelországba; Petrovich azonban az ellenkezőt tanácsolja. Zsigmond kikérte ez ügyben saját tanácsosai véleményét is, s legjobbnak tartja, ha Izabella az országot nem hagyja el, míg kilátásban levő férjhezmenetele a távozásra alapos okot nem szolgáltat. *Orosz-lengyel levéltárak.*

436.

1549 körül. Zsigmond király levele Fráter Györgyhöz. (Kivonat.) Inti, hogy Izabella jobb ellátásáról gondoskodjék s Petrovichcsal jó egyetértésben éljen. *Orosz-lengyel levéltárak.*

437.

1550 elején. Követi utasítás Goreczki Mátyás és Cromer Bertalan részére a felső-magyarországi sérelmek ügyében. *Orosz-lengyel levéltárak.*

438.

1550 február 25. Pozsony. Ferdinánd király levele III. Gyula pápához, az általa váczi püspökké kinevezett Sbardellati Ágoston esztergomi prépost megerősíttetése ügyében. *Vatikáni levéltár.*

Digitized by Google

439.

1550 február 25. Pozsony. Ferdinánd király hasonló tárgyú levele III. Gyula pápához, az általa pécsi püspökké kinevezett Thompa György megerősíttetése ügyében. *Vatikáni levéltár.*

440.

1550 február 25. Pozsony. Ferdinánd király levele III. Gyula pápához, melyben az általa egri püspökké kinevezett Oláh Miklós megerősíttetését kéri. *Vatikáni levéltár.*

441.

1550 március 24. Krakkó. (Kivonat.) Zsigmond lengyel király levele Ferdinándhoz. Az egyezséglevelet átvette Ferdinánd követétől, annak minden pontját elfogadja s az erről szóló oklevelet kiállította. *Orosz-lengyel levéltárak.*

442.

1550 (?) november 13. Válasz a lengyel királyhoz küldött császári követ Lang János dr. előterjesztéseire. A lengyel király örömmel fogadja Ferdinánd jóakaratát, melylyel a határügyek és Izabella királyné ügyének kérdéseit megoldani hajlandó; a maga részéről mindent el fog követni, hogy a kedvező megoldást elősegítse. *Orosz-lengyel levéltárak.*

443.

1550 deczember 11. Krakkó. (Kivonat.) A lengyel király levele a magyar rendekhez, a Komorowsky Jánoson elkövetett sérelem ügyében. *Orosz-lengyel levéltárak.*

444.

1550. Követi utasítások Podniewski Fülöp részére. A lengyel király kiküldte a maga embereit a szilézia-magyar-lengyel határvillongások békés elintézésére; most küldje Ferdinánd is a magáéit és jelöljön ki időt és helyet a tárgyalásokra. *Orosz-lengyel levéltárak.*

445.

1550 körül. (Kivonat.) A lengyel király utasítása Hosius culmi püspökhöz a magyar és szilézia határvillongások megszüntetése ügyében. *Orosz-lengyel levéltárak.*

446.

1550 körül. (Kivonat.) Ferdinánd követeinek előterjesztése a lengyel rendekhez ügyanez ügyben. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

447.

1550 körül. Barbaro Dániel történeti drámája Izabella királynéról, János özvegyéről. *Velenczei levéltár.*

448.

1551 február 5. Nagy-Léta. Báthory András levele Ferdinánd királyhoz, melyben jelenti, hogy Ő Felsége parancsához képest segélyadásra szólította fel Fráter Györgyöt azon esetre, ha a török Szolnokot vagy más várat megtámadna. Fráter György a segélyt készséggel megigérte. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

449.

1551 február 6. Augsburg. Ferdinánd király levele Aldana Bernáthoz és Teufel Erasmushoz. Levelöket kezéhez vette. Tudósítja őket, hogy az erdélyi ügynek tárgyalását márczius 1-re halasztotta, el levén határozva a tárgyalásokra Bécsbe menni, hogy Izabella királyné, Fráter György és Petrovich vele személyesen tárgyalhassanak. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. hadügyminiszteri levéltár.*

450.

1551 február 7. Eger. Sbardelati Ágoston váczi püspök és Teufel Erasmus terjedelmes jelentése a köztök és Fráter György közt Diószegen történt találkozás és alkudozások eredményéről. Izabella királyné hozománya 140,000 forintot tesz ki, de a kezei közt levő várak sokkal többet érnek. A királyné kielégítése esetében Ferdinánd átvehetné Erdélyt s az ott levő hadi szereket a törökök s oláhok ellen használhatná. Fráter György úgy hiszi, hogy nem kellene Izabellának az egész hozományt kifizetni, ő csekélyebb összeggel is megelégednék, ámbár jobbnak gondolná őt végkép kielégíteni s tőle egyszer-mindenkorra megmenekülni. Erdély elfoglalására 5 vagy 6000 főnyi hadsereget szükségel. Fráter György késznek nyilatkozik Havasalföldre egy új vajdát helyezni s e tartományt szintén alávetni Ferdinándnak. Ha pedig Ő Felsége Erdély békés birtoklását óhajtja, a török nem vonakodnék vele békét kötni. De ha a dolog soká huzódik s a török azalatt hatalmába keríti az országot, minden hiába lesz. Mert a miben ő most egy éve Báthoryval megegyezett, azt már előbb a magyar tanácsosokkal is megállapította, csakhogy ezek nem referáltak híven Ferdinándnak. Fráter György továbbá kijelenti, hogy

Digitized by Google

ha Ferdinánd nem hajlandó az ügybe belemenni, ő kénytelen volna az országot János Zsigmond számára megőrizni. Míg azonban Ő Felsége válasza megérkezik, kész az erdélyi országgyűlést és János Zsigmond megkoronáztatását lehetőleg elhalasztani. Fráter György állítása szerint Erdély legalább 300,000 forintnyi jövedelmet biztosítana Ő Felségének. Buda vivása esetére is Erdély nagy segélyére lehetne, a mennyiben 10,000 főnyi sereggel nemcsak feltartóztatnák a törököket, de egész Drinápolyig is hatolhatnának. Szivesen eljönne Fráter György személyesen akár Pozsonyig is, de veszedelmesnek tartja ez idő szerint Erdélyből távozni. A maga számára nem kér semminő magas hivatalt; a mit tesz, azt Ferdinánd s a kereszténység javára cselekszi. Annyit azonban kivettek belőle, hogy ha a király fel akarná őt használni valamely szolgálatban, szívesen állana rendelkezésére. Balassa Menyhértet maga mellett tartja Fráter György, de csakis Ferdinánd érdekében, mert attól tart, hogy a királyné szolgálatába állva, újabb zavarokat idézhetne elő. Lugost és Sebes várát is Ferdinánd kezébe igéri adni. Jelentették Fráter Györgynek Ferdinánd Bécsbe érkezését márczius 1-jére, de ő az időt nagyon rövidnek tartja s sz. György napjára kér tekintélyes és megbízható biztosokat a dolgok megbeszélése s végmegállapítása végett kiküldeni. Jelentésttevők a legjobb véleménnyel vannak Fráter György iránt s bizonyosak, hogy igéreteit be fogja váltani. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

451.

1551 február 11. Augsburg. Ferdinánd király levele a váczi püspökhöz, Aldana Bernáthoz és Teufel Erasmushoz. Meghagyja, hogy eszközöljék ki, hogy Fráter György néhány tekintélyes emberét küldje Bécsbe márczius 1-re az erdélyi tárgyalásokra, melyeken ő személyesen jelen lesz. Helyesli biztosai eljárását a lengyel követséggel szemben. *Bécsi cs. és kir. hadügymin. levéltár.*

452.

1551 február 16. N.-Várad. Fráter György utasítása Bécsbe menesztett követe, Bornemisza Gergely számára. Figyelmeztesse Ferdinándot az Izabellával való tárgyalások sürgősségére; jelenleg is két török követ van nála, kik mindenféle igéretekkel hitegetik. Szükséges, hogy Ferdinánd haderővel adjon érvényt tárgyalásainak. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

453.

1551 február 18. Augsburg. Ferdinánd király levele Báthory Andráshoz. Tudósítja, hogy engedve Fráter György óhajtásának, biztosait hozzá fogja meneszteni. Minthogy Fráter György kész volt Szolnok védelmére segítségét a török ellen fölajánlani, meghagyja, hogy szükség esetében ők is készek legyenek Fráter György fölszólítására neki segélyt nyújtani. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

454.

1551 február 18. Augsburg. Ferdinánd király levele a váczi püspökhöz és Teufel Erasmushoz. Fráter György nem levén azon helyzetben, hogy követeit márczius 1-jére Bécsbe küldhetné, Ferdinánd fogja a maga biztosait rövid úton hozzá leküldeni. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. hadügymin. levéltár.*

455.

1551 február 19. Augsburg. Ferdinánd király levele titkárához, Khneisselhez. Meghagyja neki, hogy a Fráter Györgygyel megindítandó alkudozások ügyében kiküldött királyi biztosokkal, u. i. a váczi püspökkel, Báthory Andrással, Herberstein Zsigmonddal és Harrachchal Váradra menjen s a biztosok megbizásait, valamint a rábizott egyéb ügyeket híven és pontosan elvégezze. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügymin. levéltár.*

456.

1551 február 20. Augsburg. Ferdinánd király levele Petrovich követeihez. Az általa küldött meghatalmazottaknak mindenben, mit nevében mondandók lesznek, hitelt adhatnak. (Fogalmazány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

457.

1551 február 20. Augsburg. Ferdinánd király levele az erdélyi rendek követeihez, az általa küldött meghatalmazottak megbizatása felől. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

458.

1551 február 20. Böszörmény. Báthory András és Sbardelati váczi püspök levele Ferdinánd királyhoz. Fráter György szándékainak illustrálására beküldi az általa Ferdinándhoz menesztett követének adott utasítást. A mint a dolgok jelenleg Erdélyben állanak, szükséges, hogy Fer-

Digitized by Google

dinánd mielőbb küldje biztosait és csapatait. Majlát halála következtében Fráter György Nádasdyt óhajtaná Fogarasra küldetni. Az oláh és moldva vajdák kényszerűségből meghódoltak a szultánnak, s most törökök fogják megszállani országaikat. De ha a király idejekorán elküldi seregét Erdélybe, mind a két tartományt meg lehetne menteni s oda Ferdinándhoz hű keresztény vajdákat helyezni. Utóiratban azon óhajtásukat fejezik ki, hogy miután majdnem valamennyi erdélyi nemes Pozsonyba van idézve, jelentéktelen perek miatt, függesztessenek fel a pozsonyi tárgyalások, hogy a nemesek haza térhessenek s Ferdinánd szolgálatában fegyvert foghassanak, minthogy Erdélyben a nemesek távollétében alig lehetne néhány zsoldost összegyűjteni. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

459.

1551 február 20. Böszörmény. Báthory András levele Ferdinánd királyhoz. Ő Felsége azon meghagyásának, hogy márczius 1-ére Bécsbe menjen, a körülmények változtával nem felelhet meg. Izabella s Petrovich ellenséges magatartást mutatnak, maga Fráter György is lovasokat gyűjt. Fráter György Wass László által tudatta vele, hogy, ha Ferdinánd elég erős hadsereget küld Erdély elfoglalására, kész a hadsereg bevonulása után rögtön személyesen eljönni Ferdinándhoz s őt a dolgok állása iránt kellőleg felvilágosítani. Báthory azonban nem tartja tanácsosnak Fráter Györgyöt eltávolítani mindaddig, míg az erdélyi ügyek teljesen nem rendeztetnek, annál is inkább, minthogy Fráter Györgynek csupán az a czélja, hogy Ferdinándnak iránta való érzelmeit kipuhatolja. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

460.

1551 február 20. Augsburg. Ferdinánd király levele Izabella királyné követeihez, melyben hitelt kér adni Erdélybe menesztett biztosainak: Sbardelatis váczi püspöknek, Báthory Andrásnak, Herberstein Zsigmondnak és Harrach Lénárdnak. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

461.

1551 február 21. Augsburg. Ferdinánd király levele Sbardelatis váczi püspökhöz és Báthory Andráshoz. Tudtokra adja, hogy őket Herberstein Zsigmonddal és Harrach Lénárddal együtt, az erdélyi ügy tárgyalása s elintézése végett, biztosaivá s meghatalmazottjaivá választotta s nevezte ki. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

462.

1551 márczius 2. Szász-Sebes. Izabella királyné levele Rusztán basához. Köszönetét fejezi ki eddigi pártfogásáért, melyet továbbra is kikér a maga s fia számára. Ali csauszt tovább tartóztatta magánál, hogy biztosabb alapon elküldhesse vele együtt saját követét, Raguzai Antalt s a rendek követét, Buday Istvánt, kik tanuskodni fognak a királynénak a szultán iránt Ali csausz előtt is kifejezett hűségéről s azon elhatározásáról, hogy a német betörés s Fráter György hűtlensége után is meg akarja óvni a porta iránti hűségét és ragaszkodását. Az adót illetőleg óhajtaná, hogy a szultán elégedjék meg a Szalánczy János útján követelt évi 20,000 forinttal, melynek felét vert aranyban, felét pedig folyó apró pénzben küld meg, az arany fogyatékán lévén az országban. Fia megkoronáztatásának ügyében követe fog előterjesztéseket tenni. Kéri, eszközölje ki a szultánnál, hogy Bechew vára kezei közt maradhasson, hogy ez által is a szultánnak iránta való kegyelme nyilvánvalóvá válván, mind többen pártolhassanak hozzá. Ha pedig ez lehető nem volna, engedjék meg, hogy e vár, mely a Tiszán innen oly sok nyomorúság és zavar okozója volt, lerontassék. Fráter György a váradi gyűlésen nyilvánosan elpártolván a szultántól s a neki járó adót saját serege gyűjtésére fordítván, az Erdélybe törő németekkel szövetkezett; újabb rendeleteket kér tehát a portától, az oláh s moldva vajdákhoz, a budai basához s a többi szandzsákhoz, hogy szükség esetében neki segítségére legyenek, egy másik rendeletet pedig a népekhez, hogy az adót az ő kezeihez fizessék. Petrovichról biztosan állíthatja, hogy hű maradt a szultánhoz, de a lugosiak s karánsebesiek Fráter György unszolására ellene lázadtak; Petrovich már kétszer megverte őket. Azt kéri továbbá, hogy a porta ne küldjön többé Fráter Györgyhöz se követet, se semminemű rendeletet, mert ő azt a közjó veszedelmére használná fel. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

463.

1551 márczius 6. Augsburg. V. Károly császár levele Fráter Györgyhöz és Petrovichhoz. Értesülvén a Ferdinánd király és János Zsigmond közt, Erdély átadása ügyében, az ő közvetítésökkel folyó tárgyalásokról, s elismervén ez ügynek nagy fontosságát, kéri további közbenjárásukat, s fáradozásaikért úgy az ő, mint fivére, Ferdinánd, hálája felől biztosítja őket. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

464.

1551 márczius 6. Augsburg. V. Károly császár levele Izabella királynéhoz. Örömmel értesülvén a közte s Ferdinánd király közt folyamatban levő s Erdélynek János Zsigmond kárpótlása melletti átadását czélzó tárgyalásokról, kéri s inti a kereszténység érdekében, hogy e tárgyalásokat siettesse s akadályokat eléjök ne gördítsen. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

465.

1551 márczius 7. Augsburg. Ferdinánd levele Herberstein Zsigmond és Harrach Lénárd biztosokhoz. Helyesli, hogy újabbi parancsa vételéig útjokat felfüggesztették. Az általuk küldött futár még nem érkezett meg; szándékát majd csak annak megérkezte után fogja értésükre adni. Várjanak addig az actió megindításával, hacsak Báthorytól, Fráter Györgytől vagy a váczi püspöktől erre nézve sürgető levelet nem kapnának. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

466.

1551 márczius 7. Augsburg. Ferdinánd király levele az egri püspökhöz. Helyesli, hogy Herberstein és Harrach biztosokkal tudatta Bornemisza Gergely utasításait. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

467.

1551 márczius 9. Augsburg. Ferdinánd király levele Báthory Andráshoz. Tudatja vele Fráter György követének, Bornemisza Gergelynek, Augsburgba való megérkezését. Minthogy a követ előterjesztését Bécsben fogja megtenni, a választ is ott fogja megadni, hová másnap (márczius 10-én) utazik. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

468.

1551 márczius 9. II. Fülöp spanyol király és Ferdinánd római király közt Augsburgban kötött egyezség Ferdinándnak császárrá való választatása s fiának, Miksának, római kiválylyá való koronáztatása iránt. *Simancasi levéltár.*

469.

1551 márczius 9. Krakkó. Zsigmond lengyel király levele Izabella királynéhoz. (Kivonat.) Fráter Györgyöt fel fogja szólítani, hogy őt biztosabb helyre vitesse. A távozást azonban Erdélyből semmi esetre sem tanácsolja. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

470.

1551 márczius 9. Krakkó. (Kivonat.) Zsigmond lengyel király levele Fráter Györgyhöz a fentebbi tárgyban. *Oroszlengyel levéltárak.*

471.

1551 márczius 19. Bécs. Ferdinánd király levele Báthory Andráshoz. Meghagyja, hogy a mellékelt levelet, melylyel Bécsbe való megérkezését tudatja, haladéktalanúl küldje el Fráter Györgynek. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

472.

1551 márczius 25. Bécs. Ferdinánd király levele Báthory Andráshoz. Értésére adván, hogy Fráter György kérésére segélycsapatot igért neki, meghagyja, hogy a vezénylete alatti 1300 könnyű lovassal s még az ezenfelül toborzandó 1700 könnyű lovassal s 1000 hajdúval Erdély felé tartson. Teuffel Erasmus helyett, kinek szolgálata másutt van igénybe véve, Nádasdy Tamást rendelte mellé biztostársul. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

473.

1551 márczius 30. Bécs. Ferdinánd király megbizó levele Nádasdy Tamás, Báthory András és Herberstein Zsigmond biztosok részére az Izabella királynéval, Fráter Györgygyel és Petrovich Péterrel folytatandó alkudozások tárgyában. *Magyar országos levéltár.*

474.

1551 márczius 30-ka előtt. A bécsi tanács javaslata az Erdélybe küldendő biztosok utasítását illetőleg. A tárgyalások gyorsítása végett a biztosokat minden dolog felől kellően fel kell világosítani. A János Zsigmondnak kárpótlásúl adandó három herczegséget s 12 vagy 15,000 forintnyi évi járadékot illetőleg meg kell állapítani az átadás idejét. A béke kedvéért János Zsigmondnak esetleg a királyi czimet is meg lehet hagyni. Az Izabellának szánt összeg megállapítását s az azért esetleg adandó zálogot illetőleg világos utasításra van szükség. Nádasdy szerint Izabella férjhez óhajtana menni, mi nagy befolyással lehet a tárgyalásokra. Tisztába kell jönni a Petrovichnak adandó kárpótlás felől is. Általánosságban azt hiszik, nehezen lesz rábirható, hogy a királyfitól elváljék. A biztosoknak tudniok kell, kik mennek a sereggel Erdélybe, nehogy olyanokat

Digitized by Google

küldjenek, kik elidegenítőleg hathatnának. Fráter Györgyöt mindenképen ki kell elégíteni. Báthory csak alvajdaságban s a főkapitányságban adassék melléje társúl; de a jövedelmek kezelése kizárólag Fráter Györgyre bizassék. Izabellához még a biztosok elutazása előtt, s Fráter György tudtán kívül, a királynak egy megbizott embere menesztendő, hogy őt valami tetszetős ürügy alatt a király elé csalja. A királyné ugyanis nagy bizalmatlansággal viseltetik Fráter György iránt; s jelenlétével megakaszthatná a tárgyalások menetét. Izabellára a lengyel király útján is lehetne hatni, úgyszintén tanácsosai által, kiket ajándékokkal s igéretekkel is meg kell nyerni. Ha mégis ellentáll, akkor komolyan kell tárgyalni Erdély elfoglalásának módozatairól. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

475.

1551 márczius 30. Bécs. Herberstein Zsigmond és Harrach Lénárd biztosok, az erdélyi alkudozásokra nézve kiadott utasításokon kívül felhatalmaztatnak a János Zsigmondnak adandó pénzbeli kárpótlásnak 3000 magyar forinttal való fölemelésére s az Izabellának adandó 140,000 forintnak aranyban való kifizetésére. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

476.

1551 április 2. Bécs. Ferdinánd király levele Aldana Bernáthoz és Teufel Erasmushoz. Meghagyja, hogy Nádasdy Tamásnak, kit Teufel helyébe biztosul rendelt, saját 100 könnyű lovasához még 200 lovast adjanak. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

477.

1551 április 4. Bécs. Ferdinánd király levele Aldana Bernáthoz és Teufel Erasmushoz. Tudtokra hozza, hogy az erdélyi alkudozásokkal megbizott biztosok, Nádasdy és Herberstein, nemsokára útra kelnek; meghagyja nekik, hogy ha ezek elutazása előtt valami fontos dolog történnék, azt vele s a biztosokkal rögtön tudassák. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

478.

1551 április 7. Bécs. Ferdinánd király levele az erdélyi biztosokhoz. Meghagyja, hogy az Izabella királyné által Lengyelországba küldött s onnét visszatérőben Patakon feltartóztatott követétől tudják meg küldetése tárgyát s a magával hozott üzenetet; és e szerint tartsák tovább fogva,

Digitized by Google

vagy bocsássák szabadon. Utóbbi esetben tegyenek úgy, mintha a bécsi udvar mit sem tudna e letartóztatásról. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

479.

1551 április 13. Bécs. Utasítás a királyi biztosok s a magyarországi főkapitányok számára, hogyan viseljék magukat azon esetre, ha a török a Tiszát átlépné s Erdély ellen indulna, miként segítsék Fráter Györgyöt s mily módon tartsák fenn vele az összeköttetést. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

480.

1551 április 15. Bécs. Ferdinánd király levele az erdélyi biztosokhoz. Meghagyja, hogy haladék nélkül a Fráter György által kijelölt vagy kijelölendő helyre menjenek, ott a tárgyalásokat megkezdjék s mindenképen azon legyenek, hogy Erdély birtokba vétele békés úton mehessen végbe. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

481.

1551 április 15. Bécs. Ferdinánd király levele a szászokhoz. Nádasdy Tamás, Herberstein Zsigmond és Báthory András küldetéséről értesíti őket, s biztosítja egyúttal szabadalmaik épségben tartása s további kegyelme felől. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

482.

1551 április 17. Bécs. Ferdinánd király levele Teufel Erasmushoz, melyben megelégedését fejezi ki a fölött, hogy Fráter György követe, Vass László mellé tisztességes kíséretet adott. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

483.

1551 április 17. Bécs. Ferdinánd király levele Aldanához és Teufel Erasmushoz. Meghagyja nekik, hogy a Fráter György váradi püspök által kért segélyt mindenesetre adják meg; egyszersmind tudatja, hogy az erdélyi expeditio fővezérévé Castaldo Ker. Jánost nevezte ki. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

484.

1551 április 23. Bécs. Ferdinánd király levele az erdélyi biztosokhoz. Tudtokra adja Vass Mihálynak, Fráter György

Digitized by Google

követének megérkeztét. Megküldi nekik az általa tett előterjesztéseket s az ezekre adott választ. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

485.

1551 április 27. előtt. Kivonat Castaldo leveléből, melyben személyére szóló pátenslevél kiállítását kéri. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

486.

1551 április 27. Bécs. Ferdinánd király pátenslevele, az Erdély átvétele s kormányzása végett kiküldött helytartója, Castaldo János számára. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

487.

1551 április 27. Bécs. Ferdinánd király részletes utasítása Castaldo János, Miksa cseh király hadi helytartója s Ferdinándnak Erdély átvétele s kormányzása végett kiküldött meghatalmazottja számára. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

488.

1551 április vége. Castaldo kérdései némely, utasításában nem említett, ügyeket illetőleg, és Ferdinándnak e kérdőpontokra adott válasza. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

489.

1551 április (?). Fráter György levelének töredéke, melyben 1000 lovasból álló segély küldését kéri, hogy ezekkel megakadályozza Izabella királynő szándékát, ki a segesvári határozatokat megsérteni törekszik. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

490.

1551 május 1. Báthor. Az erdélyi biztosok levele Ferdinánd királyhoz. Jelentést tesznek a Fráter Györgynek adandó hadi segély dolgában s Ő Felsége parancsát kérik e tárgyban. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

491.

1551 május 1. Bécs. Ferdinánd király levele Báthory Andráshoz. Leveléből s Teufel szóbeli előterjesztéséből értesülve van az erdélyi állapotok felől. Rendelkezett, hogy az Aldana alatt levő 1000 könnyű lovas és 600 gyalog azonnal hozzá induljanak. Ezeket mihamarabb követni fogja a spanyol

Digitized by Google

gyalogság. A Bécsbe érkezett 2400 német gyalogot is azonnal útnak indította s legfölebb 13 nap alatt Egerben lesznek. Hadi helytartóul Castaldo János megy Erdélybe. Igyekezzenek az ügyeket addig halasztani, míg az összes haderő odaérkezik. De ha Fráter György a halogatást veszélyesnek tartaná, ez esetben tanácskozzanak Castaldoval s Aldanával, s indítsák meg az actiót. Mindezekről értesíti Fráter Györgyöt is, és Báthoryra bízza levelének hozzájuttatását. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

492.

1551 május 1. Bécs. Utasítás a főkapitányok számára, az erdélyi expeditióra rendelt sereg összeállítása, felosztása, élelmezése és feladata ügyében. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

493.

1551 május 1. Báthor. Az erdélyi biztosok levele Aldanához. (Kivonat.) Mint mindíg, úgy most is átküldik a Fráter Györgytől érkezett levél másolatát, melyből kitünik, mennyire óhajtja a püspök, hogy rögtön 1000 lovas küldessék Erdélybe. Kérik tehát Aldanát, küldene a Tiszán át 300 lovast; Balassa János lovasait pedig küldje vissza Egerbe. Gondoskodjék egyszersmind az Erdélybe küldendő 1000 lovas fizetéséről. (Másolat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

494.

1551 május 1. Bécs. Ferdinánd király levele Balassa Jánoshoz. (Kivonat.) Meghagyja, hogy ne menjen Erdélybe, hanem csatlakozzék Teufel Erasmushoz, kit a végvárak védelmére rendelt. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

495.

1551 május 2 körül. Bécs. Ferdinánd király levele az erdélyi biztosokhoz. Az erdélyi actio sikeres végrehajtása czéljából újabb csapatokat rendelt, melyeknek élére Castaldot helyezte. Meghagyja, hogy Castaldóval egyetértve működjenek a közjó javára. Rendelkezik a postákról, a Sárospatakon letartóztatott lengyel fogolyról, az Izabellával folytatott tárgyalásokról stb. Balassa Menyhértre vonatkozólag abbeli reményének ad kifejezést, hogy azt igéretekkel és Fráter György segítségével könnyen meg lehetne nyerni. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

496.

1551 május 2. Báthor. Nádasdy Tamás és Báthory András levele Aldanához. (Kivonat.) Minthogy Fráter György annyira sürgeti a hadseregnek Erdélybe való küldését, kérik Aldanát, hogy a magyar lovasságot s gyalogságot küldje át a Tiszán, s ez átkelés napját adná hírül nekik, hogy alkalmas elszállásolásról és élelemről gondoskodhassanak. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

497.

1551 május 2. Krakkó. (Kivonat.) Zsigmond király levele Izabella királynéhoz. Tudatja vele Ferdinándnak abbeli tervét, hogy Izabellát Erdélyért más tartománynyal kárpótolja. Az ajánlatot elfogadhatónak tartja; s a maga részéről késznek nyilatkozik közbenjárni ez irányban. *Oroszlengyel levéltárak.*

498.

1551 május 3. Báthor. Az erdélyi biztosok levele Ferdinánd királyhoz. Közlik a Sárospatakon letartóztatott lengyel vallomását s megküldik a nála talált Fráter Györgynek szóló levél másolatát. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

499.

1551 május 4. Báthor. Az erdélyi biztosok levele Ferdinánd királyhoz. Megküldik a Fráter Györgytől érkezett leveleket, írnak az Erdélybe küldendő csapatokról, azok fizetéséről és élelmezéséről. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

500.

1551 május 4. Báthor. Az erdélyi biztosok levele Aldana Bernáthoz. Kérik, hogy a váradi püspök sürgetéseinek engedve, seregeit minél előbb indítsa meg Erdély felé s azok ellátásáról gondoskodjék; sürgetik a pénz küldését. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

501.

1551 május 4. Eger. Aldana levele az erdélyi biztosokhoz. Május 1-jén kelt levelükre válaszolólag jelenti, hogy kívánságukhoz képest nemcsak 300, de több lovast küldött át a Tiszán Csege és Poroszló mellett; ezek lehető gyorsan sietnek Tasnád felé. Jó volna nekik hírül adni, hová szálljanak. Balassa János lovasai a Tisza mellett maradhatnak; más vezér alatt azonban Erdélybe is lehetne őket küldeni.

Digitized by Google

Teufel, kit holnapra vár, kétségtelenül hoz a királytól ez ügyben határozatot. A zsold iránt megtette a lépéseket. A Tiszán a következő csapatokat küldte át:

Serédy György	100	lovasát,
Serédy Benedek	100	»
Dobó István	100	»
Nagy Mihály	100	»
Waÿonÿ Ferencz . . .	75	»
Összesen . . .	475	lovast.

(Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

502.

1551 május 5. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldohoz. Meghagyja, hogy engedve Fráter György sürgetéseinek, minél előbb rendeltetése helyére siessen. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

503.

1551 május 5. Bécs. Ferdinánd király levele Báthory Andráshoz. Meghagyja, hogy ágyúit bocsássa az erdélyi expeditio czéljaira. Tudatja, hogy Fráter Györgyöt és őt Erdély vajdáivá jelölte ki. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

504.

1551 május 6. Báthor. Az erdélyi biztosok levele Ferdinánd királyhoz. Utasítást kérnek az Erdélybe való indulás iránt; tudósítják arról, a mit Aldanának írtak. Végül kérik, gondoskodjék a sereg élelmezéséről és fizetéséről. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

505.

1551 május 7. Bécs. Ferdinánd király levele Teuffel Erasmushoz. Helyeslését fejezi ki, hogy az erdélyi biztosok mellé kellő fedezetet adott. Rendelkezik a hadak zsoldja felől. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

506.

1551 május 8. Bécs. Ferdinánd király levele az erdélyi biztosokhoz. Rendelkezik a Fráter Györgynek adandó segélycsapatok s azok zsoldja iránt. Értesíti őket, mily fondorlatokkal él a török Fráter György irányában, miért is sürgeti az ügyek elintézését. Végül a lengyel királylyal folytatott tárgyalások alapján meghagyja, hogy ezentúl semmi

Digitized by Google

Lengyelországból érkező követet ne tartóztassanak le, s a minap Sárospatakon elfogottat is bocsássák szabadon. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

507.

1551 május 8. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldohoz. Tudomásul veszi Pozsony, Komárom, Tata és Kecskés megerősítésére vonatkozó javaslatait. Tudósítja őt a török viszonyáról Fráter Györgyhöz; ennélfogva sietteti az expeditio megindítását. Rendelkezik ágyúk összeszerzéséről. Végre meghagyja, hogy a hadi ügyekről latin nyelven írjon neki, a bizalmas dolgokat pedig spanyol nyelven is közölheti. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

508.

1551 május 9. Bécs. Ferdinánd király levele az erdélyi biztosokhoz. Tudatja, hogy elhárítván az akadályokat, a Fráter György által kért hadi segély megadásának semmi sem áll útjában. Ha szükségesnek látják, Báthory és Nádasdy találkozzanak személyesen Fráter Györgygyel s beszéljék meg vele a dolgokat; Herberstein pedig térjen vissza Bécsbe, hol reá szükség van. A sárospataki lengyel fogolyra nézve újabban elrendeli, hogy sem őt, sem más Lengyelországba induló, vagy onnét érkező követet az ő külön értesítése s meghagyása nélkül szabadon ne bocsássanak. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

509.

1551 május 9. Bécs. Ferdinánd király levele Herberstein Zsigmondhoz. Meghagyja, hogy otthagyva Erdélyt, térjen vissza Bécsbe, szolgálatára másutt levén szüksége. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. kadügym. levéltár.*

510.

1551 május 11. Krakkó. (Kivonat.) A lengyel király válasza Láng Jánoshoz. A határvillongások ügyében Károly császár közbenjárását kívánja igénybe venni; a magyarországi ügyek azonban sokkal jelentéktelenebbek, hogysem ildomos volna azokkal a császárt terhelni; elég ha biztosok küldetnek, kik már szeptember 1-én találkozhatnának a lengyel küldöttekkel. *Orosz-lengyel levéltárak.*

511.

1551 május 14. Ferdinánd király levele az erdélyi biztosokhoz. Valamint előzetesen Castaldónak, úgy nekik is

Digitized by Google

meghagyja az expeditio siettetését. Báthory és Nádasdy menjenek Erdélybe, Herberstein térjen vissza. Helyesli, hogy Balassa Jánost 200 lovasával Teufel Erasmushoz küldték. Minthogy Aldana jelentékeny pénzösszeget bocsátott rendelkezésökre, reméli, hogy a csapatok zsoldjában és élelmezésében nem fog hiány mutatkozni. A fizetési és élelmezési mesterek már útban vannak s reméli, hogy úgy ezeknek, mint Castaldónak tanácscsal és segélylyel fognak kezökre járni s mindenben gyorsan intézkedni. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

512.

1551 május 14. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Örömmel értesült, hogy az erdélyi expeditiót lehetőleg siettetni szándékozik, de sajnálattal vett tudomást arról, hogy a csapatoknak a Tiszán való átszállítására csak egy hajó áll rendelkezésre s kéri minél nagyobb számú hajókat beszerezni s az átkelést a lehető leggyorsabban foganatosítani. A biztosokkal s Fráter Györgygyel közlötteket helyesli. Tudatja, hogy Aldanát az erdélyi expeditio tartamára tábornagygyá (supremus marsalcus seu magister campi) nevezte ki; meghagyja, hogy Aldana tanácsait hadi dolgokban igénybe vegye s vele jó egyetértésben éljen. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

513.

1551 május 14. Eger. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Mint már Bécsben előrelátá, az ágyúk, lőszerek s tüzérségi lovak előállítása késedelmet szenvedett. Ő írt a trencséni kapitánynak, hogy 4 ágyút s a murányi várnagynak, hogy kettőt készítsenek elő. De látván most, hogy a biztosok sem állították elő a várt 4 ágyút, Fráter György pedig azt írja, hogy faltörők nélkül az expeditiót megkezdeni lehetetlen, kéri a királyt, hogy 8—10 ily faltörőnek megszerzése s Erdélybe való szállítása iránt intézkedjék. A Trencsénből érkezendő 4 ágyú mellé vértes lovasság helyett, gyalogokat rendelt, kik az ágyúk mellett alkalmasabbak a szolgálattételre. A biztosok panaszkodnak a kapitányok tapasztalatlansága miatt; ezt ő is elismeri és szükségesnek tartja nehány tapasztalt idősebb kapitány küldését. A spanyol csapat száma alig üti meg az ezret, a németek kétezeren vannak — mi ugyan kevés. Kéri Sforza Pallavicinot hozzáküldeni, hogy legyen mellette egy tekintélyes férfiú. Petheő Jánosnak is lehet 200 lovast adni az alsóbbrendű kapitányok csapataiból. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

514.

1551 május 14. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Közli a török kémek jelentéseit s a budai basa leveleit s tudatja, hogy a török dolgok kikutatására három kémet tart, az egyik Adrián, a budai basa titkárja, a második Adrián veje, Magassy János, a harmadik Pocastilia Vincze. Ezentúl nem fogja e kémeket név szerint említeni, hanem az e levélben közlött jellel megjelölni. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

515.

1551 május 16. Báthor. Az erdélyi biztosok levele Werner Györgyhöz. Meghagyják, hogy jövőben minden Lengyelországból Izabellához érkező, vagy tőle Lengyelországba induló követet tartóztasson le. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

516.

1551 május 17. Báthor. Az erdélyi biztosok levele Ferdinánd királyhoz. Tudatják levele vételét; írnak az expeditio megkezdéséről, a sereg zsoldjáról s élelmezéséről, a sárospataki lengyel fogolyról, a Wernernek adott utasításról stb. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

517.

1551 május 19. Bécs. Ferdinánd király levele az erdélyi biztosokhoz. Tudatja velük, hogy kívánatukra újabban négy faltörő ágyút küldött. Helyesli, hogy Pethy Gáspárt és Segher Györgyöt kellő utasítással ellátva Izabellához és az erdélyi rendekhez küldték. Tudomásul veszi, hogy 600 magyar gyalog átkelt a Tiszán, s hogy Castaldo megérkezett Egerbe. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

518.

1551 május 20. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Tudatja vele, a mit Haller Péter szebeni polgármester külön követ által értésére adott, hogy t. i. az erdélyi városok mind az ő hűségén vannak és seregei e városok kapuit tárva találják. Meghagyja tehát, hogy siettesse az expeditiót s ne aggódjék az ágyúk s faltörő gépek hiánya miatt. Haller Péternek, mint kipróbált hű emberének, mindenben hitelt adhat. Mellékelve küldi Hallerhez írt levelét, ugyan-e napról keltezve, melyben kegyesen fogadva Haller üzenetét s hűségi nyilatkozatait, buzdítja, hogy hűségében s ragaszkodásában továbbra is állhatatos maradjon. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

519.

1551 május 21. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Helyesli, hogy a Trencsénből küldött négy ágyúhoz fedezetet adott. Meghagyja, hogy kapitányait gyűjtse össze, kivéve Dobót, ki Eger, és Krusithot, ki Csábrág védelmére van kirendelve. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

520.

1551 május 22. Matta. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Átküldi Obersdorf lovas kapitánynak Troppauból 1551 május 13-ról kelt levelét, ki Castaldót értesíti, hogy közbejött akadályok miatt lovasaival együtt csak május 28-ra érkezhetik meg Eperjesre. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

521.

1551 május 22. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Megküldi neki a Fráter Györgyhöz, a faltörő ágyúk ügyében írt levelét. Meghagyja, hogy ez ágyúkat be nem várva, az azok fedezetére szükséges csapatok hátrahagyásával siettesse az Erdélybe való benyomulást. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

522.

1551 május 23. Gyulafehérvár. Kendy Ferencz levele Nádasdy Tamáshoz és Báthory Andráshoz. Értesíti őket Gyulafehérvár ostromáról, melynél nagy szükség volna a biztosok jelenlétére. Petrovich, Gyulafehérvár felé tartva, útjában Enyingi Török János két várát vette be s rombolta le; de értesülvén, hogy az ellenség nyomában van, legott visszafordult. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

523.

1551 május 23. Bécs. Ferdinánd király levele Nádasdy és Herberstein biztosokhoz. Rendelkezik a katonaság zsoldjának kifizetési módja iránt. Helyesli a 800 lovas- s 200 magyar gyalogból álló hadcsapatnak Fráter Györgyhöz való elküldését. Sürgeti az expeditio megindítását; elrendeli, hogy a harczképtelen kapitányokat bocsássák el s a lengyel követeket igyekezzenek udvarias szavakkal feltartóztatni. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

524.

1551 május 23. Bécs. Ferdinánd király levele Teufel Erasmushoz. Elrendeli, hogy az öt rácz szökevényt csak

Digitized by Google

azon esetre fogadja fel hadi szolgálatba, ha azok előbb Izabella vagy Petrovich szolgálatában állottak; de ha előbb a töröknél szolgáltak, úgy a közbéke érdekében vissza kell őket küldeni. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

525.

1551 május 26. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. (Kivonat.) Megkapta Mattáról május 22-én kelt levelét. A mi Fráter György levelét illeti, melyben a katonák beküldését sürgeti, már intézkedett, hogy a spanyol katonák a lehető legrövidebb úton s idő alatt Fráter Györgyhöz jussanak. Irjon levelet Obersdorffnak, hogy útját minél jobban siettesse. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

526.

1551 május 30. Bécs. Ferdinánd király levele Nádasdy Tamáshoz és Báthory Andráshoz. Felhatalmazza őket, hogy a Lengyelországból érkező vagy oda induló követek letartóztatása vagy szabadon bocsátása iránt szabadon rendelkezzenek; minthogy hosszú időbe kerülne, ha mindenkor az ő rendeletét kellene bevárniok. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

527.

1551 június 5. Szamosfalva. Nádasdy Tamás levele Izabella királynéhoz. Herbersteinnak írt levelére válaszolva, melyet annak távollétében ő és Báthory András bontottak fel, biztosítja a királynét szolgálatkészségükről. Castaldo is megérkezett és velük együtt rendelkezésére áll a királynénak. *Országos levéltár.*

528.

1551 június 7. Várad. Panaszi Pázmán Péter, Knini Boynychyt György, Korlatowych Péter és Warkoch Tamás Teufel Erasmushoz. Petrovich összes seregével Mácsalakánál, Lippa mellett van táborban, várja a törököket, de hiába. Hogy onnét hova megy, nem tudják. A Maroson még nem kelt át. Vannak kik azt mondják, hogy Erdélybe megy, mások, hogy itt marad. »*Tyrannidem exercet crudelissimam, Multos tum ex nobilibus et plebeis iam suspendit, quocitius penes se insurgerent.*« Kérik, gondoskodjék e dologról minél előbb, »*nam melius est praevenire, quam praeveniri.*« (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

529.

1551 június 9. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Obersdorff János vértes lovaskapitánynak, ki késedelmét kellőleg kimentette, meghagyta, hogy haladéktalanúl hozzá csatlakozzék. Sajnálattal hallotta, hogy az élelmezési biztos oly későn érkezett hozzá s nem tesz eleget megbizatásának. Rendelkezett az ostromágyúk gyors elszállítása iránt. Meghagyja, hogy a sereg fizetése rendesen kiszolgáltassék. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

530.

1551 június 12. Szász-Sebes. Az erdélyi rendek levele Ferdinánd királyhoz. Kérik, hogy a megüresedett erdélyi püspökséget Ferencz váradi prépost gyulafehérvári vikáriusnak adományozza. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

531.

1551 június 13. Bécs-Ujhely. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Örvendetes tudomásúl vette az erdélyi rendek hűségigéretét. Utasításokat küld az Izabellával folytatandó alkudozásokra nézve, melyekben hangsúlyozza a királyné s fia iránti legjobb indulatait, de egyúttal reméli, hogy Izabella makacssága esetén a rendek tudni fogják kötelességöket s a király ajánlatait tartozó engedelmességgel fogják elfogadni.

Hadi jelentéseit elégtétellel veszi tudomásúl; helyesli az Almás vára ostrománál követett eljárást. A spanyol seregről, mely iránt Alba herczeg Castaldónak írt, az idő rövidsége miatt jobbnak találja egyelőre lemondani. Sajnálattal vette Báthory betegeskedésének hírét. Örömmel értesült, hogy Castaldo Fráter Györgyhöz utazik, s reméli, hogy vele s a biztosokkal hathatósan elő fogja mozdítani az ügyet. Végül Szolnok erősítését illetőleg a Castaldo mellett levő mérnök tervét elfogadván, kéri e mérnököt rögtön Szolnokba küldeni. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

532.

1551 június 13. Bécs-Ujhely. Ferdinánd király titkárának levele Castaldóhoz. Tudatja, hogy a király fizetését a tábori szolgálatban havi 1000 forintban, különben 700 forintban állapította meg. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

533.

1551 június 15. Enyedi tábor. Castaldo levele Dobó Istvánhoz. Meghagyja, hogy az átküldött spanyol katonának (forerius), ki a nápolyi eredetű Camillo kapitányt súlyosan megsebesítve, ennek halálát okozta, fejét vétesse. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

534.

1551 június 17. Szász-Sebes. Izabella királyné Kolosmegyében fekvő Almás várát összes tartozékaival együtt Bank Pálnak 8000 forintért elzálogosítja. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

535.

1551 június 17. Szász-Sebes. Izabella királyné levele Castaldóhoz olasz nyelven. Örömmel értesült iránta való baráti érzelmeiről s szolgálatkészségéről, viszont biztosítja őt királyi kegyelme felől. Megbizottjának, Fabis Györgynek, ki a trentoi bibornok régi szolgája, teljes hitelt kér adni. Kéri a küldött csekély ajándéknak emlék gyanánt való elfogadását s Istenre és királya életére esedezik, hogy őt ez országból, ez átkozott purgatoriumból kiszabadítsa. (Másolat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

536.

1551 június 19. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Elrendeli, hogy Losonczy Istvánt saját kérelmére, az alatta álló lovasokkal együtt, az erdélyi seregnél alkalmazza; az általa kért fizetésfelemelés azonban meg nem engedhető. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

537.

1551 június 20. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Három rendbeli leveleit vette s az expeditio gyorsítása és Almás ostroma iránti intézkedéseit helyesli. A trencséni ágyúk elszállítására Bécsből volt kénytelen lovakat küldeni, mely alkalommal lőport és golyókat s egyéb ostromszereket is küldött. Reméli, hogy a vértes lovasság eddigelé már megérkezett hozzá. Helyesli a mit Fráter György javaslataira válaszolt. Egyre azonban figyelmezteti, hogy ha ugyanis ezentúl Magyarország védelmét és pártfogását hozza szóba, ne szóljon soha a *birodalom védszárnyairól*, mit az ország ősi szabadságát és függetlenségét óhajtó magyarok nem szeretnek hallani. Örvendetes tudomásul vette a hozzá érke-

Digitized by Google

zett székely és szász nemesek hűségi nyilatkozatait. Nagymihályi Edenffy László székely ispánt és görgényi várkapitányt biztosíthatja királyi kegyelméről. Helyeslőleg szól Nádasdynak János Zsigmond kielégítése iránti javaslatairól és sürgeti a tárgyalások befejezését, minek megtörténtével az Izabella és fia kezén levő összes erdélyi és magyarországi várak, Kassa városával együtt, neki átszolgáltatandók. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

538.

1551 június 20. Szász-Sebes. Izabella királyné levele Castaldóhoz olasz nyelven. A megbizott emberei által küldött királyi levél nagy örömmel töltė el, a rég nem hallott udvariasságok után újra föllélegzett. Köszönetét fejezi ki a király jóságáért, ki iránt, mint kegyelmes atyja iránt, a legőszintébb vonzalommal viseltetik. Most várja Fráter Györgyöt, hogy vele a tárgyalásokat megkezdje. (Másolat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

539.

1551 június 20. Bécs. Ferdinánd király levele Nádasdy Tamáshoz. Az ágyúkban és lovasokban mutatkozó fogyatkozásokat, az alkudozásokat stb. illetőleg, ismétli a Castaldónak irottakat. További hűségre s kitartásra buzdítja őt. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

540.

1551 június 21. Várad. Panaszi Pázmán Péter és társai (l. fentebb) levele Teufel Erasmushoz. Petrovich most sokkal nagyobb haderővel bir, mint azelőtt; van közel 6000 embere. Táborát a Maroson túl Csanád várától egy mértföldnyire helyezé át. Hírlik, hogy meg akarja szállani Csanádot. Losonczy István Erdélyből hozzájuk érkezett Váradra és mintegy 1000 lovassal a Petrovichhoz tartozó Pankota és Dezny várak elfoglalására indult. Petrovich ellenében újra segélyt kérnek Teufeltől. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

541.

1551 június 21. Bécs. Ferdinánd király levele Báthory Andráshoz. (Kivonat.) Meghagyja, hogy mihelyt egészsége engedi, Erdélybe menjen s ott magát Castaldóval és Nádasdyval összeköttetésbe tegye; hogy ezeknek s Fráter György-

Digitized by Google

nek tanácsával az Izabellával s fiával való alkudozások jó eredményre vezessenek. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

542.

1551 június 21. Bécs. Ferdinánd király utasításai Castaldóhoz és Nádasdyhoz, az Izabella királyné és fia kielégítése ügyében folytatott tárgyalásokra. Meghagyja Castaldónak, hogy míg Báthory betegsége tart, a tárgyalásokban személyesen vegyen részt; és ha eddigelé még nem jutottak volna megállapodásra, siettessék az egyezség mihamarabbi létesítését, a lehető legkevésbbé terhes föltételekkel, hogy módja legyen Magyarországot s Erdélyt a török ellen megvédeni. A János királylyal kötött egyezség most már nem szolgálhat irányadóul, mert Magyarország nincs már abban az állapotban, melyben Buda s több jelentékeny vár elveszése előtt volt. Ferdinánd igazságos s becsületes egyezséget óhajt. Igaz, úgymond, hogy Erdély gazdag és termékeny ország, de nem elégséges a maga megvédelmezésére; s neki majd más országok jövedelmével kellend pótolnia a védelmi költségeket. Hogyha mindazonáltal az egyezség a kárpótlási összegre nézve nehézségekbe ütköznék, felhatalmazza őket e tekintetben teendő fokozatos engedményekre. Erről azonban ne szóljanak senkinek, még Fráter Györgynek sem. Ha szükségesnek látják, hozzák ajánlatba azt, hogy ez ügy V. Károly császár és a lengyel király választott bíróságára bizassék, s legvégső esetben a királyfi évi járadékát 25,000—30,000 forintig emelhetik. Iparkodjanak az oláh s moldva fejedelmeket megnyerni. — Végül Izabella királyné azon óhaját illetőleg, hogy a királyfi Ferdinánd egyik leányával összeházasíttassék, adják szép szerivel tudtára, hogy ő e tervbe bele nem mehet, mig leányai a szükséges kort el nem érik; nem levén szándéka őket akaratuk s beleegyezésök nélkül házasságra kényszeríteni. Idővel e házasság is szóba lesz hozható. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

543.

1551 június 21. Bécs. Ferdinánd király nyilt levele, melylyel Castaldót és Nádasdyt felhatalmazza az Izabellával és Fráter Györgygyel való alkudozások folytatására s az egyezség megkötésére. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

544.

1551 június 21. Izabella királyné levele czím nélkül, »Eccellentissimo Principe« megszólítással. Miután a vele való találkozása ismét halasztást szenvedett, levélileg kéri nehány nap előtt elfogott két szolgájának, Grimoltosky Sebestyénnek és Greginskynek szabadon bocsátását. Fráter Györgyöt már Oszeski Márk nevű követe által értesítette. Levelére választ kér. (Másolat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

545.

1551 június 24. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz és Nádasdyhoz. Újabbi részletes utasításokat ad a tárgyalások folytatására. Beleegyezik abba, hogy Kassa, nemkülönben Huszt vára, Bereg, Mármaros és Bihar vármegyék az oppelni s ratibori herczegségek átadásáig Izabella birtokában maradjanak. Munkács várát illetőleg nem tehet semmi igéretet, miután az Bidy Mihály özvegye s gyermekei nevére lett átírva. Kész azonban alkudozásba bocsátkozni az illetőkkel, hogy azt megszerezve, szintén átadhassa Izabellának. Ez utóbbi hozományát kész minden hiány nélkül kifizetni. Igyekezzenek Fráter György közbenjárásával Petrovich Pétert, úgyszintén az oláh s moldva vajdákat megnyerni. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

546.

1551 június 24. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. A Losonczy István sógornéje által Petrovichnak átadni szándékolt várak ügyében tett intézkedéseket helyesli. Losonczy lovasainak szaporítását illetőleg külön levélben fejezi ki akaratát. Meghagyja, hogy a gyáva s tapasztalatlan kapitányokat a lehető leghamarabb alkalmasokkal cseréljék fel. Örömmel értesült, hogy a hajduknál tapasztalt rendetlenségek és zavarok Bombai által rendbehozattak. Helyesli, hogy Fráter György Báthoryval együtt vezesse Erdély kormányzatát, valamint hogy egy erdélyi város fővárossá tétessék s kellőleg megerősíttessék, mely czélból alkalmas építészről gondoskodni fog. Báthory Andrásnak lovasai zsoldját illető panasza folytán rendelkezett, hogy úgy ezek, valamint a többi lovasok fizetése rendesen kiszolgáltassék. Sürgeti az Izabellával való tárgyalások befejezését. Az általa panaszolt hadi hiányokat illetőleg elrendeli, hogy Nádasdy és Fráter György hozzájárulásával azokon lehetőleg segítsen. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

Digitized by Google

547.

1551 június 29. Bécs. Ferdinánd király levele Révay Ferenczhez. Értesülvén az erdélyi zavargásokról, intézkedett, hogy Erdélybe rendelt hadai által e zavarok elfojtassanak s minden egyéb bajnak eleje vétessék. Meghagyja neki, hogy szükség esetében annyi katonával álljon készen, a mennyit a múlt országgyűlés határozatai előszabnak. (Kivonat.) *Országos levéltár.*

548.

1551 június. Bécs. Ferdinánd király levele az erdélyi biztosokhoz. Felszólítja őket, tegyenek meg minden lehetőt, hogy Petrovich Péterrel is a birtokában levő sz. korona és Temesvár átadása iránt az egyezség mielőbb létrejőjjön. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

549.

1551 június. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Elrendeli, hogy Schreiber Farkast, ki több éven át Fels Lénárt és Salm Miklós fővezérek alatt részint mint tolmács, részint mint küldönczhíven és közmegelégedésre szolgált, alkalom nyiltával, hasonló tolmácsi teendőkre alkalmazza. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

550.

1551 július 1. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz, melyben újabb utasításokat küld az Izabellával folytatandó tárgyalásokra. Az Izabella által szóbahozott házassági tervet nem tartja kivihetetlennek, csak időelőttinek, ennek elhalasztása tehát ne zavarja az egyezség megkötését. Ír különféle hadi ügyekről, Nagyszeben megerősítéséről, az erdélyi arany-, ezüst- s ólombányák műveléséről. Helyesli a lengyel fogoly, Ligez Miklós, szabadon bocsátását. Szükségesnek tartja a Petrovich Péterrel való alkudozások megindítását. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

551.

1551 július 1. Bécs. Ferdinánd király titkárának levele Castaldóhoz. Megküldi neki Ferdinánd levelét, melylyel Castaldo fizetését felemeli; előbb nem lehetett azt kiállítani. Felajánlja további szolgálatait. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

552.

1551 július 1. Bécs. Ferdinánd király levele Nádasdyhoz. Meghagyja, hogy az egyezség létesítését lehetőleg siettesse, hogy aztán Petrovich Péterrel is megkezdődhessenek az alkudozások. Iparkodjék a moldva s oláh vajdákat iránta való hűségükben s a jó szomszédi viszonyban megtartani. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

553.

1551 július 3. Enyed. Báthory András levele Ferdinánd királyhoz. Kéri, hogy tekintettel gyengélkedő egészségére, mentené fel őt a neki szánt vajdai méltóság alól, s olyat válaszszon e tisztségre, ki annak minden tekintetben megfelelni képes. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

554.

1551 július 5. Szász-Sebes. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Egy olasz orvos útján Izabellával folytatott titkos tárgyalások után, melyekről alkalmasabb időben fog jelentést tenni, teljesen meggyőződött Izabellának a király iránti baráti érzelmeiről. A hivatalos tárgyalások eredményeül jelenti, hogy a királyné kész magát Károly császár biráskodásának alávetni. A tárgyalások alatt híre jött a török hadi készülődéseknek s a szultán ama nyilatkozatának, hogy ha az erdélyi népek a németekkel tartanak, tűzzel-vassal fogja az országot elpusztítani. Fráter György erről nem szólt semmit, csak attól tart, hogy veszély esetében a magyarok cserben találják hagyni Ferdinándot, és sajnálja, hogy oly csekély számú idegen sereggel rendelkezik. A seregnél tényleg nagy hiány van emberekben, pénzben, hadi szerekben s tapasztalt kapitányokban; s kívánatos, hogy a török időt engedjen e hiányokon segíteni. Olasz és spanyol csapatok felfogadását ajánlja, melyektől a törökök leginkább tartanak. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

555.

1551 július 6. Bécs. Ferdinánd király biztosíték-levele Steinach György és Mátyás testvérek számára, kik az erdélyi hadsereghez utaznak. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

556.

1551 július 6. Vilna. A lengyel király utasítása Ferdinándhoz küldött követe Kriski Albert részére. Sürgesse a határ-biztosok kiküldését szeptember 1-ére. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

557.

1551 július 7. Izabella királyné sajátkezű levele Castaldóhoz olasz nyelven. Megküldi a nagyvezértől érkezett leveleket, kérve azoknak elolvasás után való visszaküldését. Ő nem hisz a töröknek és saját és fia javát egyedül Ferdinándtól várja. A házassági tervet és a 38,000 aranyat illetőleg teljesen megbízik a királyban. Végül azon óhajtását fejezi ki, hogy Ferdinánd még a kitüzött határidő előtt venné át az országot, s vetne véget Fráter György örökös alkudozásainak. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

558.

1551 július 7. Szász-Sebes. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Fráter György az eddiginél is határozottabban sürgeti nagyobb számú idegen csapatok, ágyúk és lőszerek beszerzését és Balassa Menyhért eltávolítását. Magára nézve kijelenté, hogy ha az országot békében átadta a királynak, vissza fog vonulni. Castaldo bibornokságot igért neki. Szeben erősítése, melyet a polgárság miatt nagy óvatossággal kell keresztülvinni, Fráter György tanácsára történik. Az egyezség már egészen készen volt s csak aláírásra várt; ő azonban nem akarta befejezni, míg a Petrovich Péterrel való egyezség is meg nem köttetik; mi végből védlevelet küldött neki Temesvárra, hogy Szász-Sebesre jőjjön. Reméli, hogy mindent jól el fog intézni Fráter Györgygyel, kinek egy percznyi nyugalmat sem enged, sőt étkezésre sem hagy neki időt. Mindig együtt vannak s együtt étkeznek. Sürgeti az ágyúk és lőszerek elküldését, hogy az erősítések megtétethessenek. Sajnálattal tudatja Haller Péter betegségét. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

559.

1551 július 8. Bécs. Ferdinánd király nyilt levele, melyben Castaldót, Nádasdyt és Báthoryt fölhatalmazza a Petrovich Péterrel való egyezség megkötésére, igérvén, hogy az általuk elfogadott pontokat sértetlenül meg fogja tartani. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

560.

1551 július 8. Bécs. Ferdinánd király levele az erdélyi biztosokhoz. Helyesléssel fogadja az Izabellával eddig folytatott tárgyalásokat s örömmel értesült a felől, hogy Petrovich az egyezség megkötése végett követeket küldött Castaldóhoz. A török betörések veszélyére való tekintettel szivökre

Digitized by Google

köti a tárgyalások mihamarabbi befejezését. Petrovichot biztosítsák királyi kegyelme felől, s igyekezzenek őt Erdélyben maradásra birni, mert nagy tapasztalatainál fogva, ott kitünő szolgálatokra van hivatva. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

561.

1551 július 8. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. A kért zsoldból két havi illeték elküldése iránt intézkedett, mely összeg az ostromágyúkkal együtt fog megérkezni. A posztó- és selyemszöveteket erdélyi alattvalói kedvéért küldte, kik azokban hiányt szenvednek, nem pedig azért, hogy a pénzszükséglet azok által fedeztessék. Ezután apróbb hadi ügyek iránt intézkedik, és a Petrovich Péterrel való egyezség létrejötte esetére rendeli, hogy ha Petrovich nem vállalná el Temesvár parancsnokságát, keressen arra alkalmas egyént Fráter György s a biztosok segélyével. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

562.

1551 július 8. Szász-Sebes. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Fráter György a védlevelet Petrovich részére czéltalannak tartván, a királyné által akart neki a tárgyalások megindítása végett iratni. A királyné Castaldo kérésére saját titkárát küldte hozzá, rögtöni válasz kérése mellett. Fráter György s a biztosok azt hiszik, hogy Petrovich az utasításokban foglalt föltételek alatt nem fog egyezségre lépni. Minthogy azonban Temesvár s a Petrovich kezén levő többi várak fontosságánál fogva az egyezséget minden áron meg kell kötni, új utasításokat kér a királytól. Erdélyben nincs vár, mely megerősítésre vagy átalakításra ne szorulna; de Temesvár is, mint hallja, rossz állapotban van; kedvező helyzetöknél fogva azonban e várakat könnyű volna bevehetetlenekké tenni. Azon van, hogy az erdélyi országgyűlés mihamarabb összehivatván, az ország védelme érdekében a szükséges intézkedések megtétessenek; attól tart, hogy egyesek nem szívesen látják János király fiának az országból való eltávozását. E levél megirása után értesült Báthory által, hogy a rendek Báthorynak Fráter György mellé kormányzótársúl való kirendelése ellen nyilatkoztak; példákkal bizonyítván, hogy valahányszor két kormányzó volt Erdélyben, ez mindig az ország romlását vonta maga után. A szebeniek kijelentették, hogy nekik nincs pénzök a város megerősítésére, de készek Fráter Györgytől vagy Castaldótól e czélra kölcsön venni. Az ostromágyúk

Digitized by Google

már Tordába érkeztek. Végül a sereg zsoldja elmaradása miatt panaszkodik. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

563.

1551 július 10. Bécs. Ferdinánd király levele a magyar kamarához. Azon veszedelem miatt, melyben az Erdélybe indított utolsó pénzküldemény forgott, elrendeli, hogy jövőben ily küldeménynél a legnagyobb vigyázattal járjanak el s csak teljesen biztos utakat vegyenek igénybe. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

564.

1551 július 12. Szász-Sebes. Izabella királyné levele Ferdinánd királyhoz. Kéri, hogy hívét, Balassa Menyhértet, kinek Diód várát adományozta, fogadja vissza kegyelmébe. *Bécs cs. és kir. állami levéltár.*

565.

1551 július 12. Szász-Sebes. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Izabella közlé vele a török szultánnak küldendő válaszát, melyben azt bizonyítja, hogy kénytelen volt a császárral egyezségre lépni, s a felelősséget Fráter Györgyre, mint minden rossznak okozójára, hárítja. Castaldo rábirta Izabellát, hogy e válasz mellőzésével írja a következőket: »A Fráter György és Petrovich közt támadt egyenetlenségek miatt a budai basa seregét Erdélybe készült küldeni, miért Ferdinánd is kénytelen volt sereget meneszteni ugyanoda; Fráter György erre a császárral egyezségre lépett, s Izabella, mint egyedül álló özvegy, kénytelen volt azt elfogadni.« — Izabella igen óhajtja, hogy Petrovich kielégíttessék, s ez óhajtásban Castaldo is osztozik. Ajánlja Balassa Menyhértet a király kegyeibe; kiről maga Fráter György is, iránta való ellenséges érzelmei daczára, úgy nyilatkozik, hogy az ügynek nagy szolgálatokat tehet. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

566.

1551 július 12. Szász-Sebes. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. A biztosok Petrovichnak Munkács, Likava, Szklabina és Letava várak egyikét ajánlották fel, s Fráter György magára vállalta, hogy Petrovichot e föltétel elfogadására birja. Utóiratban sajátkezűleg, spanyol nyelven, tudatja, hogy Petrovich a temesvári parancsnokság alól való fölmentését kéri; s egy másik latin utóiratban közli

Digitized by Google

Petrovich követeinek abbeli kijelentését, hogy uruk sem hadi szolgálatra, sem az udvarnál való megjelenésre nem vállalkozik. *Bécsi cs. és kir. állami levéltar.*

567.

1551 július 13. Izabella királyné levele Castaldóhoz, olasz nyelven. Látván embereinek állhatatlanságát s a veszélynek a hosszas halogatás folytán való növekvését, kéri Castaldót, sürgesse meg a barátot, mert ő kész elfogadni a király föltételeit; s bár nehezére esik egyetlen szülöttjét az országrendek s a török akarata ellenére saját országából eltávolítani, bízik Ferdinándban, hogy fiát magáévá fogadja s neki leányai egyikét nőül adja. Petrovichnak is ajánlotta, hogy Ferdinánd kegyelmén kívül másra ne tekintsen. A török szultánnak, Castaldo óhajtásához képest, nem válaszolt. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

568.

1551 július 14. Lippa. Petrovich Péter levele Izabella királynéhoz. Vigyázatra inti a biztosokkal való egyezség megkötésénél, nehogy abból János Zsigmondra hátrány háramoljék. Fölemlíti, mennyit tett ő Temesvár és Becskerek vidékének fölvirágoztatására; a cserében egyenértékű viszonzásra tartva igényt, Munkács és Huszt várait, nemkülönben Kézsmárkot s Ujvárt kéri maga részére. Az egyezség megkötése czéljából küldjenek hozzá biztosokat a rendek közül. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

569.

1551 július 15. Szász-Sebes. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Közli Petrovich követeléseit, melyek a király utasításait és a biztosok várakozásait magasan felülmulják. Kneisel titkárt elküldé Haller Péterhez, megtudandó, vajjon szükség esetében szívesen fognak-e fogadtatni a szebeni polgárság részéről. Haller azt válaszolá, hogy beteges állapota miatt most nem beszélhet a polgársággal, határozott választ tehát nem adhat. Báthory András nem bízik nagyon a Temesvárra rendelt magyar gyalogságban. Fráter György azonban nem helyesli, hogy Temesvárra idegen csapatok küldessenek. Fráter György levelet kapott a szultántól, melyet Castaldo jelen leveléhez mellékel. Petrovich is kapott levelet a töröktől; állítólag azt akarják, hogy Izabella hagyja fiát Petrovichnál, ki a török szultán s a franczia király segélyével biztosítani fogja neki a királyságot. Castaldo lépéseket tett Izabellánál ennek megakadályozására,

Digitized by Google

kimutatván, hogy a császár ótalmában biztosabb helyzete lesz, mint a töröknél. Fráter Györgyöt némi élességgel hívta fel a sok halogatás megszüntetésére, mire Fráter György kijelentette, hogy a mit magára vállalt, teljesíteni fogja és szavát száz erdélyi kedvéért sem szegi meg. De midőn azt mondá neki Castaldo, hogy Gyulafehérvárt és Szász-Sebest erődíteni akarja, ez nem tetszett neki, úgy hogy nem képes őt megérteni. Belátja szükségét annak, hogy mindenben megbízzék benne, de Fráter György semmi bizalommal nincs hozzá; minden szavát ezer magyarázattal kiséri. Nádasdy és Báthory már rég elvesztették volna türelmüket; Ebersdorff Felix gróf, Aldana, sőt mindnyájan csodálkoznak Castaldo türelmén; de ő nem tehet egyebet, mint hogy vár; és istentől reméli az agg püspök szándékainak helyes útra terelését. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

570.

1551 július közepe táján. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Beküldi Izabella királynénak hozzá intézett s olasz nyelven írt sajátkezű levelét, melyben a királyné Fráter György iránti bizalmatlanságának ad kifejezést, s inti Castaldót, hogy a koronát semmi esetre se engedje az ő kezeibe jutni, mert képes lesz azt saját fejére tétetni. Ezt a levelet a királyné titokban kéri tartani mindenki előtt, a királyt kivéve, kinek segítségével remél kiszabadulni a purgatóriumból. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

571.

1551 július 17. Szász-Sebes. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Jelentést tesz a királynéval folytatott értekezéséről, melyben Almás várának s a koronának átadását s a királyfinak Ferdinánd egyik leányával való házasságát beszélték meg. A pénzküldemény elé fegyveres fedezetül 200 lovas megy Dobó vezetése alatt. 1200 lovas Báthoryval Temesvárra indúl. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

572.

1551 július 17. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Titkos jegyekben tudósítja Fráter György kétszinűségéről s szándékainak óráról-órára való változásáról, mi azt mutatja, hogy mindenben csak időt törekszik nyerni a király kárára s a saját javára. Titkos utasítást kér arra az esetre, ha Fráter Györgynek valami gonosz tervéről talál értesülni, nehogy szőrszálhasogatásai és fondorlatai által tőrbe ejtessék. Eddigelé tetette magát, mintha semmit sem gya-

Digitized by Google

nítana; s voltaképen alig képes hitelt adni ez ördöngös tervekről szállongó híreknek, mert mostanig dicséretes s becsületes embernek tartotta Fráter Györgyöt. De a mióta a szultán jövetelének híre elterjedt, nem érti magaviseletét. Legutóbb is elfogadta a szultánnak Izabellához intézett levelét, melyet Castaldo kezei közt talált, nem tudva, hogy az másolatban már Castaldo birtokában van. Ismételve sürgős utasítást kér a követendő eljárásra, kész levén mindenre, mi Ferdinándnak és a kereszténységnek javára szolgál. Végül Haller Péter egészségének javulásáról ir. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

573.

1551 július 19. Gyula-Fehérvár. Ferdinánd király erdélyi biztosainak, Castaldo Jánosnak, Nádasdy Tamásnak és Báthory Andrásnak nyílt levele, melylyel a köztök és Izabella királyné közt János Zsigmond kielégítése végett kötött egyezséget közhírré teszik. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

574.

1551 július 19. Gyula-Fehérvár. Izabella királyné nyílt levele, melyben közzéteszi a közte és Ferdinánd király biztosai közt kötött egyezség pontjait. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

575.

1551 július 19. előtt. Izabella királyné föltételei a Ferdinánddal kötendő egyezséghez. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

576.

1551 július 19. előtt. A Ferdinánd király s Izabella és fia János Zsigmond közt kötendő egyezség föltételei, Fráter György követének, Horváth Gáspárnak, előterjesztésében a Ferdinánd által pontról-pontra adott válaszszal. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

577.

1551 július 20. Bécs. Ferdinánd király levele Nádasdy Tamáshoz. Buzgó közreműködését kéri az Izabellával való egyezség mielőbbi megkötéséhez. Hasson oda, hogy Izabella és fia mihamarabb Kassára költözzenek. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

578.

1551 július 20. Bécs. Ferdinánd király levele Izabella királynéhoz. Tudatja, hogy Balassa Menyhért ügyében, kit Izabella az ő kegyelmébe ajánlott, már intézkedett. Köszönetét fejezi ki az egyezség tárgyalása alatt tanusított jóindulatáért. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

579.

1551 július 20. Bécs. Ferdinánd király levele Blandrata Györgyhöz, Izabella királyné orvosához. Köszönetet mond a küldött érmekért s a neki és Izabellának tett hű szolgálatokért. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

580.

1551 július 20. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Utasításokat ad Szeben erődítése, a seregnél tapasztalt hiányok orvoslása, a hadak fölszerelése s rendezése iránt; miknek teljesítése felől részletes jelentést kér. Örömét fejezi ki, hogy az egyezség Izabella királynéval végre megköttetett. Érinti ezenkívül a Petrovichcsal kötendő egyezséget, Balassa Menyhért, az erdélyi rendek által püspökségre ajánlott Ferencz váradi prépost, Haller Péter és Blandrata György dolgait stb. Az utóbbinak 200 koronás tallért rendel kiutalványozni, azzal az igérettel, hogy az ügyek rendezése után 100 magyar forint évi járadékot fog neki engedélyezni. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

581.

1551 július 20. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Fráter György felől titkos jegyekkel írt levelére válaszolva, meghagyja, hogy ha valami gonosz szándékot vesz észre Fráter Györgynél, cselekedjék vele úgy, a mint a szükség parancsolja. Sietteti az egyezség megkötését úgy Izabellával, mint Petrovichcsal; utóbbinak szükség esetében Huszt várát is kész levén élethossziglan átengedni. A koronát a biztosok kezébe kivánja átadatni, kik azt saját pecsétjeikkel lezárva őrizzék további rendeletig. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

582.

1551 július 20. Tövis. Castaldo János, Nádasdy Tamás és Báthory András megigérik Izabella királynénak, hogy fiával, János Zsigmonddal együtt, illő díszes kisérettel fog-

Digitized by Google

ják a sziléziai herczegségek elfoglalására elkisértetni. (Másolat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

583.

1551 július 20. Bécs. Ferdinánd király levele Báthory Andráshoz. (Kivonat.) Nagyon óhajtván, hogy személyesen vegyen részt az erdélyi alkudozásokban, fölkéri, hogy mihelyt egészsége engedi, menjen Erdélybe s ott Castaldóval és Nádasdyval együtt vegyen részt mindenben, mi az ő, az ország, a kereszténység s a lakosok javára szolgálhat. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

584.

1551 július 23. Torda. Castaldo, Nádasdy és Báthory nyílt levélben biztosítják Fráter Györgyöt az Izabella királyné által Fejér s Küküllő megyékben, Fejéregyházi Vizaknai Ferencz magszakadása folytán, neki adományozott birtokok s egy vizaknai kőház nyugodt birása felől. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

585.

1551 július 23. Torda. Castaldo János, Nádasdy Tamás és Báthory András nyílt levele. Az Izabella királynéval kötött egyezségi szerződés azon pontjait foglalja magában, melyek az eredeti (július 19-ki) szerződésben vagy éppen nem, vagy csak homályosan foglaltattak. (Másolat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

586.

1551 július 24. Torda. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Tudatja, hogy Báthoryt 1500 lovassal és a hajdukkal Temesvár felé küldte. Ír az erdélyi erődítésekről. Izabella az nap este Kolozsvárra érkezik, hová július 29-re országgyűlés van egybehíva. Szól Fráter Györgynek a törökkel való tárgyalásairól. Intézkedést kér Perényi Gábor várnagya ügyében, ki a minap elfogott egy lengyel nemest, az általa Izabellának hozott ajándékokat elvette s azokat visszaadni vonakodik. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

587.

1551 július 25. Kolozsvár. Nádasdy Tamás levele Ferdinánd királyhoz. Már harmadnapja láz gyötri. Most indult el egy spanyol nemes az udvarhoz, az elfogott spanyol katona ügyében, kit a király kegyelmébe ajánl. A többit

Digitized by Google

megérti a király Castaldo leveléből, mert ő maga e pár sort is alig volt képes megírni. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

588.

1551 július 25. Kolozsvár. Castaldo és Nádasdy nyílt levele, melyben Ferdinánd nevében bocsánatot hirdetve Nagymihályi Erdemffy Lászlónak, a székelyek ispánjának és györgyéni várnagynak mindazon vétségek s kihágásokért, melyeket Ferdinánd vagy mások ellen elkövetett, s őt a király kegyelmébe visszafogadva, igérik, hogy azokért sem őt, sem utódait soha senki többé kérdőre vonni nem fogja. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

589.

1551 július 27. Bécs. Ferdinánd király levele Haller Péterhez. Lysth Kristóf szebeni polgár átadta Haller levelét s elmondta a mondandókat. A levélre már előbb válaszolt; de minthogy Lysth dolgait végezve most visszatér, használva az alkalmat, kijelenti, hogy Haller hűségének e jelét nagy örömmel vette és reményli, hogy jövőben is hasonló hűséggel fog iránta viseltetni. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

590.

1551 július 27. Bécs. Ferdinánd király levele Haller Péterhez. (Kivonat.) Közelebbi betegsége fölött részvétét fejezvén ki, egyúttal elismerést szavaz neki eddigi hűségeért. Egészsége helyreállítását örömmel véve tudomásúl, újolag felhívja, hogy érdekeit tovább is híven szolgálja. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

591.

1551 július 27. Bécs. Ferdinánd király levele Nádasdy Tamáshoz. Elismerését fejezvén ki eddigi jó szolgálataiért, felhívja, hogy ezentúl is hasonló hűséggel s ragaszkodással iparkodjék a török felől fenyegető veszélyt elhárítani. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

592.

1551 július 27. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Válaszolván hat rendbeli leveleire, elismerését fejezi ki a tárgyalások alatt tanusított ügyessége iránt. Intézkedik Izabella kielégítéséről, helyesli János Zsigmond házasságára vonatkozólag tett igéretét; rendelkezik az erődítések

Digitized by Google

s a Petrovichcsal való egyezség, a hadak fölszerelése és fizetése iránt. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

593.

1551 július 27. Bécs. Ferdinánd király levele V. Károly császárhoz. Részletesen ismerteti az erdélyi állapotokat, az Izabellával kötött egyezséget s a török részről fenyegető nagy veszélyt. Ezek alapján kéri a legutóbbi augsburgi birodalmi gyűlésen megszavazott segélyt a török ellen. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

594.

1551 július 29. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Tudatja vele a Fráter György által előterjesztett pontokra vonatkozó elhatározását. A fegyverszünet daczára, melynek megtartása iránt a budai basa, mint maga jelenté, a szultántól parancsot kapott, a törökök betörései napirenden vannak. Közli a török kémektől hallott híreket. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

595.

1551. július 29. Kolozsvár. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Tudósítja a korona átvétele után történtekről. Eleinte azt akarták, hogy János Zsigmond házasságára vonatkozólag kötelező nyilatkozatot tegyen még azon esetre is, ha Petrovich az egyezség elfogadását megtagadná. Azért történt, hogy a királyné nem akart Kolozsvárról távozni, mert míg ő az országban van, Petrovich nem veszti el reményét, hogy János Zsigmondot visszatarthatja. Ennél fogva szükségesnek látta Báthoryt 1600 lovassal s 600 hajduval Déva felé Temesvárra küldeni, megigérvén, hogy a sereg többi részével s az ágyúkkal követni fogja. Végre Petrovich is elfogadta az egyezséget. Izabella jövő pénteken, július 31-én fog elutazni Kolozsvárról. Ír a megkezdett erődítésekről. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

596.

1551 július 30. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhóz. Jelentését az Izabellával való egyezség megkötéséről örömmel vette s viszont igéri, hogy ha Izabella kieszközli a Petrovich Péterrel való egyezség létesítését, kész leányát, Johannát János Zsigmondnak eljegyezni. Fráter Györgynek ismétli a bibornokság iránt tett igéretét, mely ügyben már tett lépéseket a pápánál. Intézkedik az insurrectio rendezése iránt. A temesi várkapitányságra azon esetre, ha sem

Digitized by Google

Báthory, sem Nádasdy nem fogadnák el, Serédy Györgyöt és Losonczy Istvánt jelöli ki. Szerette volna, ha a koronát vagy Castaldo, vagy Nádasdy hoznák el, de mivel ők Erdélyből nem távozhatnak, rendeli, hogy az az ő és Nádasdy pecsétjeivel lepecsételt ládában Báthory Miklós és András által, kik mellé úgy Castaldo, mint Nádasdy részéről egy-egy nemes adandó, hozassék el a lehető leggyorsabban Tokajra, hol azt Sforza Pallavicini, Perényi Gábor és Serédy György fogják átvenni. Értésére esvén, hogy a lovas katonák ingyen követelik a szénát a lakosoktól, e visszaélés mielőbbi megszüntetését parancsolja, nehogy az mindjárt kormánya kezdetén rossz vért csináljon az erdélyieknél. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

597.

1551 július 30. Bécs. Ferdinánd király levele Izabella királynéhoz. Tudatja, hogy kész nemcsak az egyezség összes pontjait szentül megtartani, de leányát, Johannát is János Zsigmondnak eljegyezni. Viszont azonban kéri Izabella közreműködését a Petrovich Péterrel kötendő egyezség létesítésében. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

598.

1551 július 31. Kolozsvár. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Ír a Fráter Györgygyel Balassa Menyhért és Kendy Ferencz kielégítésére s alkalmazására s a teendő hadi intézkedésekre vonatkozó beszélgetéséről. Petrovich, ki késznek nyilatkozott a várakat Izabella emberének kiszolgáltatni, a törökkel való tárgyalásaira vonatkozólag azt mondja, hogy ő kizárólag a királyfi érdekében érintkezett a törökkel, s hogy utóbb is a szultán aláírásával ellátott fehér lapot kapott a szultántól, ki késznek nyilatkozott megerősíteni János Zsigmondot a királyságban. De midőn értesült a felől, hogy Ferdinánd a királyfit fiává fogadni s leányával összeházasítani kész, elhatározá elfogadni az egyezséget. Fráter György most jól viseli magát. Mihelyt a várak át lesznek adva, meg fogja adni a házassági igéret iránti nyilatkozatot. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

599.

1551 július 31. Kolozsvár. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Izabella mielőbbi elutazását úgy a biztosok, mint maga a királyné egyenlően óhajtják. A házasságot illetőleg ki lett jelentve, hogy Ő Felségének eziránti igérete csak akkor lesz érvényes, ha Petrovich a birtokában levő összes

Digitized by Google

várakat átadta. Fráter György azt állította, hogy Almás várát 8000 forinttal kellett megváltani, de ő úgy tudja, hogy 4000 forintot Izabellának adott, a többit pedig magának tartotta, nem levén Almás vára senkinek elzálogosítva. A moldva s oláh vajdák hódolatukat jelentik és a király pártfogását kérik. Szól az insurrectio iránti intézkedésekről. Végül jelenti, hogy Petrovich elfogadja az egyezségi föltételeket s kész a várakat átadni. Petrovich nem hajlandó maradni, hanem követni akarja Izabellát és János Zsigmondot. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

600.

1551 augusztus 2. Bécs. Ferdinánd király levele Nádasdy Tamáshoz. Részvétét fejezi ki betegsége fölött. Reményli, hogy egészsége helyreálltával ismét a régi buzgósággal szenteli magát az ügyeknek. Hosszabban foglalkozik egy spanyol katona ügyével. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

601.

1551 augusztus 2. Bécs. Ferdinánd király levele Báthory Miklós és Andráshoz. Értésükre adja, hogy a szent koronának tőlök való átvétele végett Sforza-Pallavicini őrgrófot, Perényi Gábort és Serédy Györgyöt küldte Tokajra. (Fogalmazvány, expediálatlan.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

602.

1551 augusztus 2. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Tudomásúl veszi és helyesli, hogy Báthory Andrást 1500 lovassal Temesvár felé küldötte. Intézkedik a szökevény hajdúk s más katonák példás büntetése s Szeben és Gyulafehérvár erődítése iránt. Örvendve hallja Fráter György jó szándékait; bibornoksága iránt megtette már a szükséges lépéseket a pápánál. Helyesli, hogy Fráter György nem kisérte Izabellát utazásában, s hogy Nádasdy Erdélyben marad. Küldeni fog ismét egy építészt, valamint kőműveseket és ácsokat is. Ágyúk küldése iránt is intézkedett. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

603.

1551 augusztus 2. Bécs. Instructio Sforza-Pallavicini őrgróf, Perényi Gábor és Serédy György számára, kik a szent korona átvétele végett Tokajba lettek küldve. (Expediálatlan fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár*

Digitized by Google

604.

1551 augusztus 3. Bécs. Ferdinánd király levele Izabella királynéhoz. Tudatja, hogy Sforza-Pallavicini őrgrófot követségben küldi hozzá, s kéri neki mindenben hitelt adni. (fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

605.

1551 augusztus 3. Bécs. Ferdinánd király utasításai Sforza-Pallavicini őrgróf részére, ki Izabellához a korona átvétele, a Ferdinánd leánya Johanna és János Zsigmond közt kötendő házasság, valamint a Petrovich Péterrel való egyezség ügyében küldetett. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

606.

1551 augusztus 3. Kolozsvár. Castaldo és az erdélyi biztosok nyilt levélben biztosítják mindazokat, kik Ferdinánd király hűségére tértek, hogy minden jogaik, kiváltságaik, és szabadalmaik épségben meg fognak tartatni. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

607.

1551 augusztus 8. Kolozsvár. Casdaldo és Nádasdy Tamás igérik a király nevében, hogy Balassa Menyhért elmúlt tetteit Ferdinánd elfelejti, őt kegyelmébe fogadja s szolgálatával élni fog; de viszont Balassa Menyhért köteles Diód várát Castaldo kezére bocsátani, úgy azonban, hogy a várhoz tartozó javak jövedelmét mindaddig ő fogja élvezni, míg a várat s a hozzá tartozó jószágokat Ferdinánd egyenlő értékű birtokkal be nem cseréli. (Egykorú másolat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

608.

1551 augusztus 8. Kolozsvár. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Tudatja, hogy a szent koronával unokaöcsesét, Castaldo Alfonz Jánost küldé el. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

609.

1551 augusztus 10. Izabella királyné levele Castaldóhoz, olasz nyelven. Tudatja, hogy igérete szerint írt Petrovichnak, a várak átadása ügyében. Az oldala mellett levő magyar lovasságnak több mint fele a korona kiséretéül eltávozván, jóformán katonai kiséret nélkül maradt. Kéri a megigért 200 lovast mielőbb elküldeni. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

610.

1551 augusztus 10. Bécs. Ferdinánd király az alsóausztriai helytartóhoz és rendekhez. Tudtukra adja, hogy Erdélyt a törökök részéről veszély fenyegeti; különösen a beglerbég nyiltan hirdeti szándékát, hogy Erdélyt meg akarja hódítani; ezért szükséges, hogy az erdélyi s magyarországi hadsereg megerősíttessék és a császár és a birodalom is segélyre fölhivassanak. Elrendeli tehát, hogy a rendek is tartsák készen az általuk felajánlott segélyt. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

611.

1551 augusztus 11. Tasnád. Izabella királyné levele Petrovich Péterhez. Ferdinánd király által kielégíttetvén, felszólítja őt Temesvár és Becskerek átadására, s annak megtörténte után a hozzá való mielőbbi csatlakozásra. (Másolat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

612.

1551 augusztus 11. Bátor. Báthory András levele Nádasdy Tamáshoz. Jelenti Majláth István halálát. Ír a Fráter György által január 20-ra hirdetett országgyűlésről és Petrovichnak a karánsebesiekkel és lugosiakkal való viszályairól. *Magyar országos levéltár.*

613.

1551 augusztus 14. Bécs. Ferdinánd király levele Nádasdy Tamáshoz. Hangsúlyozza a Castaldóval való egyetértés és óvatosság szükségét, tekintettel ama hírekre, melyek a török közeledéséről szállonganak. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

614.

1551 augusztus 14. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Utasítást ad a szökés kisérlete miatt elfogott Dobó megbüntetése iránt. Csodálkozik Petrovich változása fölött, s ha semmiképen nem sikerülne vele egyezségre lépni, elrendeli, hogy Fráter György és Nádasdy Tamás meghallgatásával oly rendszabályok alkalmaztassanak ellene, melyeket az ország biztonsága követel. Helyesli, hogy Báthory András rendeltetett Temesvár átvételére, s hogy 1000 forintot szolgáltatott ki neki a szükséges erődítésekre. A többi erdélyi erődítéseket is szorgalmazza, s az erdélyi püspökség jövedelmeit e czélra rendeli fordítani mindaddig, míg

Digitized by Google

az méltó és alkalmas férfiúval be nem töltetik. Balassa Menyhérttel és Kendyvel végezzen úgy, hogy Balassa is Fráter György is kielégíttessenek. Megküldi a pápa levelét, melyben Fráter Györgynek bibornokságáról szó van. A karansebesi várnagyságra Losonczy Istvánt jelöli ki; az esetben pedig, ha ennek Temesvárra kellene mennie, Török Jánost. Helyesli Fráter Györgynek amaz eszméjét, hogy a fegyverszünet meghosszabbításához pénzen vásárolják meg Rusztán basa közbenjárását. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

615.

1551 augusztus 15. Tokaj. Sforza-Pallavicini őrgróf levele Ferdinánd királyhoz. Bécsből Eperjesre hat nap alatt jött, s itt értesülvén, hogy Izabella királyné még nem érkezett Kassára s nem is tudták, mikor fog oda érkezni, Tokaj felé sietett. Két mértföldnyire innét találkozott Serédy Györgygyel, ki megigérte, hogy másnapra visszajön Tokajra. Tokajban találta Castaldo embereit a szent koronával. Ezektől hallá, hogy Perényi Gábor Temesvár felé ment. Értekezett Serédy Benedekkel, kinek átadta a király levelét a hadfogadás iránt; de sem a Serédyek, sem, mint hallotta, a Bebekek nem lesznek képesek a kivánt számú lovasokat kiállítani. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

616.

1551 augusztus 16. Izabella királyné levele Ferdinánd királyhoz. Köszöni, hogy Sforza Pallavicini őrgrófot hozzá küldte, s tudatja, hogy a koronát azért nem adta át előbb, mert attól tartott, hogy az Fráter György kezeibe juthatna. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

617.

1551 augusztus 21. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Több rendbeli leveleiben jelzett intézkedéseit helyesléssel fogadja. Szorgalmazza az erdélyi erődítéseket s újból rendeli, hogy az erdélyi püspökség jövedelmei e czélra fordíttassanak. A kegyelmébe fogadott Balassa Menyhértnek 200 lovast rendel adni s 100—200 forint fizetést. Helyesli Gyula várának Izabellától való átvételét s őrizetének Kálnási Ferencz kapitányra való bizatását. Örömmel vett tudomást Temesvár s a többi alsó-magyarországi váraknak Báthory András általi elfoglalásáról, s minthogy Báthory ama várak vezényletét megtartani nem szándékozik, e tisztségre Losonczy Istvánt és Serédy Györgyöt jelöli ki. Tudósítja, miként szándékozik a török figyelmét Erdély megtá-

Digitized by Google

madásától elfordítani és informálja a Fráter György számára tartandó csapatok, a tiszai részek védelme, a ráczok szolgálatba fogadása s egyéb dolgok iránt. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

618.

1551 augusztus 24. Bécs. Ferdinánd király levele Nádasdy Tamáshoz. Különösen szivére köti, hogy mint olyan, ki az egyéneket és viszonyokat jól ismeri, igyekezzék az erdélyiektől az erődítések czéljára a megtagadott országos segélyt valami módon kieszközölni. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

619.

1551 augusztus 24. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Megkapta tudósítását Temesvár s a többi váraknak Báthory András által történt elfoglalásáról. Ágyúk, szakálos puskák és lőszerek küldése iránt Teufel Erasmus útján intézkedett. Nem tetszik neki, a mit Fráter György a szultánnak írt, mert elüt az általa küldött üzenettől; de ha czélra vezet, nem lesz kifogása ellene. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

620.

1551 augusztus 28. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Több rendbeli leveleit vette. Időkimélés tekintetéből meghagyja, hogy ezentúl csak a legfontosabb dolgokról írjon chiffrekben. A vett jelentések szerint reméli, hogy a szent korona és Izabella királyné már biztos helyen vannak. A pénzküldeményt átvéve, biztos úton szállítsa, nehogy az ellenség kezeibe kerüljön. A moldvai vajdában nem nagyon bízik. Sokat követel és keveset nyújt. Sem Báthory, sem Nádasdy nem akarván megtartani a temesvári kapitányságot, e tisztségre mint legalkalmasabbakat a magyar tanácsosok ajánlására is, újból Losonczy Istvánt és Serédy Györgyöt jelöli ki. A mi Fráter György ellenvetését illeti, hogy Serédy György kegyetlenül bánik jobbágyaival, meg fogja neki hagyni, hogy a jobbágyokat s királyi alattvalókat ne zaklassa s úgy bánjék velök, hogy általa a a király jóságát s kegyelmét felismerjék. Helyesli, hogy Aldanát 200 spanyollal az alvidékre küldte. Újra előadja a tervet, mely által a török figyelme Erdély megtámadásától elvonható volna. Az egybehivandó országgyűlés részéről az ország védelmére szolgáló országos segély megadását elkerülhetetlennek tartja. Ír Fráter György bibornoksága ügyében

Digitized by Google

a szent széknél tett lépéseiről és ismétli, hogy Fráter Györgynek minden tekintetben való kielégítése szivén fekszik. Tudósítja Szegednek Báthory András által tervezett elfoglalásáról. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

621.

1551 augusztus 28. Bécs. Ferdinánd király levele Nádasdy Tamáshoz. Az erdélyi országgyűlés mit sem határozván az Erdély védelméhez megkivántató országos segély ügyében, szükségesnek tartja egy új országgyűlés összehivását, s megbízza Nádasdyt, hogy, mint ki a nyelvet birja s a szokásokat ismeri, birja rá a rendeket, hogy az erdélyi várak erődítéséhez s egyéb védelmi eszközökhöz némi adóval járuljanak. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

622.

1551 (augusztus). Sforza Pallavicini levele Ferdinánd királyhoz. Tolmácsolja Izabella királyné nehány kivánságát; első sorban, hogy a király Kassáról való elviteléről mielőbb gondoskodjék; mert annyi hányattatás után nyugalomra vágyik. Ajánlja továbbá a király kegyelmébe Balassa Menyhértet, kire Fráter György csakis azért haragszik, mert nem akart neki hűséget esküdni a kitűzött feltételek alatt. Szeretné tudni, igaz-e, hogy Fráter György a királynak bizonyos összeget adott át, hogy az halála után János Zsigmondnak adassék. *Bécs cs. és kir. állami levéltár.*

623.

1551 szeptember 1. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Bár nem kételkedik Fráter György hűségében, helyesnek tartja, hogy a várparancsnokok csak a királytól függjenek. Fölvilágosításokat ad az egybehivandó országgyűlést s Fráter György nehány kivánságát illetőleg. Nem helyesli, hogy Fráter György előre megadta Rusztán basának a fegyverszünet meghosszabbíttasának kieszközléséért igért 5000 forintnyi ajándékot. Végre tudatja, hogy Fráter Györgynek egy szolgáját mint kémet elfogták Szolnokon. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

624.

1551 szept. 1. Bécs. Ferdinánd király levele a magyar kamara tanácsosaihoz. Meghagyja nekik, hogy levele vétele után rögtön hozzá siessenek, magukkal hozván az erdélyi kincstárnokságra vonatkozó összes iratokat, melyek a kamaránál találhatók; egyszersmind szerezzék meg a váczi püs-

Digitized by Google

pöktől a meghalt esztergomi érsek birtokában volt könyvet, melyben a kincstárnokságra vonatkozó feljegyzések foglaltatnak. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. kamarai levéltár.*

625.

1551 szeptember 4—6. Castaldo egykorú jegyzéke az Erdélyben mellette maradt magyar lovasokról. Nádasdy Tamásnak 100 lovasa van, Perez Alonzónak, Dobay Domokosnak, Serédy Györgynek, Dobay Istvánnak ugyanannyi Schmekeviz Károlynak 154, Buchaim Lajosnak 160, Solchi Mihálynak, N. Miklósnak, Naid (Nagy) Mihálynak, Naid Mihály Jánosnak, N. Cousithnak (?) 50—50; Bánffy Györgynek 70, Bayrhaimnak (?) 75. N. Gálnak 40. A többi Temesvárra ment. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

626.

1551 szeptember 5. Kivonat Aldanának Ferdinánd királyhoz intézett leveléből, melyben a királyt a törököknek a Dunán való átkeléseiről, továbbá Fráter Györgynek a déli részeken űzött cselszövényeiről tudósítja. Fráter György nehány vármegyéhez levelet intézett azon felszólítással, hogy az ő parancsa és figyelmeztetése nélkül ne mozduljanak. Lossonczy értesülése szerint a püspöknek két embere ellene izgat a magyarok és ráczok közt, elhitetvén velök, hogy Losonczy fiatalsága miatt nem fogja birni őket a törökök ellen megvédeni. Egyedül Fráter György volna erre képes; folyamodjanak tehát a királyhoz, hogy a déli részek kormányát ő reá bízza. Maga Aldana is beszélt Fráter Györgynek egy ügynökével, kitől még több és sokkal csúfabb dolgot tudott meg. (Egykorú kivonat.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

627.

1551. szeptember 6. Alvincz. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Tudósítja, mily reményei vannak Fráter Györgynek az erdélyi erődítésekhez, s mily odaadónak tapasztalja őt Ferdinánd érdekében; közli Fráter Györgynek Szeged elfoglalásáról való alapos véleményét s megróvja e részben Báthory András helytelen eljárását. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

628.

1551 szeptember 8. Alvincz. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Fráter Györgyről azt mondja, hogy ha aluszik is többet ér, mint mások ébren, minek folytán sürgeti kielégíttetését. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

Digitized by Google

629.

1551 szeptember 8. Bécs. Ferdinánd király utasítása Sforza Pallavicini őrgróf, mint hadi biztos részére, a török ellen a felső-magyarországi részek felől megindítandó hadjáratra, melynek czélja a török figyelmét Erdélytől elfordítani. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

630.

1551 szeptember 8. Bécs. Ferdinánd király levele Castaldóhoz. Figyelmezteti a déli részek védelmének fontosságára Erdély szempontjából. Szól az egybehivandó erdélyi országgyűlésről és Castaldónak a tiszai harcztérre való esetleges meghivatásáról, bár azt hiszi, hogy a török nem indít az idén nagyobb támadásokat. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

631.

1551 szeptember 11. Utóirat Ferdinánd királynak Castaldóhoz írt egy leveléhez, melyben a Fráter Györgyhöz érkezett török csausz felől kérdezősködik. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

632.

1551 szeptember 13. Nyitra. Sforza Pallavicini őrgróf jelentése Ferdinánd királyhoz. Nyitrában találta a nyitrai püspököt 400 lovassal és 1000 gyaloggal. Teufelt és Schieratinót a váczi püspökkel együtt szintén ide várja, s aztán Eger alatt fog találkozni Bebekkel és Bakics Péterrel. Hatvan bevételét Teufel könnyűnek, a többiek nehéznek mondják; az egri hadjárat is sok nehézséggel jár. Nem tartja elegendőnek a felvidéki végvárakban elhelyezett őrséget. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

633.

1551 szeptember 13. Nagy-Szeben. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Jelentést tesz az országgyűlésről, a nagyszebeni erődítésekről, melyek kissé lassan haladnak előre, bárha ezt a természettől is kedvező fekvésű helyet nem volna nehéz bevehetetlenné tenni. Fráter György Szent István fejére tette őt figyelmessé, mely Izabella birtokában volt. Ezt az ereklyét meg kellene Ferdinándnak szerezni. Figyelmezteti a királyt, hogy a lengyel király nagyon óhajtaná Kassát, s hogy a tarnovi gróf és Lengyelország mar-

Digitized by Google

sallja a napokban Kassán meg fogják látogatni Izabellát. Végül ír a német csapatok siralmas állapotáról. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

634.

1551 szeptember 15. Nagy-Szeben. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Beküldi Báthory András, Losonczy István és Aldana jelentéseit a török hadi készületeiről, melyek első sorban Becse és Becskerek ostromlására irányozvák. Castaldo azonnal küldött tüzérséget, lőszereket s bizonyos számú csapatokat a fenyegetett pontokra. Aldana nagyobb számú spanyol csapatokat kér, de Fráter György nem bizván a siralmas állapotban levő németekben, nem szeretné, ha a spanyol csapatokat innét elküldenék. Az erődítések hanyagúl folynak. Az országgyűlés határozatáról, az erődítésekre szánt csekély összeget illetőleg, Fráter György fog referálni a királynak. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

635.

1551 szeptember 15. Kassa. Izabella királyné levele Castaldóhoz. Hosszas hallgatását odamagyarázván, hogy levelei eltévedtek, nagyobb biztonság kedvéért jelen levelét egy hű szolgája által küldi. Panaszkodik szomorú helyzete fölött; csak most érzi, mi egy elűzött királyné helyzete. Nincs kivel levelet küldenie a királynak, el levén hagyatva mindenkitől. Kéri, hogy segítsen rajta s mentse ki jelen helyzetéből, a királyra nézve is jobb levén, hogy Kassáról távozhassék. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

636.

1551 szeptember 15. Bécs. Ferdinánd király levele Sforza Pallavicini őrgrófhoz. Fejtegeti a török elleni hadjárat fontosságát és helyesli Sforza Pallavicini eddigi intézkedéseit. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

637.

1551 szeptember 17. Nagy-Szeben. Castaldo levele Sforza Pallavicinihez. Megküldi Báthory levelét, mely a töröknek a Tiszán való átkeléséről szól. Becse és Becskerek veszélyben vannak. Ő küldött Erdélyből spanyolokat, magyar lovasokat és hajdúkat, de az mind kevés, és most Fráter Györgygyel és Nádasdy Tamással való tanácskozás után abban állapodtak meg, hogy Sforza is haladéktalanúl induljon Tokaj, Debreczen és Várad felé a déli részekre. Írjon minden nap, s a maga részéről ő is értesíteni fogja minden

Digitized by Google

eseményről. Maga Castaldo bár gyengélkedik, iparkodni fog mihamarabb szintén a táborba sietni. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

638.

1551 szeptember 17. Nagy-Szeben. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Óhajtana a tiszai részek védelmére sietni; de Fráter György és Nádasdy visszatartják. Pátensleveleket sürget a királytól Fráter György számára, hogy mint vajda s alkirály annál nagyobb tekintélylyel indulhasson a török ellen. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

639.

1551 szeptember 17. Nagy-Szeben. Nádasdy Tamás levele Ferdinánd királyhoz. Tanácsolja, hogy a mit sok bajjal megszerzett, minden áron megtartani iparkodjék és Fráter György alkirályi tisztje felől sietve küldjön a három nemzethez pátensleveleket, Fráter Györgynek magának pedig a rábizandó fegyveres nép iránt határozatot. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

640.

1551. szeptember 18. Nagy-Szeben. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Fráter György ellenezte, hogy spanyol s német katonáival a harctérre induljon, nehogy csapatainak csekély száma tekintélyét veszélyeztesse. Szebenben maradt tehát a spanyolokkal, de egy csapat németet és 200 vértes lovast Lippa védelmére küldött. A moldvai vajda Fráter Györgytől segélyt és tanácsot kért. Kéri Izabella kielégítését, ki már kénytelen volt Fráter Györgytől segélyt kérni. Fráter György is panaszkodik a bibornokság elmaradása s egyéb igéretek nem teljesítése miatt. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

641.

1551 szeptember 19. Bécs. Ferdinánd király levele Sforza-Pallavicini őrgrófhoz, melyben parancsolja, hogy Hatvan elleni terveivel felhagyva s a bányavárosokhoz közel eső véghelyeket megerősítve, Castaldóval együtt működjék a török ellen. (Fogalmazvány.) *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

642.

1551 szeptember 19. Nagy-Szeben. Castaldo levele Ferdinánd királyhoz. Elhatározták Fráter Györgygyel, hogy utóbbi a moldvai határra vonul, míg ő maga Erdély belsejében marad, Nádasdy pedig a tiszai részeken az insur-

Digitized by Google

rectiót szervezi. Ajánlja, hogy a király külön levélben buzdítsa a moldva vajdát további állhatatosságra; a lengyel királyt pedig igyekezzék arra birni, hogy sereget indítson a moldvai határszélre; a mi mentségül szolgálhatna a moldva vajdának a szultán előtt a hadjáratból való elmaradására. *Bécsi cs. és kir. állami levéltár.*

643.

1551 szeptember 19. Ferdinánd király levele az Izabella királynéhoz küldött biztosokhoz. Felszólítja őket, hogy az özvegy királynénak új évre igért 50,000 arany forint letizetésére, kellő kamat biztosítása mellett, néhány évi határidőt eszközöljenek ki. *Magyar országos levéltár.*

644.

1551 szeptember 22. Bécs. Ferdinánd király levele Teufel Erasmushoz. Ajánlja, hogy biztosával, Sforza-Pallavicini őrgróffal jó egyetértésben legyen. Castaldo és Fráter György azt adák hírül, hogy a beglerbég Görögországból nagy sereggel jön a Tisza felé, azon szándékkal, hogy Becsét és Becskereket megszállja. Ezért küldte Sforzát a fenyegetett várak védelmére. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

645.

1551 szeptember. Az alsó-ausztriai kamara jelentése az udvari kamarához, az erdélyi bányák megvizsgálására küldendő egyénekről. Mellékelve van hozzá a magyarországi bányákat 1550-ben megvizsgált és az Erdélybe hasonló czélból küldendő szakértők névsora s Endriss János ugyan-e tárgyú jelentése az alsó-ausztriai kamarához. *Bécsi kamarai levéltár.*

646.

1551 október 8. Szász-Szebes. Castaldo levele Báthory Andráshoz. Meghagyja, hogy az Erdélybe küldött nyolcz ágyúnak Gyulafehérvárra való mihamarábbi szállításáról gondoskodjanak. *M. nemzeti múzeum.*

647.

1551 deczember 7. Bécs. Ferdinánd király Kneissel Henrik Farkas hadi titkárhoz. Megengedi neki, hogy ha ez által az ügyekre hátrány nem háramlik, Bécsbe visszatérhessen. Elutazása előtt mindazonáltal menjen el Haller Péter szebeni polgármesterhez s beszélje meg vele az ügye-

Digitized by Google

ket; Bécsben aztán referáljon neki élő szóval mindenről. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

648.

1551 deczember 29. Prága. Ferdinánd király levele Teufel Erasmushoz. Tudtára adja Fráter György halalát. Hogy Castaldo a hihetőleg keletkezendő zavarok elfojtására elegendő erővel birjon, elrendelte, hogy Bakics Péter 700 lovasával, Nyáry Ferencz és Horváth Bertalan Castaldóhoz csatlakozzanak, a többiek azonban Teufelnél maradjanak. (Kivonat.) *Bécsi cs. és kir. hadügym. levéltár.*

649.

1551. Soriano Michele velenczei követ jelentésének egy része a Ferdinánd, Izabella és Fráter György közt folyt tárgyalásokról, Izabellának Erdélyből való távozásáról, a szent korona átadásáról, Lippa bevételéről, Fráter Györgynek Ferdinánd titkos parancsára történt meggyilkoltatásáról, végül Izabellának Sziléziába való távozásáról és elégületlenségéről. *Velenczei levéltár.*

650.

1552 február 18. A lengyel király válasza Herberstein Zsigmondhoz és Lang Jánoshoz. A török ellen kért segély iránt nem tehet igéretet, míg tanácsosai véleményét ki nem kérte. *Orosz-lengyel levéltárak.*

651.

1552 márczius 7. Juan Zapata levele Insbruckból Figuerva követhez, a törökök által Szegeden szenvedett vereségről. *Simancasi levéltár.*

652.

1552 április 25. Krakkó. (Kivonat.) A lengyel király utasítása Ferdinándhoz küldött követe Padniewski Fülöp részére. Adja elő, hogy a király Erdély s Moldva határán nagyobb sereget állított fel; ez a legtöbb, a mit Ferdinánd érdekében a török ellen tehetett. *Orosz-lengyel levéltárak.*

653.

1552 augusztus 6. Juan Zapata levele Insbruckból a valenciai püspökhöz, a törököknek Temesvár ellen intézett sikertelen rohamairól s Lippa felé való visszavonulásáról. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

654.

1552 november 23. Marcantonio Ferrari levele Gyulafehérvárról. A havasalföldi vajda, ki színleg mint békeközvetítő működött Ferdinánd s a török közt, alattomban János Zsigmond pártján áll. Ferdinánd hadvezére e miatt betört Havasalföldre s Radullal egyidejűleg megtámadta a vajdát, ki Radul elől menekülve, útközben megöletett. *Simancasi levéltár.*

655.

1552 (?) november 25. és deczember 13. és 16. Jelentések Konstantinápolyból és Drinápolyból a spanyol udvarhoz a törökök hadi készületei felől. *Simancasi levéltár.*

656.

1552 (?). Buchia Vincze és Vurache Miklós hírei alapján szerkesztett jelentés a spanyol udvarhoz a törökök hadi készülődéseiről. *Simancasi levéltár.*

657.

1553 márczius 14. Ferdinánd király levele Szulejmán szultánhoz. Több ízben küldött leveleire, melyekben a béke ügyében küldeni szándékolt követei számára védlevelet kért, választ nem nyervén, újból figyelmezteti a szultánt, hogy Erdély nem csalás vagy erőszak útján jutott birtokába, hanem mint az őt jogosan illető Magyarország kiegészítő része. Ez iránt már János királylyal is egyezséget kötött, s újabban Izabella királyné s annak fia, valamint néhai Fráter György és Petrovich Péter beleegyezésével vette azt birtokába. Hogy lássa a szultán becsületes szándékát, kész az Erdélyország által eddig fizetett évi adót továbbra is rendesen megfizetni. Most egy csausz érkezett Erdélybe, Hevan aga, ki neki azt irá, hogy a szultán szabad fejedelemválasztást engedett az erdélyieknek, csak az évi adót fizessék rendesen; erdélyi kincstartójának, Haller Péternek, pedig azt mondá a csausz, hogy ha Ferdinánd rendesen megfizeti az évi 30,000 arany adót s levélben nyilvánítja békés szándékait, a szultán hajlandó lesz a békét vele a többi országokra is kihatólag megkötni. Kér ezek folytán védlevelet követei számára, hogy azok a szultánnal a béketárgyalásokat megindítsák. *Velenczei levéltár.*

658.

1553 április 19. Ferdinánd király levele Szulejmán szultánhoz. Levelére válaszolólag jelenti, hogy a követei s

Digitized by Google

Ali budai basa közt folyt tárgyalások eredményeként egyelőre félévi fegyverszünetben történt megállapodás, mely alatt Ferdinánd követei Konstantinápolyban a békekötés iránt tárgyaljanak. Kéri a szultántól e fegyverszünet megerősítését, hogy a követséget azonnal útnak indíthassa. *Velenczei levéltár.*

659.

1553 április 27. Krakkó. (Kivonat) A lengyel király figyelmezteti szepesi helytartóit, hogy a katonák átvonulása alatt minden garázdálkodást akadályozzanak meg. *Oroszlengyel levéltárak.*

660.

(1553 április.) Szulejmán szultán válasza Ferdinándnak. Valamint a temesvári s budai basák által hozzájuttatott előbbi leveleire, úgy jelen levelére is azt válaszolja, hogy a porta mindenki előtt nyitva áll. A védlevelet mint ezelőtt, úgy most is megadja a küldendő követek számára, s parancsot adott az útba eső hatóságoknak, hogy azokat kellő kisérettel ellássák. *Velenczei levéltár.*

661.

1553 április. Ferdinánd király levele Ali budai basához. Közölvén vele a Szulejmánhoz intézett levele másolatát, kéri, hogy járjon közben a portánál a fegyverszünet megerősítése érdekében. *Velenczei levéltár.*

662.

1553 április. Szulejmán szultán levele Ferdinándhoz, melyben megerősítvén a hat havi fegyverszüneti szerződést védmenetet engedélyez a végleges béketárgyalások végett Konstantinápolyba küldendő követek számára. *Velenczei levéltár.*

663.

1553 május 9. Trivisan Domokos velenczei követ Perából beküldi a signoriának Ferdinánd királynak a szultánhoz intézett levelei s a szultán válaszának másolatait, melyek titkos úton jutottak birtokába. *Velenczei levéltár.*

664.

1553 július 31. Páduai egyetemi napló, a rectorválasztásról s a magyar szavazatoknak a németekhez való csatlakozásáról. *Páduai levéltár.*

Digitized by Google

665.

1553 augusztus 10. Az erdélyiek felirata Szulejmánhoz. Köszönetüket fejezik ki azért, hogy a szultán János Zsigmondot mint gyámfiát ótalmába vette. Hogy eddig a szultánnak erre vonatkozó parancsára nem válaszoltak, a Ferdinánd által elterjesztett hazug híreknek tulajdonítandó, melyek szerint ő a megállapított évi adó mellett békét kötött a szultánnal s meghagyatott Erdélyország birtokában. Kijelentik, hogy ők Ferdinánd alatt, ki csak romlásukat akarja, nem maradnak, hanem híven a szultán parancsához, János Zsigmondnak s Izabella királynénak akarnak engedelmeskedni. Parancsolja meg tehát a szultán a moldvai s oláh vajdáknak, hogy seregeikkel Erdélybe jőjjenek és nekik segítségükre legyenek. Ferdinánd követeit pedig tartóztassa vissza, míg a rendek maguktól nem nyilatkoznak az iránt, kit akarnak uroknak. János Zsigmond és Izabella útban vannak haza felé; Petrovich Pétert sereggel küldték előre, hogy a szultán segélyével visszaállítsa a rendet s szabadságot Erdélyben. *Velenczei levéltár.*

666.

1553 augusztus 17. (Kivonat.) Zsigmond lengyel király a török szultánnak Izabella királyné ügyében hozzá intézett levelére, melyben fölszólítá, hogy a királynét Magyarországban való maradásra birja és segélyezze, azt válaszolja, hogy Izabella szabadon jött Magyarországba és szabadon távozhatik. *Orosz-lengyel levéltárak.*

667.

1553 augusztus 25. Krakkó. (Kivonat.) Zsigmond lengyel király tanácsosai véleményét kéri a magyar ügyekben, melyek mind bonyolódottabbakká válnak. Ferdinánd és Miksa panaszt intéztek hozzá Izabella ellen, hogy azalatt míg náluk az egyezségi föltételek végrehajtását sürgeti, egyidejűleg Petrovich útján azon működött, hogy a török által magát az országba visszahelyeztesse. *Orosz-lengyel levéltárak.*

668.

1553 szeptember elején. Szulejmán levele Ferdinánd királyhoz. Tudatja vele, hogy követei, Verancsics pécsi püspök és Zay Ferencz, megérkeztek. A béketárgyalásokat illetőleg előre biztosítja jóindulatáról, föltéve, hogy Erdély nem kerül szóba; s miután ezt már rég János Zsigmond-

Digitized by Google

nak adományozta, fölteszi, hogy annak birtoka iránt minden reményről lemondott, s embereit és katonáit onnét eltávolítja. *Velenczei levéltár.*

669.

1553. (Kivonat.) Utasítás Przerembsky János krakkói prépost, Ferdinándhoz küldött követ részére. A király a török ellen nem adhat segélyt s legjobbnak tartja, ha Ferdinánd is felhagyna hadi terveivel, a míg a béke a birodalomban és Olaszországban helyre nem áll. *Orosz-lengyel levéltárak.*

670.

1554 augusztus 12. Izabella királyné tudatja a lengyel királylyal, hogy követe Grabowieczki megérkezett s átadta neki a király válaszát. *Orosz-lengyel levéltárak.*

671.

1554 szeptember 13. A lengyel király levele Ferdinánd mellett levő követéhez. A török szultán követet küldött hozzá azzal a kijelentéssel, hogy esküjéhez híven kész Izabellát s fiát Magyar- és Erdélyország birtokába visszahelyezni; az esetre azonban, ha Izabella ezt nem óhajtaná, feloldottnak tartja magát az eskü alól s Magyarországot s Erdélyt maga fogja birtokba venni. A követ Izabellához is szándékozott menni, de Zsigmond meggátlá ezt, s a helyett külön követtel értesítette Izabellát a török szándékáról. Izabella nem tudja mit tegyen, mivel Ferdinánd nem teljesítette még a szerződésben elvállalt kötelezettségeit. Zsigmond utasítja tehát követét, sürgesse Ferdinándnál a szerződés végrehajtását. *Orosz-lengyel levéltárak.*

672.

1554 körül. (Kivonat.) A cseh rendek visszautasítják Izabella királyné abbeli kívánságát, hogy az oppelni herczegség szakíttassék ki a cseh királyság hűbéri kötelékéből. *Orosz-lengyel levéltárak.*

673.

1555 január 18. Soriano Mihály, Ferdinánd római és magyar király udvaráról visszatért velenczei követ terjedelmes összjelentése Ausztriáról és Magyarországról, az uralkodó család történetéről s annak egyes élő tagjairól. Földrajzi leirását adván a Ferdinánd uralkodása alá tartozó országoknak s tartományoknak, azt mondja, hogy húsneműekben leggazdagabb Magyarország, halakban pedig Csehország és Szilézia, hol a földesuraknak nagy halastavaik

Digitized by Google

vannak, melyek jövedelmök legnagyobb részét képezik. Sóbányák mindenütt bőven vannak. Fában is nagy a bőség, a magyar alföld kivételével, melynek lakói nagyobbára pásztorok, kik szükségből a trágyát használják tüzelőszerül. Olaj nem terem, s a mi keveset fogyasztanak, külföldről hozzák be; úgyszintén a fűszereket, a czukrot, szappant, vásznat, gyapjú-, selyem- és aranyszöveteket s egyéb árúczikkeket nagyobbára Olaszországból és Flandriából kapják, viaszt pedig Lengyelországból szereznek be. Sáfrányt Olaszországból, az Abruzzokból szállítanak; selyem- és aranyszöveteket Flórenczből és Luccából; fekete gyapjúszöveteket Milanóból; bibor-, viola- s egyéb szinű szöveteket Velenczéből; egyebeket Flandrián át Portugalliából és Spanyolországból. Velencze vágómarhát, nyers bőröket, gabonát, rezet, vaslemezeket és faneműeket vásárol ez országokban; de a szállítási költségek s a vámok nagysága a kivitelt nagyban akadályozza. A mi a magyarországi szarvasmarhát illeti, a hol 10 évvel ezelőtt minden 5 darab marha után 1 forintot fizettek, most $1^1/_2$ forint adó van kivetve 1 darab marhára.

Az egyes nemzeteket így jellemzi: A németek gyanakodók, makacsok, kegyetlenek és kevélyek; a csehek állhatatlanok, s nincs se hitök, se becsületök; *a magyarok vitézek, merészek, de engedetlenek s lázongók.* Egyben valamennyien megegyeznek, hogy mindegyik csak a maga nemzetiségét becsüli, a többieket pedig gyűlöli; továbbá az iszákosságban. A szegények akkor isznak, mikor telik, a gazdagok pedig mindenkor. Sötét szinekkel festi a parasztság nyomorát és szolgai helyzetét.

Ferdinándot Magyarországban nem szeretik, először, mert más nemzetbeli, kinek nem értik a nyelvét s ki őket sem érti; s a magyar s német közti gyűlölet már nagyon régi keletű; másodszor békés hajlamai miatt, mely a régi magyar királyok harczias természetével ellentétben áll; harmadszor, mert Ferdinánd örökösödési jogon véli birni Magyarországot, holott a magyarok nem akarnak engedni királyválasztási jogukból. Ferdinánd továbbá Bécsben szereti elintézni az ország ügyeit, oda rendelvén időről-időre a magyar tanácsosokat; az ország jövedelmeit, a pénzverdékből kikerült pénzt, a harminczadot és adókat az ausztriai kamarában németek által kezelteti. A magyar várak is németekre vannak bízva; minek szomorú következményeit mutatják Buda, Esztergom, Székesfehérvár, Veszprém, Szeged, Szolnok, Temesvár, Lippa s más várak, melyek részint árulás útján, részint rossz védelem s a németek gyávasága

Digitized by Google

miatt az ellenség kezeibe kerültek. Erdélyben másképp áll a dolog. Itt a németek Ferdinánd hívei; a magyarok, ha János király fia és párthívei Petrovich által nem izgattatnának, szintén megadnák magukat, mert belátják, hogy egymagukban tehetetlenek, tehát oda hajolnak, hol nagyobb a hatalom s tekintély.

Magyarország, bár majdnem egészen el van pusztulva, dézsmákból, a bányák és harminczadok jövedelméből és adókból 250—300,000 forintot szolgáltat évenkint, mely összeg nagyobbára le van kötve külföldi kalmároknak, kik a királynak időről-időre nagyobb összegeket kölcsönöznek. Erdélyből Fráter György 350—400,000 forintot húzott évenkint; mert mindig ott volt a tartományban s kereskedést folytatott a törökökkel és tatárokkal; de most a király a bányák, só és rendes adók révén alig kap 120,000 forintot, mi nem elég a töröknek járó évi 12,000 magyar aranyat tevő adóra. Sokat költ Ferdinánd ajándékokra, miket érdemesnek, érdemtelennek egyaránt juttat, hogy azokat maga iránt lekötelezze.

A véghelyek védelme Magyar-, Horvát-, Tótországban s Erdélyben, a mostani fegyverszünet alatt is, havi 50,000 forintba kerül. A hadsereg 12—14,000 főből áll. Vannak közte magyarok, horvátok, tótok, erdélyiek és sok német.

A főtisztviselők közül a nádornak 40,000 forint évi fizetése van, a két erdélyi vajdának 5000, Sforza-Pallavicininek 6000, Ungnadnak 1000 s a horvát bánnak 500 forintja a tartománytól kapott fizetésén kívül.

A mi az egyes országok által kiállítható hadi erőt illeti, *Magyarország annyi csapás után is több mint 30,000* gyalogost és 20,000 lovast volna képes kiállítani, ha több bizalma volna Ausztriához. A magyar gyalogosok, hajdúk és martalóczok csak annyiban különböznek az uszkoktól, hogy ezek tengeren, ők pedig szárazföldön rabolnak. Egyébiránt merész s minden fáradságra edzett férfiak, kik jól fegyelmezve a legtökéletesebb katonáknak volnának mondhatók. A lovasok közt sok a selejtes, mert a nemesség, mely őket kiállítani tartozik, többnyire szolgáit küldi be. Mindegyik havi 4 forintnyi zsoldot húz. A török lovasságot azonban a magyar úgy erőre, mint bátorságra felülhaladja; s általában a török katonák csak is számuk nagyságával vannak előnyben a magyarok fölött. Erdélyben az utolsó pestis előtt 70—80,000 embert lehetett volna kiállítani, és pedig 30,000 székelyt s több mint 20,000 magyart, vagyis köznemest és ugyanannyi szászt, kik kellő fegyvergyakorlat mellett nagyobbára jó s hasznavehető katonák volnának; de az udvar csupa bizalmatlanságból nem mer fegyvert

Digitized by Google

adni kezeikbe. Magyarországot a kiállítható hadi erővel könnyű volna megvédeni, sőt az elvesztett részeket is visszahódítani, mint azt Mátyás király példája s az 1551-iki hadjárat mutatja. De hiányzik a személyes vezetés; a nélkül pedig semmi jó sem várható annyi nemzetbeli katonákból álló hadseregtől. A magyar nem engedelmeskedik a németeknek; a németek s magyarok nem engedelmeskednek a cseheknek; az olaszokat és spanyolokat pedig valamennyien gyűlölik; sőt az olaszok ellen, kik előbbi időben Ausztriában, Stájerországban és Karinthiában raboltak s pusztítottak, királyi rendelet adatott ki, mely szerint büntetlenül meg lehetett őket ölni. A hadsereg különben nincs jó vezérek hiányában. Ilyenek a nádor, Ungnad és Sforza; másodsorban Horvát Bertalan, Barkóczy Tamás, Balassa Menyhért és Dobó István erdélyi vajda.

A jelentést Ferdinánd király és tanácsosainak jellemzése fejezi be. A királyt a követ igazságosnak, humanusnak és békeszeretőnek mondja, ki az európai hatalmak mindegyikével s a velenczei köztársasággal is barátságos viszonyban igyekszik állani. *Turini levéltár.*

674.

1555 márczius 20. Augsburg. Ferdinánd király levele Zsigmond Ágost lengyel királyhoz. (Kivonat.) A moldvai vajdához küldött, de fogságban visszatartott követének, Gerendy Péternek, a vajda fogságából való kiszabadításához közbenjárását kéri. *Orosz-lengyel levéltárak.*

675.

1555 június 5. Szamosfalva. Nádasdy Tamás levele Izabellához. Herberstein távollétében a királynénak hozzá intézett levelét Báthoryval együtt felbontották. Hogy eddig nem válaszoltak, Báthorynak útközben való megbetegedése s levélíró akaratlan késedelme okozta. De nemsokára alkalmuk lesz a királynéval személyesen, levélben vagy követ által közölni Ferdinánd király szándékát. Tudatja Castaldo megérkezését, ki vele együtt szolgálatára fog állani a királynénak. *Magyar országos levéltár.*

676.

1555 július 8. (Kivonat.) A lengyel király levele Ferdinánd királyhoz. Követének, kit a török szultánhoz intézett levelével a budai basához küldött s kit Balassa Szabadkán fogva tart, szabadon bocsátását kéri. Ugyanez ügyben Miksának is írt. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

677.

1555 július 10. Sándor moldva vajda levele a lengyel királyhoz. (Kivonat.) Tudatja, hogy augusztus 1-re haddal megy Erdélybe, János Zsigmond visszahelyezésére. *Orosz-lengyel levéltárak.*

678.

1555 július 27. Pozsony. Miksa főherczeg levele Zsigmond Ágost lengyel királyhoz. (Kivonat.) A követet már szabadon bocsátotta, a kiről a budai basa azt írta ugyan, hogy Izabella fiának követe, de megkérdeztetvén, a lengyel király követének vallotta magát. *Orosz-lengyel levéltárak.*

679.

1555 október 4. Ferdinánd király levele Szulejmán szultánhoz. (Beküldetett a signoriához Erizzo Antal által deczember 3-án.) A fegyverszünet megszegése miatt vádat emel a budai basa ellen. *Velenczei levéltár.*

680.

1555 október 25. Bécs. (Kivonat.) Verancsics János, a püspök testvére írja, hogy Angerius legkésőbb november 20-án útnak indúl. Ferdinánd e hó 23-án tért vissza Augsburgból. *Velenczei levéltár.*

681.

1555 október 25. Bécs. (Kivonat.) Ferdinánd király levele a szultánhoz. Angeriust készül a portához küldeni, hacsak a budai basa nem fogja feltartóztatni. *Velenczei levéltár.*

682.

1556 márczius 14. Vilna. (Kivonat.) A lengyel király levele Ferdinándhoz egy magyar fogoly ügyében. *Orosz-lengyel levéltárak.*

683.

1556 április 10. Vilna. (Kivonat.) A lengyel király levele Ferdinándhoz. A magyar ügyekben vett válaszát megküldte Izabellának, a feltételek elfogadását tanácsolva neki. *Orosz-lengyel levéltárak.*

684.

1556 június 13. (Kivonat.) Ferdinánd a béketárgyalások ügyében Rusztán basa jóindulatát és közbenjárását kéri. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

685.

1556 június 14. Ferdinánd király levele Szulejmánhoz. Miután követei által tett abbeli kijelentését, hogy Erdélyt János Zsigmondnak visszaadja, magától Ferdinándtól akarta irásban ismételve olvasni, kinyilatkoztatja, hogy a János Zsigmond, Izabella királyné, Fráter György és Petrovich Péter által neki átengedett Erdélyt visszaadja János Zsigmondnak, visszavéve a cserében adott két sziléziai herczegséget. El fogja ennélfogva rendelni a hatalmában levő erdélyországi várak kiürítését; kivánja azonban, hogy a várőrségeknek s tiszteknek az Erdélyből való szabad kivonulás biztosíttassék. Ezek után reméli, hogy most már az állandó békének és barátságnak mi sem állja útját. *Velenczei levéltár.*

686.

1556 július 13. Vilna. A lengyel király levele Ferdinándhoz. (Kivonat.) Panaszkodik Ferdinánd hadainak a Szepességben véghezvitt garázdaságai felett. *Orosz-lengyel levéltárak.*

687.

1556 július 17. Konstantinápoly. Erizzo Antal velenczei követ közli a signoriával Ferdinánd királynak a szultánhoz intézett levelei s a magyar követség emlékiratainak másolatát, melyeket Ibrahim dragomántól titkos úton szerzett meg. *Velenczei levéltár.*

688.

1556 augusztus 2. Lemberg. (Kivonat.) Kendy Ferencz kéri a lengyel királyt, hogy a hozzá küldött Grabowieczky Gábor előterjesztéseinek hitelt adjon. *Orosz-lengyel levéltárak.*

689.

1556 november 20. Varsó. (Kivonat.) A lengyel király az árvavármegyei birtokaira utazó Kosmowskyt Forgách Ferencz nyitrai püspök figyelmébe ajánlja. Ferdinándhoz is ment hasonló ajánlólevél. *Orosz-lengyel levéltárak.*

690.

1556 deczember 2. Erizzo Antal és Barbarigo Antal velenczei követek jelentik Konstantinápolyból, hogy a szultánhoz érkezett hírek szerint János Zsigmond bevonult Kolozsvárra s közakarattal ismét elfoglalta Erdélyt. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

691.

1556 végén. (Kivonat.) Ferdinánd üzenete követei Münsterberg János herczeg, Sternberg Ádám stb. által a lengyel királyhoz. Izabella királyné titkos szándékai gyaníthatók abból, hogy midőn szent Katalin napjára Kolozsvárra országgyűlést hirdetett, arra olyan városokat is meghivott, melyek soha sem voltak uralma alatt. *Orosz-lengyel levéltárak.*

692.

1556. (Kivonat.) Ferdinánd utasításai a lengyel királyhoz küldött követe részére. Ő nem oka az Erdélyben történteknek. A lengyel király küldjön biztosokat Erdélybe, a kik a királyné javait összeírják és neki átadják. *Orosz-lengyel levéltárak.*

693.

1557 január 26. Kamieniecz. (Kivonat.) A lengyel király levele Miksához. Közbenjárását igéri Dobó fogsága ügyében, ki állítólag az Izabella mellett levő lengyel követek szavára adta meg magát. *Orosz-lengyel levéltárak.*

694.

1557 márczius 24. Vilna. (Kivonat.) Zsigmond Ágost lengyel király levele Czikowszkyhoz, Izabella királyné udvarmesteréhez. Megértette Czikowszky leveléből azokat, miket a török követ, Mahmut, Izabellával tárgyalt, és hogy a török beleegyezik, hogy az Izabella és Ferdinánd közt fenforgó vitás kérdések kiegyenlítése a lengyel király közbenjárására bizassék. Tudassa a török követtel, ha még el nem távozott, hogy a közbenjárást készséggel elfogadja. *Orosz-lengyel levéltárak.*

695.

1557 márcz. 30. Barbarigo Antal jelentése Konstantinápolyból a signoriához. Bebek Ferencz odaérkezett, hogy megköszönje a szultánnak a neki adományozott szandzsáki méltóságot, s kérje a szultánt, hogy igérete szerint nevezze ki őt János Zsigmond és Izabella helytartójává. *Velenczei levéltár.*

696.

1558 (?) márczius 20. Gyulafejérvár. János Zsigmond Lippa, Solymos, Tokaj és Régecz várakat, Debreczen városát és a kassai vámot atyja rendelkezése értelmében 140,000 arany fejében anyjának, Izabella királynénak inscribálja, addig pedig, míg azok az ellenségtől visszafoglaltatva anyja

Digitized by Google

kezéhez adatnak, helyettük Husztot, Görgényt és Ujvárt adja át. *Orosz-lengyel levéltárak.*

697.

1558 május 21. Brüsszel. II. Fülöp spanyol király utasítása Ferdinánd császárhoz menesztett követe, az aquilai püspök számára. A törökkel való békét Fülöp király minden esetre kivánatosnak tartja, de a békefeltételek egyikének, Szigetvár lerombolásának elfogadását nem ajánlja; minthogy e várban nagyszámú lovas és gyalog hadak helyezhetők el, melyek a Dunán felfelé jövő török hadaknak mindig útját állhatják. A 30,000 tallér adót nem csak tovább lehet fizetni, de szükség esetén 5—10,000 tallérral meg is lehet toldani. Területet azonban Ferdinánd ne engedjen át, se a magáéból, se abból, mit azelőtt János király vagy fia birtak. A béke létesítése érdekében használja föl a lengyel király és a német fejedelmek befolyását is. Egy másik utasítás az olasz és német ügyekkel foglalkozik. *Simancasi levéltár.*

698.

1558 július 22. Bécs. Ferdinánd császár válasza II. Fülöp spanyol király követének, az aquilai püspöknek, az olaszországi ügyekben tett előterjesztésére. *Simancasi levéltár.*

699.

1558 augusztus 19. Marcantonio Di Cavalli velenczei követ jelenti Filippopolisból, hogy megbízható hírek szerint a szultán háborúra készül Ferdinánd ellen. *Velenczei levéltár.*

700.

1559 július 3. Knisin. (Kivonat.) A lengyel király tudatja Cromerrel, hogy a Ferdinándtól jött békefeltételeket közölte Izabellával. *Orosz-lengyel levéltárak.*

701.

1559 október 8. Vilna. A lengyel király János Zsigmondhoz. (Kivonat.) Reméli, hogy Izabella halála miatt a béketárgyalások nem lesznek beszüntetve; kéri, hogy küldje mielőbb követeit az alkudozások folytatására. *Orosz-lengyel levéltárak.*

702.

1559. Montechiaro orvos emlékirata a velenczei signoriához, az általános politikai helyzetről s az elhúnyt Secco Miklós abbeli tervéről, hogy miként lehetne a helyzetet Velencze

Digitized by Google

érdekében felhasználni. Secco azt ajánlotta volt Ferdinándnak, hogy Izabellát Erdélyért Németországban kárpótolja megfelelő területtel; ő pedig foglalja el Erdélyt, nyerje meg a népeket és béküljön ki a törökkel, és bebizonyítva előtte, hogy magyarországi háborúval mit sem nyerhet, birja rá, hogy Itália ellen fordítsa hadi erejét, hol bő aratás vár reá. Itália megtámadtatása esetén az olasz fejedelmek mind Ferdinándhoz fognak folyamodni segélyért. Ekkép biztosítva fölöttük befolyását, egyidejűleg Magyarországban is előkészítheti a védelmet a török ellen, mely szintén ügyesen van részletezve. Az ily módon több oldalról elfoglalt Ferdinánddal szemben könnyű lesz Velenczének Montechiaro terve szerint kizsákmányolni a helyzetet. A fősúly arra fektetendő, hogy Velencze segítse a franczia királyt a császári koronához; így Itália egyszerre meg fog menekülni a spanyoloktól és németektől. *Velenczei levéltár.*

703.

1560 márczius. 2. Vilna. A lengyel király János Zsigmondhoz. (Kivonat.) Sajnálja, hogy nem közölte vele a császárhoz küldött követei utasításait, hogy ő is a szerint instruálhatta volna a maga küldötteit. *Orosz-lengyel levéltárak.*

704.

1560 április 1. Vilna. Zsigmond Ágost a gnesneni érsekhez. (Kivonat.) A császár követeléseit János Zsigmonddal szemben elfogadhatatlanoknak tartja. *Orosz-lengyel levéltárak.*

705.

1560 április 19. Vilna. A lengyel király János Zsigmondhoz. (Kivonat.) A császár föltételeinek szigorúságát nem tagadhatja, de tanácsot nem adhat, nem levén sem János Zsigmondnak, sem tanácsosainak nézeteiről informálva. *Orosz-lengyel levéltárak.*

706.

1560 május 19. Vilna. A lengyel király János Zsigmond Bécsben levő követeihez. A fegyverszünet minden áron való meghosszabbítását lelkükre köti. *Orosz-lengyel levéltárak.*

707.

1560 június 7. Vilna. A lengyel király a gnesneni érsekhez. (Kivonat.) Ne mozduljon, a míg legalább a határkérdésben eredményre nem jutott. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

708.

1560 június 8. De Luna gróf jelenti Bécsből II. Fülöpnek, hogy Ferdinánd alkalmasnak vélvén a pillanatot a török elleni hadjárat megindítására, erős hadi készületeket tesz, melyekben a német fejedelmek, a pápa és Spanyolország támogatására számít. *Simancasi levéltár.*

709.

1560 július 3. De Luna gróf jelentése Bécsből II. Fülöp spanyol királyhoz kivonatban; a török hadi készülődések s egyéb Törökországból vett hírek felől. *Simancasi levéltár.*

710.

1560 október 8. De Luna gróf Bécsből egy tapasztalt névtelen államférfiúnak a török elleni hadjáratra, a török haderőre s egyátalában az európai helyzetre vonatkozó emlékiratát küldi meg II. Fülöp spanyol királynak. *Simancasi levéltár.*

711.

1560 október 28. és november 15. Kivonatok De Luna grófnak II. Fülöp spanyol királyhoz küldött jelentéseiből. Ferdinánd az erdélyi ügyek tárgyalása végett országgyűlést hirdetett Pozsonyba, vízkereszt napjára, a mely napon lejár a János Zsigmonddal kötött fegyverszünet. *Simancasi levéltár.*

712.

1560 november 15. De Luna gróf jelentése Bécsből kivonatban. A vízkereszt napjára Pozsonyba egybehivott országgyűlésen az erdélyi ügyek és Ferdinánd s János Zsigmond közti fegyverszünet meghosszabbítása fognak tárgyaltatni. A levél János Zsigmondot elveszett fiúnak (moço perdido) mondja, kit szünetlenül négy-öt török környékez, nem hagyva senkit közelébe jutni. *Simancasi levéltár.*

713.

1560 deczember 28. De Luna gróf jelentése Bécsből II. Fülöphöz. A török hadakról írva, végül fölemlíti, hogy a vízkereszt napjára egybehivott magyar országgyűlés el lett halasztva. *Simancasi levéltár.*

714.

1560. A lengyel király a gnesneni érsekhez. (Kivonat.) A magyar ügyben nem kapott János Zsigmondtól semmi

Digitized by Google

informátiót, azért őt is csak általában követei támogatására kérheti. *Orosz-lengyel levéltárak.*

715.

1560. Vilna. A lengyel király János Zsigmondnak a császárnál levő követeihez. Miután sem uruk, sem ők maguk őt szándékuk felől nem informálták, nem szolgálhat nekik tanácscsal. *Orosz-lengyel levéltárak.*

716.

1561 március 18. Dr. Seld császári alkanczellár levele. A magyar tanácsosok az egybehivandó országgyűlés alkalmából nagy számban gyültek a császári udvarba. János Zsigmond Lippa mellett egy várat kezdett építeni, de Ferdinánd serege azt lerombolta. *Simancasi levéltár.*

717.

1561 június 1. De Luna gróf jelentése Bécsből II. Fülöphöz. Ferdinánd Jakab napjára Magyarországba készül az ottani országgyűlésre. *Simancasi levéltár.*

718.

1561 június 18. De Luna gróf jelentése Bécsből II. Fülöphöz. Ferdinánd a küszöbön álló magyar országgyűlésen keresztül akarta vinni Miksa fiának megkoronáztatását. Miksa azonban a koronázást megelőző szertartások, különösen a több napig való bőjtölés és nyilvános áldozás alól fel akarja magát mentetni, mi hosszabb vitára adott okot az apa s fiú közt. Ennek következtében a koronázás egyelőre el lett halasztva. E dologról csupán a levélirónak volt tudomása. *Simancasi levéltár.*

719.

1561 augusztus 20. De Luna gróf levele Bécsből a cseh országgyűlésre vonatkozó dolgokról. *Simancasi levéltár.*

720.

1562 február 26. Magyarországi hírek, valószinűleg De Luna grófnak II. Fülöphöz intézett jelentéséből. Balassa Menyhért, Németh Ferencz és mások, kik János Zsigmond pártján állottak, Ferdinándhoz pártoltak, és a császári hadak segélyével János Zsigmondtól több várat visszahódítottak. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

721.

1562 márczius 28. és 30. (Kivonat.) Prága. Cromer levele Zsigmond királyhoz. János Zsigmond ügyében sürgette Ferdinánd válaszát, de ez Miksától vár elébb tudósítást. *Orosz-lengyel levéltárak.*

722.

1562 április 23. Seld császári alkanczellár levele Bécsből II. Fülöphöz. Ir Ferdinánd betegségéről s a török háborúról. Ferdinánd seregének sikerült elfoglalnia Hegyesd várát Székesfehérvár közelében, honnét a törökök folytonosan fenyegették a környéket. Ferdinánd serege tövig lerombolta a várat. Balassa János a maga kezdeményezéséből maroknyi sereggel megtámadván Szécsényt, a törökök által teljesen megveretett. A törökök húzzák a háborút, részint mert erősítést várnak, részint mert nem biznak az erdélyiekben, kik, habár ellenségei Ausztriának, a törökök iránt nagy bizalmatlansággal viseltetnek. *Simancasi levéltár.*

723.

1562 április 30. De Luna gróf jelentése II. Fülöphöz, Ferdinándnak János Zsigmond elleni győzelmeiről. János Zsigmond Ferdinánd fiához, Miksa cseh királyhoz fordúlt, hogy közbenjárása által fegyverszünetet eszközöljön ki. Ferdinánd hajlandónak mutatkozott bizonyos föltételek alatt beleegyezni a fegyverszünetbe. *Simancasi levéltár.*

724.

1562 május 7. Kivonat Seld alkanczellár leveléből. A török hadak nagyobb erélyt fejtenek ki támadásaikban. János Zsigmond, kit gonosz tanácsadók környeznek, fegyverszünet iránt alkudozik a császárral. *Simancasi levéltár.*

725.

1562 május 21. Seld alkanczellár levele Prágából. A Szatmár városában levő Ferdinánd-pártiak nagy veszedelemtől menekültek meg. A törökök ugyanis betörtek a Szamos túlsó partján fekvő Németibe s annak üresen talált házait felgyújtották. A lángok átcsaptak Szatmárba s a fegyvereken s lőszereken kívül mindent fölemésztettek. A Ferdinánd-pártiak be lévén kerítve, csakis kétségbeesett kirohanásban találhattak volna menekülést. Szerencsére a törökök más oldalról való megtámadtatástól tartva, abba hagyták az ostromot s eltávoztak a város falai alól. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

726.

1562 május 30. Prága. Cromer levele Zsigmond királyhoz, Miksa megkoronáztatásának előkészületei felől. *Orosz-lengyel levéltárak.*

727.

1562 június 10. Prága. Cromer Márton lengyel követ jelenti, hogy a magyar országgyűlést Nagy-Szombatba július 18-ra fogják egybehívni, hová ő az udvarral e hó vége felé fog indulni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

728.

1562 június 18. Kivonat egy Granvela bibornokhoz intézett prágai levélből. Ferdinánd a magyar országgyűlést a dúló pestis miatt elnapolta. A török követ kitüntetésekkel fogadtatott. A budai basa serege Szolnok mellett vesztegel. *Simancasi levéltár.*

729.

1562 június 25. De Luna gróf jelentésének kivonata. Miksa megkoronáztatása elhalasztatott. Ferdinánd helybenhagyta a János Zsigmonddal kedvező feltételek alatt kötött egy évi fegyverszünetet. *Simancasi levéltár.*

730.

1562 július. Seld alkanczellár levelének kivonata. A budai basa seregével Szolnok mellett vesztegel. Sümeg vára az ellenség hatalmába került s szétromboltatott. *Simancasi levéltár.*

731.

1562 július. Seld levelének kivonata. János Zsigmond a fegyverszünet föltételeit minden változtatás nélkül elfogadta, miből azt lehet következtetni, hogy egészen Ferdinándra bizza sorsát. *Simancasi levéltár.*

732.

1562 szeptember 22. Barbarigo Dániel velenczei követ jelentése Konstantinápolyból a signoriához. A napokban ide hozták a magyar határszélen elfogott Bebeket, kiről egy előbb elfogott kapitánya azt állította, hogy törökké akar lenni s várait kész átadni a szultánnak. Bebek azonban vonakodik ezt tenni, meghazudtolva ekként kapitányát, ki is valótlan állításaiért gályarabságba vettetett. Bebeket szigorú őrizet alatt fogva tartják, s mivel a budai basa

Digitized by Google

azt írta róla, hogy a császár jobb szeme s egyik legkitünőbb embere, alig hihető, hogy élve megmeneküljön. *Velenczei levéltár.*

733.

1563 márczius 12. Brassó. János Zsigmond levele a szultánhoz, melyben melegen kéri Sándor moldvaországi vajdának visszahelyeztetését. *Velenczei levéltár.*

734.

1563 május 15. Konstantinápoly. Barbarigo Dániel velenczei követ jelenti, hogy János Zsigmond lépéseket tett a fogoly Bebek kiadatása iránt. A porta részéről azt válaszolták, hogy foglalja el előbb Bebek várait, akkor ki fogják szolgáltatni. *Velenczei levéltár.*

735.

1563 június 14. Ferdinánd királynak Mármaros megyéhez intézett meghivólevele az 1563 augusztus 20-án Pozsonyban tartandó országgyűlésre. *Velenczei levéltár.*

736.

1563 június 17. Innsbruck. Cromer Márton jelenti Zsigmond királynak, hogy a magyar országgyűlés Miksa megkoronáztatása czéljából augusztus 20-ra lett egybehíva. Híre járt János Zsigmond halálának, de megczáfolták. *Orosz-lengyel levéltárak.*

737.

1563 augusztus 23. Konstantinápoly. Barbarigo Dániel velenczei követ jelentése a signoriához. Bebek a fogságban megbetegedett s orvost kért, de megtagadták tőle, s csakis a császári követ közbenjárásának sikerült a gyógyítási engedélyt kieszközölni. *Velenczei levéltár.*

738.

1563 augusztus 24. Cromer jelenti a lengyel királynak, hogy az udvar ismét elhalasztotta a Pozsonyba való utazását. *Orosz-lengyel levéltárak.*

739.

1563 szeptember elején. Cromer Márton leírja Miksának Pozsonyba való bevonulását. Kisérete 3000 lovas és 5000 gyalogból állott. Vele jöttek a boroszlói püspök és a salzburgi érsek, Károly és Ferdinánd főherczegek, Miksa neje és 2 nagyobbik fia. A magyarok 2300 lovassal, élökön az

Digitized by Google

esztergomi érsekkel, 9 püspökkel s a főurakkal mentek elébe, s lovaikról leszállván, üdvözölték őt. Az esztergomi érsek beszédet tartott, a boroszlói püspök válaszolt s Miksa is mondott nehány szót. A bevonulási ünnepély 4 óráig tartott. *Orosz-lengyel levéltárak.*

740.

1563 szeptember 6. Pozsony. Cromer Márton lengyel követ levele Zsigmond lengyel királyhoz. A magyar rendek egyéb követelései közűl, melyeknek teljesítésétől teszik függővé Miksának királylyá való választását, a szepesi városoknak az országhoz való visszacsatolását említi. A szepesiek folyamodással akartak járulni a császárhoz a Thurzó Szaniszló által rajtuk elkövetett sérelmek miatt, de Cromer meggátolta őket abban. *Orosz-lengyel levéltárak.*

741.

1563 szeptember 7. Pozsony. Cromer, lengyel követ, levele Zsigmond királyhoz. János Zsigmond követével találkozván, ez kijelenté, hogy ura kész elfogadni az egyezséget Ferdinánddal, ha leányát a szerződés értelmében neki adja feleségűl. Cromer előhozta ezt Miksának, a ki hajlandónak mutatkozott a dolgot előmozdítani, hangsúlyozván, mennyivel előnyösebb János Zsigmondra nézve az Ausztriával való kiegyezés, miután most már láthatja, hogy nem bízhatik a törökben. Cromer erre azt válaszolá, hogy Ferdinándnak és Miksának tekintetbe kell venni az ország szomorú helyzetét, mely az egyenetlenségek folytatása esetén előbb-utóbb romlásra fog vezetni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

742.

1563 szeptember 13. Pozsony. Cromer Márton jelentése a lengyel királyhoz. Leírja Miksa és neje koronáztatási ünnepélyét; amaz szeptember 8-án, emez 9-én ment végbe. A rendek sürgetik a nádorválasztást, Ferdinánd császár azonban nem hajlandó azt ez idő szerint megengedni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

743.

1563 szeptember 27. Pozsony. Cromer Márton jelentése Zsigmond királyhoz. Első sorban Batthyány Ferenczczel való beszélgetéséről ad számot. Batthyány, e 70 éves aggastyán, ki köszvénybaja miatt csak hordszékben vehetett részt a koronázási ünnepélyen, értesíté, hogy fontos

Digitized by Google

ügyben óhajtana vele értekezni. Cromer elment hozzá s mintegy két órán át értekezett vele a Ferdinánd és János Zsigmond közti kiegyezésről, melyet Batthyány, úgy Magyarország, mint Lengyelország érdekében sürgősnek mond, s kérte Cromert, hogy ez érdekben minden lehetőt elkövessen, míg az országnagyok együtt vannak. Ötet, mondá Batthyány, semminemű más érdek nem vezérli ez ügyben, mint a hazaszeretet. Cromer a rákövetkező napon Miksánál volt, ki azonban csak általánosságokban szól a kiegyezésről. Végre eljött hozzá János Zsigmond követe, ki megmutatta neki Ferdinándnak ez ügyben adott irott határozatát. Ennek pontjai szerint a békekötés addig nem jöhet létre János Zsigmonddal, míg ez a magyar királyi címről le nem mond. Erdély az ausztriai háztól nyert hűbéri birtokul tekintendő, melynek öröksége fiutód hiányában, a császári családra száll. Ferdinánd Erdélyországon kívül semminemű területet nem hajlandó átengedni. A házasságot illetőleg, ha tett is ez iránt igéretet, azt, János Zsigmond szerződésszegése folytán, maga részére kötelezőnek nem ismerheti; különben is leányai már másoknak vannak odaigérve. Hajlandó mindazonáltal valamely unokahugát vagy más rokonát neki adni s őt fiává fogadni. Cromert e császári határozat bámulattal tölté el, mert eddigelé nem lett vele közölve. Blandratának Miksa egész határozottan megmondta, hogy a lengyel királynak ez ügybe való beavatkozását nem kívánja igénybe venni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

744.

1563 október 11. Bruck. Cromer Márton levele a lengyel királyhoz. Az egyezkedés és házasság ügyében semmi újat nem írhat. Pozsonyból eljött a növekvő járvány miatt, de szükség esetén négy óra alatt visszatérhet oda. Ferdinánd is eltávozott volna, de a magyarok nem engedik. *Orosz-lengyel levéltárak.*

745.

1563 október 18. Bruck. Cromer levele a lengyel királyhoz. Az ügyek előrehaladásában szünet állott be. Pozsonyból azért kellett eltávoznia, mert a király emberei távollétében elfoglalták szállását. *Orosz-lengyel levéltárak.*

746.

1563 október 20. Vilna. Zsigmond Ágost lengyel király levele Cromer Mártonhoz. Daczára Cromer többször kife-

Digitized by Google

jezett vonakodásának, újból meghagyja neki, hogy János Zsigmond ügyében a lehető legbuzgóbban járjon el. *Orosz-lengyel levéltárak.*

747.

1563 október 25. Bucobyl. A lengyel rendek tudatják Erdély rendeivel, hogy Mihály vajda megtámadására sereggel Oláhországba jöttek. *Orosz-lengyel levéltárak.*

748.

1563 október 26. Pozsony. Báthory István, János Zsigmond követe, Cromer Mártonhoz. Átküldi a lengyel királynak Ferdinándhoz intézett levelét sürgős kézbesítés végett. A béketárgyalások érdekében óhajtana elutazása előtt Cromerrel személyesen találkozni, hogy vele bizonyos dolgokat élőszóval közöljön. *Orosz-lengyel levéltárak.*

749.

1563 október 26. Bruck. Cromer Márton válasza Báthory Istvánhoz. Királyától, a hozzá intézett levélben, semmi megbizást nem kapván, hogy a császárnak valami levelet átadjon, a Báthory által hozzá átküldött levelet visszaszármaztatja. Lehetetlen levén neki Pozsonyba eljönnie, szolgáját küldi hozzá, ha netán bizalmas közlendői volnának. *Orosz-lengyel levéltárak.*

750.

1563 október 27. Pozsony. Báthory István erdélyi követ levele Cromer Mártonhoz. A tárgyalások felfüggesztetvén, ő János Zsigmond parancsára hazautazik. A Ferdinándhoz intézett levelet, melynek tartalmát nem ismeri, visszaküldi, miután azt oly utasítással kapta, hogy Cromerhez juttassa. *Orosz-lengyel levéltárak.*

751.

1563 november 19. Barbarigo Dániel velenczei követ a Konstantinápolyban dühöngő pestisről szólván, fölemliti, hogy a pestis Magyarországban s különösen Budán is el van terjedve, s hogy $3^1/_2$ hónap alatt Budán és környékén több mint 35,000 ember halt meg. *Velenczei levéltár.*

752.

1563 november 28. Bécs. Cromer levele a lengyel királyhoz. (Töredék.) Csodálkozik, hogy a tárgyalások felől írt leveleit a király nem kapta meg. Most semmi újat nem írhat az ügyek állapotáról. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

753.

1563 december 11. Vilna. Zsigmond Ágost lengyel király levele követéhez, Cromer Mártonhoz. Sajnálattal értesült a felől, hogy János Zsigmond követe az egyezkedési tárgyalások alatt nem közlött vele mindent s nem tanácskozott vele a teendők fölött. *Orosz-lengyel levéltárak.*

754.

1563. Michiel János, a Ferdinánd császár udvaráról visszatért velenczei követ, jelentésének Magyarországra vonatkozó része. Magyarország politikai felosztását ismerteti s azt mondja, hogy mikor a 62 megye saját királya alatt állott, Magyarország képes volt kiállítani 100,000 gyalogost s 60,000 lovast, de most alig birna a császár összehozni az uralma alatti részeken 20,000 gyalogost s 10,000 lovast. A magyarokat e jelentés egyéb rossz tulajdonságok mellett úgy mutatja be, mint fösvényeket, s a rend ellenségeit; különben, úgymond, jó katonák; a törökökhöz kinézésre és ruházatra is hasonlítnak. Ismerteti a király jövedelmeit, a püspökségeket, a magyar törvényeket, melyek közül fölemlíti azt, mely szerint a velenczeieknek nem szabad ingatlan birtokot szerezni Magyarországban. Szól a magyaroknak Ausztria iránti ellenszenvéről, melyet különösen annak tulajdonít, hogy Ferdinánd nem képes Magyarországot megvédeni a török ellen. Ezért inkább János Zsigmond felé hajlanak. Adja azután Erdély rövid leirását, melynek jövedelméből körülbelül 150,000 gyalogost s 10,000 lovast lehet kiállítani. Az országtanácsban Ferdinánd fiai, a magyar főpapok és főurak vesznek részt. De a császár a fontosabb ügyeket a titkos tanácsban tárgyalja s csak az itt hozott határozat után terjeszti a magyarok elé, kik tehát tényleg a már kész határozatokat kénytelenek végrehajtani, mi nagy elégedetlenséget okoz. A titkos tanácsban a császár és fiai, a marsal, a cseh kanczellár, Ghenger doktor és Saldi (Seld) alkanczellár vesznek részt. A nép elégedetlen. Következik Ferdinánd és Miksa jellemzése s személyleirása, valamint Ausztriának a többi hatalmakhoz való viszonya. *Nápoly, Nemz. könyvtár.*

755.

1564 április 10. Ferdinánd király idéző levele Robles Menyhért ellen, a ki Gersei Petheő Jánost az utolsó pozsonyi országgyűlés alkalmával nyilt piaczon tettleges bántalmakkal illette. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

Digitized by Google

756.

1564 június 12. Gersei Petheő János levele Bécsből Farnese Oktáv pármai herczeghez, melyben kéri, hogy a hozzá intézendő leveleket Salm gróf czímére küldje. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

757.

1564 július 25. Csáktornya. Gróf Zrinyi Miklós levele sógorához, Neuhauser Joachim cseh kanczellárhoz. Családi ügyekről ír és aztán méltatlankodását fejezi ki a gyalázatos bánásmód fölött, melylyel hű szolgálatai fejében részesítik. Isten a tanum, úgymond, hogy nem a magam hasznát keresem, mert Szigetvárnak védelmi állapotba helyezésére máris tetemes összegeket fordítottam a magam pénzéből. *Czerny gróf levéltára.*

758.

1565 márczius 5. Bécs. Kivonat Don Francisco Laso spanyol követ jelentéséből, Miksa császárnak magyarországi hadi sikereiről. *Simancasi levéltár.*

759.

1565 márczius 11. Ulm. Kivonat De Chantone spanyol követ jelentéséből. A császár táborba vonulása a magyarországi hadi sikerek következtében el lett halasztva. A követ attól tart, hogy a török segíteni fogja János Zsigmondot. *Simancasi levéltár.*

760.

1565 márczius 15. Augsburg. Névtelen tudósítás a Károly főherczeg postamestere által Pozsonyból hozott hírekről. Az országgyűlés a királyi előadásokban minden kapu után kért 3 arany adót, az ország nagy szegénysége miatt, egy aranyra kívánja leszállítani. A királynak azon kívánságára pedig, hogy a nemesek személyesen menjenek a háborúba, azt válaszolják, hogy szívesen megteszik, de csak ha a király is velök megy. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

761.

1565 márczius 17. Seld levele Bécsből Gonzalo Perezhez a császári hadak magyarországi győzelmeiről. A törökhöz menesztett császári követek, a budai basa állítása szerint, kedvező választ nyervén, útban vannak már haza felé *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

762.

1565 márczius 31. Kivonat De Chantone spanyol követ bécsi jelentéséből. Seld, ki a spanyol király érdekei iránt a régi barátságos indulattal viseltetik, abbeli aggodalmának ad kifejezést, hogy a török segélyezni fogja János Zsigmondot. *Simancasi levéltár.*

763.

1565 április 7. Bécs. Kivonat De Chantone spanyol követ jelentéséből. A Konstantinápolyban járt császári követek egy török követ kiséretében útban vannak visszafelé. A szultán állítólag azon óhaját fejezé ki előttük, hogy a császár és közte kötendő béke János Zsigmondra is kiterjesztessék. *Simancasi levéltár.*

764.

1565 április 7. Konstantinápoly. Soranzo Giacomo velençzei követ beküldi a signoriának a Szulejmán szultán és Miksa császár közt megkötött 8 évi fegyverszüneti szerződés szövegét. *Velenczei levéltár.*

765.

1565 április 17. Miksa császár követének, Dietrichsteinnak emlékirata II. Fülöp spanyol királyhoz a török elleni hadi segély ügyében. *Simancasi levéltár.*

766.

1565 április 25. Bécs. Kivonat Chantone spanyol követ jelentéséből. János Zsigmond követe késik, mert be akarja várni a lengyel követet, hogy vele együtt jőjjön. A lengyel király csak nehezen adta beleegyezését a követküldéshez, miután rossz néven vette János Zsigmondtól, hogy az érdekében megindított békealkudozásokat ellenséges magatartásával megzavarta. *Simancasi levéltár.*

767.

1565 május 4. Bécs. Delfino bibornok levele Crivello bibornokhoz. A nős papok ellen hozott sz. széki határozatok Magyarországban nagy zavarokat okoztak. Sok helyen, 10—15 mértföldnyi területen 50 falut is találhatni pap nélkül. A főbb egyházi méltóságokkal szemben ő is fentartandóknak véli a szigorú rendszabályokat; de az alsó papságnál, nagyobb zavarok elkerülése végett, enyhítő rendszabályokat tart szükségeseknek. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

768.

1565 május 20. Bécs. Chantone spanyol követ jelentése. Francziország és Velencze konstantinápolyi követei nagyon pártolják János Zsigmondot a portánál. Velencze hadi segélyt is készül küldeni Erdélybe. A papi nőtlenség ügyében Chantonenak érdekes beszélgetése volt Miksa császárral. A papok házasságát már Ferdinánd is szükségesnek tartotta, minthogy a nőtlenségi kényszer miatt sokan odahagyták egyházaikat s egész vidékek papok nélkül maradtak. Végül magyarországi hadi híreket közöl. *Simancasi levéltár.*

769.

1565 május 28. Segovia. II. Fülöp spanyol király levele Dietrichsteinhoz. A török ellen tőle kivánt hadi segélyt illetőleg, válaszát fentartja akkorra, a mikor a János Zsigmonddal megkezdett béketárgyalások be lesznek fejezve. Előre is kijelenti azonban, hogy mindenkor kész lesz császári rokonának segítségére lenni. *Simancasi levéltár.*

770.

1565 június 2. Bécs. Chantone spanyol követ II. Fülöp királyhoz intézett jelentésében magyar hadi híreket közöl. *Simancasi levéltár.*

771.

1565 június 27. Escorial. II. Fülöp spanyol király levele Miksa császár melletti követéhez, De Chantone-hoz, a törökök ellen kivánt hadi segély ügyében. *Simancasi levéltár.*

772.

1565 augusztus 11. Bécs. Chantone spanyol követ jelentése. Magyarországi hadi híreken kívül említést tesz a franczia király Bécsbe érkezett rendkivüli követének nyilatkozatáról, melyben megczáfolja azon hírt, mintha a konstantinápolyi franczia követ János Zsigmond mellett agitálna. *Simancasi levéltár.*

773.

1565 november 17. Bécs. Chantone spanyol követ jelentése a magyarországi hadi tervekről s Delfino bíbornoknak győri püspökké való kineveztetéséről, mely a császárnak a bíbornokról régebben tett kedvezőtlen nyilatkozatai után váratlanul történt, s a magyarok részéről bizonyára idegenkedéssel fog fogadtatni. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

774.

1565 november 24. Bécs. Chantone spanyol követ jelentése. Delfino bíbornok kinevezése Magyarországban nagy zúgolódást idézett elő. Az udvarnál most arról van szó, hogy csak a püspökség kormányzatát bízzák Delfinóra czím nélkül. De nem birván a nyelvet, így is kellemetlen fogadtatásra lehet kilátása. *Simancasi levéltár.*

775.

1566 elején. Soranzo velenczei követ jelenti Filippopolisból, hogy a szultán Magyarországba készül János Zsigmond védelmére, kit saját fiául tekint. Ha Miksa átadja Szigetet, Gyulát és Egert, béke lesz, ha nem, nagy romlás készül Magyarországban. *Velenczei levéltár.*

776.

1566 január 16. Madrid. Utasítások a Miksa császár udvarán levő spanyol követ, Chantone számára, a törökök elleni tengerparti védelem, különösen Malta, Goletta s a délolasz tengerpart megerősítése ügyében. *Simancasi levéltár.*

777.

1566 január 22. Chantone spanyol követ jelentése Augsburgból a birodalmi gyűlés előkészületeiről. *Simancasi levéltár.*

778.

1566 február 5. Chantone spanyol követ jelentése Augsburgból német birodalmi ügyekről s a török elleni liga érdekében folytatott tárgyalásokról. *Simancasi levéltár.*

779.

1566 február 10. Chantone spanyol követ jelentése Augsburgból a török elleni védelemről s a birodalmi ügyekről. *Simancasi levéltár.*

780.

1566 márczius 19. Chantone spanyol követ jelentése Augsburgból a német birodalmi ügyekről s a török óriási hadi készületeiről. *Simancasi levéltár.*

781.

1566 április 5. Augsburg. Chantone spanyol követ jelentése. A pécsi püspök és Castaldo követségben jártak a lengyel királynál, kiben keveset lehet bízni, mivel a török-

Digitized by Google

től nem meri megtagadni a 40,000 tatár átvonulására kért engedélyt. Szól továbbá a császár hadi készületeiről. *Simancasi levéltár.*

782.

1566 április 12. Chantone spanyol követ jelentése az augsburgi birodalmi gyűlésről s a császár hadi készületeiről. Miksa császár a napokban Komáromból követet küldött Konstantinápolyba, de attól tart, hogy az későn fog odaérkezni. *Simancasi levéltár.*

783.

1566 április 16. Chantone spanyol követ jelentése az augsburgi birodalmi gyűlésről. *Simancasi levéltár.*

784.

1566 április 30. Chantone spanyol követ jelentése az augsburgi birodalmi gyűlésről. *Simancasi levéltár.*

785.

1566 május 3. Augsburg. Chantone spanyol követ jelentése. Miksa császár tudatta vele, hogy a franczia király engedélyt adott Guise herczegnek és több franczia lovagnak a török elleni háborúban való részvételre. El fog jönni a ferrarai herczeg is. *Simancasi levéltár.*

786.

1566 május 11. Madrid. II. Fülöp spanyol király tudatja követével Chantonéval, hogy a múlt évben adott 100,000 aranyon kívül még 200,000 tallérnyi hadi segélyt fog a császárnak küldeni. *Simancasi levéltár.*

787.

1566 május 29. Bécs. Névtelen tudósítás a magyarországi hadi hírekről. A budai és fehérvári basák ostrom alá vették Palotát s 36 ágyúval 10 nap, 10 éjjel vítták, úgy hogy egy torony s egy kapu kivételével, már minden falát lerombolták. A vár hős kapitányának, Thúry Györgynek testvére éjnek idején kötélen lebocsátkozva a várfalakról, Bécsbe sietett, s innen segítséggel térve vissza, elűzte az ostromlókat. Gyulán május 17-én a törökök nagy gyűlést tartottak, melyen a budai és temesvári basákon és a lippai szandzsákon kívül, erdélyiek is résztvettek. *Nápolyi Franese-levéltár.*

Digitized by Google

788.

1566 június 4. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentése a signoriához. Genuából egy ügynök érkezett, Francesco di Franchi. Küldetése felől a következőket tudta meg. János Zsigmond Velenczének gabonát ajánlott megvételre; de Velencze nem fogadta el az ajánlatot. Ezt több genuai kalmár megtudva, Franchit János Zsigmondhoz küldte, ki az üzletet vele 600,000 köböl búza erejéig megkötötte, oly föltétellel, hogy János Zsigmond a gabonát török területre, a Duna partjára szállíttatja, honnét a genuai kalmárok a maguk költségén fognák tovább szállítani. A genuai ügynök most azért jött a portához, hogy a gabona átvitelére engedélyt eszközöljön ki nemcsak erre a szállítmányra, hanem a jövőre is. Minden köböl (stajo) után egy scudot fizetve, a genuaiak 100,000 scudit igérnek e czímen évenkint a portának. Jelentésttevő úgy értesült, hogy a szultán nem fogja megadni a szállítási engedélyt, nehogy magyar gabona szállítása ürügye alatt a török tartományokból is kivigyék a gabonatermést. Hasonló engedélyt a flórenczi signoria is kért annak idején, de ettől is megtagadták. *Velenczei levéltár.*

789.

1566 augusztus 3. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentése. A szultán dunai átkelése sok nehézséggel járt. A híd építése s a magas vízállás miatt két hétig kellett vesztegelnie; a mocsaras vidék is akadályúl szolgált és több mint ezer tevének s ugyanannyi lónak vesztét okozta. János Zsigmond a táborba jött; a szultán a basákat küldé elébe, majd maga elé bocsátva őt, aranynyal s drágakövekkel ékesített kardot és egy másik arany kardot és két díszöltönyt ajándékozott neki; fő emberei mindegyikének pedig egy-egy öltönyt. János Zsigmond, ki 5 tányérból, 5 csészéből és 5 kehelyből álló aranykészletet, 100 ezüst tányért, két láda ruhát, 5000 hátas lovat és 5000 ürüt hozott a szultánnak ajándékba, két napig volt a szultánnál, részt vett két divánban, s aztán a Gyula alatt levő török táborba indult. *Velenczei levéltár.*

790.

1566 augusztus 17. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentése. A szultán táborából érkezett hírek szerint a császáriak bevették Veszprémet és Tatát, mi Konstantinápolyban rendkívüli izgatottságot és levertséget okozott.

Digitized by Google

A mecsetekben minden nap tartanak közimákat és hoznak áldozatokat, a legbecsesebb áldozati állatokból, melyenek husát, mint mondják, a vértanúk az égben megízlelik. A szultán átkelt a Dráván és Szigetvár felé tart; de a seregben rendkívüli a halandóság. *Velenczei levéltár.*

791.

1566 augusztus 31. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelenti, hogy a török táborból érkezett sürgönyök szerint a szultán Szigetvár alá érkezett s megkezdte ennek ostromát. A környékbeli mocsarakat kiszárítják, futóárkokat készítenek, földdel, gyapjúzsákokkal és ágakkal sánczokat emelnek. A szultán a budai basát lefejeztette, mert Veszprémet és Tatát nem birta megvédeni, s kiderült róla, hogy Miksa császárral levelezésben állott. *Velenczei levéltár.*

792.

1566 augusztus 31. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ közli a signoriával a portához jött értesítést, hogy Miksa bevette Veszprémet és Tatát és sok török odaveszett. *Velenczei levéltár.*

793.

1566 szeptember 2. Komáromi tábor. Chantone spanyol követ hadi híreket közöl. Szól Sziget ostromáról s a törököknek 1000 ember veszteséggel való visszaveretéséről. *Simancasi levéltár.*

794.

1566 szeptember 5. Stuerdo, Rómában székelő pármai követ, Bécsből érkezett levelek alapján magyarországi hadi híreket közöl Gyula és Szigetvár ostromáról. Említést tesz továbbá a Miksa és János Zsigmond közt folyamatban levő titkos béketárgyalásokról. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

795.

1566 szeptember 19. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ közli a signoriával a Szigetvár alól érkezett híreket. Az ostrom naponta nagyobb nehézségekbe ütközik, mi a seregben nagy elégületlenséget okoz. A törökök soraiban a hasmenés óriási pusztításokat visz végbe, minél fogva Konstantinápolyban általános imák lettek elrendelve; az egész lakosság a templomokba tódult s a boltok be lettek zárva. A félelem s a béke utáni vágy általános. A franczia követ, ki most jött a táborból, megerősíti a híreket a győzhetetlennek tartott török sereg kudarczáról, mely Mehemed

Digitized by Google

basára végzetessé válhatik; mert ő volt az, ki a szultánt a háborúra unszolta. A franczia követ több napig volt a török táborban, hol nagy rendetlenségeket tapasztalt; s midőn ezek iránt megjegyzéseket tett Mehemed basának, ez csak azt válaszolá: »Nagy az Isten, ő majd intézkedni fog«. A seregben mind nagyobb a halandóság, sőt már pestisről is beszélnek. Ennek legfőbb oka a leírhatatlan rondaság, mert csak a szultán sátra környékét tartják tisztán, a többivel nem gondolnak. Az állatok halomra hullanak, úgy hogy sok lovas ló nélkül fog maradni, s a társzekereket sem lesz mivel tovaszállítani. A sereget a franczia követ legfölebb 100,000-re teszi; de rengeteg nagy a használhatatlan nép és társzekerek száma. Midőn a franczia követ a Dunán lefelé utazott, a partokon számos holttestet látott heverni, mi azt mutatja, hogy a táborban elhaltakat tömegesen a Dunába vetették. A szultán nagy költséggel egy 6000 rőf hosszú hidat emeltetett a Dráván, mely a partok mocsaras volta miatt bedőlt. A hídépítők közül többet felakasztottak. A franczia követ beszéli, hogy János Zsigmond eljött a táborba a szultánhoz kézcsókra, és könyezve ajánlotta magát pártfogásába. A szultán igen kegyesen fogadta s megigérte neki pártfogását. A táborból követ érkezett azon parancscsal, hogy 4000 puskát, 12,000 ágyúgolyót s 1000 mázsa lőport tartsanak készen Várnába való szállításra. E követ előadása szerint Sziget ostroma folyton tart; a falak nagy része már le van döntve, s a megadás már csak napok kérdése, bár a várőrség vitézül tartja magát s a janicsárok már igen sok embert vesztettek, úgy hogy Sziget és Gyula alatt mintegy 6000 janicsár esett el. *Velenczei levéltár.*

796.

1566 szeptember 22. Győr alatti tábor. Chantone spanyol követ hadi híreket közöl. Leírja Szigetvár ostromát és Zrinyi Miklós hősi halálát. *Simancasi levéltár.*

797.

1566 szeptember 27. Soranzo velenczei követ jelenti Konstantinápolyból Gyula és Szigetvár bevételét. A két vár őrsége egytől-egyik elesett, csak a gyulai kapitány maradt életben, kit Belgrádba szállítottak. A szultán Zrinyit is élve szerette volna megkapni, de midőn sebesülten a janicsár vezér sátra elé vitetett, ez látván, hogy már a halállal küzd, lefejeztette. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

798.

1566 október 5. Győr alatti tábor. Chantone spanyol követ jelentése a hadjárat részleteiről. A német zsoldosok nem tudnak összeférni az olaszokkal és spanyolokkal. A ferrarai herczeg, a császári vezérek és a hadi tanács tagjainak katonai készültségéről igen kicsinylőleg nyilatkozik. *Simancasi levéltár.*

799.

1566 november 3. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelenti, hogy a Magyarországban rabokul ejtett gyermekek és nők Konstantinápolyba érkeztek. A gyermekek közül útközben sokan elpusztultak. *Velenczei levéltár.*

800.

1566 november 3. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ a magyarországi táborból érkezett egyéb tudósítások mellett jelenti a szultán halálhírét. A halálesetet Belgrád alatt tették nyilvánossá. Hullájával útban vannak haza felé. *Velenczei levéltár.*

801.

1566 november 15. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentése a signoriához. Híre jött, hogy a szultán Belgrádban megbetegedett; sőt halálhírét is terjesztették, mi Konstantinápolyban általános nyugtalanságot okozott. Az éj beálltával már fosztogatások is történtek. A szultán betegsége hasmenés és láz, mit a tábori fáradalmak és rendetlen élet idéztek elő. *Velenczei levéltár.*

802.

1566 deczember 12. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentése Miksa császár követségéről. Mehemet basa a követ előtt kijelenté, hogy ha Miksa megfizeti rendesen az adót s nem bántja János Zsigmondot, nincs mit tartania a szultántól, ellenkező esetben megmondhatja urának, hogy a szultán jövő évre sokkal nagyobb haderővel fog eljönni, mint atyja Szulejmán, s ha nem találja meg Magyarországban, föl fogja keresni Bécsben. *Velenczei levéltár.*

803.

1566. Német jelentés Szigetvár védelméről és Zrinyi Miklós hősi haláláról. *Czerny gróf levéltára.*

Digitized by Google

804.

1566. Miksa császár válasza Chantone spanyol követnek császári családi ügyekben, valamint a török elleni ligát illetőleg tett előterjesztéseire. *Simancasi levéltár.*

805.

1567 január 25. Bécs. Chantone spanyol követ jelentése; Bebek várának, Szádvárnak, elfoglalásáról. *Simancasi levéltár.*

806.

1567 január 25. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelenti a signoriának, hogy a törökök semmi hadi készületet nem tesznek, daczára annak, hogy János Zsigmond Schwendi közeledésétől megijedve, sürgősen folyamodik segélyért. *Velenczei levéltár.*

807.

1567 február 8. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentése a signoriához. A porta János Zsigmond kérésére parancsot adott a budai és temesi basáknak, hogy 10,000 lovast küldjenek segítségére. *Velenczei levéltár.*

808.

1567 márczius 20. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentése a signoriához. Miksától futár érkezett, ki a császár konstantinápolyi követe útján védlevelet kért a béke ügyében küldendő követek számára. A követ ajándék nélkül nem juthatván a szultánhoz, a nagyvezértől kapott igéretet a védlevél kiadására, de csak úgy, ha a császár visszavonja seregét, mely esetben a szultán is visszavonná a magáét. János Zsigmond követeihez a nagyvezér kérdést intézett, nem lesz-e uruknak ellenére, ha a szultán békét köt a császárral? Ezek azt felelték, hogy a békét ők is nagyon óhajtják. *Velenczei levéltár.*

809.

1567 április 5. Bécs. Névtelen tudósítás a törökök által Veszprém ellen intézett támadásról. Az ostromló 500 törököt Thúry György és Török Ferencz segélycsapatai űzték el a vár falai alól. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

810.

1567 április 5. Kolozsvár. János Zsigmond levele Priuli Jeromos velenczei dogéhoz. Levelére külön követ által fog

Digitized by Google

válaszolni s megczáfolni az ellenségei által ellene felhozott rágalmakat. Testőrkapitányát, Grisone Pétert, kit 300 olasz testőr felfogadása czéljából Olaszországba küld, melegen ajánlja a doge jóindulatába. *Velenczei levéltár.*

811.

1567 április 5. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ beküldi a signoriának Miksa császárnak Pozsonyban 1567 január 12-én De Viis Albert részére adott megbizó levelet, továbbá a De Viis által a portához benyújtott emlékiratot s az erre kapott válasz másolatait. Jelenti továbbá, hogy egyidejűleg parancs ment a temesi basához s a környékbeli szandzsákokhoz, hogy azonnal induljanak Erdély felé, s ha a császáriak visszavonulnak, vonuljanak vissza ők is; ellenkező esetben siessenek János Zsigmond védelmére. *Velenczei levéltár.*

812.

1567 május 10. Bécs. Chantone spanyol követ jelentése magyarországi hadi hírek felől. *Simancasi levéltár.*

813.

1567 május 22. Róma. Stuerdi pármai követ jelentése a Bécsből kapott magyarországi hírek felől. Május közepe táján Bécsbe érkezett a török követ, meghozván a Konstantinápolyba indulandó császári követ, Verancsics Antal egri püspök számára a salvus conductust. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

814.

1567 május 23. Bécs. Chantone spanyol követ jelentése. A császár az egri püspököt szándékozik Konstantinápolyba küldeni, a ki már Szulejmánnál is járt követségben s a reá bizottakat mindig jól végezte el. Az udvari körökben nagy megbotránkozást idézett elő a pécsi püspöknek egy udvarhölgygyel kötött házassága. A püspök, ki a tridenti zsinatban is részt vett s legutóbb Lengyelországban járt követségben, jövendőbeli esztergomi érsekül volt kiszemelve; de most már nem lehet szó róla. *Simancasi levéltár.*

815.

1567 június 7. Chantone spanyol követ bécsi jelentésében említi, hogy a magyarok közt, a császárnak irántuk mutatott bizalmatlansága miatt nagy az elégületlenség, mit János Zsigmond is szítani iparkodik. Rossz néven veszik, hogy a császár a magyarországi ügyeket németekre bízza,

Digitized by Google

s a követ idején valónak találná, hogy a császár magyarokat állítson a kormány élére. A Delfino bíbornoknak adományozott győri püspökség miatt általános a zúgolódás Magyarországban nemcsak az egyházi, de a világi körökben is. *Simancasi levéltár.*

816.

1567 július 1. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelenti a signoriának, hogy a porta a császár követeinek késedelme miatt erős készületeket tesz a háborúra. *Velenczei levéltár.*

817.

1567 július 3. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelenti János Zsigmond rendkívüli követének odaérkeztét, ki a portától Schwendi Lázár ellen segítséget kér. A követ abbeli nézetének adott kifejezést, hogy a béketárgyalások iránt tett ajánlat csak ürügy volt Miksa részéről, hogy időt nyerhessen. *Velenczei levéltár.*

818.

1567 július 9. Chantone spanyol követ Bécsből keltezett jelentésében említést tesz a Miksa császár és a török szultán közt folytatott béketárgyalásokról s Miksa követeinek Konstantinápolyba való elutazásáról. *Simancasi levéltár.*

819.

1567 július 14. Páduai egyetemi napló. Magyar tanácsosul a németek által Feuffenpack Jakab jelöltetett ki. *Pádua.*

820.

1567 július 23. Pozsony. Miksa császár megbizólevele Konstantinápolyba küldött követei, Verancsics Antal egri püspök és Teressempac Kristóf részére. *Velenczei levéltár.*

821.

1567 július 23. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ beküldi a signoriának a Miksa császár által Szelim szultánhoz intézett s 1567 június 23-án Pozsonyban kelt levelének olasz fordítását. Tudatja Szelim szultánnal, hogy követeit elküldte, kiket ügyével együtt figyelmébe ajánl. *Velenczei levéltár.*

822.

1567 augusztus 2. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ közli a budai basától érkezett hírt, hogy a császár

Digitized by Google

követei már útban vannak Konstantinápoly felé. Az egyik, az egri püspök, a császár nevében jön, a másikat Károly főherczeg küldi. *Velenczei levéltár.*

823.

1567 augusztus 2. Bécs. Chantone spanyol követ jelenti, hogy a mellbeteg János Zsigmond utódról kezd gondoskodni az erdélyi főurak közül; de a magyarok állhatatlanságánál fogva nem lehet tudni, a császárhoz fognak-e csatlakozni, vagy a török szultánhoz. *Simancasi levéltár.*

824.

1567 augusztus 16. Róma. Stuerdi pármai követ jelentése a Bécsből vett magyarországi hírek felől. A vád alatt levő magyar várkapitányok ellen a vizsgálat folyamatban van. Az új kinevezéseket illetőleg még nem hoztak határozatot. A budai basa nem hagyott fel Palota elleni szándékaival. A császáriak Kanizsa megerődítésén dolgoznak. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

825.

1567 augusztus 20. Bécs. Chantone spanyol követ jelentésében a magyarországi ügyekről szólván, említést tesz János Zsigmond betegségéről s esetleges utódairól, kik közül a fejedelem által óhajtott Almássy Kristóf váradi kapitány s a jó katholikus Báthory jöhetnek leginkább komoly számba. *Simancasi levéltár.*

826.

1567 szeptember 3. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentést tesz a császári követek megérkeztéről s fogadtatásáról. A követek gazdag ajándékokat hoztak a basáknak. A fogadás előtt a nagyvezérnek titokban 5000 tallért küldtek. Másnap, az ünnepélyes fogadtatás alkalmával is 6000 arany értékű ajándékokat adtak át a nagyvezérnek; a többi basák is kaptak pénzbeli ajándékokat. Tárgyalásaikat megkezdték s az egri püspök, ki sebenicoi származású, horvátúl (in lingua schiava) beszélt a nagyvezérrel. *Velenczei levéltár.*

827.

1567 szeptember 23. Soranzo velenczei követ jelentése Konstantinápolyból a császári követek tárgyalásairól. A követek titokban 30,000 aranyat igértek a nagyvezérnek,

Digitized by Google

ha a béke létrejön. Az adót Miksa szívesen megfizeti, de ajándékképen s nem mint hűbéri illetéket. A szultán elé kézcsókra bocsáttatván, a követek átnyújtották a császár ajándékait: 15 aranykelyhet, 2 órát és 45 zsák tallért, a mi összesen 30,000 aranyat tesz ki s egy évi adónak felel meg. Beszédet az egri püspök mondott. *Velenczei levéltár.*

828.

1567 október 20. Stuerdi pármai követ közli, hogy a pápa Sbardellati volt pécsi püspököt nősülése és erkölcstelen élete miatt javadalomvesztés terhe alatt megidézte. Tahy Ferencz fiát, ki a császár leveleinek elsikkasztása miatt egy hónapig fogva volt Bécsben, szabadon bocsátották. *Nápoly Farnese-levéltár.*

829.

1567 deczember 30. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentése. A császárral való tárgyalások nem biztatnak eredménynyel, Miksa vonakodván lebontani Tata és Veszprém várait, hacsak a szultán le nem bontja Szigetvárát és Gyulát. Most csak arról lehet szó, hogy az úti possidetis elve alapján fegyverszünet jöjjön létre. *Velenczei levéltár.*

830.

1567. Szelim szultán megerősítvén János Zsigmondot Erdély birtokában, pártfogását igéri s biztosítja, hogy a Miksával esetleg kötendő fegyverszünetbe vagy békeszerződésbe őt is bele fogja foglalni. *Velenczei levéltár.*

831.

1567. Szelim szultán levele a franczia királyhoz, olasz fordításban. A nagy bécsi király, Ferdinánd, úgymond, bizonyos évi adó fejében hosszú időn át békében és barátságban élt az ő atyjával Szulejmánnal. De most fia, a szerencsétlen Miksa, nem tud bőrébe férni s megbontotta a régi barátságot. Ezután elmondja Sziget ostromát s bevételét, Gyula megvívását s a török hadaknak többi diadalait, melyek híre megkönnyítette atyja Szulejmán utolsó perczeit. Atyja halálakor ő foglalván el a trónt, két hét alatt táborba szállt, de Miksa az ő jövetelének hírére meghátrált. Tavasszal azonban meg fogja magát boszulni Szelim. Mindezeket régi hű barátjával, a franczia királylyal közölni kötelességének tartja. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

832.

1567. Miksa császár követének jelentése Konstantinápolyból. A szultán új hadjáratra készül. Mehemed basa úgy nyilatkozott előtte, hogy ha a császár megfizeti hátralékos adóját, nem bántja János Zsigmondot s a szultán többi adófizetőjét, ha leromboltatja Veszprémet és Tatát, valamint a szultán is leromboltatott Sziget körül 12 helységet, akkor a szultán is felhagy háborús szándékával, mert a török törvény nem engedi a háborút az ellen, ki adóját rendesen megfizeti. Azt is mondta Mehemed basa, hogy ha a császár annak idejében megfogadta volna tanácsát, nem vesztette volna el Szigetvárát és Gyulát s a jövőben nem vesztené el Egert. Végül abbeli kívánságának ad kifejezést, hogy ha a császár óhajtja a békét, bocsássa el Schwendi Lázárt szolgálatából. (E jelentés török fordításban került Soranzo kezébe, kit azt olaszra fordítva küldi meg a signoriának). *Velenczei levéltár.*

833.

1568 január 2. Gyulafehérvár. János Zsigmond levele Priuli Jeromos velenczei dogéhoz. Gyulay Márton sebészt és Sisera Donatot követekül küldi Velenczébe. *Velenczei levéltár.*

834.

1568 február 1. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentése. A császári követeknek a nagyvezérrel való tárgyalásairól, melyek a porta azon követelése miatt, hogy Veszprém és Tata várai, mint rablók és tolvajok menhelyei, romboltassanak le, nem vezettek eredményre. E levélhez mellékelve küldi a követek által január 26-án a nagyvezérnek benyújtott emlékirat olasz fordítását, melyben ki van fejtve, hogy a Szelim szultán által kitüzött békeföltételek alapján, különösen ha a szultán ragaszkodik Tata és Veszprém lerombolásához, a béke nem jöhet létre; mert ebbe a király esküjénél fogva bele nem egyezhetik. Ha tehát a szultán komolyan óhajtja az egyezséget, térjen vissza a Szulejmán-féle szerződés alapjára. *Velenczei levéltár.*

835.

1568 február 1. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ jelentése a signoriához. Ibrahim tolmács megkerítette számára a császár levelének másolatát, melyet Schwendi Lázár ügyében a szultánhoz írt. A hosszú tárgyalások végre odafejlődtek, hogy Miksa császár s a szultán közt fegyver-

Digitized by Google

szünet jön létre, melynek időtartamát még nem tudják; de az egyik császári követ azt hiszi, hogy 8—10 évre fog terjedni. *Velenczei levéltár.*

836.

1568 február 21. Chantone spanyol követ jelentése Bécsből. Miksa császár közölte vele, hogy Condé herczeg késznek nyilatkozott a török szultán hajóhadának Marseille városát és kikötőjét rendelkezésére bocsátani. *Simancasi levéltár.*

837.

1568 márczius 13. Konstantinápoly. Soranzo Jakab velenczei követ beküldi a signoriának a Szelim szultán és Miksa császár közt kötött 8 évi fegyverszünetre vonatkozó okleveleket, úgymint János Zsigmond követeinek a portához benyújtott emlékiratát, a szultán leveleit Miksához, a budai basához és János Zsigmondhoz, olasz fordításban. (A másolatok igen rosszak.) *Velenczei levéltár.*

838.

1568 márczius 29. Chantone spanyol követ jelenti Bécsből, hogy a császári követek s a porta közt a 8 évi fegyverszünet megkötése iránt egyezség jött létre. *Simancasi levéltár.*

839.

1568 április 24., május 8. és 13. Bécs. Kivonat Chantone spanyol követ jelentéseiből. A császári követek visszaérkeztek Konstantinápolyból, s a török követ is megérkezett Bécsbe. A törökkel kötött szerződés úgy a császárra, mint Magyarországra nézve sok hátránynyal bir. A követek attól tartván, hogy a törökök kibékülnek a perzsákkal, kissé elsiettették a dolgot. Különben a porta a föltételekből engedni is hajlandó, s a mint látszik, a fegyverszünettel a perzsákra kiván hatni. *Simancasi levéltár.*

840.

1568 május 20. Páduai egyetemi napló. Gyarapodván a magyarok száma, a németek elestek a magyar tanácsos suppleálásától; de Diebes Menyhért német tanácsos a magyarokat a németekkel való összetartásra szólítja fel. *Páduai levéltár.*

841.

1568 május 22. Aranjuez. II. Fülöp spanyol király meghagyja Bécsben székelő követének, Chantonenak, hogy

Digitized by Google

a császár és a porta közt újabban kötött fegyverszüneti szerződés teljes szövegét közölje vele. *Simancasi levéltár.*

842.

1568 május 27. Stuerdo pármai követ közli a Bécsből kapott híreket. A török követ audienczián volt a császárnál, bemutatta ajándékait: 4 agarat, két tevét, két lovat, egy sátrat és egy török módon kidolgozott bőrasztalt. Báthory Miklós, ki a minap jött Erdélyből Bécsbe, a császártól az esztergomi érsek palotáját kapta ajándékba, kinek utódjává lett kinevezve. Az országgyűlésre meghivott magyar rendek hír szerint már útban vannak. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

843.

1568 május 29. Chantone spanyol követ az albai herczeghez intézett bécsi levelében, mely legnagyobbrészt a flandriai ügyekre vonatkozik, fölemlíti az egri püspöktől hallott azon hírt, hogy a fegyverszünetbe Spanyolország is bele fog foglaltatni. A török követtel folyó tárgyalások alkalmából Schwendi s több magyar főúr Bécsbe jött. *Simancasi levéltár.*

844.

1568 július 8. Gyulafehérvár. János Zsigmond levele a velenczei signoriához, a köztársaságnak eladott higany szállítása ügyében. *Velenczei levéltár.*

845.

1568 augusztus 12. Chantone spanyol követ bécsi levelében jelenti a török követ elutazását. *Simancasi levéltár.*

846.

1568 augusztus 14. Konstantinápoly. Soranzo velenczei követ megküldi a signoriának Ibrahim bég török követnek Bécsből a nagyvezérhez küldött levelének olasz fordítását, melyben ez jelentést tesz Miksa általi barátságos fogadtatásáról és Miksa békés hajlamairól, s tudatja, hogy Miksa egy hozzá intézett sértő levél miatt nagyon neheztel János Zsigmondra. *Velenczei levéltár.*

847.

1568. A császár követeinek előterjesztései a lengyel királyhoz. A törökkel kötött békébe ő Felsége az erdélyi vajdát is belefoglalta, de ez most a Szatmár felőli részeken fegyverkezik és háborút indít ő Felsége ellen. Azt mondják,

Digitized by Google

hogy Lengyelországból kapott segítséget; ő Felsége ezt nem hiszi, s abbeli reményének ad kifejezést, hogy a király módot fog találni, az erdélyi vajdát a békesség megtartására reászorítani. *Orosz-lengyel levéltárak.*

848.

1569 január 11. Bécs. Chantone spanyol követ jelenti Alburquerque herczegnek, hogy Miksának a magyar országgyűlésre való elutazása elnapoltatott, és hogy nehány magyar főúr átpártolt János Zsigmondhoz. *Simancasi levéltár.*

849.

1569 január 20. Bécs. Névtelen jelentés a magyarországi eseményekről. A császárnak a pozsonyi országgyűlésre való menetele elhalasztatott, mert nehány magyar főúr János Zsigmondhoz pártolt. Ezek közt van Forgács váradi püspök. A magyarok igen elégületlenek, mert a császár kevés jóindulattal van hozzájuk s a várakat csupa németekre bízza. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

850.

1569 január 26. Chantone spanyol követ jelenti Bécsből Alburquerque herczegnek, hogy Miksa császár nem mehetvén Magyarországba, a magyar országgtanácsosokat s más főurakat Bécsbe hivatta. *Simancasi levéltár.*

851.

1569 január 29. és február 5. Bécs. Kivonatok Chantone spanyol követ jelentéseiből. Miksa császár elhalasztva Magyarországba való menetelét, a magyar urakat magához kérette s védleveleket is küldött azok számára, kik János Zsigmond pártján állottak. A meghivásra sokan érkeztek Bécsbe. *Simancasi levéltár.*

852.

1569 február 6. Az albai herczeg levele Chantone bécsi spanyol követhez. Említi Schwendi Lázárt, ki a magyarországi spanyol várőrségeket németekkel cserélte fel. *Simancasi levéltár.*

853.

1569 február 19. Chantone spanyol követ bécsi jelentésében közli a hírt, hogy János Zsigmond lovasságot gyűjt a török számára, mi a Bécsben tanácskozó magyar urak közt nagy felháborodást idézett elő. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

854.

1569 február 26. és márczius 12. Chantone bécsi spanyol követ válaszai Alba herczeg február 6-iki levelére. A magyarországi spanyol várőrségeket még Schwendi előtt cserélték fel németekkel. A János Zsigmondhoz átpártolt magyar főurak azon igyekeznek, hogy minél többet birjanak reá az átpártolásra. *Simancasi levéltár.*

855.

1569 márczius 26. Konstantinápoly. Barbaro Marcantonio velenczei követ jelentést tesz Miksa császár követének odaérkeztéről s a nagyvezérrel való értekezéseiről. *Velenczei levéltár.*

856.

1569 április 2. Bécs. Chantone spanyol követ jelentése a királyhoz. János Zsigmond lépéseket tett a töröknél az iránt, hogy a budai és temesvári basák, továbbá a moldvák, oláhok és tatárok segélyével támadást kisérthessen a császáriak ellen. Remélik, hogy a török ezt nem fogja megengedni. *Simancasi levéltár.*

857.

1569 április 21. Bécs. Névtelen jelentés a magyarországi eseményekről. A szepesi kapitány követet küldött a budai basához, némelyek szerint, hogy a lengyel király számára 3000 lovast kérjen, mások szerint, hogy kérdést intézzen hozzá, meg fogja-e védeni a szepesi városokat, ha a császár azokat megtámadná. Tiefenbach Kassáról Bécsbe sietett, hogy a császárnak János Zsigmond hadi készülődéseiről hírt adjon. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

858.

1569 április 29. Bécs. Névtelen jelentés János Zsigmondnak Miksa ellen való hadi készülődéseiről, melyek Miksát arra kényszeríték, hogy kérdést intézzen a budai basához s követet küldjön Konstantinápolyba. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

859.

1569 április 30. Konstantinápoly. Marcantonio Barbaro velenczei követ Konstantinápolyban a tizek tanácsához intézett jelentésében ismerteti János Zsigmondnak Szelim szultánhoz intézett levelét, melyben az Európaszerte dühöngő vallási villongásokra utalva, az időt legalkalmasabbnak tartja a Miksa ellen megindítandó háborúra, annál inkább, mert

Digitized by Google

a magyarok is nagyobbára elpártoltak Miksától, igéreteinek be nem váltása miatt. Szelim szultán vonakodik a Miksával kötött békét megszegni s figyelmezteti János Zsigmondot, hogy a békeszerződés pontjait ő is teljesíteni tartozik. *Velenczei levéltár.*

860.

1569 május 14. Konstantinápoly. Barbaro Marcantonio velenczei követ jelenti, hogy János Zsigmond folyton fondorkodik a portánál a Miksával való békekötés megszegése érdekében. A szultán követet küldött János Zsigmondhoz s a hozzá újabban átpártolt magyar urakhoz, intvén őket, hogy békében maradjanak. János Zsigmondot pedig különösen figyelmezteti, ne hallgasson a menekült magyar főurakra, hanem kövesse a hozzá kipróbált hűséggel viseltető erdélyi urak tanácsát. *Velenczei levéltár.*

861.

1569 július 2. Bécs. Követi utasítás a lengyel királyhoz küldött Prozkowsky György kamarás részére. Az olmüczi püspök által szeptember 14-ére Boroszlóba tervezett találkozásra a császár nem mehet el, mert a János Zsigmond által támasztott zavarok következtében a magyar országgyűlést a cseh országgyűlés előtt kell megtartania. Új határidőul október 15-ét tűzi ki. *Orosz-lengyel levéltárak.*

862.

1569 július 22. Lublin. A lengyel király válasza Proskowsky előterjesztéseire. Sajnálja, hogy a találkozás János Zsigmond makacssága miatt nem jött létre. Ez a császár ellenséges szándékával mentette magát; de most, a török és a lengyel rábeszéléseire, felhagy vonakodásával s kész egy újabb határnapban megegyezni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

863.

1569 szeptember 12. Pozsony. Követi utasítás Proszkowsky György részére. A magyar országgyűlés elhuzódása miatt az október 15-iki határnapot nem tarthatja be, s a találkozásra bizonyos napot nem is tud kitűzni. Az országgyűlés után egy ideig Bécsben kell tartózkodnia, aztán a cseh és német országgyűlések megnyitására utazni. *Orosz-lengyel levéltárak.*

864.

1569 október 28. (Kivonat.) János Zsigmond levele a lengyel királyhoz. Követe, Woronieczky Jakab által kül-

Digitized by Google

dött tanácsát követvén, kész békeköveteket küldeni a császárhoz, és kéri a lengyel királyt, hogy ügye támogatása végett küldjön ő is követet. *Orosz-lengyel levéltárak.*

865.

1569 november 15. Zsigmond lengyel király levele János Zsigmondhoz. (Kivonat.) Noha több oka volna neheztelni reá, békés szándékait tekintetbe veszi, azokat támogatni fogja, s ez iránt utasítást küld a császárnál levő követének. *Orosz-lengyel levéltárak.*

866.

1569. (Kivonat.) Ferdinánd követe, Vilmos olmüczi püspök a lengyel király előtt helyteleníti János Zsigmond ellenséges magatartását. *Orosz-lengyel levéltárak.*

867.

1569. (Kivonat.) A lengyel király válasza a fentebbi előterjesztésre. A császár követeinek panaszával egyidejűleg a török követ is vádakkal lépett fel János Zsigmond ellen; a király tehát szükségesnek látta követet küldeni hozzá, hogy megintse. *Orosz-lengyel levéltárak.*

868.

1569. Kimutatás a II. Fülöp spanyol király által Miksa császárnak az 1566-tól 1669-ig hadi segély czímén küldött összegről. *Simancasi levéltár.*

869.

1570 márczius 14. Gyulafehérvár. János Zsigmond a lengyel királyhoz. (Kivonat.) Kéri, küldjön követeket az ő küldöttjeivel egyidejűleg a császárhoz. *Orosz-lengyel levéltárak.*

870.

1570 április 19. (Kivonat.) A lengyel király tudatja János Zsigmonddal, hogy kívánságához képest Conarsky Ádám poseni püspököt küldi a császárhoz. *Orosz-lengyel levéltárak.*

871.

1570 augusztus 1. A páduai egyetem naplójából. Az egyetemi választásokra a többször meghivott magyarok meg nem jelenvén, magyar tanácsosnak a morva származású Lydlau Gergely választatott meg. *Páduai levéltár.*

Digitized by Google

872.

1570 október 18. Gyulafehérvár. János Zsigmond levele Mocenigo Alajos velenczei dogéhoz, udvari orvosa, Blandrata Györgynek Lippomani János velenczei nemes ellen támasztott 2000 arany forintnyi követelése ügyében. *Velenczei levéltár.*

873.

1571 február 26. Konstantinápoly. Barbaro Marcantonio velenczei követ jelentése a signoriához. A császár levelet intézett Szelim szultánhoz, melyben tagadja, hogy János Zsigmonddal leánya keze iránt tárgyalásokba bocsátkozott. Ilyesmit semmi esetre sem tett volna a szultán tudta nélkül. Annyit azonban elismer, hogy János Zsigmondnak a bajor herczeg leányával való házasságáról van szó. *Velenczei levéltár.*

874.

1571 márczius 5. Túry György kanizsai várkapitány levele Cavalier Zsigmond velenczei tanácsoshoz. A megbizásából hozzáérkezett Almásy János által híreket közöl a török hadi mozgalmakról. *Velenczei levéltár.*

875.

1571 április 22. Montagudo gróf spanyol követ jelentése Prágából. János Zsigmond halála hírére a császári udvarnál levő követe azonnal elutazott s azóta semmi hír sem érkezett Magyarországból. *Simancasi levéltár.*

876.

1571 április 28. Prága. Montagudo gróf spanyol követ jelentése. Miksa császárnál kérdezősködött az Erdélyből vett hírek után. A császár azt válaszolta, hogy János Zsigmond halála óta Erdélyben nagy az egyenetlenség. Némelyek a török uralmat óhajtják, mások maguk közül akarnak választani vajdát. *Simancasi levéltár.*

877.

1571 május 13. Prága. Montagudo spanyol követ jelentése. Miksa császártól hallotta, hogy a szultán hajóhadat és 2 millió aranyat ajánlott fel a franczia királynak, ha Ausztria ellen háborút indít. Konstantinápolyban még nem tudják János Zsigmond halálát, sőt engedetlenségéért megbüntetni készülnek őt. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

878.

1571 május 22. Montagudo spanyol követ jelentése Prágából. Az erdélyi választási mozgalmakról úgy értesült, hogy a rendek egyelőre csak kormányzót választanak, míg vajdaválasztási joguk iránt megállapodás nem történik. A vajdajelöltek között legérdemesebb Báthory István, a ki buzgó katholikus és igen értelmes férfiú. A kereszténységre nézve legczélszerűbb volna, ha Miksa császár elfoglalná Erdélyt s egyik fiát küldené oda vajdául. Ez csak úgy volna kivihető, ha a pápa, Spanyolország és Velencze közt létesült liga a tengeren foglalná el a törököt. *Simancasi levéltár.*

879.

1571 június 26. Prága. Montagudo spanyol követ jelentése. Miksa császár a spanyol királylyal való közlés végett a következőket mondta el neki az erdélyi ügyekről. Halála előtt János Zsigmond meghagyta, hogy halála után valamennyi várnagy adja át vára kulcsait a császárnak. Halála után követ menesztetett a császárhoz, hogy János Zsigmond e végakarata vele tudattassék. E követet azonban utólérte útjában az időközben megválasztott Báthory István követe, ki megvivé Miksának a várak kulcsait s Báthory azon kérelmét, hogy megválasztatását erősítse meg. Egy török basa szerencsekivánatát jövén kifejezni Báthorynak, azt kérdé tőle, hatalmában vannak-e a várak, a tüzérség és a kincstár? Az első kettőre igenlőleg válaszolt, a tüzérséget Törökországnak rendelkezésére bocsátani késznek nyilatkozott, de a kincstárt illetőleg kijelenté, hogy a folytonos háborúskodás miatt az teljesen elpusztult. A kedélyek Erdélyben nyugodtak. Miksa császár örvend Báthory megválasztatásának, de nem meri mutatni, s az ez alkalomból történt szertartások s fogadtatások is a legnagyobb titokban mentek végbe; attól tartván a császár, hogy a török a mostani nyári évszakban könnyen háborút indíthatna ellene. *Simancasi levéltár.*

880.

1571 október 8. Bécs. II. Miksa császár Köpcsényi Listhy János veszprémi püspök és alkanczellár törvényes házasságból származó fiát, a páduai egyetemre induló Listhy Jánost, Mocenigo Alajos velenczei dogé jóindulatába ajánlja. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

881.

1571 október 20. Montagudo spanyol követ jelenti Bécsből, hogy két hét múlva az udvarral a magyar országgyűlésre utazik. *Simancasi levéltár.*

882.

1572 január 19. Bécs. Montagudo spanyol követ hosszú jelentésben számot ad Miksa császárral való beszélgetéséről. Miksa közlé vele V. Pius pápa levelét, melyben felszólítja a császárt, hogy a ligával egyesülve indítson háborút a török ellen. E végből 15,000 gyalogost és 12,000 lovast ajánlott fel neki segélyül. A császár óhajtaná ismerni a spanyol király ez iránti véleményét. Báthory Istvánnal nagyon meg van elégedve. Igen jó katholikus érzelmű ember; nemrég jezsuitákat kért a bécsi jezsuitafőnöktől, hogy őt Erdélyben támogassák. *Simancasi levéltár.*

883.

1572 január 26. Bécs. Montagudo spanyol követ jelenti, hogy Rudolf és Ernő főherczegek 6—8 nap múlva Pozsonyba fognak menni a magyar országgyűlés megnyitására, melyre később Miksa császár is elmegy, ha egészsége megengedi. *Simancasi levéltár.*

884.

1572 február 9. Bécs. Montagudo spanyol követ jelentése a királyhoz. Miksa császár fiai előre mennek a magyar országgyűlésre. Jelentésttevő mindent elkövet, hogy Miksa ne küldje meg a szultánnak a fegyverszüneti szerződésben kikötött ajándékot; nehogy a keresztény fejedelmek ezt a liga ellen magyarázzák; de Miksa azt mondja, hogy az ajándékküldéssel két év előtti mulasztását akarja helyrehozni. *Simancasi levéltár.*

885.

1572 február 13. Bécs. Montagudo spanyol követ jelentése a törökellenes liga érdekében Miksa császárral folytatott tárgyalásairól. *Simancasi levéltár.*

886.

1572 február 27. Bécs. Montagudo spanyol követ tudatja Guzman de Silva velenczei spanyol követtel, hogy Rudolf és Ernő főherczegek Pozsonyban vannak a magyar országgyűlésen, hová néhány napra a császár is készül a császárnéval. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

887.

1572 április 5. Montagudo spanyol követ jelentése Bécsből. Rudolf és Ernő főherczegek a pozsonyi országgyűlésen nagyon megkedveltették magukat a magyarok által. A császár és császárné május vége felé fognak Pozsonyba menni az országgyűlés berekesztésére. *Simancasi levéltár.*

888.

1572 április 6. Montagudo spanyol követ jelentése Bécsből. A főherczegek a pozsonyi országgyűlésen szorosan a spanyol szertartásokhoz ragaszkodnak, akár csak a madridi alcazárban volnának, mi a császárnét rendkívüli örömmel tölti el. *Simancasi levéltár.*

889.

1572 április 18. Gyulafehérvár. Báthory István levele Pernstein Vratislávhoz, melyben kéri, hogy a császárhoz küldött követének, Gyulafehérvári Deák Tamásnak, hitelt adjon, s ügyét a császárnál támogassa. *Lobkovitz-levéltár.*

890.

1572 május 2. Bécs. Montagudo spanyol követ jelentése. A főherczegek visszaérkeztek a magyar országgyűlésről. A kiséretökben érkezett püspökök el vannak ragadtatva magukviselete által. A rendek a török ellen indítandó háborúra felajánlották vagyonukat s életöket, s kérték Rudolf megkoronáztatását, mibe a császár beleegyezett, s a koronázó országgyűlést Boldogasszony napjára Pozsonyba hívta össze. *Simancasi levéltár.*

891.

1572 július 20. Montagudo spanyol követ jelentése Bécsből Rudolf főherczeg magyar királylyá való koronáztatásának előkészületeiről. *Simancasi levéltár.*

892.

1572 augusztus 8. és 14. Róma. Stuerdo párnai követ bécsi levelek kivonatait küldi fejedelmének, melyekben a többi közt Rudolf koronáztatásának szeptember 8-ról Máté napjára való elhalasztatása van említve. Szó van továbbá a pozsonyi fogságból megszökött Balassa János megkegyelmezéséről. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

Digitized by Google

893.

1572 augusztus 9. Montagudo spanyol követ jelenti Bécsből, hogy jó forrásból vett értesülése szerint a franczia király 20 gályát ajánlott fel a török szultánnak a liga ellen. *Simancasi levéltár.*

894.

1572 október 12. Pozsony. Montagudo spanyol követ jelentése Rudolf főherczegnek magyar királylyá történt megkoronáztatásáról. Az esküminták Miksa ki akarta hagyatni azt a részt, melyben a király engedelmességet esküszik Istennek és szentegyházának, de Rudolf s az esztergomi érsek rábeszélése folytán az esküminta változatlanul megtartatott. *Simancasi levéltár.*

895.

1572 október 24. Jelentés Pozsonyból. A császár két nap múlva utazik el innét, az új magyar király Komárom mellett van. Szó van a Báthory és Békes közti ellenségeskedéséről és Bornemissza haláláról. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

896.

1572 november 14. Pardo. II. Fülöp spanyol király üdvözlő levelei Rudolfhoz és Miksa császárhoz, az előbbinek magyar királylyá való megkoronáztatása alkalmából. *Simancasi levéltár.*

897.

1572 november 18. Montagudo spanyol követ jelenti Bécsből, hogy a pozsonyi országgyűlésen semmi határozat nem hozatott, mely ellenkeznék a katholikus vallással, továbbá, hogy a megkoronázott Rudolf királynak első ajándékkép minden ház után egy tallért ajánlottak föl, a mi együtt legfölebb 70,000 tallérra rúghat; ez ajándékhoz nem járultak sem a főpapok, sem a főurak, kik különben nagy áldozatra készek azon esetre, ha a császár háborút indít a török ellen. *Simancasi levéltár.*

898.

1572. Bécs. Montagudo spanyol követ jelentése. A török lépéseket tett Miksa császárnál s a lengyel királynál a fegyverszünet megbosszabbítása iránt: a franczia király pedig azon van, hogy úgy a törökkel, mint Velenczével egyezséget kössön. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

899.

1573 július 7. Kenderessy István levele Raguzából a velenczei signoriához. Hivatkozva a bécsi velenczei követ ajánlására, melyet három hóval előbb személyesen nyújtott át a dogénak, óva inti a signoriát, ne hallgasson a török igéretekre, mert mint biztos tudomása van, ez gonosz terveket forral Velencze ellen. *Velenczei levéltár.*

900.

1573 július 15. Báthory Miklós országbiró itéletlevele az 1544-ben Wízkeletby Tamás által megvásárolt szeredi nemesi kúria ügyében. *Brünni levéltár.*

901.

1574 november 27. Konstantinápoly. Tiepolo Antal velenczei követ jelenti Mahmut dragomán elutazását a császárhoz, a 8 évre meghosszabbított fegyverszüneti szerződéssel s a szultán levelével, mely szerint a szerződés csak úgy lesz érvényes, ha Kálló vára leromboltatik. A szerződésbe Velencze, Franczia- és Lengyelország is befoglaltattak. *Velenczei levéltár.*

902.

1575 július 16. Konstantinápoly. Soranzo Jakab, Correr János és Tiepolo Antal velenczei követek együttes jelentése a signoriához. Békes Gáspár, kihez Báthory emberei közül is többen csatlakoztak, követet küldött a portához segítségért, igérve, hogy ha a vajdaságot neki adják, magasabb adót fog fizetni, mint a minőt Báthory fizetett. A nagyvezir és a többi basák minden jót igértek Békes követének. Egyidejűleg Báthory követe is megjelent az évi adóval; s a nagyvezir ezt is biztatta tőle telhetőleg. Titokban azonban parancsot küldött a budai és belgrádi basáknak, hogy kisérjék figyelemmel, mivé fejlődnek az ügyek Békes és Báthory közt, s ha kedvező alkalom nyilik, foglalják el Erdélyt a szultán nevében. Báthorynak ugyanekkor azt tanácsolta a nagyvezir, hogy ha Békes túlnyomó erejének nem volna képes ellentállani, vonuljon vissza valamely várába, s ott várja be a török hadsereg segítségét. A Konstantinápolyban levő császári követek előtt a nagyvezir neheztelését fejezé ki a fölött, hogy a császár támogatásában részesíti Békest. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

903.

1575 július 22. Soranzo, Correr és Tiepolo velenczei követek jelentik Konstantinápolyból, hogy Erdélyből érkezett hírek szerint Békes serege mind több fölkelővel szaporodik; de Báthory is erősen készül és gyűjti hadait. *Velenczei levéltár.*

904.

1575 augusztus 1. Konstantinápoly. Soranzo, Correr és Tiepolo velenczei követek együttes jelentése a signoriához. Híre érkezvén Báthory fényes győzelmének Békes serege fölött, és hogy Békes 1000-ed magával futásban keresett menedéket; a portánál rögtön megváltozott a hangulat. Azelőtt ugyanis az volt a terv, hogy a Báthory és Békes közti ellenségeskedésből a török hadsereg húzzon hasznot s foglalja el Erdélyt. De most már mind Báthory mellett foglalnak állást s azt mondják, hogy török segélylyel vívta ki a győzelmet. Békes követét, kit eddig kedvezésekkel halmoztak el, vasra verték. *Velenczei levéltár.*

905.

1575 augusztus 15. Soranzo, Correr és Tiepolo velenczei követek együttes jelentése Konstantinápolyból. Báthory István vajda az eddig fizetett 10,000 arany évi adót 15,000-re emelte, s mint hallatszik, a nagyvezirnek is jelentékeny ajándékokat küldött. Ennek következtében a szultán követet indított Báthoryhoz, hogy győzelme fölött szerencsekivánatát fejezze ki s egyúttal aranyos öltönyt s díszkardot küldött neki ajándékul. A török követ Erdélyből Lengyelországba fog menni, hogy az ottani királyválasztásnál Báthory javára működjék. Így változnak itt a dolgok — írják a követek — egy pillanattól a másikig. *Velenczei levéltár.*

906.

1575 augusztus 23. Soranzo, Correr és Tiepolo velenczei követek jelentik Konstantinápolyból, hogy a Báthoryhoz menesztett török követ Békes követét láncra verve s megkötözve magával vitte, hogy Báthorynak átszolgáltassa. *Velenczei levéltár.*

907.

1575 szeptember 24. Gyulafehérvár. Báthory István erdélyi fejedelem levele Mocenigo Alajos velenczei dogéhoz. Rokona, Ghymesi Forgách Ferencz kanczellár, egészsége helyreállítása végett a páduai orvosokhoz levén kénytelen folyamodni, melegen ajánlja őt a dogénak. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

908.

1575 szeptember 24. Miksa császár követének jelentése II. Fülöp spanyol királyhoz, Békes Gáspár megveretéséről s a törökök újabb támadásairól. Békestől a kért segélyt a császár megtagadta, s midőn ennek daczára erdélyi pártosaival becsapott Erdélybe, Báthory által csúfosan visszaveretett. A budai és temesvári basák Békes támadását arra használták fel, hogy a császárt a béke megzavarásával vádolva, több várat elfoglaljanak. A követ felhívja a királyt, hogy foglalkozzék a török megtámadásának eszméjével, s indítsa meg ez iránt az actiót a pápánál és a ligába bevonandó orosz és perzsa fejedelmeknél. *Simancasi levéltár.*

909.

1575 szeptember 30. Amurát szultán levele a lengyelekhez. Óvást emelvén a császárnak vagy a moszkvai herczegnek megválasztatása ellen, ajánlja, hogy válaszszák meg királyukul Báthory Istvánt. Ellenkező esetben legyenek elkészülve az ő haragjára, mely romlásukat fogja okozni. *Nápoly. Biblioteca Nazionale.*

910.

1575 október 23. és nov. 2. Soranzo, Correr és Tiepolo velenczei követek jelentései Konstantinápolyból. A császári követek a törökök által utóbb elfoglalt magyarországi várak visszaadása s a fegyverszünet meghosszabbítása ügyében tárgyalnak. Vita tárgyát képezi a szultán parancsa, hogy a szultánnak adózó mintegy 900 magyar helység ne tartozzon a császárnak is adót fizetni. *Velenczei levéltár.*

911.

1575 október 24. és 25. A spanyol államtanács előterjesztése a Miksa császár követei, Rumpf Farkas és Khevenhüller János által magyarországi várak megerősítésére kért 120,000 arany forintnyi kölcsön ügyében. Az államtanács kedvezőtlen véleményt ad. *Simancasi levéltár.*

912.

1575 november 10. Lincz. Miksa császár levele II. Fülöp spanyol királyhoz a török újabb becsapásairól s fenyegetéseiről, melyek szükségessé tették a német birodalmi gyűlésnek Regensburgba való egybehivását. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

913.

1575 november 22. Soranzo, Correr és Tiepolo velenczei követek jelentése Konstantinápolyból. A tárgyalások a császári követekkel még folynak. A császár azt kívánja, hogy az erdélyi fejedelem csak a vajda czímet viselje. A fegyverszünet 8 évre terjed s 1576 januártól kezdődik. *Velenczei levéltár.*

914.

1575 deczember 17. Miksa császár lengyel királylyá való választatásának feltételei, spanyol kivonatban. *Simancasi levéltár.*

915.

1575 deczember 24. Bécs. Acharisio Horácz tudósítása Farnese Sándor bibornokhoz, Miksa császárnak szeptember 12-én lengyel királylyá történt megválasztatásáról s az azt követett zavargásokról, melyek alatt, szeptember 14-én, Báthory István lett kikiáltva lengyel királylyá. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

916.

1575. Jelentés a Báthoryhoz küldött lengyel követség lefolyásáról. Báthory István a lengyel országgyűlés választási feltételeit elfogadta. *Orosz-lengyel levéltárak.*

917.

1575. Tudósítás az erdélyi országgyűlésről, melyen Báthory István, mint megválasztott lengyel király, búcsuzik a rendektől és ezek Báthory Kristófot választják vajdául. *Orosz-lengyel levéltárak.*

918.

1576 január 8. Bécs. Névtelen tudósítás a lengyel királyválasztás felől. Lazzari, a lengyel követség egy tagja, Bécsbe érkezett s fölhívta Miksa császárt, hogy haladéktalanúl siessen elfoglalni a lengyel trónt, mielőtt a Báthory-pártiak elzárnák előle az útat. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

919.

1576 január 10. Konstantinápoly. Correr János velenczei követ jelenti a signoriának, hogy a porta két vár átadását s az adó fölemelését kívánja Báthorytól, hivatkozva arra, hogy Békes is magasabb adót ajánlott a szultánnak. Követeli továbbá, hogy Békes fogságba esett hívei Konstantinápolyba küldessenek. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

920.

1576 január 13. Bécs. Ernő főherczeg a pozsonyi országgyűlésről Bécsbe hivatott, hír szerint a közte s a lengyel királyi herczegnő közt tervezett házasság ügyében, a mivel a császár kilátásait akarják biztosítani a lengyel trónra. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

921.

1576 január 24. Konstantinápoly. Correr János velenczei követ jelentése. Báthory István tudtára adta a portának a lengyel trónra való meghivatását, tanácsáért folyamodván, hogy mit tevő legyen. A porta csak abbeli óhajtásának adott kifejezést, hogy Báthory tudassa idején Lengyelországba való elutazását; az erdélyi vajdaságot illetőleg pedig ne tegyen semmi intézkedést. A budai basa Békest ajánlja vajdául, nem találván czélszerűnek, hogy az egyik testvér lengyel király, a másik Erdély fejedelme legyen. *Velenczei levéltár.*

922.

1576 február 7. Konstantinápoly. Correr velenczei követ jelentése. A császári követ nehéztelését fejezvén ki a török hadi készülődések miatt, a nagyvezér kijelentette, hogy a császár Békes támogatása és az által, hogy a lengyel trónra egyik fiát akarta megválasztatni, a szultán nehéztelését vonta magára. *Velenczei levéltár.*

923.

1576 február 16. Montagudo spanyol követ jelenti Bécsből, hogy a Pozsonyban tartott országgyűlésen a magyarok a császárnak a két évi adót megajánlották. *Simancasi levéltár.*

924.

1576 február 20. Correr János velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. Musztafa, a múlt nyáron Lengyelországba küldött török követ visszaérkezett és jelentést tett a lengyel királyválasztás előzményeiről. A lengyel főurak az ő előterjesztéseire azt válaszolák, hogy a választás az Isten kezében van, de sohasem fognak oly királyt választani, ki ellensége a szultánnak. Erdélybe visszatérve hallotta, hogy a főurak megválasztották Miksát, de a nemesség nem adta beleegyezését. Erdélybe 400 lovastól kisért 25 lengyel nemesből álló küldöttség érkezett Báthoryhoz, jelent-

Digitized by Google

vén neki királylyá való megválasztatását azon feltétel alatt, hogy a lengyel királyi herczegnőt nőül veszi. E választás nagy örömet okozott a portánál, hol attól tartottak, hogy a császárt választják meg, mi nagy zavarokat okozhatott volna. *Velenczei levéltár.*

925.

1576 február 25. Bécs. *(Avvisi.)* A lengyel ügyben való tárgyalások nagyon lanyhán folynak, a lengyel követek által Miksa elé terjesztett föltételek miatt. Miksa halogatja a választ, míg a pártjabeli lengyel nemesek által február 27-re tervezett gyűlés határozatait nem ismeri. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

926.

1576 márczius 1. Montagudo spanyol követ jelentése Bécsből. A budai basa felszólította levélben Miksát, hogy ne avatkozzék a lengyelországi dolgokba, ha azt akarja, hogy a béke tovább fennálljon. Báthory István követet küldött Bécsbe engedélyt kérni arra, hogy Magyarországon át mehessen Lengyelországba, mi megtagadtatván, Oláhország felé vette útját. *Simancasi levéltár.*

927.

1576 márczius 10. Madrid. Khevenhüller osztrák követ előterjesztése II. Fülöp spanyol királyhoz, melyben a török által támogatott Báthory Istvánnal szemközt az egész kereszténység érdekében szükségesnek tartja Miksa császár segélyezését. *Simancasi levéltár.*

928.

1576 márczius 12. Khevenhüller osztrák követ emlékirata II. Fülöp spanyol királyhoz, a lengyel királyválasztás ügyében. *Simancasi levéltár.*

929.

1576 márczius 21. Konstantinápoly. Corraro János velenczei követ egy Erdélyből 10 nap alatt érkezett csausz hírei alapján tudatja a signoriával, hogy Báthory István vajda 1000 lovas élén Moldván keresztül Lengyelországba indult. Előzőleg kérte a portát, hogy küldje segítségére a tatárokat, magyarországi hadai által pedig tartsa Miksát elfoglalva, s gátolja meg abban, hogy a lengyel ügyekbe avatkozhassék. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

930.

1576 április 1. Bécs. Montagudo spanyol követ jelentése Miksának lengyel királylyá való megválasztatásáról s a lengyel ügyekről. *Simancasi levéltár.*

931.

1576 április 5. Konstantinápoly. Corraro János velenczei követ jelentése a signoriához. Báthory István nem levén biztos a szükséges támogatás iránt, Csernovitzban megállapodott és segítséget kért a portától. Ezt megtudta a Konstantinápolyban levő császári követ, s miután kihallgatást nem nyert a nagyvezértől, levélben igyekezett meggátolni Báthory segélyezését, de eredménytelenül. A török segítség különben csak arra szorítkozik, hogy a porta a tatárokat Báthory javára hangolja s magyarországi hadaival a császárt nyugtalanítja. A porta beleegyezett abba, hogy Báthory Istvánt Báthory Kristóf kövesse a vajdaságban. *Velenczei levéltár.*

932.

1576 április 15. Bécs. Montagudo spanyol követ jelentése. Miksa császár nem levén megelégedve a Fülöp király által követeinek adott válaszszal, újabban sürgeti a spanyol segítséget, kifejtvén szükségét annak, hogy a lengyel trónt elfoglalja s Ausztria befolyását növelje. *Simancasi levéltár.*

933.

1576 április 23. Krakkó. Névtelen jelentés Báthory Istvánnak a lengyel fővárosba való bevonulásáról. *Simancasi levéltár.*

934.

1576 május 20. Almazan őrgróf spanyol követ két jelentése Bécsből a lengyel ügyekről. Ausztriában nagy levertséget okozott, hogy Miksa nem mehetett Lengyelországba trónját elfoglalni s ez alatt Báthory István diadalmasan bevonulva az országba, május 1-én megkoronáztatta magát s az árva királyi herczegnőt nőül vette. *Simancasi levéltár*

935.

1576 május 20. Almazan őrgróf spanyol követ jelentése Bécsből. Nagyobbára a lengyel ügyekkel s Báthory István megválasztatásával foglalkozik. Nagy csapásnak mondja az osztrák házra, hogy Miksa császár megválasztatása után rögtön be nem vonult Lengyelországba, mit minden hadsereg

Digitized by Google

nélkül tehetett volna. A sok halogatás s ügyetlen tanácsadásoknak az lett a következménye, hogy azalatt megválasztották Báthoryt, Miksa vazallusát. Jelenti Báthorynak május 1-én történt megkoronáztatását s a lengyel herczegnővel való egybekelését. *Simancasi levéltár.*

936.

1576 május 25. Garnier Flaminio spanyol követségi titkár jelentése a lengyel ügyek állásáról. *Simancasi levéltár.*

937.

1576 május 30. Egy bécsi levél kivonata, mely szerint a lengyel ügy a császár halogatásai miatt mind kedvezőtlenebb fordulatot vesz. A lengyelek folyton sürgetik, hogy ha már személyesen nem akar eljönni, küldje legalább fiát, Ernő főherczeget, minthogy Báthory minden ellentállás nélkül halad előre. *Simancasi levéltár.*

938.

1576 június 5. Almazan őrgróf spanyol követ jelentése Bécsből a lengyel ügyekről. Báthory már megtámadta a császár-pártiakat s bevett egy várat, mely Laszki birtokában vala. Miksa császár pénzsegélyt s némi haderőt is küldött pártjabelieinek. *Simancasi levéltár.*

939.

1576 június 7. Ungnad Dávid jelentése Konstantinápolyból Rudolf császárhoz. Nagy Máté erdélyi ügynök elutazott és három parancsot visz magával, egyet a budai, a másikat a temesi basához, hogy Báthory Kristóf vajdát minden külső és belső ellenség ellen megvédelmezzék; a harmadik az erdélyi rendeknek szól, hogy Báthory Kristófot ismerjék el fejedelmökül s neki engedelmeskedjenek. *Simancasi levéltár.*

940.

1576 június 11. Konstantinápoly. Ungnad Dávid levele a császárhoz. Előbbi levelét sárga papiron czitromlével írva, két példányban, két különböző úton küldte; ennek irása izzó szén fölött válik olvashatóvá. A perzsa sah halála, melyet az őt őrizö csausz is megerősít, remélhetőleg gátolni fogja a szultánt Báthory István segélyezésében. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

941.

1576 június 11. Konstantinápoly. Corraro János velenczei követ jelentése. Báthory Kristóf tudatván a portával bátyjának, Istvánnak, lengyel királylyá való megválasztatását, kéri saját magának az erdélyi vajdaságban, a szokásos zászló megküldésével való megerősítését. A követ nem tartja biztosnak Báthory királyságát. *Velenczei levéltár.*

942.

1576 június 20. Regensburg. Acharisio Horácz levele Farnese bibornokhoz. A varsói gyűlésen csupán Báthory-pártiak jelentek meg, s a Miksa-pártiak is mind meghódoltak Báthorynak. Laski hűtlenségi vád alá helyeztetett s javai elkoboztattak. Most Bécsbe várják. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

943.

1576 július 13. és augusztus 11. Corraro velenczei követ jelentései Konstantinápolyból. Báthory István Lengyelországból leveleket intézett az oláh- s moldvaországi vajdákhoz, felszólítván őket, hogy segítségére készen álljanak, a mint azt a porta is meghagyta nekik. A porta egy követet is készül küldeni Lengyelországba, hogy a lengyeleket Báthory részére megnyerje. E követ az augusztus 11-ki jelentés szerint el is ment. *Velenczei levéltár.*

944.

1576 július 18. Almazan őrgróf levele Regensburgból, a birodalmi gyűlésről. *Simancasi levéltár.*

945.

1576 augusztus 3. Acharisio Horácz levele Regensburgból. Miksának Poroszországba küldött követe Lengyelországban meggyilkoltatván, a császár Báthorynak Bécsben volt követeit Linczben letartóztatá. Báthory 30 olaszt fejeztetett le, a kikre gyanuja volt, hogy a gnesneni érsek unokaöcsével összeesküvést szőttek ellene. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

946.

1576 augusztus 15 Almazan őrgróf spanyol követ Regensburgból kelt jelentésében említést tesz több lengyel úr odaérkeztéről, kik kérve kérik a császárt, hogy jőjjön Lengyelországba, vagy küldjön maga helyett valakit, mert Báthorynak csekély hadereje van és hívei, a tett igéretekben csalatkozva, kezdenek elégedetlenkedni. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

947.

1576 augusztus 20. Almazan őrgróf spanyol követ jelentése Regensburgból. A szultán levelet intézett a császárhoz, komolyan intve őt, hogy se a lengyel, se az erdélyi ügyekbe bele ne avatkozzék, különben a béke nem lesz tovább fentartható. *Simancasi levéltár.*

948.

1576 augusztus 29. Konstantinápoly. Corraro velenczei követ jelentése. A szultán főlovászmestere, ki Báthory Kristófnak a fejedelmi zászlót vitte, nagyon elégedetlenül tért vissza, mivel csak 10,000 tallérnyi ajándékot kapott, holott az erdélyi ügynökök Konstantinápolyban 14,000-et igértek neki, ha a zászlót el nem viszi, minthogy az erdélyiek azt mint a hűbéresség jelvényét gyanus szemmel nézik. *Velenczei levéltár.*

949.

1576. Varsó. Báthory István levele a pápához, melyben lengyel királylyá való megválasztatását és megkoronáztatását bejelentve, biztosítja a szent atyát igaz katholikus érzelmeiről. *Nápoly. Bibl. Nazionale.*

950.

1577 január 16. Almazan őrgróf spanyol követ Prágában a spanyol királyhoz intézett levelében jelentést tesz Miksa császár haláláról s Rudolf trónraléptéről, ki első kötelességének tartotta eltávolítani az udvarból az eretnekeket, kik főleg az apródok, zenészek és énekesek közt voltak nagy számmal. *Simancasi levéltár.*

951.

1577 február 26. Forgách Simon levele Mocenigo Alajos velenczei dogéhoz, Páduában elhunyt fivére, Forgách Ferencz hagyatéka ügyében, mely végett két megbizottat küld Velenczébe. *Velenczei levéltár.*

952.

1577 márczius 11. Konstantinápoly. Corraro velenczei követ jelentése. A budai basa értesülvén, hogy a császáriak meg akarják erősíteni Tatát, utasítást kér a portától e szandékkal szemben követendő magatartása iránt. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

953.

1577 június 23. Gedan. Báthory István lengyel király levele Mocenigo Alajos velenczei dogéhoz. Páduában elhalt a minap Forgách Ferencz, ki Magyarország történetét írta meg, s tőle e czélból több fontos iratot kapott. Ez iratok átvétele végett a király titkárát, Zamoiszky Jánost, küldi Páduába, kit a dogénak s általa a páduai városi hatóságnak figyelmébe ajánl. *Velenczei levéltár.*

954.

1577 június 24. Gedan. Báthory István lengyel király levele a pápához. Tudatván, hogy Krakkóban egy új főiskolát állított fel és tudós tanárokat szerződtetett e czélra Itáliából, titkárát, Zamoisky Jánost, Rómába küldi azzal a kéréssel, hogy a pápa ez új iskolának adja meg a szokásos kiváltságokat. Engedélyt kér egyszersmind arra, hogy Zamoisky a római kúria levéltárában a magyar és lengyel történelemre vonatkozó okleveleket másolhasson, azon történelmi munkák számára, melyek megirásával a király több tudós férfiút megbizott. *Orosz-lengyel levéltárak.*

955.

1577 június 24. Gedan. Báthory István lengyel király levele a velenczei dogéhoz. Forgách Ferencz, kit Magyarország történetének megirásával megbizott, s kinek e czélra több iratot is adott át, Páduában elhúnyt. A király Zamoiszkyt küldi Páduába, hogy amaz iratokat s Magyarország megkezdett történetét átvegye s elhozza. Kéri a dogét, hogy ez ügyben tegyen intézkedéseket a páduai hatóságnál. *Orosz-lengyel levéltárak.*

956.

1577 június 24. Gedan. Báthory István lengyel király levele a fentebbi ügyben Pádua kormányzójához. *Orosz-lengyel levéltárak.*

957.

1577 június 24. Gedan. Báthory István lengyel király Arator Istvánt felszólítja, hogy társaival együtt menjen Erdélybe az igaz hit terjesztésére. *Orosz-lengyel levéltárak.*

958.

1577 június 24. In castris ad Gedanum. Báthory István lengyel király felszólítja Arator Istvánt, a szent

Digitized by Google

Péter-templom magyar gyóntatóját, hogy előbbi tervükhöz képest társaival együtt készüljön haza Erdélybe az üdvözítő hit terjesztésére. *Orosz-lengyel levéltárak.*

959.

1577 június 25. Gedan. Báthory István lengyel király levele Moncenigo Alajos velenczei dogéhoz, melyben a szolgálatában levő páduai orvostudor Bucella Miklós ügyeit figyelmébe ajánlja. *Velenczei levéltár.*

960.

1577 augusztus 18. Rudolf császár levele Venerio Sebestyén velenczei dogéhoz, melyben fölkéri, hogy a Páduában elhúnyt Forgách Ferencz 6000 tallérnyi hagyatékát s egyéb ingóságait adja ki a boldogult testvéreinek, Forgách Simon dunántúli főkapitánynak, Forgách Pálnak és Imrének. *Velenczei levéltár.*

961.

1577 szeptember 4. Konstantinápoly. Corraro velenczei követ jelentése. Említést tesz egy a törökök s a császári hadak közt lefolyt ütközetről, melyben utóbbiak 160 foglyot s ugyanannyi hallottat vesztettek. *Velenczei levéltár.*

962.

1577 október 11. Marienburg. Báthory István lengyel király üdvözlő levele Sebastiano Veneriohoz, velenczei dogévá történt megválasztatása alkalmából. *Velenczei levéltár.*

963.

1577 szeptember 7. Innsbruck. Ferdinánd főherczeg ajánló levele Venerio dogéhoz Forgách Simon, Pál és Imre részére, Forgách Ferencz hagyatéka ügyében. *Velenczei levéltár.*

964.

1577 október 5. Konstantinápoly. Corraro velenczei követ jelenti a signoriának, hogy 80 elesett fej és 50 császári fogoly lett a szultán és háremhölgyei előtt bemutatva, a legutóbbi győzelem bizonyságául. *Velenczei levéltár.*

965.

1577 november 23. Bécsi jelentés. A kassai nagy vásár alkalmából 1500 török lovas megrohanta a vásárosokat és 800-at 200 szekér árúval együtt elfogva, Buda felé hurczol-

Digitized by Google

ták. Útközben azonban egy magyar úr 500 lovassal útjokat állta és 70 kivételével mind kard élére hányta őket. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

966.

1577 deczember 15. Marienburg. Báthory István lengyel király levele a konstantinápolyi patriarkához (kivonatban). Kéri, hogy a könyvtárában levő könyvek jegyzékét küldje meg neki, hogy kiválaszthassa azon könyveket, melyekre szüksége van, s azok lemásolását eszközöltethesse. Érdeklődését első sorban a bolgárok, horvátok, szerbek, ráczok, illyrek s görögök történetére vonatkozó művek veszik igénybe. *Orosz-lengyel levéltárak.*

967.

1578 február 22. Bécs. Don Juan de Borja spanyol követ jelenti, hogy Rudolf császár február 28-án Pozsonyba fog utazni a magyar országgyűlésre. *Simancasi levéltár.*

968.

1578 február 26. Forgách Simon és Imre Mocenigo Alajos velenczei dogéhoz, a Páduában elhúnyt testvérök Ferencz hagyatéka ügyében, képviselőket küldenek Franco Jeromos és Komjáthy János személyeiben. *Velenczei levéltár.*

969.

1578 márczius 12. Varsó. Báthory István lengyel király levele Venerio Sebestyén velenczei dogéhoz, melyben a szolgálatában álló Guagnini Sándor ügyét jóindulatába ajánlja. *Velenczei levéltár.*

970.

1578 április 14. Bécs. Don Juan de Borja spanyol követ jelenti a magyar országgyűlésről való visszaérkezését. A rendek az ágostai hitvallás szabad gyakorolhatását kérték, mit azonban a császár a leghatározottabban megtagadott. A császár által kívánt rendes adót megszavazták. *Simancasi levéltár.*

971.

1578 június 7. Báthory Kristóf erdélyi fejedelem levele a velenczei signoriához, melyben a bevásárlás végett Olaszországba küldött embereit, Igyártó Mihályt és Vechey Gáspárt figyelmükbe ajánlja. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

972.

1578 június 10. Lemberg. Báthory István lengyel király levele De Ponte Miklós velenczei dogéhoz, melyben Venerio Sebestyén dogé halála fölötti részvétét fejezve ki, szerencsét kiván az új dogénak megválasztatásához. *Velenczei levéltár.*

973.

1579 június 3. Ernő főherczeg levele De Ponte Miklós velenczei dogéhoz, melyben a Velenczébe utazó Nádasdy Ferencz vasmegyei főispánt figyelmébe ajánlja. *Velenczei levéltár.*

974.

1580 január 25. Konstantinápoly. Cavazza Gábor velenczei követségi titkár jelenti, hogy a császári követ az évi adóval s ajándékokkal odaérkezett. Az ajándékok ezüstművekből s 3 nagy s értékes órából állottak. *Velenczei levéltár.*

975.

1580 február 27. Prága. Don Juan de Borja spanyol követ jelenti, hogy az egybehivott magyar országgyűlést el kellett napolni, mert a magyarok vonakodtak eljönni, hacsak a császár személyesen nem jelenik meg köztük. Végre azonban mégis beleegyeztek, hogy a császár Ernő és Miksa főherczegek által képviseltesse magát. *Simancasi levéltár.*

976.

1580 április 20. Don Juan de Borja jelentése Prágából. A magyar országgyűlés minden határozathozatal nélkül szétoszlott, minthogy a rendek vonakodtak a király távollétében tárgyalni a királyi előterjesztéseket. Hír szerint szeptemberre új országgyűlés fog egybehivatni. *Simancasi levéltár.*

977.

1580 június 7. Don Juan de Borja jelentése Prágából. Rudolf ügyei rosszúl kezdenek alakúlni. Az Ernő főherczeg által megnyitott magyar országgyűlés minden határozathozatal nélkül ment széjjel; attól tartanak, hogy az ausztriai országgyűlésnél is ez az eset fog ismétlődni. *Simancasi levéltár.*

978.

1581 márczius 4. Erdődy Tamás levele De Ponte Miklós velenczei dogéhoz, melyben hivatkozva az elődei,

Digitized by Google

főleg Bakács Tamás bibornok s a signoria közti régi barátságra, hajót kér, hogy Dalmáczióból Velenczébe jöhessen. *Velenczei levéltár.*

979.

1581 márczius 4. Jastrebarsca (Karniolia). Erdewdy Tamás levele De Ponte Miklós velenczei dogéhoz. Hivatkozva őseinek Velencze iránti hű ragaszkodására, nevezetesen Bakócz Tamás bibornokra, kinek nevét viseli, nagyatyjára, Erdewdy Péterre, kinek hamvai Velenczében nyugosznak, s atyjára, a horvát bánra; hajót kér a signoriától, hogy nagyatyja sírja meglátogatására Velenczébe mehessen. *Velenczei levéltár.*

980.

1581 április 21. Varasd. Draskovics György kalocsai érsek levele De Ponte Miklós velenczei dogéhoz. A visszatért Erdődy Tamástól örömmel vette jó egészsége hírét. Most pedig a Velenczébe utazó Konzky Mihályt, mint meghitt barátját, melegen ajánlja a dogé figyelmébe. *Velenczei levéltár.*

981.

1581 június 24. Konstantinápoly. Contarini Pál velenczei követ jelenti Báthory Kristóf erdélyi fejedelem halálát. A porta nagyon szerette volna maga megválasztani az új vajdát, de a Perzsiával való háborúban levén elfoglalva, nem akart Báthory István lengyel királylyal ellenségeskedésbe jönni, minthogy Báthory Kristófnak két fia maradt hátra. *Velenczei levéltár.*

982.

1581 július 8. Konstantinápoly. Contarini Pál velenczei követ jelenti a Báthory Zsigmond új erdélyi fejedelem megerősítését kérő követek megérkezését. *Velenczei levéltár.*

983.

1581 augusztus 5. Konstantinápoly. Contarini Pál velenczei követ jelentése a signoriához. A porta megküldte Báthory Zsigmondnak a fejedelmi zászlót, de kimondta az évi adó fölemelését. *Velenczei levéltár.*

984.

1581 szeptember 2. Contarini jelentése Konstantinápolyból. A török követ visszaérkezett Erdélyből s jelentést tett a nagyvezérnek a kedvezőtlen benyomásról, melyet az adó fölemelése okozott. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

985.

1581 október 17. Prága. San Clemente Vilmos spanyol követ jelenti, hogy a magyar országgyűlést legközelebb összehívják, az elégületlen magyarok megnyugtatására, kik Báthory István lengyel király felé kezdenek hajlani, főleg annak legutóbbi hadi sikerei után. *Simancasi levéltár.*

986.

1581 november 16. Prága. San Clemente spanyol követ sajnálattal említi jelentésében a Sz. Márton napjára egybehítt magyar országgyűlés elnapolását, a mit nem tart helyes dolognak most, midőn a magyar rokonszenve mindinkább a lengyel király felé kezd fordulni. Erdély kormányát pedig az elhúnyt vajda kiskorú fia tartja kezében. *Simancasi levéltár.*

987.

1582 január 2. Bécs. San Clemente spanyol követ jelenti, hogy a császár két hét múlva Pozsonyba utazik a magyar országgyűlésre, melylyel a küszöbön levő birodalmi gyűlés miatt a lehető leghamarább óhajt végezni. *Simancasi levéltár.*

988.

1582 január 16. Bécs. San Clemente spanyol követ jelenti, hogy a császár elutazott a pozsonyi országgyűlésre, hova ő maga is azonnal elindul. *Simancasi levéltár.*

989.

1582 február 14. San Clemente spanyol követ jelentése Pozsonyból. A magyar országgyűlés tovább húzódik, mint hitték volna, mert a magyarok azt követelik, kogy a császár teljesítse előbb kivánataikat s csak azután fogják tárgyalni előterjesztését. Főkövetelésök a német őrségeknek magyarok általi helyettesítése s a német várnagyok eltávolítása körűl forog. San Clemente elismeri, hogy a németek rendkívüli szemtelenségeket (terribles insolencias) engedtek meg maguknak a parasztokkal szemben. *Simancasi levéltár.*

990.

1582 február 20. San Clemente spanyol követ jelentése Pozsonyból. Az országgyűlés február 19-én bezáratott. Az eredmény nem nagyon kedvező, a magyarok ugyanis vonakodtak megadni a 300,000 tallérnyi adót, ha a császár az idegen várőrségekre vonatkozó követelésöknek eleget nem

Digitized by Google

tesz. Ez évre az országgyűlés csak két tallért szavazott meg minden kapu után, mi alig rúg 80,000 tallérra. *Simancasi levéltár.*

991.

1582 márczius 27. Granvela bibornok emlékirata, melyben a pozsonyi országgyűlésről is szólván, sajnálatának ad kifejezést annak kedvezőtlen eredménye s Rudolf császár ügyeinek rossz állása fölött. *Simancasi levéltár.*

992.

1582 június 2. San Clemente spanyol követ levele Bécsből a pármai herczeghez. Megbizatásának megfelelőleg utána járván, hogy a magyar lovasság fölállítási módja s költsége iránt kellő tájékozást szerezzen, többször értekezett ez ügyben Pálfyval s bizonyosságot szerzett magának, hogy a magyar lovasság nem kerül többe mint a német, azzal a különbséggel, hogy a magyar lovasságot 100—100 lándzsásból álló századokra kell felosztani s vezért is fogadni hozzájuk, mert e nélkül az országból csak nagy nehezen volnának kimozdíthatók. Ily vezérül Pálfyt ajánlja, kinél alkalmasabbat nem igen lehetne találni Magyarországban; előkelő állású, nagy katholikus, s mint a spanyol királyné volt apródja, kitünően birja a spanyol és olasz nyelveket A fődolog, hogy a császár beleegyezését adja. Ezután a következő szavakkal írja le a magyar lovasságot:

»E lovasság védelmi fegyverei: pánczél és vállvas (peto y espaldar) s karra fűzött pajzs (tabla china embrazada). Támadó fegyverei: széles pengéjű lándzsa, minőt a könnyű lovasság szokott használni, szablya és kard (cimitarra y estoque) és pisztoly, vagy egy a nyeregkápáról lefüggő buzogány (o una maza colgada del arzon). A magyar lovas sok fáradságot kiáll s igen hasznos a tábori szolgálatban, a lázadást nem ismeri (no saben que cosa es motin) s igen kevésből tartja fenn magát és lovát.« *Simancasi levéltár.*

993.

1582 november 9. San Clemente spanyol követ jelentése Bécsből. Báthory István lengyel király követe oda érkezett azon utasítással, hogy Rudolf császártól Szatmárnak s több más magyarországi helynek visszaadását követelje, a mely helyek a Báthoryak tulajdonát képezik. San Clemente nem tartja igazságosnak e követelést, minthogy az erdélyi fejedelemnek Ferdinánddal kötött szerződése szerint e helyek jogosan illetik a császárt. Azt hiszi, hogy Báthory oroszor-

Digitized by Google

szági diadalai és magyarországi összeköttetései következtében határozta el magát e lépésre. Báthory a magyar koronára vágyik s hogy ebbeli terveit kivihesse, ügyesen előkészíti az utat. Ilyen Sándor vajdának elüzetése s kivégeztetése, Péter vajdának a franczia király ajánlatára az oláh fejedelemségbe való helyezése. A török, úgymond, alig fogja támogatni Báthoryt, mert ő csak gyönge magyar embert látna szívesen a királyi trónon, a kivel bármikor kénye kedve szerint elbánhat, de Báthorytól fél, hogy nagyon hatalmassá válik. A pápa levelet intézett Báthory Istvánhoz, kérve őt, bizza reá Rudolf császárral való ügyei elintézését. *Simancasi levéltár.*

994.

1582—1611. Magyar kamarai feljegyzések a vármegyék hátralékairól. *Jerney-gyűjtemény.*

995.

1583 január 24. II. Fülöp spanyol király tudósítja bécsi követét, hogy a Rudolf császár és Báthory István lengyel király közt fölmerült ügyben a szt. széknél levő követe, Olivares gróf által a pápa közbenjárását kéri ki az ügynek Rudolf érdekében való kedvező elintézésére. *Simancasi levéltár.*

996.

1583 január 28. San Clemente spanyol követ jelenti Bécsből, hogy Rudolf császár márczius 1-re Pozsonyba hívta össze a magyar országgyűlést. *Simancasi levéltár.*

997.

1583 január 29. Báthory István lengyel király levele De Ponte Miklós velenczei dogéhoz. Lengyelország és Velencze közt postai szolgálatot állítván föl, ez intézményét melegen ajánlja a signoria figyelmébe. *Velenczei levéltár.*

998.

1583 május 3. San Clemente spanyol követ jelentése Pozsonyból. A magyar országgyűlésen nagyon rosszúl mennek a dolgok; a magyarok mind makacsabban ragaszkodnak követelésökhöz, hogy az idegenek a hivataloktól elmozdíttassanak. San Clemente azt tartja, hogy e makacsság lengyel befolyás következménye, Báthorynak több olyan embere levén az országgyűlésen, kik a múlt országgyűlésre nem jöttek el. Báthory neheztel, hogy a magyar helyek visszaadása késedelmet szenved, holott Rudolf császár szavát

Digitized by Google

adta volt Báthory követének, hogy vissza fogja neki adni Szatmárt, vagy helyette egy megfelelő várat. Ez ügyben biztosok is lettek kiküldve mindkét részről, kik e hó végén fognak összejönni a tárgyalások végett. Jelenti továbbá, hogy konstantinápolyi hírek szerint a béke a szultán és Rudolf császár közt újabb 8 évre meghosszabbíttatott. *Simancasi levéltár.*

999.

1583 május 12. Bécs. Jelentés a magyar országgyűlésről. A rendek két évre két tallérnyi adót szavaztak meg Rudolfnak, ki viszont megigérte, hogy a várakat magyarokra fogja bízni. Megelégedéssel vették a rendek a király abbeli határozatát, hogy az elhalt Rueber helyébe Miksa főherczeget teszi Felső-Magyarország főkapitányává. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

1000.

1583 május 17. San Clemente jelenti Bécsből a magyar országgyűlés bezárását. A rendek két évre minden kapu után 2 tallérnyi adót szavaztak meg. Rudolf császár pedig megigérte, hogy követeléseiknek eleget fog tenni. *Simancasi levéltár.*

1001.

1583 május 19. Páduai egyetemi napló. Rimrodt Sebestyén páduai egyetemi német tanácsos, Franciscus Andreas de Tencis magyar tanácsos előzékeny magaviselete által indíttatva, a magyar és német tanulók közti barátság megállapítása s föntartása érdekében javaslatba hozza, hogy az egyetemi tanácsosok választása alkalmával a németek ne akadályozzák a magyar tanácsos megválasztását még azon esetben sem, ha egyetlen egy magyar volna csak a páduai egyetemen. E javaslat elfogadtatván, a szövetség a páduai magyar és német tanulók közt megköttetett. *Páduai levéltár.*

1002.

1583 május 26. Rudolf császár a Szelim szultánnal kötött békekötést ratifikálja. *Velenczei levéltár.*

1003.

1583 június 14. Moresini János Ferencz velenczei követ megküldi a signoriának a Szelim szultán és Rudolf császár közt kötött 8 évi békekötés szövegét. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

1004.

1583 július 26. San Clemente jelentése Bécsből. XIII. Gergely pápa attól tartván, hogy a Báthory István s Rudolf közt felmerült viszály könnyen háborúra vezethetne, Possevino Antal jezsuita atyát küldé követül mindkét fejedelemhez, kinek közbenjárására Rudolf beleegyezett, hogy Szatmár helyett illő és megfelelő kárpótlást fog nyújtani Báthorynak. A kárpótlás megállapítása végett mindkét részről kiküldött biztosok tárgyalásai azonban nem igérnek sikert, miután Báthory biztosai nincsenek megelégedve az eddigi ajánlatokkal s a császári biztosok irányában tanusított sértő és kihívó magaviseletök arra mutat, hogy szakadást akarnak előidézni. *Simancasi levéltár.*

1005.

1583. évi magyar kamarai számadások. *Jerney-gyüjtemény.*

1006.

1583 február 24. Prága. Rudolf császár levele a szultánhoz, melyben panaszkodik a törökök rablásai és portyázásai ellen és kéri a szultánt, bogy utasítsa magyarországi basáit a békekötés tiszteletben tartására. *Velenczei levéltár.*

1007.

1584 április 3. Konstantinápoly. Morosini velenczei követ a signoriához küldött jelentésében méltatlankodva emlékezik meg a Konstantinápolyba érkezett új angol követnek a katholika vallás ellen tett nyilatkozatairól. *Velenczei levéltár.*

1008.

1584 április 18. Rudolf császár levele a szultánhoz. Az évi adót minél előbb megküldi, csak azért késik, mert a szultánnak ajándékba szánt órák s egyéb tárgyak nem készültek el. *Velenczei levéltár.*

1009.

1584 április 23. Konstantinápoly. Morosini velenczei követ jelentése. A magyar határszélről érkezett hírek szerint Ali bey szandzsák kémei által felbujtogatva, egy vár elfoglalására indult: de a magyarok ugyanazon kémek által értesítve, lesbe álltak s a szandzsák egész csapatát kard élére hányták; ő maga alig birt megmenekülni. A portánál nem igen szólnak a dologról, mert belátják, hogy a szandzsáknak nem volt igaza. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

1010.

1584 május 1. A szultán levele Rudolf császárhoz, olasz fordításban. A szultán sajnálatát fejezvén ki, hogy a budai és temesi basák nem tartják meg a békeszerződés pontjait. Igéri, hogy minden további ellenségeskedéstől el fogja őket tiltani, viszont kéri a császárt, hogy hasonló parancsot intézzen saját alattvalóihoz. *Velenczei levéltár.*

1011.

1584 május 22. Konstantinápoly. Morosini velenczei követ jelentése. Császári követ érkezett, ki levelet hozott a szultán és a nagyvezér számára. A Konstantinápolyban székelő császári követ, átadván a leveleket, azok gondos megőrzésére kérte a nagyvezért, mert tudomására jutott, hogy leveleinek másolatai Velenczébe kerültek. Morosininek ennek daczára sikerült a török tolmácstól e levelek másolatait is megszerezni. Szigorú titoktartásra kéri azonban a signoriát, nehogy a dolog a velenczei császári követ tudomására jusson s Morosini embere meggátoltassék további hasonló szolgálatok tételében (Rudolf leveleinek tartalmát lásd 1584 február 24-én és 1584 április 18. 1006. és 1008. sz. a.). *Velenczei levéltár.*

1012.

1584 szeptember 18. Konstantinápoly. Morosini velenczei követ jelentése. A határszélen elfogott 14 magyart dobszó mellett kisértettek a diván elé, hol valamennyien áttértek a török hitre, ekkép remélvén megszabadulásukat. Csalódtak azonban, mert a nagyvezér gályarabságra ítélte őket, sőt azt is megparancsolta, hogy a keresztény rabok egy lánczczal, a renegátok pedig két lánczczal legyenek megbilincselve. *Velenczei levéltár.*

1013.

1584 november 13. Konstantinápoly. Morosini velenczei követ jelenti, hogy Báthory Zsigmond erdélyi fejedelemtől követ érkezett a rendes évi adóval. A követ Morosinivel is óhajt beszélni, hihetőleg a keresztény liga ügyében. Barátságosan fogja fogadni, de tartózkodó lesz vele szemben. *Velenczei levéltár.*

1014.

1584 deczember 28. Morosini jelentése Konstantinápolyból. A divánban több magyar feje és 20 élő magyar fogoly lőn bemutatva, kik közül hárman áttértek a török hitre, de azért mégis mind gályarabságba küldettek. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

1015.

1584. évi magyar kamarai számadások. *Jerney-gyüjtemény.*

1016.

1585 június 12. Konstantinápoly. Giovan Francesco Morosini és Lorenzo Bernardo velenczei követek jelentése. A császár követe a dívánban panaszt emelt 12 magyar paraszt érdekében, kiket a határszélen elfogva, Konstantinápolyba hurczoltak, holott úgy a császárnak, mint a szultánnak rendesen megfizették adójukat és csel által lettek tőrbe ejtve. *Velenczei levéltár.*

1017.

1585 június végén. Konstantinápoly. Jelentés a signoriához Péter oláh vajdának Erdélyen keresztül való meneküléséről. Péter vajda több mint ezer fegyveressel Erdélybe tört, de látván, hogy az erdélyiek erős hadsereggel várják, paraszt álruhában tíz hű ember kiséretében a hegyeken át keresett menekülést Magyarország felé, hová állítólag már előre nagy pénzösszeget küldött. Katonái észrevevén futását, nekiestek a társzekereknek, hogy elrabolják értékes kincseit. Az erdélyi hadak azonban rájok törtek s szétverve őket, Péter vajda kincseit lefoglalták. E kincsek leltára a következő: 125,550 ezüsttallér, 720 arany, egy 260 aranysúlyú pecsét, egy 35 aranysúlyú gomb, 4 drágakövekkel kirakott lószerszám, 10 drágakövekkel kirakott ezüst nyereg, egy aranyozott ezüst sisak, 2 aranynyal, rubintokkal és smaragdokkal kirakott öv, egy nagy fülbevaló gyöngy, egy török lótakaró igaz gyöngyökkel hímezve, melyek közt egy galambtojás nagyságú vala; 2 csomó kócsagtoll, egy ezüsttel s drágakövekkel kirakott könyv, 5 drágakövekkel kirakott aranyozott, ezüsthüvelyű kard, 6 drágakövekkel kirakott ezüst buzogány, négy ezüsthüvelyű vítőr, 2 ezüst karperecz, 4 óra, 3 magyar nyereg ezüsttel kirakva, 24 közönséges kard, 4 török nyereg ezüstből, 14 brokát és bársony mente, atlasz bélléssel, arany gombokkal és gyöngyökkel, 16 atlasz, brokát és tafota dolmány gyöngyökkel és arany gombokkal, 6 pár harisnya, kettő selyemből, a többi posztóból, egy vég atlasz- és egy vég damaszkszövet, 6 kámzsa czobolyprémmel, 4 brokát ágytakaró, tíz drága ló, 20 más ló, egy bíborral bevont díszkocsi és még öt kocsi, mindegyik 6 lóval. E kincseket az erdélyi fejedelem megküldte a szultánnak, a ki az erdélyi követeket ezekből gazdagon megajándékozta. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

1018.

1585 július 4. Konstantinápoly. Lorenzo Bernardo velenczei követ jelentése. A szultán abban a hiszemben, hogy az erdélyi fejedelem a Péter vajda ellen küldött Musztafa csausznak segítségére volt, díszparipát és arany öltönyt készült küldeni neki. Értesülvén azonban az ellenkezőről, hogy t. i. a fejedelem nemcsak elősegítette Péter vajda szökését, de kincstárából is elrejtett 200,000 aranyat, egy csauszt menesztett hozzá, hogy a 200,000 aranyat követelje vissza. Péter vajda hírszerint egy magyarországi várba menekült, s a portánál attól tartanak, hogy a kozákokkal egyesül. *Velenczei levéltár.*

1019.

1585 szeptember. Lorenzo Bernardo velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem megküldte a szultánnak a rendes évi adót, s az azzal érkezett erdélyi követek megerősítik az orosz fejedelem halálát. A szultán követet küldött Oroszországba, hogy egy törökbarát fejedelem megválasztatását segítse elő, sőt Báthory István királyhoz is küldetett követ, hogy unokaöcscsének, Báthory András bibornoknak, muszka czárrá való megválasztatása iránt vele tárgyalásba bocsátkozzék. *Velenczei levéltár.*

1020.

1585 október 2. Lorenzo Bernardo velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy Magyarországból érkezett hírek szerint a törökök több helyütt támadást intézve a magyarok ellen, súlyos vereséget szenvedtek. *Velenczei levéltár.*

1021.

1585 november 28. Lorenzo Bernardo velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy újabb hírek szerint az orosz fejedelem nem halt meg, hanem képtelensége miatt letétetett. Az erdélyi követek engedélyt kértek a szultántól fiacskája meglátogatására, de kérelmük megtagadtatott. *Velenczei levéltár.*

1022.

1586 január 22. Konstantinápoly. Lorenzo Bernardo velenczei követ jelentése. A törökök Esztergom mellett hidat akartak építeni, hogy a császár uralma alatti részekbe könnyebben betörhessenek; de felhagytak tervükkel, mert a császáriak azzal fenyegetőztek, hogy ők is hidat készíttetnek a hódolt részek megtámadására. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

1023.

1586 január 22. Konstantinápoly. Lorenzo Bernardo velenczei követ jelenti az évi adót hozó császári követ megérkezését s ünnepélyes fogadtatását. Az adóösszeg 45,000 tallért tesz ki; azonkívül a szultán 12 szép művű német serleget, aranyozott ezüstből, ezüst tálakat, egy nagy órát és két kisebb órát kapott ajándékba; a nagyobbik órán minden óraütésre egy palota kapuja nyílik meg, melyen a szultán lóháton teljes kíséretével kijön és bevonul a mecsetbe. *Velenczei levéltár.*

1024.

1586 május 16. Rudolf császár levele a szultánhoz (olasz fordításban), melyben panaszt emel a török becsapások és rablások ellen. A levél szélén a szultán ezen megjegyzése volt olvasható: »A keresztények hibája, miért is erélyesen kell beszélni a követtel.« *Velenczei levéltár.*

1025.

1586 május 16. Rudolf császár levele a nagyvezérhez (olasz fordításban), ugyancsak a török rablások ügyében. *Velenczei levéltár.*

1026.

1586 június 12. Lorenzo Bernardo jelentése Konstantinápolyból. 25 magyar foglyot a diván elé vittek, kiknek elhurczoltatása miatt a császári követ óvást emelt, mert csellel lettek elfogva. A törökök még egy magyar főurat, Báthory rokonát is elfogták s 40,000 tallér váltságdíjért sem akarják kiadni, hacsak több magyar fogságban levő törököt szabadon nem bocsátanak. *Velenczei levéltár.*

1027.

1586. A szultán levele Rudolf császárhoz (olasz fordításban), melyben levelére válaszolván, viszont panaszkodik a császári hadak kihágásai ellen. *Velenczei levéltár.*

1028.

1587 január 28. Lorenzo Bernardo konstantinápolyi jelentésében röviden említi Báthory István lengyel király halálát. *Velenczei levéltár.*

1029.

1587 február 8. Páduai egyetemi napló. Paari Lászlónak magyar tanácsosi tisztsége átvételével átadatik a magyarok pecsétje s a magyar-német deákszövetség oklevele. *Páduai levéltár.*

Digitized by Google

1030.

1587 február 27. Varsó. A lengyel rendek tudatják a szultánnal Báthory István halálát, s abbeli reményüknek adnak kifejezést, hogy a porta és Lengyelország között fennálló barátságos viszonyon a király halála nem fog váltatni. *Velenczei levéltár.*

1031.

1587 április 3. Páduai egyetemi napló. Teuffel János Kristóf egyetemi német tanácsos följegyzi, hogy Paari László magyar tanácsos távoztával Lauser János választatván helyébe, vita támadt az iránt, vajjon Lauser csakugyan magyar nemzetiségű-e; mi bebizonyíttatván, Lauser a tisztségben meghagyatott. *Páduai levéltár.*

1032.

1587 április 29. Lorenzo Bernardo velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy nem érkezvén hír Lengyelországból, nagy nyugtalanság uralkodik a portánál, nem tudván ki lesz megválasztva királylyá. Osztrák főherczeg megválasztása esetében háborúval fenyegetnek. *Velenczei levéltár.*

1033.

1587 május—június (május 13., június 8., 17., 21., 28.). Lorenzo Bernardo velenczei követ jelentései Konstantinápolyból, majdnem kizárólag a lengyel ügyekre s a király választási mozgalomra vonatkozólag. *Velenczei levéltár.*

1034.

1587 július 7. Lorenzo Bernardo velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. A császári követ megérkezett s 16 kocsin hozta a köteles ajándékokat a szultánnak. Magyarországban nagy az elégületlenség az elviselhetetlen terhek miatt. Legutóbb minden személy után egy tallér adó lett kivetve, majd még egy fél tallér, mint mondják, Ibrahim saruira. *Velenczei levéltár.*

1035.

1587 július 23. Konstantinápoly. Lorenzo Bernardo velenczei követ jelentése. A császári követek a diván előtt megjelentek. A Magyarországból érkezett hírek a portán nagy nyugtalanságot idéztek elő. E hírek szerint a magyarok, a török folytonos rablásai miatt haragra gyúlván, nagyobb haderővel egészen Buda alá hatoltak, s fényes

Digitized by Google

győzelmet arattak volna, ha három keresztény szökevény idejekorán nem éresíti a törököket jövetelükről. Így azonban sikerült tőrt vetni a magyar seregnek, mely 500 halottal s ugyanannyi fogolylyal fizette meg vakmerőségét. *Velenczei levéltár.*

1036.

1587 július 28. Zane Matteo és Gradenigo Vincenzo velenczei követek jelentése Prágából a lengyel ügyekről s a törököknek Magyarországban és a horvát részekben való garázdálkodásairól. *Velenczei levéltár.*

1037.

1587 augusztus 4. Prága. Zane Matteo és Gradenigo Vincenzo velenczei követek jelentése. A mi a lengyel királyválasztási mozgalmakat illeti, a krakkói hírek szerint Rudolf császárnak igen kevés kilátása van, s alkalmasint harmadszor is csalódni fog. Prágába érkezett a veszprémi püspök, a ki állítólag magyar királyi helytartóul van kijelölve. Pozsonyban rövid idő alatt országgyűlés lesz Ernő főherczeg jelenlétében. *Velenczei levéltár.*

1038.

1587 augusztus—november (aug. 11., 18., 24., 27., szept. 1., 8., 15., 17., 22., 29., okt. 6., 13., 20., 27., nov. 3., 10., 27.). Zane és Gradenigo velenczei követek jelentései Prágából a lengyelországi királyválasztási mozgalomról. Megvan a Miksa és a lengyel rendek közt szeptember 27-én kötött szerződés szövege is; de úgy ez, mint a jelentések hézagos s megbízhatatlan másolatokban. *Velenczei levéltár.*

1039.

1587 október 14. Konstantinápoly. Lorenzo Bernardo velenczei követ jelentése. A Miksa főherczegnek lengyel királylyá történt megválasztatása ügyében érkezett császári követségről. A követség híreket hozott Magyarországból a törököknek Kanizsa alatt szenvedett vereségei felől. *Velenczei levéltár.*

1040.

1587 november 29. Páduai egyetemi napló. Teuffel János Kristóf egyetemi német tanácsos följegyzi, hogy az erdélyi magyar nemzetiségű nemes, Hertelius János, ez idő szerint magyar egyetemi tanácsos, Páduából elutazni kényszerülvén, a magyar pecsétet s a magyar-német deák-szövetség oklevelét utódjának való átszolgáltatás végett neki átadta. *Páduai levéltár.*

Digitized by Google

1041.

1587. Báthory Zsigmond lengyel trónjelöltségére vonatkozó jelentések töredékei. *Nápoly. Bibl.-Nazionale.*

1042.

1588 márczius 8. Moro Giovanni velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. Erdélyből érkezett futárok hírül hozták Zsigmond svéd királynak lengyel királylyá való megkoronáztatását. Miksa főherczeg veresége nagy örömet okozott a portánál s a hírnökök arany kaftánokkal lettek kitüntetve. *Velenczei levéltár.*

1043.

1588 márczius 22. Moro Giovanni konstantiánpolyi követ jelentése a signoriához. Moldvaországból érkezett hírek megerősítik Miksa vereségét. Németországból segélysereg készülvén Lengyelország felé, a porta parancsot menesztett, hogy a határszélek szigorúan őriztessenek. *Velenczei levéltár.*

1044.

1588 április 7. Konstantinápoly. Moro Giovanni velenczei követ jelentése a signoriához. Lengyelországból követ érkezett Zsigmond megkoronáztatásának és Miksa főherczeg letartóztatásának hírével. Az új lengyel királytól rövid idő alatt fényes követség fog érkezni a portával való béke megujítása végett. A császári követ remonstratiót intézett a nagyvezérhez a lengyel követ kitüntetései s a Miksa veresége fölötti örömnyilvánulások miatt. A nagyvezér azt válaszolá, hogy nem Miksa veresége, hanem a svéd király megválasztatása okoz neki örömöt, s hogy ő előre megmondotta, hogy nem jó lesz Miksa főherczegnek e vállalatba bocsátkozni. Moro megküldi egyúttal Zsigmond király levelének s a szultán válaszának másolatát. *Velenczei levéltár.*

1045.

1588 augusztus 13. Konstantinápoly. Moro Giovanni velenczei követ beküldi a signoriának a szultán június 26-ki levelét, melyet a lengyel királyhoz intézett és melyben felszólítja őt, ne adja nővérét Miksa főherczeghez nőül, hanem inkább Báthory Zsigmond erdélyi fejedelemhez. *Velenczei levéltár.*

1046.

1588 október 18. Prága. Vespasiano de Gonzaga levele a spanyol királyhoz. A törökök Szikszónál vereséget szen-

Digitized by Google

vedtek. A hírt Rákóczy Zsigmond unokaöcscse vitte meg Prágába. A támadók élén egy huszárcsapat volt, támogatva Gelb és Rotroquell puskásai által. Ezeket követték a német lovasok, kik vitézül harczoltak; majd Rákóczy huszárjai s Homonnay István szendrői puskásai. Az első összecsapásnál a törökök voltak a győztesek, Homonnayt több emberével együtt elfogták és Rákóczyt üzőbe vették. Ez azonban a segítségére sietett utóőrssel hirtelen visszafordult, s a szétugrasztott magyar harczosok is újból összejövén, oly erővel támadtak a diadalittas törökökre, hogy ezek csak vad futásban találtak menekülést. Homonnay s emberei a harcz közben megszabadultak. *Simancasi levéltár.*

1047.

1588. Báthory István páduai egyetemi tanulmányaira vonatkozó feljegyzés. *Páduai levéltár.*

1048.

1589 április 7. Rudolf császár levele Amurat szultánhoz, melyet követe, Molart János által küldött Konstantinápolyba. Kijelentvén, hogy mint eddig, úgy ezentúl is gondoskodni fog alattvalói részéről a béke pontos megtartásáról, a szultántól rendeletet kér a budai és temesvári basákhoz, hogy szigorúan büntessék a védtelen népen kegyetlenkedő török katonákat. *Velenczei levéltár.*

1049.

1589 árril 10. Gyulafehérvár. Báthory Boldizsár levele Pasquale Ciconia velenczei dogéhoz. Don Pál fejedelmi udvarnoknak Velenczébe való utazását fölhasználja arra, hogy további szolgálatainak felajánlásával magát a doge baráti érzelmeibe ajánlja. *Velenczei levéltár.*

1050.

1589 április 10. Gyulafehérvár. Báthory Zsigmond levele a velenczei dogéhoz, melyben Itáliába küldött udvarnokát, Don Pált, a doge figyelmébe ajánlja. *Velenczei levéltár.*

1051.

1589 november 9. Rudolf császár levele a szultánhoz. A tőle kapott levélre válaszolva kijelenti, hogy nemcsak ő, de a szultán is köteles megtartani az esküvel megerősített békefőltételeket; ellenkező esetben nem érzi magát kötelezve az adó megfizetésére. Az elfogott bégeket nem hajlandó kiszolgáltatni, mert mint békeszegők megérdemlik,

Digitized by Google

hogy elvegyék büntetésöket. Végül felsorolva mind ama rablásokat s kegyetlenségeket, melyeket a törökök Magyarországban elkövettek, kéri a szultánt, nagyobb szigorral sújtani a béke megbontóit. Ugyanez ügyben Szinán basához is ment levél. *Velenczei levéltár.*

1052.

1589. Amurat szultán válasza Rudolf császár november 9-iki levelére (olasz fordításban). Rudolf panaszaira hasonló panaszokkal válaszol, Rudolfra s alattvalóira hárítván a békeszegés vádját. Felhívja, bocsássa szabadon a szandzsákokat s fizesse le a két évi adót, ha állandó békét akar. *Velenczei levéltár.*

1053.

1590 április 9. Gyulafehérvár. Báthory Zsigmond levele Pasquale Ciconia velenczei dogéhoz. Köszönetet mond a levelében kifejezett baráti érzelmekért s újból felajánlja baráti szolgálatait. *Velenczei levéltár.*

1054.

1590 április 28. Moro Giovanni velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy Péter volt oláh vajda, a vajdaság visszanyerése czéljából a franczia király ajánlásával Konstantinápolyba jött; de az új oláh vajda által 50,000 aranynyal megvesztegetett nagyvezér megfojtatta s a tengerbe dobatta. *Velenczei levéltár.*

1055.

1590 május 20. Gyulafehérvár. Báthory Boldizsár levele Pasquale Ciconia velenczei dogéhoz, melyben megújítja baráti nyilatkozatait. *Velenczei levéltár.*

1056.

1590 július 6. Konstantinápoly. Lippomano Jeromos velenczei követ jelentése. A nagyvezér fölszólította a császári követet, hogy tudassa gyors futár által Rudolf császárral, hogy ha 20 nap alatt nem fizeti le a két évi adóhátralékot, személyesen fog érte elmenni. A követ azt válaszolá, hogy tudtával az adó már útban van, tehát szükségtelen az üzenetet urának megküldeni. *Velenczei levéltár.*

1057.

1590 augusztus 1. Paduai egyetemi napló. Wagner Bertalan német tanácsos följegyzése. A magyar tanácsos-

Digitized by Google

ság kérdése nagy vitára adott alkalmat, mert az előbbi magyar tanácsos Hunicken Kristóf a lengyelekhez pártolt át. Utódjává Speimann Jánost oly feltétellel választották, hogy a németek és magyarok közt kötött szerződést tiszteletben fogja tartani. *Páduai levéltár.*

1058.

1590 szeptember 29. Konstantinápoly. Lippomano Jeromos velenczei követ jelenti, hogy Budán a janicsárok és spahik zsoldjuk miatt föllázadtak és a basát több béggel együtt darabokra aprították. *Velenczei levéltár.*

1059.

1590 október 13. Konstantinápoly. Lippomano Jeromos velenczei követ jelentése. A császáriak kénytelenek már bevallani, hogy nem birván tovább fentartani a végvárakat, kénytelenek lesznek azokat lebontani, s a katonaságot visszavonva az egész vidékeket védtelenül hagyni. *Velenczei levéltár.*

1060.

1590 október 18. Lippomano velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. A császári követ a béketárgyalások ügyében október 15-én Konstantinápolyba érkezett. A porta azt követeli, hogy a két elfogott bég bocsáttassék szabadon, az 1564 óta elfoglalt várak adassanak vissza, az adó emeltessék fel, a magyaroknak tiltassék meg török területre becsapni, s Pálffy és a többi békeháborító kapja meg illő büntetését; továbbá, hogy a Magyarországban levő török rabszolgák, kiknek száma 3000-re tehető, bocsáttassanak szabadon, a magyarok ne építhessenek hidat a Dunán s az uszkókoknak menhelyet ne adjanak. E szigorú föltételeket, úgymond a követ, a nagyvezér valószinűleg csak azért állította fel, hogy nagyobb ajándékra tehessen szert. *Velenczei levéltár.*

1061.

1590 október 27. Lippomano velenczei követ jelent Konstantinápolyból, hogy a tárgyalások a nagyvezér és a császári követ közt megindultak s a császári követ minden áldozatra kész, hogy a nagyvezért a császár czéljainak megnyerje. *Velenczei levéltár.*

1062.

1590 november 10. Lippomano velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy a tárgyalások a császári követ

Digitized by Google

s a nagyvezér közt szakadatlanul folynak, de a császári követnek néha 4 órán át kell várnia, mig a nagyvezér fogadja. A temesvári basa jelentést tett nagybátyjának, a nagyvezérnek, a budai állapotok felől. *Velenczei levéltár.*

1063.

1590 november 10. Lippomano velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy a császári követek roppant összegeket ajándékoznak jobbra-balra, különösen a szultánnőnek s a háremhölgyeknek, hogy a portát a békeföltételek megváltoztatására bírják. *Velenczei levéltár.*

1064.

1590. Páduai egyetemi napló. A porosz származású Wagner Bertalan egyetemi tanácsos följegyzi, hogy tanácsosi tisztjének vége felé több magyar jött Páduába; ezek közt *ghymesi Forgách Mihály,* kinek a seniorok beleegyezésével föl lett ajánlva a magyar tanácsosi tisztség, de ez az olasz nyelvben való járatlansága miatt azt el nem fogadván, az osztrák származású *Fuchs* György lett azzal megbizva. *Paduai levéltár.*

1065.

1591 január 5. Konstantinápoly. Lippomono velenczei követ jelenti, hogy a temesvári basa a budai basa gyilkosai közül 13 janicsárt éjnek idején vizbe fojtatott, 36-ot pedig felakasztatott. Erdélyben több összeütközés történt a magyarok s törökök közt, s az utóbbi diván előtt 30 levágott fej, 6 fogoly s nehány zászló lőn bemutatva. *Velenczei levéltár.*

1066.

1591 február 9. Eger. Rákóczy Zsigmond levele Ernő főherczeghez, melyben egészségi okok miatt lemond az egri kapitányságról. *Czerny gróf levéltára.*

1067.

1591 április 19. Lippomano velenczei követ jelenti Konstantinápolyból az Ausztria és Törökország közti újabb fegyverszüneti szerződés megerősítését. A török bégek szabadon bocsátása csere útján fog történni. De a többi feltételek oly súlyosak, hogy szinte kivihetetleneknek látszanak. Az uszkókok ellen úgy a velenczei mint a török alattvalók részéről panaszok emeltetvén, a császár megigérte,

Digitized by Google

hogy azokat, kik Zenggben zsoldjában állanak, elfogja bocsátani, a többieknek pedig szigorúan megfogja tiltani a kalózkodást. *Velenczei levéltár.*

1068.

1591 augusztus 24. Lippomano velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. A porta mindenféle ürügyet keres, hogy Erdélytől az eddigi tizezer arany évi adó helyett legalább húszezeret csikarhasson ki, s a fejedelemséget oly alárendelt helyzetbe kényszerítse, a minőben Oláh- s Moldvaország állanak. A császári követ részéről úgy értesült, hogy ha a törökök megtámadnák Erdélyt, a császár Lengyelországgal egyesülten útjokat állaná. *Velenczei levéltár.*

1069.

1591 október 11. Konstantinápoly. Lippomano velenczei követ jelentése. A porta ismét hadi terveket forral Magyarország ellen, azt adva okúl, hogy a magyarok a törökök által legutóbb elfoglalt várak visszahódítására törekednek. *Velenczei levéltár.*

1070.

1591 november 30. Lippomano jelenti Konstantinápolyból az erdélyi követek odaérkezését, kik évi adó fejében 15,000 aranyat s ez összeget felülhaladó értékű sok becses ajándékot hoztak. *Velenczei levéltár.*

1071.

1592 márczius 7. Zane Márk velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy Báthory Zsigmondnak egy osztrák főherczegnővel való házassági terve nagy kedvetlenséget okozott a portánál, mert attól félnek, hogy Báthory e házasság folytán egészen Ausztria hatalmába kerülne. *Velenczei levéltár.*

1072.

1592 márczius 22. Zane Márk velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. A porta Musztafa csauszt küldé Erdélybe, hogy Báthorynak egy osztrák főherczegnővel való házassági tervét meghiúsítani iparkodjék, és Báthoryt az udvaránál levő osztrák alattvalók eltávolítására bírja. *Velenczei levéltár.*

1073.

1592 május 10. A szultán levele Báthory Zsigmondhoz. Értésére esvén, hogy Zsigmond lengyel király osztrák

Digitized by Google

főherczegnőt óhajt nőül venni, kijelenti, hogy ebbe nem fog beleegyezni, s ha mégis megteszi, megfogja őt fosztani a lengyel tróntól s Báthory Zsigmondot fogja arra emelni. E végből külön követet küld hozzá Mehemet csausz személyében. *Velenczei levéltár.*

1074.

1592 május 30. Konstantinápoly. Zane Márk velenczei követ jelentése a signoriához. Zsigmond lengyel király külön követ által tudatta a portával, hogy a lengyel nemzet óhajtására nőül vette Károly főherczeg leányát. *Velenczei levéltár.*

1075.

1592 augusztus 10. Konstantinápoly. Záne Márk jelentése. Szól a török hadi készületekről s a portának magyarországi hadi terveiről. Azután jelenti az Erdélyben járt török követ visszaérkeztét és közli az általa hozott híreket. A Báthory családban Boldizsár házassága miatt szakadás jött létre. Báthory Zsigmond 22 éves, igen nyájas és udvarias ifjú, nagy kedvencze a népnek, de a nemességnek kevésbbé, mert buzgó katholikus és a pápai nunczius is nemrég nagy pompával fogadta. Az olasz nemzetnek s különösen Velenczének Báthory igen nagy barátja. A toscanai herczeg leányával való házasságából nem lesz semmi, s nem is akar előbb megnősülni, míg a lengyel koronát el nem nyeri. *Velenczei levéltár.*

1076.

1592 szeptember 6. Zane Márk velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. A porta a lengyel ügyek miatt hajlandónak mutatkozik az Ausztriával való békekötés meghosszabbítására. Kérdéses ugyanis, hogy a lengyel országgyűlés megfogja-e erősíteni Zsigmond királyt. A lengyel kanczellár inkább Báthory Zsigmondot óhajtaná megválasztatni; a porta pedig nem fogja megengedni, hogy osztrák főherczeg választassék meg. Mindaddig míg a lengyel trón ügye elintézve nincs, a porta nem gondolhat a magyarországi hadjáratra. *Velenczei levéltár.*

1077.

1592 október 11. Báthory Zsigmond levele Belgrádból a szultánhoz, olasz kivonatban. Tudatja a Lengyelországból visszatért követétől hallott híreket a Zsigmond király házassága miatti elégületlenségről s az országgyűléshez fűzött várako-

Digitized by Google

zásokról. Miksa nagy hadi készületeket tesz, hogy az országgyűlés befejezte után hadsereg élén vonulhasson be Lengyelországba. *Velenczei levéltár.*

1078.

1592 október 28. Báthory Zsigmond levele a szultánhoz, olasz kivonatban. Jelenti, hogy híven a vett parancshoz, megtámadta Péter vajdát, seregét szétugrasztotta, őt magát elfogta s zászlóival együtt Peli agának kiszolgáltatta. *Velenczei levéltár.*

1079.

1592 október 30. Konstantinápoly. Zane Márk velenczei követ jelentése. Báthory Zsigmond követe a lengyel trón ügyében tárgyal a portával; egyúttal engedélyt kért, hogy Báthory Zsigmond egy toscanai herczegnővel való házassága ügyében tárgyalásokba bocsátkozhassék. Az esetre, ha a lengyel országgyűlés kizárná a svéd Zsigmondot, Báthory Zsigmond megválasztatása bizonyosra vehető. Az erdélyi fejedelemség betöltésének kérdése már is előtérbe lépett; a portán egész vásárt csinálnak belőle. Első jelölt maga Báthory Zsigmond, ki a lengyel korona mellett nem hajlandó elejteni az erdélyi fejedelemséget, nagyobb adót és fényes ajándékokat helyezvén kilátásba. A Báthory családból még más jelöltek is vannak. *Velenczei levéltár.*

1080.

1592 november 4. A szultán levele Báthory Zsigmondhoz, olasz kivonatban. A lengyel rendek már 5 hete tanácskoznak, de nem tudni, mit határoztak. A császári követ a szultán beleegyezését kérte, hogy azon esetre, ha Zsigmond király visszatér Svédországba, Miksa elfogadhassa a lengyel koronát. »Mi azonban, úgymond, ismervén a német szomszédságot, nem adtuk beleegyezésünket, s nem is fogjuk adni soha.« Figyelje meg tehát Báthory a németek minden mozdulatát s tudósítsa őt rögtön mindenről. *Velenczei levéltár.*

1081.

1592 november 14. Zane velenczei követ Konstantinápolyban jelentést tesz Báthory Zsigmond követével való beszélgetéséről. A követ sok szépet mond uráról, ki 19 éves, nagyon eszes, nyájas és jó keresztény, a porta igen jó véleménynyel van iránta. Szerinte a toscanai herczegnővel való házasságból nem lesz semmi. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

1082.

1592. Báthory Zsigmond válasza a szultánnak Mehemet csausz által küldött levelére. A szultán kívánsága szerint azonnal megkezdte a tárgyalásokat a lengyel kanczellárral, ki azt válaszolá, hogy készebb a németektől szétdaraboltatni magát, hogysem osztrákházbeli fejedelmet lásson a lengyel trónon. Zsigmond király atyja, a svéd király, él még, de már nagyon agg s tehetetlen. Most nem tudni, el fog-e menni Zsigmond Svédországba vagy nem. Ez a deczember 16-kára Varsóba hirdetett országgyűlésen fog eldőlni, melyre a kanczellár is elmegy, de csak úgy ha a szultán nyugalmat parancsol a moldvaiaknak és tatároknak. Miksa főherczeg sereget gyűjt Magyarországban és Morvában, valószinűleg lengyelországi expeditio czéljából. *Velenczei levéltár.*

1083.

1592. Emlékirat a portához a magyarországi török hadsereg s török alattvalók helyzetéről. (Kivonat.) A török katonák a rossz élelmezés miatt megszöknek a várakból s az ellenséghez mennek át, vagy a maguk kezére rabolnak, minek következtében a török haderő mindinkább fogy a végeken. A török hajók a Dunán a keresztények prédájává válnak. A falukban lakó törökök kénytelenek a keresztényekkel szövetkezni a török rablók ellen. A török hadsereg tele van tolvajjal s árulóval; a keresztények ezek láttára vérszemet kapván, minden nap tovább terjeszkednek, s bujtogatják a népet, hogy az első jeladásra készen tartsa magát. A törökök több helyen zászlókat s fekete kereszteket találtak a népnél. Ez a dolog annál inkább figyelmet érdemel, mert a spanyol király s az osztrák császár összeházasítván leányaikat a lengyel királylyal s az erdélyi fejedelemmel, e négyes szövetség vesztére lehet a török birodalomnak. Az irat további része ama tervvel foglalkozik, mint volna lehetséges ez állapotoknak véget vetni, s az oláh és moldvavajdák és Erdély közreműködésével egészen meghódítani e gyönyörű országot, melynek a világon párja nincs. *Velenczei levéltár.*

1084.

1593 márczius 9. San Clemente spanyol követ jelentései Bécsből. Magyarországban a dolgok igen rosszul állanak. A magyarok a háborút sürgetik, mert ez a béke vagy fegyverszünet elpusztítja, fölemészti az országot. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

1085.

1593 április 26. San Clemente spanyol követ jelentése Gráczból. Szinán basa levélben tudósította Rudolf császárt, hogy ha két hónap alatt meg nem küldi a portának a két évi adóhátralékot, a törökök újból megindítják a háborút. A követ attól tart, hogy a török a mint már majdnem egész Horvátországot elfoglalta, úgy Magyarország többi részeit is hatalmába fogja kerítni. *Simancasi levéltár.*

1086.

1593 május 1. Zane Márk velenczei követ konstantinápolyi jelentése. Az évi adó elmaradása s a császári követnek erre vonatkozó nyilatkozata miatt nagy az izgatottság. A nagyvezér megparancsolta a császári követ őreinek, hogy senkit a követhez be ne bocsássanak, a császári dragománt pedig börtönbe vettette. A minap 60 magyar fej s 40 rabszolga lett a divánba hozva. *Velenczei levéltár.*

1087.

1593 május 9. Zane velenczei követ jelenti Konstantinápolyhól, hogy a császári követ 18,000 tallért ajánlott a nagyvezérnek, ha dragománját szabadon bocsátja s lakásának ajtait megnyitja, igérvén, hogy júliusban meg fog érkezni a két évi adóhátralék. Addig pedig kéri felfüggeszteni az ellenségeskedést Magyar- s Horvátországban. *Velenczei levéltár.*

1088.

1593 május 18. Zane velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. Magyarországba parancs ment az ellenségeskedés ideiglenes felfüggesztése végett, azzal a föltétellel, hogy a császár július végéig megküldi a két évi adót. A nagyvezér nem igen hajlandó beleegyezni a fegyverszünet meghosszabbításába, attól tartván, hogy a császár készentartott hadi erejét Lengyelországba küldi Miksa segítségére. A porta követet küldött Lengyelországba, hogy meggátolja Miksa megválasztatását s elősegítse Báthory Zsigmondét. A lengyel kanczellárra az a gyanú, hogy a császári párt által meghagyta magát vesztegetni. *Velenczei levéltár.*

1089.

1593 június 9. Zane Máté velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. Szinán basa fia Budáról visszaérkezvén, jelentést tett a budai basa ellen, sértő kihívásainak tulaj-

Digitized by Google

donítva az adó elmaradását. Báthory Zsigmondtól levél érkezett Miksa lengyelországi készülődéseiről; a szultán erre megparancsolta a tatároknak, hogy törjenek be Lengyelországba. Báthory megválasztatását a porta mindenképp támogatja. *Velenczei levéltár.*

1090.

1593 július 1. San Clemente spanyol követ Prágából rövid tudósítást közöl a sziszeki győzelemről, melynek hírét Eggenberg ezredes futárja hozta meg Prágába. *Simancasi levéltár.*

1091.

1593 július 8. San Clemente spanyol követ megküldi a spanyol királynak Eggenberg Rupertnek 1593 június 24-én Ernő főherczeghez intézett jelentését a sziszeki győzelemről, melynél a 20,000 főnyi török sereg legnagyobb része a Kulpába s Szávába ugrasztatott, s a törökök podgyásza s ágyúi a keresztények hatalmába kerültek. *Simancasi levéltár.*

1092.

1593 július 20. Gyulafehérvár. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem levele Pasquale Ciconia velenczei dogéhoz. A Bonfadinival történt szerencsétlenség alkalmával felszólította volt a károsultat, hogy támadja meg perrel azokat, a kikre gyanúja esik. Bonfadini azonban nem tette ezt, hanem elutazott. Ha kívánja, a perť még mindig meg lehet indítani. *Velenczei levéltár.*

1093.

1593 július 23. Konstantinápoly. Zane Máté velenczei követ jelentése. A császári követség házát, a követ horvát nemzetiségű udvarmesterének segítségével, éjnek idején megtámadták, s az összes irományokat elrabolták. *Velenczei levéltár.*

1094.

1593 július 24. Zane Máté velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy Szinán basa nagy hadsereg élén megindult Magyarország felé. Két magyar futárt vasra veretve börtönbe vetettek, kettőt pedig kivégeztek. *Velenczei levéltár.*

1095.

1593 július. Zane Máté jelentése Konstantinápolyból a török hadi tervekről. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

1096.

1593 augusztus 3. Konstantinápoly. Zane Máté velenczei követ jelentése a török hadsereg elindulásáról. Tüzérséget nem visz magával, arra számítva, hogy a végvárakban levőt lehet majd felhasználni. Ágyúkat azonban visznek, melyeket a Dunán bivalyok által vontatandó hajókon szállítanak, az anatoliai és tatár csapatok fedezete alatt. *Velenczei levéltár.*

1097.

1593 szeptember 11. Bécs. San Clemente spanyol követ jelentése. Nem talál szavakat a császári hadseregben uralkodó rendetlenség, hanyagság s tudatlanság jellemzésére, s valódi isteni csodának tulajdonítja a sziszeki győzelmet, melyben a császáriaknak semmi érdemök nincs. Nagy aggodalommal tekint a jövő tavasz elé, mert a törökök hadi készületei erős támadásokat helyeznek kilátásba. *Simancasi levéltár.*

1098.

1593 szeptember 19. Konstantinápoly. Zané Máté velenczei követ jelentése. Közli a Szinán basa táborából Magyarországból érkezett híreket. A magyarok nagyon rosszul vannak ellátva s általában gyengék, úgy hogy Konstantinápolyban rövid idő mulva érkezendő győzelmi jelentésekre vannak elkészülve. A mecsetekben közimák rendeltettek el. *Velenczei levéltár.*

1099.

1593 október 2. Konstantinápoly. Zane Máté velenczei követ közli a Magyarországból érkezett hadihíreket, melyekben igen sok az ellenmondás. A császár lépéseket tesz a béke iránt. *Velenczei levéltár.*

1100.

1593 október 2. Bécs. San Clemente spanyol követ jelentése a Magyarországot török részről fenyegető veszélyek felől. Szinán basa öt mérföldnyire van már Veszprémtől és ha a budai basával egyesül, nem lesz nehéz Veszprémet és Pápát bevennie. A helyzet általában nagyon rossz. »Se pénz, se vezér, se egyetértés, a helyett sok félelem és zavar; s adja Isten, hogy meg ne keményedett légyen a szíve azoknak, kik még segíthetnének.« *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

1101.

1593 október 9. San Clemente jelentése Bécsből. Szinán basa szombattól keddig vívta Veszprémet; az őrség nem birván ellentállani, éjnek idején menekülni iparkodott a várból, de ez csak kevésnek sikerült. A vár eleste bizonyosnak vehető. *Simancasi levéltár.*

1102.

1593 október 9. San Clemente jelentése Bécsből. A veszprémi várból érkezett futár 40—50,000-re teszi a törökök számát, mások 100,000-re becsülik, de Mátyás főherczeg azt mondá neki, hogy nincsenek többen 80,000-nél; nagyobb része szemét nép, de a 12,000 jancsár nagy számot tesz. A veszprémi várnagy, jó olasz katona, kit Bécsben Capitan Ferdinandónak neveznek, 1200 főnyi, többnyire német őrséggel és két hónapra való élelmi szerrel védi a várat. Bécsből segítséget igértek neki; csak későn ne jőjjön, mert ha Veszprém elesik, Palota és Pápa is oda vész. *Simancasi levéltár.*

1103.

1593 október 14. San Clemente spanyol követ Bécsből küldött jelentésében folytatja a Magyarországból érkezett hirek közlését. Veszprém és Palota már elestek, Pápát, Tatát és Kanizsát hasonló sors fenyegeti; Győr is el fog veszni, ha idejében segítséget nem kap. *Simancasi levéltár.*

1104.

1593 október 30. Konstantinápoly. Zane Máté folytatja a Magyarországból érkezett hadi hirek közlését. Szinán basa nincs megelégedve Báthory Zsigmonddal, s oly kedvezőtlenül ír felőle, hogy a szultán már Erdély leigázásáról gondolkozik. A legutóbb érkezett hirek Szinán vereségéről szólnak, de a portán titokban tartják s a szultánnal is csak részben közölték azt. *Velenczei levéltár.*

1105.

1593 november 5. Jelentés Bécsből a Székesfehérvár segítségére sietö török hadsereg kemény vereségéről, mely alkalommal a törökök állítólag 7000 halottat s 32 ágyut veszítettek. *Simancasi levéltár.*

1106.

1593 november 10. és 11. Konstantinápoly. Zane Máté velenczei követ közli a Magyarországból érkezett győzelmi

Digitized by Google

hireket, Veszprém és Palota bevételétől s az e várakban talált őrség lemészárlásáról. *Velenczei levéltár.*

1107.

1593 november 15., és 19. Belgrád. Jelentések a signoriához a magyarországi háború felől. A budai basának nincs nagy bizalma a hadjárat kedvező eredményében, miért is kincseit és készpénzét Belgrádba küldé *Velenczei levéltár.*

1108.

1594 márczius 13. Konstantinápoly. Venier Márk velenczei követ jelentése. Ferhád basának az volt a terve, hogy egy erős hadsereg szállja meg Horvátországot, de Szinán a haderő legnagyobb részét Buda felé küldte azzal a szándékkal, hogy a hadsereget két részre osztja s a keresztény hadakat e két hadsereg közé zárva, minden összeköttetéstől elvágja. *Velenczei levéltár.*

1109.

1594 márczius 15. Bécs. San Clemente spanyol követ jelenti, hogy Mátyás főherczeg bevette Nógrád várát. *Simancasi levéltár.*

1110.

1594 márczius 25. Venier Márk velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. Közli Székesfehérvárnak a császáriak általi ostromoltatásáról s a törökök több rendbeli veszteségéről érkezett hireket. A tatárok nagy számban Magyarországba akarván törni. Erdélyen át vették útjokat, de itt erélyes ellentállásra találtak, s Báthory Zsigmond a tatárpusztítások miatt haragra lobbanva a törökök ellen, 5000 lovast küldött Eger védelmére. *Velenczei levéltár.*

1111.

1594 április 1. San Clemente spanyol követ jelentése Bécsből. A császári hadak Fülek bevétele óta, a rendkivüli hideg időjárás miatt, vesztegelni kénytelenek. Mátyás főherczegnek nagy tervei vannak a hadjárat folytatására, de ezek kivitelét pénzszüke miatt nehéznek tartja. *Simancasi levéltár.*

1112.

1594 április 14. Konstantinápoly. Venier Márk velenczei követ jelentése. Az erdélyi követ fölkereste őt és latin beszédben biztosította a baráti érzelmekről, melyekkel Erdély a signoria iránt viseltetik. Egy oláh által hozott hirek sze-

Digitized by Google

rint a budai törökök újból támadást intéztek a magyarok ellen. A jelentéshez mellékelve van a töröktől 1593-ban elvett várak lajstroma. E jegyzékben a következő várak vannak felsorolva: Fülek, nagy fontosságú vár, 600 adózó helységgel, melyek a töröknek és a császárnak 150,000 tallér adót fizettek. 2. Somoskő. 3. Bozók. 4. Drégel. 5. Buják. 6. Zonda (így). 7. Dyam (így). 8. Annacchero (így). 9. Hollóskő. 10. Szécheny, igen fontos, s egy bégnek volt székhelye. 11. Kékkő. 12. Zabasko, fontos vár vala, jelenleg a keresztények által lebontatott.

Ujabban érkezett hirek szerint a magyarok bevették Nógrádot. Báthory Endre bibornok két hónap előtt Erdélyben járt. *Velenczei levéltár.*

1113.

1594 május 3. Prága. San Clemente spanyol követ jelentése a Rudolf s Báthory Zsigmond közti szövetségi tárgyalásokról. Az alkudozásokat Carrillo atya közvetíti. A föltételeket illetőleg annyit tud, hogy Báthory egy osztrák főherczegnőt kér nőül, s azonfelül a spanyol király által az aranygyapjas renddel kéri magát kitüntettetni. *Simancasi levéltár.*

1114.

1594 május 3. Konstantinápoly. Venier Márk velenczei követ közli a Magyarországból jött legutóbbi hireket a keresztények újabb győzelmeiről. Már mintegy 20 várat vettek be, ezek közt Babocsát, hol egy török mecsetben Szulejman szultán sírboltja vala, melyet mindenestül elpusztítottak, így akarván megbosszulni Zrinyi Miklós halálát, ki a Szulejman elleni rohamban esett el. *Velenczei levéltár*

1115.

1594 május 19. Venier jelentése Konstantinápolyból. A tatárok betöréséről Erdélybe bizonytalan hírek keringnek. Attól tartanak, hogy ily nagyszámú hadcsapatok, pénz hiányában, a legnagyobb rendetlenségeket s zavarokat idézhetik elő. A magyarországi tudósítások a keresztények folytonos diadalairól szólnak. *Velenczei levéltár.*

1116.

1594 június 2. II. Rudolf előterjesztése a regensburgi birodalmi gyűléshez a török elleni hadjárat ügyében. *Nápoly, Farnese-levéltár.*

Digitized by Google

1117.

1594 június 16. San Clemente spanyol követ jelentése Regensburgból. Mátyás főherczeg Esztergomot ostromolja. Az utóbbi támadásnál elesett Curcio ezredes helyét a császár Pernstein Jánossal pótolta. *Simancasi levéltár.*

1118.

1594 július 9. Venier velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. Báthory Zsigmondnak Rudolf császárral való szövetsége hírére a Konstantinápolyban levő erdélyi követ családjával együtt a Fekete tengerre szökött s egy tengeri hajón elmenekült. Konstantinápolyban nagy a rémület; híre terjedvén, hogy Buda elesett s Temesvár ostrom alatt áll. *Velenczei levéltár.*

1119.

1594 július 28. San Clemente jelentése Regensburgból. Magyarországban a dolgok igen rosszul állanak. Mátyás főherczeg kénytelen volt abba hagyni Esztergom ostromát, hol több hiba lett elkövetve; s azalatt Szinán basa 100,000 főnyi hadsereggel Tatára törve azt bevette. A császár Mátyás főherczeget a magyarországi hadsereg fővezérévé, Medici Jánost tüzérségi tábornokká nevezte ki. Ez utóbbi 2000 olasz harczossal három nappal előbb indult a Dunán lefelé Magyarországba. *Simancasi levéltár.*

1120.

1594 augusztus 28. San Clemente spanyol követ Regensburgból keltezett jelentésében Esztergom ostromáról közöl részleteket. A rossz tanácsadók által félrevezetett Mátyás főherczeg több támadást intézett a vár ellen, de mindannyi súlyos verességgel és szégyenletes visszavonulással végződött. Szinán basa hatalmas hadsereg élén előre nyomulva, Tatát és Pannonhalmát bevette, majd Győrt szállotta meg. E várat kapitánya, gróf Hardeck (Ardech), több mint 5000 emberrel s elég élelmiszerrel s fegyveres készlettel védelmezi. Az őrségben van Medicinek 1500 olasz katonája is. *Simancasi levéltár.*

1121.

1594 augusztus 28. Regensburg. San Clemente spanyol követ jelentése az erdélyi eseményekről, melyeket Báthory Zsigmondnak török elleni szövetséghez való járulása idézett elő. Az ez ügyben többször egybehítt, de eredménytelenül

Digitized by Google

szétoszlott országgyűlések után, végre, ugymond, a július 11-én tartott negyedik gyűlésen, Gyulafehérvárt, az osztrákkal való szövetség végzésileg kimondatott, s a tanácskozó urak a fejedelemmel együtt a templomba menve »Te Deum«-mal ünnepelték meg az új szövetség létrejöttét. Az urak beleegyezése azonban csak látszólagos vala. Nehány nap mulva ugyanis tatárok törvén be Erdélybe, a fejedelem Báthory Boldizsárt küldé ellenök. Ez azonban több elégületlen urral együtt Tordára sietett, s ott a gyulafehérvári végzést megsemmisítve, a törökkel való szövetséget Erdélyre nézve szükségesnek jelenték ki; a császárhoz sietö Alfonz atyát pedig elfogták s a nála levő jelentéseket elvették. A jelentés az azután történteket az összeesküvők kivégeztetéseig az eddig ismert részletekkel írja le. *Simancasi levéltár.*

1122.

1594 szeptember 16. San Clemente spanyol követ jelentései Regensburgból. Szinán basa seregének nagy részével hajóhídon átment a komáromi szigetre, mig Mátyás főherczeg Óvárra vonult vissza, a császártól érkezendő segítségre várva. *Simancasi levéltár.*

1123.

1594 szeptember 30., október 15. és 24. Venier Mark folytatja a Magyarországból érkezett zavaros és ellenmondó hírek közlését, melyeket Konstantinápolyban, hol általános a rémület, csak nagy titokban terjesztenek. *Velenczei levéltár.*

1124.

1594 október 3. VIII. Kelemen pápa utasítása Rudolf császárhoz menesztett követe, Lottario Conti, polii herczeg számára. A magyarországi háború sikertelenségét a pápa főképen a keresztény hadak rendezetlen és fegyelmetlen voltának tulajdonítja. Értesse meg a követ a császárral, hogy ha személyesen nem csinál rendet, végromlása elkerülhetetlen. A magyarokról szólva azt mondja, hogy e harczias és fegyverhez gyakorlott nemzet vitéz fejedelmekhez van szokva. Igyekezzék a követ történeti példákkal felvillanyozni Rudolf császárt, s arra birni, hogy jöjjön személyesen Bécsbe s igyekezzék megmenteni a mi megmenthető, a pápa maga részéről meg fog tenni minden lehetőt. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem rokonai s alattvalói ellenére határozottan a török ellenségének vallja magát s mint valódi keresztény fejedelem bizonyára meg fogja tenni kötelessé-

Digitized by Google

gét. Küldetéséről ne szóljon a követ senkinek, hogy ha Rudolf elszánja magát a cselekvés terére lépni, az a látszata legyen, mintha azt saját elhatározásából tenné. *Nápoly. Bibl. naczionale.*

1125.

1594 október 10. San Clemente spanyol követ Prágából jelenti Győr elestét. A magyarok keserü vádakkal illetik Hardeck grófot, ki a várat szabad elköltözés föltétele mellett föladta. A zavar a császári hadseregben nőttön nő. *Simancasi levéltár.*

1126.

1594 november 1. San Clemente spanyol követ Prágából újabb, részletes jelentést küld be Báthory Boldizsár, Kovacsóczy Farkas, Kendy Sándor-s a többi erdélyi ellenzéki urak elfogatásáról s kivégeztetéséről. *Simancasi levéltár.*

1127.

1594 november 1. San Clemente spanyol követ jelentése Prágából. Szinán basa a komáromi vár ostromával felhagyva visszavonult. *Simancasi levéltár.*

1128.

1594 november. Venier velenczei követ beküldi Szinán basának Mehemet agához írt levelét olasz fordításban, melyben Szinán részletes leirását adja a török hadak eddigi működésének. *Velenczei levéltár.*

1129.

1594 deczember 6. San Clemente spanyol követ Prágából küldött jelentésében Isten csodájának mondja, hogy Szinán basa felhagyott Komárom ostromával, mert ha a törökök 500 lépésnyi hosszuságu futó-árkot ásnak vala a Duna egyik ágától a másikig, Mátyás főherczeg rendetlen seregével képtelen lett volna segíteni Komárom várát. Rudolf, hogy Bécset fedezze, most Komáromot és Óvárt erősítteti. *Simancasi levéltár.*

1130.

1594. San Clemente spanyol követ jelentése az erdélyi ellenzékiek kivégeztetéséről. *Simancasi levéltár.*

1131.

1595 január 7. Konstantinápoly. Venier Márk velenczei követ jelentése a signoriához. A portán általános az

Digitized by Google

elégületlenség a magyarországi kudarczok miatt, melyekért Szinán basát okozzák. A keresztények által eddig kivívott győzelmek után most már a Szinán győzelmeiről szóló híreket bizalmatlanul vagy közönnyel fogadják. Így történt Győr bevételének hírével is, mely helyett jobban szerettek volna arról értesülni, hogy Komárom ellen indított sikeres actiót. E helyett azonban Belgrádba vonult vissza, mi a rossz hangulatot még inkább fokozza. *Velenczei levéltár.*

1132.

1595. január 11. II. Fülöp Spanyol király levele az ausztriai udvarnál levő követéhez, San Clemente Vilmoshoz. Tudósítja, hogy Rudolf császárnak hadisegély gyanánt 300,000 tallért fog küldeni. A Báthory fejedelemről közlött híreket nagy örömmel vette tudomásul, de most szükségesnek tartja, hogy a császár megfelelőn jutalmazza Báthoryt, nehogy megbánásra legyen oka. *Simancasi levéltár.*

1133.

1595 január 31. és április 3. San Clemente spanyol követ beküldi Prágából a Rudolf császár és Báthory Zsigmond közt január 29-én kötött s február 1-ei kelettel kiadott szövetségi szerződés teljes latin szövegét. *Simancasi levéltár.*

1134.

1595 február 19. Venier Márk velenczei követ jelenti Konstantinápolyból Ferhád basa nagyvezérré való kinevezetését. Szinán basa kegyvesztettté lőn, miután kiderült, hogy a várakat elhanyagolt állapotban hagyta, s ez által megkönnyítette az azokat ostromló keresztények diadalait. *Velenczei levéltár.*

1135.

1595 április 5. Gyulafehérvár. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem II. Fülöp spanyol királyt meghívja Mária Krisztierna főherczegnővel való nászünnepélyére. *Simancasi levéltár.*

1136.

1595 április 5. Gyulafehérvár. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem meghívja a velenczei dogét Mária Krisztierna főherczegnővel való nászünnepélyére. *Velenczei levéltár.*

1137.

1595 június 20. San Clemente spanyol követ jelenti Prágából, hogy Hardeck gróf és Perlin mérnök Győr fel-

Digitized by Google

adása miatt lefejeztettek; előbbinek még jobb keze is levágatott. *Simancasi levéltár.*

1138.

1595 július 4. San Clemente spanyol követ beküldi Perlinnek kivégeztetése előtt tett vallomását, mely szerint Hardeck gróf 12,000 forintot s egy gyalogezredet igért neki, ha a tervezett árulásban vele kezet fog. *Simancasi levéltár.*

1139.

1595 július 21. Konstantinápoly. Venier jelenti Ferhad basa bukását s Szinán basának nagyvezérré való kinevezetését. Magyarországból jövő oláhok híreket hoztak Esztergom ostromáról. *Velenczei levéltár.*

1140.

1595 augusztus 8. Venier jelenti Konstantinápolyból, hogy ott már bizonyosra veszik Esztergom elestét, minek következtében Győr sem lesz többé tartható. Most már Buda végett rettegnek. *Velenczei levéltár.*

1141.

1595 augusztus 22. San Clemente spanyol követ jelentése Prágából. Gróf Mansfeld Károly császári hadvezér Esztergom ostroma közben kapott vérhas következtében meghalt. Mátyás főherczeg e váratlan haláleset hírére rögtön a táborba sietett a Giovan Francesco Aldobrandini vezérlete alatti pápai segélysereggel együtt. Miksa Felső-Magyarországban van hadseregével. *Simancasi levéltár.*

1142.

1595 szeptember 2. Venier jelentése Konstantinápolyból a signoriához. Magyarországból hivatalos úton jelentik, hogy Ozmán győri beglerbég, egyike a legvitézebb török kapitányoknak, erős csapattal Esztergom segítségére sietve, az úton magyar csapatokkal találkozott; ezek futást színlelve, Ozmánt tőrbe csalták, s az erdélyi csapatok segélyével megverték; Ozmán, két más beglerbég és hat szandzsák életüket vesztették. *Velenczei levéltár.*

1143.

1595 szeptember 4. San Clemente spanyol követ Prágából jelenti Esztergom és Visegrád visszavételét, s a lengyeleknek Oláhországba való betörését. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

1144.

1595 szeptember 5. Jelentés Báthory Zsigmond táborából, mely szerint Király Albert az erdélyi hadak élén Lippát három napi ostrom után bevette s a várban sok értékes holmit ejtett zsákmányúl. *Simancasi levéltár.*

1145.

1595 szeptember 9—19. Jelentés Esztergom bevételének részleteiről. Mátyás főherczeg az érseki templomba menvén, azt elpusztulva találta egy fehér márvány kápolnán kívűl, hol Te Deumot tartottak. *Simancasi levéltár.*

1146.

1595 szeptember 12. Prága. San Clemente spanyol követ jelentése Esztergomnak Mansfeld gróf által végbement bevételéről. *Simancasi levéltár.*

1147.

1595 szeptember 19. San Clemente spanyol követ Prágából keltezett jelentésében a Báthory Zsigmond fejedelem által Szinán basa fölött kivívott győzelmet nagy fontosságúnak mondja, a mennyiben lehetetlenné teszi, hogy a török 8—9 hó előtt nagyobb haderőt gyűjthessen Magyarországban. Beküldi egyúttal Báthory Zsigmondnak Rudolf császárhoz intézett levelét, mely szerint Szinán futása után nagybecsű zsákmány, 4 ágyú, több zászló, köztük a szent zászló is kerültek a fejedelem hatalmába; s Szinán egy mocsárba jutván, csak nagynehezen tudott megmenekülni. *Simancasi levéltár.*

1148.

1595 október 10. San Clemente spanyol követ jelenti Prágából, hogy a császári hadsereg a korán beállott hideg és esős időjárás miatt kénytelen volt felhagyni Buda ostroma tervével. *Simancasi levéltár.*

1149.

1595 október 22. Gyulafehérvár. Jósika István erdélyi kanczellár levele Mária Krisztierna főherczegnőhöz, Báthory Zsigmond győzelmes előnyomulásáról. *Orosz-lengyel levéltárak.*

1150.

1595 november 7. San Clemente spanyol követ prágai jelentésében hírt ad Báthory Zsigmondnak Szinán basa

Digitized by Google

fölötti győzelméről s beküldi Báthory kanczellárjának e felől Gyulafehérvárott 1595 október 22-én írt tudósítását. *Simancasi levéltár.*

1151.

1595 november 8. Róma. (Kivonat.) VIII. Kelemen pápa szemrehányást tesz Zamojski János lengyel főkanczellárnak a moldvai hadjárat miatt; kéri, hagyjon föl vele, mert megakadályozza a keresztények győzelmes előrehaladását. *Orosz-lengyel levéltárak.*

1152.

1595 november 21. San Clemente spanyol követ jelenti Prágából Báthory Zsigmond fejedelem további győzelmeit Oláhországban, hol hatalmába kerité Tergovistet, Bukarestet és Gyurgyevót. *Simancasi levéltár.*

1153.

1595 deczember 27. Gyulafehérvár. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem levele a velenczei signoriához. Melegen ajánlja Turloni Gáspár velenczei polgárt, ki a török elleni hadjáratban, s nevezetesen Gyurgyevó vára bevételében igen fontos szolgálatokat tett s vitézsége által nagy érdemeket szerzett. *Velenczei levéltár.*

1154.

1595 deczember 31. San Clemente spanyol követ jelentése Prágából. Rudolf császár megbizta a spanyol udvarnál levő követét, Khevenhüller bárót, hogy sürgesse meg a királynál az aranygyapjas rend megküldését Báthory Zsigmond számára, ki azt nagyon óhajtja. *Simancasi levéltár.*

1155.

1595—96. Kivonatok a velenczei követjelentéseknek Pálffy Miklós hadi működéseire vonatkozó részeiből. *Velenczei levéltár.*

1156.

1595—1600 körül. Követi jelentés a velenczei signoriához Horvátországról, a horvát végvárakról, a császári haderőről, a magyarországi hadjáratról, melynek sikertelensége felől igen keményen nyilatkozik. A többi közt így szól: »Mi az eredménye a császári hadsereg 8 évi erőlködésének? Győr elveszett Hardek gyávasága miatt, Eger elveszett Nyáry Pál, vagy hogy olaszosan mondjam, Paolo del'Ignari (a tudatlanok Pálja) félénksége miatt, elesett

Digitized by Google

Pápa két silány kapitány gyávasága következtében, Kanizsa eleste a gaz s eretnek Paradeiser gonoszságának tulajdonítandó.« *Turini levéltár. Francesconi gyüjtemény.*

1157.

1596 január 10. Zamox. (Kivonat.) Zamoisky válasza a pápához a moldvai hadjárat miatt hozzá intézett szemrehányó levelére. *Orosz-lengyel levéltárak.*

1158.

1596 február 10. Konstantinápoly. Venier Márk velenczei követ jelenti, hogy Magyarországból érkezett tudósítások szerint Buda nagy veszedelemben forog. Visegrád élelemhiány miatt kénytelen volt megadni magát a keresztényeknek, kik erre a Pest s Buda közti dunai hidat lerombolták s Buda ostromát nagy erővel folytatják. *Velenczei levéltár.*

1159.

1596 február 13. San Clemente spanyol követ jelentése Prágából. Esztergom visszavétele óta a bomlásnak indult császári tábor nem csinált semmit, a magyar lovasság is szétoszlott, s hónapok mulnak a legnagyobb tétlenségben. Báthory Zsigmondról, ki Prágába érkezett, sok jót mond; merész és bátor vitéz, nagy eszméjű, jó gondolkozású s elhatározott férfiú, »de grandes y buenos pensamientos y buena resolucion«; s a mi fődolog, a töröknek halálos ellensége. A mult évben nehány csodálatos győzelmet vívott ki a törökök felett, 16,000 emberével megvervén Szinán basa 80,000 főnyi seregét, de »inkább Isten akaratából mint emberi bölcseség által.« Eljövetelének czélja a császárral a neki nyújtandó segély fölött megállapodásra jutni. Szól a közte s Lengyelország közt a moldvai vajdaság miatt támadt viszályról, melynek kiegyenlítésére a pápa a casertai püspököt küldé ki, azzal a megbízással, hogy siker esetében a török ellenes ligának nyerje meg úgy Lengyelországot, mint Báthory Zsigmondot. *Simancasi levéltár.*

1160.

1596 február 13. San Clemente spanyol követ Prágából keltezett jelentésében szól Báthory Zsigmondnak Carillo spanyol jezsuita páter társaságában Prágába való érkezéséről s lemondási szándékáról. »Valódi Isten csodája, úgymond, mindaz, a mi most itt történik. Jó volna azonban a császárnak az alkalmat megragadni a cselekvésre, mielőtt e csodák megszűnnek. »A követ ugyanis attól tart, hogy

Digitized by Google

Báthory megcsalatva látván magát a császárhoz kötött reményében, a török karjaiba veti magát, ki a magyar királyi koronával igyekszik őt magához csalogatni. *Simancasi levéltár.*

1161.

1596 márczius 5. San Clemente spanyol követ jelentése Prágából. Báthory Zsigmond ügyét elvégezvén, Gráczon át, hol anyósát látogatja meg, hazautazott. Rudolf császár 3000 gyalogost, 3000 lovast és havi 30,000 forintot ígért neki hadisegélyül. A követ értesülése szerint a segélysereg 7 vagy 8 hónapra lesz kifizetve. *Simancasi levéltar.*

1162.

1596 márczius 9. Konstantinápoly. Venier Márk velenczei követ közli a Budáról érkezett futárok tudósításait, melyekből az látszik kitűnni, hogy Buda nem fogja magát soká tarthatni az ostromló keresztény hadak ellenében. *Velenczei levéltár.*

1163.

1596 április 11. Kajetán bíbornok levele a spanyol királyhoz, melyben tudatván a pápa által való megbizatását, hogy mint legátus Lengyelország, Ausztria és Erdély közt törökellenes ligát létesítsen, a király pártfogását kéri. *Simancasi levéltár.*

1164.

1596 április 30. Prága. San Clemente spanyol követ jelentése. Rudolf császár több német fejedelem unszolásának engedve, elhatározta, hogy a szelid és lanyha természetű Mátyás főherczeget megfosztja a magyarországi hadsereg fővezérségétől s azt Miksára ruházza. Mátyás személyesen eljött Prágába, hogy a császárt határozatának visszavonására bírja, de hasztalanul. Ez a dolog egyenetlenségnek lehetvén kútforrása, a követ mindent elkövet, hogy a császárt és fivéreit egymással kibékítse. *Simancasi levéltár.*

1165.

1596 május 9. Gyulafehérvár. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem a velenczei signoriától kegyelmet kér a seregében szolgáló Pistoretti Olivér tüzér részére, a ki távollétében a signoria által gyilkosság miatt számkivetésre lett ítélve. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

1166.

1596 június 3. A Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem és István moldvaországi vajda közt a törökök ellen kötött szövetségi szerződés teljes szövege. *Nápoly. Bibl. nazionale.*

1167.

1596 június 6. Konstantinápoly. Venier velenczei követ jelenti Mohamed szultánnak Magyarországba való elindulását. A portán mindent elkövettek, hogy a szultánt e határozatától eltérítsék. Az anyaszultánné Mohamednek egy kedvencz odaliszkját is felhasználta e czélra; de a szultán oly haragra gyuladt, hogy a tündérszépségű hölgyet leszúrta. A szultán senkit sem gyűlöl annyira, mint Báthory Zsigmondot, s ezért azt tartják, hogy mindenek előtt Temesvár felé fog indulni, melyről az a hír van elterjedve, hogy már elesett, vagy legalább nem soká birja már magát fentartani. *Velenczei levéltár.*

1168.

1596 június 28. II. Fülöp spanyol király válasza Carillo Alfonz levelére. (Fogalmazvány.) A spanyol király dícsérőleg nyilatkozván Báthory vitézsége és állhatatossága felől, 20,000 arany segélyt küld a fejedelemnek a Fuggerekhez szóló utalványnyal. Tudatja, hogy a spanyol hajóhad vezére, Doria herczeg, már parancsot kapott az indulásra. Óhajtandónak tartja a fejedelemnek a lengyel királylyal való kibékülését. Az aranygyapjas rend adományozásáról a király már más levélben értesítette a fejedelmet. *Simancasi levéltár.*

1169.

1596 július 2. San Clemente spanyol követ jelentése Prágából. Miksa sereget gyűjt, Báthory Zsigmond pedig emberűl védekezik a Belgrádból ki-kitörő törökök s tatárok ellen. *Simancasi levéltár.*

1170.

1596 július 15. A II. Fülöp spanyol király részéről követéhez, San Clemente Vilmoshoz menesztett utasítás minutája, a Rudolfnak adandó hadisegélyt s Báthory Zsigmondnak Zsigmond lengyel királylyal való kibékítését illetőleg. *Simancasi levéltár.*

1171.

1596 július 16. Prága. Cornazzani Antal pármai követ jelentése. Báthory Zsigmond értesülvén a felől, hogy

Digitized by Google

a belgrádi basa 50,000 főnyi hadsereg élén ellene érkezik, visszavonult Temesvár alól, s a császár által igért 6000 főnyi sereget várja. *Nápoly. Farnese-levéltár.*

1172.

1596 július 20. Konstantinápoly. Venier velenczei követ közli a signoriával a török táborból vett híreket. A szultán e hó 1-jén Drinápolyba ért, ott vette a hírt, hogy Báthory Zsigmond erős hadsereggel Temesvárt vívja, s a vár bevétele már csak napok kérdése. Futárokat küldött tehát azonnal Mehemed basának, Dsaffer eunuchnak és Mehemednek, Szinán fiának, halállal fenyegetvén őket azon esetre, ha Temesvár a kereszténynek kezébe kerülne. Mocato zsidó orvos, ki a táborból most érkezett s a követtel e híreket közlé, azt mondja, hogy a török sereg igen rossz lábon áll, hallatlan rendetlenség uralkodik mindenfelé, s a tevék s egyéb állatok sokaságától nem képesek mozdúlni. *Velenczei levéltár.*

1173.

1596 július 23. Prága. Cornazzani Antal pármai követ jelentése. A császár Lengyelországba követeket küldött, kik két nap előtt indultak el. Az osztrák és cseh urakon kívűl a követségben vannak a kalocsai érsek és Istvánffy. Báthory Zsigmond, kinek Gyulafehérvárott nagy ünnepélyességgel nyujtották át a pápa által küldött kardot és süveget, a császári segélyhadakkal július 26-án készül Temesvár ostromára újra megindúlni. *Nápolyi Farnese levéltár.*

1174.

1596 augusztus 9. Konstantinápoly. Venier Márk velenczei követ jelentése. A magyarországi táborból küldöncz érkezett, kinek a hadsereg számára 200,000 tallért kellett volna vinnie. Konstantinápolyban azonban alig bírtak többet összehozni 10,000-nél; de a szultán 5 milliót vitt magával aranyban. Temesvár elestének híre Konstantinápolyban nagy zavart idézett elő. A tudósítások szerint Báthory Zsigmond Mehemed basának a temesváriakhoz intézett levelét kezéhez kerítvén, a vár fölmentésére vezetett török sereget lesből megtámadta s kard élére hányta. A várbeliek ennek láttára a várban levő kereszténveket legyilkolták. Erre Báthory teljes erejéből megtámadta a várat s elfoglalta; a törököket megölette s a várost felgyújtatta. A diadalmas ostrom után Báthory 60,000 főnyi seregével vissza ment Erdélybe. *Velenczei levéltár.*

Digitized by Google

1175.

1596 augusztus 29. Rudolf császár megküldi madridi követének, Khewenhüller bárónak, Mansfeld gróf jelentését a török felett augusztus 4-én Esztergomnál kivívott győzelem felől. A törökök közül elesett 4000 ember, két basa megsebesült s 27 zászló s 36 ágyú került a császáriak birtokába. *Simancasi levéltár.*

1176.

1596 szeptember 10. Prága. Cornazzani pármai követ jelentése. A császáriak bevették Hatvant. A Croy-ezred, melyet egy előbbi alkalommal Miksa főherczeg gyávának nevezett, az egész helyőrséget felkonczolta, ezzel akarván bebizonyítani vitézségét. *Nápolyi Fanese-levéltár.*

1177.

1596 szeptember 30. San Clemente spanyol követ jelentése Prágából. A török hadsereg, melynek számát 150—200,000 emberre teszik, már jó ideje, hogy Magyarországban van, anélkül, hogy valamely jelentékenyebb hadi tényt bírt volna felmutatni; még csak Hatvant sem volt képes megvédeni; Miksa a várat elfoglalván, azonnal leromboltatá. Báthory hadseregével Miksa főherczeg felé közeledik, hogy Zsigmond vele egyesüljön. *Simancasi levéltár.*

1178.

1596 október 7. San Clemente spanyol követ kedvezőtlen hadi híreket közöl Magyarországból. A törökök által ostromolt nagy fontosságú Eger várát veszély fenyegeti. Miksa erősen készül a vár segítségére, de nincsenek jó katonái, sem alkalmas vezérei. Attól tartanak, hogy Eger bevétele esetén a törökök Morvaország és Szilézia felé fognak nyomúlni. *Simancasi levéltár.*

1179.

1596 október 21. Prága. San Clemente spanyol követ jelentése Eger elestéről. Miksa minden lehetőt megtett, de a rossz időjárás miatt nem érkezhetett idejében Eger segítségére. Attól tart a követ, hogy a törökök Füleket és Kassát könnyű szerrel fogják bevehetni s azután akadály nélkül nyomulnak Lengyelország, Szilézia s Morvaország felé. Most már Báthoryt is nehéz lesz segélyezni. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

1180.

1596 október 21. Cornazzani Antal pármai követ jelenti Eger elestét, mely felől Miksa főherczegnek a császárhoz október 15-én írt tudósításából értesült. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

1181.

1596 október 28. és 29. Egy olasz vezérnek Kassáról keltezett levelei a mezőkeresztesi ütközet felől. Levélíró keserü panaszt emel a rossz vezénylet ellen, melynek köszönhető, hogy a mezőkeresztesi győzelem a katonák telhetetlensége miatt, kik a törökök futása után semmi egyébre nem gondoltak, mint táboruk kifosztására, majdnem vereséggé változott. *Simancasi levéltár.*

1182.

1596 október 28. Cornazzani pármai követ a táborból utólag érkezett jelentések alapján leírja Eger eleste történetét. A 3000 főnyi várőrségnek a többszörös rohamok következtében mintegy fele elpusztulván, a törökök magyar, német, cseh, olasz, spanyol és franczia nyelven tudatták a katonákkal, hogy mind kard élére hányják őket, ha még egy rohamot bevárnak; a vár feladása esetén azonban mindnyájan szabadon lesznek bocsátva, fegyvereikkel s holmijukkal együtt. A katonák megadásra határozták el magukat, ellenkező tisztjeiket megkötözték, a várkulcsokat elvették tőlük s tizet maguk közül a török táborba küldtek a megadás föltételeinek megállapítása végett. A törökök nem akarván hinni a követeknek, a maguk részéről is tíz embert akartak beküldeni a várba, hogy a dolgok valóságáról meggyőződést szerezzenek. Ezek nyitva találván a kaput, a törökök tizével, huszával lassankint betódultak a várba, s mikor már jó számban voltak, rávetették magukat a gyanut an keresztényekre, csak azoknak igérvén kegyelmet, kik a török vallásra áttérnek. 100 vallon és 200 magyar és német át is tért. A megkötözött tisztek, u. m. a cseh Terzcho báró, Nyáry Pál, Cogorano kapitány s még két cseh tiszt török rabságba estek. Ha még 12 napig várnak, a segély bizonyosan megérkezett volna; mert a császári hadsereg október 18-án egyesült Báthory Zsigmond seregével. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

1183.

1596 október. San Clemente spanyol követ jelentése a mezőkeresztesi ütközetről. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

1184.

1596 november 11. San Clemente spanyol követ beküldi királyának Burgan őrgróf levelét a mezőkeresztesi ütközet felől. »A vezérek elbizakodottsága s a katonák kapzsisága nélkül a törökök még ugyanaz éjjel eltávoztak volna s Eger hatalmunkba került volna.... de Pálfy s többen mások azt hangoztatták, hogy ők a szultán sátorában akarnak megvacsorázni.« *Simancasi levéltár.*

1185.

1596 deczember 9. San Clemente spanyol követ prágai jelentésében a mezőkeresztesi ütközetről szólván, különösnek mondja, hogy mind a két harczoló fél megfutamodott, s egyik sem tudja okát adni futásának. *Simancasi levéltár.*

1186.

1596. Hernando Lopez de Villanova emlékirata San Clemente spanyol követhez. Értésére esvén, hogy II. Fülöp spanyol király nagy buzgalommal gyüjti a szent ereklyéket, előadja, mily módon lehetne megszerezni magyar sz. Erzsébetnek Marburgban nyugvó hamvait, melyeket a marburgi lutheránusok semmi tiszteletben nem tartanak. Az emlékirat megemlíti, hogy Flandria kórházaiban sz. Erzsébetet mint védszentet tisztelik. *Simancasi levéltár.*

1187.

1596. Contarini Tamás velenczei követ jelentése Németországról s Rudolf császár országairól, azok politikai s hadügyi viszonyairól. A hadvezérekről szólván, Tiefenbachot, ki Magyarországban változó szerencsével hadakozott, fösvénynek, kapzsinak és túlságosan szigorúnak jellemzi; e miatt a magyarok is gyűlölik. Pálfyt, ugymond, a magyarok nagyon szeretik, de ez nagyon önhitt s nem akar hallgatni senki véleményére; nyilt csatában nagy vitézséget fejt ki, de várak védelmében vagy támadásában nincs gyakorlata. Nádasdy vitéz és gyakorlott kapitány, ismeri a helyi viszonyokat, okos s a törökökkel való harczban különösen jártas, de vallásánál fogva nem áll nagy becsülésben a császár s a többi katholikusok előtt. Mátyás főherczeg szereti a nagy dolgokat, de nem bir kellő képességgel azok kezelésére. Miksa főherczeg bátor és vitéz, de nem birja jól mérlegelni az erőt s nincs kellő felfogása.

Digitized by Google

A mi a török háborút illeti, Rudolf császár csak azért, hogy pénzt csikarjon ki a pápától s az olasz s német fejedelmektől, mindig készülődni látszik a háborúra, s ezzel okot szolgáltat a töröknek a támadásra s elhanyagolja a békekötésre kínálkozó alkalmakat, minek következtében se béke nincsen, sem háború.

A magyarokról azt mondja, hogy azok csakis Mátyás király rendszerével valának engedelmességre szoríthatók, ki békeidőben is 70,000 főnyi gyaloghadsereget tartott fenn, melyet szükség esetében az engedetlenek megfékezésére használt. Magyarország Európa legtermékenyebb országa. A török elleni védelemben a magyarok nagyon lanyhán s hidegen járnak el, mit annak tulajdonít, hogy nem birván saját kormányukkal, saját királyukkal, nem törődnek vele, akár török, akár osztrák uralom alatt állanak. *Velenczei levéltár.*

1188.

1597 január 5. Rudolf császár levele Prágából II. Fülöp spanyol királyhoz, melyben hivatkozva a törökök részéről az egész Európát fenyegető veszélyre, a királytól hadisegélyt kér. *Simancasi levéltár.*

1189.

1597 január 10. San Clemente spanyol követ prágai jelentései a Rudolf császár által a törökök ellen kért hadisegély ügyében. *Simancasi levéltár.*

1190.

1597 janáár 10. San Clemente spanyol követ jelentése Prágából a Rudolf által kivánt hadisegély ügyében. Nem tartja czélszerűnek, hogy spanyol katonákat küldjenek Rudolf segítségére, az ellenszenv s gyűlölet miatt, mely ellenök Magyarországon uralkodik. *Simancasi levéltár.*

1191.

1597 február 3. Prága. Cornazzani pármai követ jelenti egy hírnöknek Németalföldről való megérkezését, ki az aranygyapjas rendet hozza Mátyás és Ferdinánd főherczegek és Báthory Zsigmond számára. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

1192.

1597 február 17. Cornazzani pármai követ jelentése Prágából. Báthory Zsigmond 240 személyből álló kisérettel fényes magyar kocsikon Prágába érkezett. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

Digitized by Google

1193.

1597 márczius 29. Róma. Delfino János velenczei követ jelentése a signoriához. A pápával a magyarországi dolgokról s Ausztria gyengeségéről beszélgetvén, szóba jött az a hír, hogy a török Horvátország felől szándékozik támadást intézni Rudolf császár ellen. A követ jónak látta ezt felhasználni, s a pápa figyelmét Rudolf segélyezésének szükségességére felhívni, figyelmeztetve őt, hogy a török hadak Horvátországból Itáliát is veszélyeztethetik. *Velenczei levéltár.*

1194.

1597 május 2. Prága. Rudolf császár levele Báthory Zsigmondhoz, melyben meggyőzni igyekszik őt a törökkel való kibékülés veszélyes voltáról. Ne hallgasson, úgymond, az angol követ üres igéreteire, hanem sorakozzék a keresztény fejedelmek közé s harczoljon Isten dicsőségére a kereszténység örök ellensége ellen. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

1195.

1597 május 3. Róma. VIII. Kelemen pápa levele Grimani Marino velenczei dogéhoz, melyben a Matteucci Jeromos raguzai érsek, mint hadi biztos vezetése alatt Magyarország védelmére küldött pápai segélysereg számára a velenczei területen való szabad átvonulást s a sereg számára szükséges élelmiszerek szabad vásárlását kéri. *Velenczei levéltár.*

1196.

1597 május 16. Róma. VIII. Kelemen pápa levele Grimani Marino velenczei dogéhoz, melyben a magyarországba induló pápai segélyhadseregnek a velenczei területen való szabad átvonulását kéri. *Velenczei levéltár.*

1197.

1597 július 12. Róma. Delfino János velenczei követ jelenti Carilli (Carillo) Alfonz spanyol jezsuitának, Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem követének odaérkezését, ki a pápa által fogadtatván, kijelenté, hogy Báthory csakis a végszükségtől kényszerítve fog békét kötni a törökkel. Ennél fogva Carillo melegen kérte a pápát, hogy ha nem többel, legalább 20,000 tallérral segélyezze őt, mert jelenleg mindenben hiányt szenved. Kijelenté továbbá Carillo, hogy Báthory el van határozva minden esetre együtt élni nejével, bármi történjék is, lelkiismeretére állítván, hogy a válási

Digitized by Google

hírek mind hamisak, sőt daczára annak, hogy beteg, vagy mint mondják, meg van *babonázva* (fatturato) és sokan ajánlkoznak őt meggyógyítani, a fejedelem nem akar bűvszerekkel élni, sem ördögi segélyhez folyamodni. A pápa megdicsérte a fejedelem gondolkozásmódját, kérvén a követet, hogy továbbra is buzdítsa őt a török elleni háborúra s az isteni félelemre. Pénzsegélyt azonban nem adhat, de megigérte, hogy melegen fogja őt ajánlani Rudolf császárnak. *Velenczei levéltár.*

1198.

1597 július 20. Józsika István erdélyi kanczellár levele Gyulafehérvárról Tieffenbach tábornokhoz. Szó van benne a török-tatár viszályról, Báthory Zsigmond követének, Deák Mártonnak, Ali csauszszal való visszatéréséről Konstantinápolyból, a török hadi mozgalmakról s tervekről. Józsika a helyzetet úgy itéli meg, hogy soha sem volt kedvezőbb alkalom a török ellen való támadó föllépésre mint most. Legszükségesebbnek tartja Budát ostrom alá venni. A levél Cornazzani szeptember 29-iki jelentéséhez volt mellékelve. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

1199.

1597 augusztus 11. Prága. Cornazzani pármai követ jelentése. Báthory Zsigmond elküldte a császárhoz Konstantinápolyból visszaérkezett követét, ki jelentést tett fogadtatása felől. Prágában Buda ostromát tervezik, úgy hogy Báthory Zsigmond egyidejűleg Szolnokot támadná meg. A követ beküldi a szultán anyjától s a nagyvezértől Báthory Zsigmondhoz intézett levelek latin fordítását, melyekben Báthory megtérésre szólíttatik fel. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

1200.

1597 szeptember 15—21. Hadi tudósítások Győrből. Váczról s Esztergomból. *Simancasi levéltár.*

1201.

1597 október 4. Róma. Delfino János velenczei követ jelentése a signoriához. A pápa, meghallván tőle a konstantinápolyi híreket, égnek emelt szemekkel, panaszkodott a kereszténység vaksága felől, elmulasztván a kedvező alkalmat a törökök megfékezésére. Most meglehetett volna hódítani a török birodalom felét. Budát könnyű szerrel be lehetett volna venni, visszafoglalni Eger és Győr várait, ha idejében kezdtek volna hozzá s megtették volna a szük-

Digitized by Google

séges intézkedéseket; mert a mint most kiviláglik, e várak sem kellő haderővel, sem élelmi szerekkel nem voltak ellátva. Sajnálkozását fejezé ki a fölött, hogy a császári hadak száma hanyag vezérlet s élelemhiány miatt nagyon leapadt, s a vezérek közt egyenetlenség s tudatlanság uralkodik, s hogy ily körülmények közt indulnak Győr ostromára. *Velenczei levéltár.*

1202.

1597 október 11. San Clemente spanyol követ jelentése Prágából. Miksa főherczeg neszét vevén, hogy a török nagy haderővel siet Győr fölmentésére, fölhagyott a vár ostromával. *Simancasi levéltár.*

1203.

1597 október 13. Prága. Cornazzani pármai követ jelentése. Basta a császári hadakkal Mohamed közeledésének hírére Győr alól sietve elvonult. Rossi és Pálffy az ostrom folytatása mellett voltak. Rudolf császár Miksa leveléből értesülvén a visszavonulásról, mérgesen széttépte a levelet, miután most már tudva van, hogy a 60,000-re becsült török haderő nem több 20,000 embernél. *Nápolyi Farnese levéltár.*

1204.

1597 októbór 16. Vimercati Attilio vallon kapitány levele Komáromból Cornazzani pármai követhez Tata elestéről. *Nápolyi Farnese levéltár.*

1204.

1597 november 8. Prága. Cornazzani pármai követ jelentése. Basta György a spanyol követhez intézett levelében írja, hogy a törökök megtámadták Váczot, de 1500 ember veszteséggel visszavonulásra kényszeríttettek. Egy basájuk is odaveszett. Ezután béketárgyalások czéljából védlevelet kértek hat csausz számára, kik el is jöttek s egy óráig tárgyaltak Miksával. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

1206.

1597 november 24. Prága. Cornazzani pármai követ jelentése. Magyarországi híreket közöl, melyek szerint úgy a császári mint az erdélyi hadsereg felbomlás felé közeledik. A török a béketárgyalásokkal csak időt akart nyerni a mocsarakban elrejtett ágyúk kiszabadítására. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

Digitized by Google

1207.

1597 deczember 15. Konstantinápoly. Capello Jeromos velenczei követ jelentése. Mehemed basától, a magyarországi török hadak fővezérétől levél érkezett, melyben a hivatalos jelentések szerint Győr megerősítését, Pápa, Veszprém és Pannonhalma visszafoglalását tudatta a portával. Minthogy azonban az ily győzelmi híreknél szokásos örömnyilvánítások elmaradtak, a követ azt gyanítja, hogy e levél épen ellenkezőleg a törökök újabb vereségeiről tartalmazott tudósításokat. *Velenczei levéltár.*

1208.

1597. Mehemed basa magyarországi fővezér levele a porta egyik főemberéhez, a magyarországi török hadsereg s várak helyzetéről. A győri, pápai, veszprémi és fehérvári bégek Rudolf komoly hadi készülődéseiről tesznek neki jelentést; a pápa s a franczia király is készülnek a császár segítségére. A török kézen levő váraknak megerősítése nagyon kívánatos volna. Pápa igen gyenge, Ahmet s a budai basa pedig csekély haderejökkel nem birnak erősítést küldeni; lőszerük sincs elegendő. Győr, Veszprém, Székesfehérvár s a többi várak meglehetősen el vannak hanyagolva. A levél igen hosszasan foglalkozik a magyarországi állapotok leirásával. *Velenczei levéltár.*

1209.

1597. Miksa főherczeg emlékirata 1596-ki hadi működéséről, a fővezérség elvállalásától kezdve a mezőkeresztesi ütközetig. *Simancasi levéltár.*

1210.

1597. Olasz emlékirat az 1597-ki magyarországi hadjáratról, Pápa ostromának s bevételének, valamint a császári tábor további tervtelen kóborlásainak részletes leirásával. *Simancasi levéltár.*

1211.

1598 január 3. San Clemente spanyol követ jelentése Prágából a Báthory Zsigmond és Rudolf közt Erdély átengedésére nézve folytatott tárgyalásokról. Báthory föltételei közt első helyen az áll, hogy Rudolf eszközölje ki a pápánál Mária Kristiernától való elválasztását, kit a császárnak egyik fivére vehetne nőül. Báthory a papi pályára akar lépni s bibornokságot óhajt stb. San Clemente rosszalását

Digitized by Google

fejezi ki, hogy a császár nem fejt ki kellő buzgóságot e tárgyalásokban, attól tartván, hogy Báthory akár a török, akár saját rokonai által könnyen eltéríttethetnék jelen elhatározásától. Ha pedig Rudolf elveszti Erdélyt, Magyarország is könnyen utána vész. *Simancasi levéltár.*

1212.

1598 január 5. Cornazzani pármai követ közli fejedelmével Rudolf császárnak a pápához intézett kérelmét, hogy a szent atya súlyos testi hiba címén válassza el Báthory Zsigmondot feleségétől és nevezze ki bibornokká. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

1213.

1599 január 18. Prága. Vanderboye Arnold spanyol követ jelentése a magyar országgyűlésnek Pál fordulása napjára történt egybehívásáról. A császárt az országgyűlésen Mátyás főherczeg fogja képviselni. A jelentéshez mellékelve van a magyarországi hadjáratok Augsburgban nyomatott térképének másolata, a magyar czímerrel s a spanyol feliráson kívül a következő német czímmel: »Chronologia vnd abriss der Vöstungen in Vngern, die Christen dem Türcken von dem 1593 bis auff das 1598 Jar abgedrungen, vnd vnder der Röm. Kays. May. Gewalt viderumb gebracht haben.«

1214.

1598 április 4. Prága. Rudolf császár levele Marino Grimani velenczei dogéhoz Győr visszavételéről. *Velenczei levéltár.*

1215.

1598 április 4. San Clemente spanyol követ rövid tudósítása Győr várának petárda segélyével való visszavételéről. *Simancasi levéltár.*

1216.

1598 július 10. II. Fülöp levele Rudolf császár melletti követéhez, San Clemente Vilmoshoz. Örömmel vett tudomást a Báthory Zsigmond és Rudolf közti egyezség létesítéséről. Megküldi a Báthory levelére írt válaszának másolatát. *Simancasi levéltár.*

1217.

1598 november 14. Tokaj. Basta György levele Cornazzani pármai követhez. Az ellenség 80,000-nyi túlnyomó

Digitized by Google

ereje daczára megfutamodott előle, holott a császári és erdélyi egyesült seregek csak 9000 gyalog és 10,000 lovas katonából állottak, 24 ágyúval. Várad védelmének leirását a pármai herczeg részére meg fogja szerezni. Úgy hallja, hogy a császáriak felhagytak Buda ostromával, a mit ő kezdettől merész és oktalan vállalatnak tartott. *Nápolyi Farnese-levéltár.*

1218.

1598. A császári főhadvezér csatarendje (ordre de bataille) Győr várának ostromlására és a várba való benyomulásra. *Simancasi levéltár.*

1219.

1599 január 21. Duodo Pietro a II. Rudolf császár udvaráról visszatért velenczei követ terjedelmes jelentése a magyarországi török háborúról. Előrebocsátja a magyar nemzet történetét, ismerteti Magyarország földrajzi, politikai és közigazgatási viszonyait. A magyar hadseregről szólván, nem igen kedvezően nyilatkozik a hajdúkról, kiknek egy része zsoldot nem kapván, csak rablásból él, a fizetéses hajdúk pedig havonkint csak 3 forint zsoldot húznak. Fegyverük a kard, buzogány és puska (scimitarra, mazzaferrata e archibugio). Erdély népességét ismertetve, külön szól a székelyekről, magyarokról, szászokról és oláhokról. A székelyeket a hátramaradt hunnok utódjainak mondja. A magyarok, úgymond, zászlós urak s nemesek, kastélyaikban laknak s hadi szolgálatot tesznek. Sokat tartanak nemességökről, magukat a hét vezértől származtatván le, kiknek várai után a németek Erdélyt Siebenbürgennek nevezik. Az oláhokról szóról-szóra ezeket mondja: »Az oláhok a népek söpredéke (la feccia dele genti), pásztorok és igen szegényesen öltözködnek. Oláhországból menekültek ide vajdáik kegyetlenségei elől.« Vallásra nézve az erdélyiek ariánusok és trinitáriusok s az a kevés katholikus elem, mi még megmaradt, a székelyeknél található. *Turini levéltár.*

1220.

1599 február 11. Mohamet szultán levele Zsigmond lengyel királyhoz, olasz fordításban. A szultán tekintetbe véve Báthory Zsigmondnak iránta való hűtlenségét s árulását, s megemlékezvén a lengyel királynak nemrég tett azon nyilatkozatáról, hogy Erdélynek olyan fejedelemre van szüksége, a ki Lengyelországnak és Törökországnak egyfor-

Digitized by Google

mán hű barátja, fölhívja Zsigmondot, hogy használja fel minden befolyását egy ily fejedelem megválasztására. A szultán ugyanis elhatározta, hogy Báthory Zsigmondot megfosztja trónjától, s e végből már parancsot is menesztett Mehemet basának, hogy törjön be Erdélybe. *Velenczei levéltár.*

1221.

1599 márczius 31. Konstantinápoly. Capello Jeromos velenczei követ jelenti a porta és Báthory Zsigmond közti béketárgyalások megindítását. Báthorynak e czélból követe is érkezett Konstantinápolyba. *Velenczei levéltár.*

1222.

1599 április 18. Capello velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. Ibrahim nagyvezérnek, az újon kinevezett magyarországi főhadvezérnek táborba szállása, a Báthoryval megindult béketárgyalások miatt, késedelmet szenvedett. Hír szerint Báthory két évi időt kér e tárgyalásokhoz s kívánja, hogy Mihály vajda is belefoglaltassék. A porta beleegyezik a tárgyalások megindításába s most várja az e végből érkezendő erdélyi biztosokat. Az erdélyi követtel hosszasan beszélgetett Capello, s azon meggyőződésre jutott, hogy Báthory Zsigmond ez alkudozásokkal főleg Ausztriára s Lengyelországra akar hatni. *Velenczei levéltár.*

1223.

1599 május 17. Prága. Vanderboye spanyol követ jelentése. Mátyás főherczeg Prágába érkezett, hogy a császárral a magyarországi hadjárat folytatása iránt tanácskozzék. Schwarzenberg és Pálffy 5000 emberrel megtámadták Székesfehérvárt s a külvárosokba benyomultak, de nem lévén elegendő erejük az ostrom folytatására, gazdag zsákmánynyal visszavonultak. *Simancasi levéltár.*

1224.

1599 augusztus 30. Prága. Vanderboye spanyol követ jelentése a császári hadaknak Pest és Buda környékén megkisérlett hadi vállalatáról. *Simancasi levéltár.*

1225.

1599 október 4. Prága. Vanderboye spanyol követ jelentése. Ibrahim basa 150,000 főnyi hadsereggel Buda alá érkezett; a császári hadak Esztergom alatt táboroznak. *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

1226.

1599 október 7. Bécs. San Clemente spanyol követ jelentése. A császári s török táborok tétlenül állanak, várva a megindított béketárgyalások eredményét, melyek négy-négy biztos vezetése alatt Buda és Esztergom közt egy dunai szigeten folynak. *Simancasi levéltár.*

1227.

1599 november 1. Vanderboye spanyol követ jelentése Prágából. A török hadsereg Felső-Magyarországban s Morvaország több helyein elkövetett pusztítások után Pestre vonult vissza. *Simancasi levéltár.*

1228.

1599 deczember 13. Vanderboye spanyol követ jelentése. A császár követet küldött Erdélybe Mihály vajdához, s mihamarabb nagyobb tekintélyű követséget fog hozzá meneszteni, hogy Erdély átadása felől vele alkudozásokba bocsátkozzék. *Simancasi levéltár.*

1229.

1599 körül. A magyar huszárok és hajdúk hadi szerszervezete és csatarendje. Főfejezetei: A török elleni harcz módjai. Mit kelljen tenni a győzelem után. A városok és várak megszállásáról. A várak megadásáról. A várból való kivonulásról. Csaták és rohamok. Végűl a végvárak fentartási költségei és a magyarországi és bécsi erődítések költségvetése. *Kremsi levéltár.*

1230.

1600 május 15. Cornazzani jelentése Prágából. A lengyelek, moldvák és kozákok hír szerint százezer főnyi hadsereggel megindultak, hogy Báthory Zsigmondot visszahelyezzék a fejedelemségbe. *Nápoly. Farnese levéltár.*

1231.

1600 június 9. Prága. San Clemente spanyol követ jelentése. Mihály vajda fölkérte a császárt, küldene hozzá teljhatalmú biztosokat a tárgyalások megkezdése végett, és pénzt a háború folytatására. A törökkel való alkudozásairól azt mondja, hogy azok valódi terveinek leplezésére szolgálnak. A czászár Petz doctort küldé el hozzá, de megérkeztekor Mihály vajda már eltávozott seregével Moldva-

Digitized by Google

országba, Ungnad Dávidot hagyván hátra Erdélyben. Mihály vajda hatalmába kerítette Moldvaországot, s elűzte a lengyel eredetű Jeremiás vajdát. *Simancasi levéltár.*

1232.

1600 június 12. Cornazzani Antal pármai követ jelentése Prágából. A török ismét hajlandóságot mutat a békére, és Rudolf az esztergomi érseket, Nádasdyt és Reder Menyhértet küldte ki, hogy a török biztosokkal a béke föltételei fölött tanácskozzanak. *Nápoly. Farnese levéltár.*

1233.

1600 június 19. Cornazzani jelentése Prágából. A Pápa várában levő vallonok elmaradt zsoldjuk miatt elakarták adni a várat a töröknek 150,000 tallérért, s három fogoly törököt kiküldtek e végből a török táborba, honnét más hárommal jöttek vissza a tárgyalások megindítása végett. Schwarzenberg neszét vevén a dolognak, Győrből 1000 lovast s 3000 gyalogost menesztett Pápára, kik körülvevén a várat, megakadályoztak minden közlekedést a törökkel. A vallonok azután bocsánatot kérvén, kegyelmet nyertek és zsoldjuk egy részét is megkapták. *Nápoly. Farnese levéltár.*

1234.

1600 július 3. Prága. Cornazzani jelenti, hogy a vallonok végre mégis feladták Pápa várát a töröknek, bár előtte való nap 20,000 aranyat kaptak zsoldjuk fejében. *Nápoly. Farnese levéltár.*

1235.

1600 augusztus 7. Cornazzani jelentése Prágából. A törököktől sikerült Pápa várát visszafoglalni. A vallonok értesülvén a felől, hogy a meghalt Schwarzenberg helyébe a vitézségéről híres Reder Menyhért jön, látták, hogy nincs menekülés, felgyújtották a várost és várat, s harczolva egytől-egyig elestek. *Nápoly. Farnese levéltár.*

1236.

1600 augusztus 18. Prága. San Clemente spanyol követ jelentése. Többi közt ír Pálffy Miklós haláláról: »A múlt napokban, úgymond, meghalt Pálffy Miklós, magyar nemes, császári kamarás, ki Anna császárnénak apródja volt Spanyolországban, s kit hűsége és vitézségénél fogva, Ő Felsége sok jelentékeny tisztséggel bízott meg Magyarországban.« *Simancasi levéltár.*

Digitized by Google

1237.

1600 augusztus 26. Capello Jeromos velenczei követ jelenti Konstantinápolyból a Pápa megadása alkalmából rabokul ejtett 170 magyarnak odaérkezését. *Velenczei levéltár.*

1238.

1600 szeptember 11. A Pruth melletti táborból. A Mihály vajda kegyetlenségei elől Lengyelországba menekült erdélyi nemesek kérvénye a lengyel királyhoz, melyben hivatkozva az általuk Báthory István alatt Lengyelországnak tett szolgálatokra, hazájuk felszabadítására segítségért folyamodnak. *Orosz-lengyel levéltárak.*

1239.

1600 szeptember 17. Cornazzani jelentése Prágából. Mialatt a császáriak készületeket tettek a legközelebbi hadjáratra, a török erős haderővel Magyarországba tört s elfoglalta Babocsát. *Nápoly. Farnese levéltár.*

1240.

1600 szeptember 18. Prága. San Clemente spanyol követ jelentése. Írja, hogy a török Babocsa bevétele után Szigetvárt vívja s Kanizsát is fenyegeti. Ha Kanizsa elvész, a törökök Gráczon, Bécs-Újhelyen keresztül Bécsig hatolhatnak; miért is a császár kénytelen lesz békét vagy fegyverszünetet kérni a töröktől. Az oláh vajda tárgyalásokat indított meg a császárral, hogy Erdély örökös kormányzójává neveztessék ki. A császárnak nem levén egyéb választása, már hajlandónak mutatkozott teljesíteni a vajda kívánságát; de Basta Györgynek egy nappal előbb érkezett levele az ügyeknek új fordulatot adott. Basta, ki a spanyol követnek is írt, az oláh vajdát igen rossz színben tünteti fel. A vajda eleinte mindig hadi segélyt kért tőle, csak azért, hogy hadi erejét fogyaszsza; de Basta nem teljesíté kívánságát. Kiderült aztán, hogy a vajda az összes erdélyi nemesség kipusztításán működik s ez embertelen úton akarja megszerezni Erdély uralmát. Többeket meggyilkoltatott, sokan futásban kerestek menekülést. A Tordán egybegyűlt erdélyi nemesség Bastához írt levelében kijelenti, hogy készebb a halálra, minthogy tovább tűrje a vajda zsarnokságát, segítséget kér Bastától. A hadi tanácsban hosszas vita után el is lett határozva, hogy Erdélyt a vajda zsarnokságától megszabadítsák; ez levén egyszersmind az egye-

Digitized by Google

düli mód Erdélyt a császárnak biztosítani; mert az erdélyiek el vannak határozva Basta nélkül is szembeszállani a vajdával, s szerencsés kimenetel esetében bizonyosan Csákyt választanák fejedelmökül. *Simancasi levéltár.*

1241.

1600 szeptember 18. Cornazzani jelentése Prágából. A törökök 40.000 főnyi haderővel Kanizsát vívják. Basta György futárt küldött Prágába, jelentvén az erdélyiek föllázadását Mihály vajda ellen, ki kegyetlen zsarnokságot gyakorolt a nép fölött és sok nemest titkon kivégeztetett. *Nápoly. Farnese levéltár.*

1242.

1600 szeptember 25. Prága. San Clemente spanyol követ jelentése Kanizsa ostromáról s az erdélyi eseményekről. Basta György 6000 emberrel megindult, hogy az oláh vajda ellen föllázadt erdélyi nemességgel egyesülve a vajdát megtámadja; ki némelyek szerint ellenállásra készül; mások szerint futásra tesz előkészületeket. *Simancasi levéltár.*

1243.

1600 szeptember 30. Prága. San Clemente spanyol követ jelentése. Basta György megverte az oláh vajdát, ki 4000 ember veszteséggel kifutott az országból. *Simancasi levéltár.*

1244.

1600 október 2. Cornazzani jelentése Prágából. Basta György a nemességgel karöltve megverte és szétugrasztotta Mihály vajdát. A kanizsaiak vitézül védik magukat. Réder ezredes, Várad védője, a hadi tanács elnöke meghalt. *Nápoly. Farnese levéltár.*

1245.

1600 október 16. Cornazzani jelentése Prágából. Erdélyből jött hírek szerint Mihály vajda serege futásában több mint 10,000 embert vesztett el. Erdély most már egészen a császári uralom alatt áll. A császári hadaknak a törökkel is volt ütközetök, melyben ez utóbbiak 3000 embert és 12 ágyút vesztettek. Az alig 30,000 főnyi császári hadnak csak óvatosan és furfanggal lehet működnie a 100,000 főre menő törökök ellenében. *Nápoly. Farnese levéltár.*

Digitized by Google

1246.

1600 október 23. Bucobyl. Zamoisky János lengyel főkanczellár levele az erdélyi rendekhez. Jelentvén Mihály vajdának a lengyel hadak általi megveretését s futását, kéri a rendeket, hogy az Erdélybe menekült vajdát fogják el s szolgáltassák ki a lengyel királynak. *Orosz-lengyel levéltárak.*

1247.

1600 október 23. Bucobyl. Zamoisky kanczellár levele Basta, Ungnad és Székely császári biztosokhoz. Elősorolja a sérelmeket, melyeket Mihály vajda Lengyelországon elkövetett, s melyek a lengyel rendeket arra indították, hogy őt haddal támadják meg. *Orosz-lengyel levéltárak.*

1248.

1600 október 23. Prága. Cornazzani pármai követ jelentése. Az erdélyi rendek követe, ki a Mihály vajda elleni győzelmi hírt hozta s Erdély meghódolását jelenté, visszautazása előtt egy 200 tallér értékű arany lánczot kapott ajándékba. Basta György követét, Giovan Tommaso Cavriolot pedig a császár egy 8000 tallér értékű lánczczal ajándékozta meg. *Nápoly. Farnese levéltár.*

1249.

1600 november 1. Nani Ágoston velenczei követ jelentése Konstantinápolyból. Magyarországból futár érkezett győzelmi hírekkel, jelentvén, hogy Ibrahim basa bevette Babocsát s erősen ostromolja Kanizsát, mely már alig tarthatja magát nehány napnál tovább. A követ azt hiszi, hogy e híreket csak az általános elégedetlenség csillapítása czéljából terjesztik. Mihály vajda, kinek békéért könyörgő követei Konstantinápolyban fogva tartatnak, mindent elkövet, hogy a portát megnyerje; 80,000 tallér adót s 10,000 arany értékű ajándékokat ajánl Erdélyért és Oláhországért. Folyamodott a konstantinápolyi franczia követ közbenjárásáért is, ki azonban tagadólag válaszolt. *Velencze levéltár.*

1250.

1600 november 13. Konstantinápoly. Nani Ágoston velenczei követ jelentése. Megerősítést nyervén Kanizsa bevételének s egyéb török győzelemnek híre, a szultán három napi közünnepélyeket rendelt. Egyidejűleg híre jött,

Digitized by Google

hogy Mihály vajdát Zamoiszky lengyel kanczellár megverte. Nejét s fiát elfogták. Most a fölött tanácskoznak, visszahivassék-e Ibrahim vagy nem? A basák az eddig tapasztaltakra hivatkozva, azt akarják, hogy a telet Magyarországban töltse, a mint már Szulejmán szultán is megmondta, hogy a magyar földön csak is ott telelve lehet nagy dolgokat elérni. Ibrahim basa azonban csak hazatérésre gondol. Mahmut basa jelenti Báthory Zsigmondnak Zamoiszky által való visszahelyeztetését az erdélyi fejedelemségbe. *Velenczei levéltár.*

1251.

1600 november 13. Prága. San Clemente spanyol követ jelentése Kanizsa elestéről. A törökök most hír szerint Pápa felé fordulnak, s ha a hideg nem jön a császárnak segítségére, ez a vár is Kanizsa sorsára jut. *Simancasi levéltár.*

1252.

1600 november 26. Nani Ágoston velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy Mihály vajda követeinek egyike, mint török alattvaló, kegyetlen módon kivégeztetett, a másik kettő pedig, az egyik oláh, a másik erdélyi, megajándékozva, szabadon bocsáttatott; utóbbi, egy erdélyi főúr (*Catistan,* valószinűleg Csáky István) rokona levén, levelet is kapott a szultántól e rokonához válaszul a hozzá intézett levelére, mely azt az óhajtást tartalmazta, hogy Erdély inkább török, mint ausztriai fenhatóság alá kerüljön. Kanizsa bevételéről nem érkezvén újabb tudósítás, Konstantinápolyban ismét általános az aggodalom. *Velenczei levéltár.*

1253.

1600 deczember 12. Nani Ágoston velenczei követ jelenti Konstantinápolyból, hogy Mahmut basa tudósítása szerint Mihály vajda az oláh határokon tartózkodik 10,000 gyalogos és 1000 lovas élén, holott azelőtt azt állították, hogy alig maradt 300 lovasa. A követ azt tartja, hogy Mahmut ez állítása egyedül a lengyel győzelem kicsinyítését czélozza. *Velenczei levéltár.*

1254.

1600. Utasítás a lengyel rendeknek Erdélybe küldött követe részére, a Mihály vajdával szemben követendő magatartás tárgyában. *Orosz-lengyel levéltárak.*

Digitized by Google

1255.

XVI. század. (Miksa uralkodása alatt.) Elbertnek francziából olaszra fordított jelentése Magyarország belállapotáról. *Nápoly. Bibl. Nazionale.*

1256.

XVI. század. Kivonatok a páduai egyetem anyakönyveiből. Tartalmazzák 1531-től mintegy 60 magyar származású egyetemi hallgató nevét. *Páduai levéltár.*

1257.

XVI. sz. év n. Dudith Andrásra vonatkozó életrajzi följegyzés. *Páduai levéltár.*

Digitized by Google

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATO.

Acharisio Horácz levele Bécsből Farnese Sándor bibornokhoz (1575) 915. (1576) 942. 945.
Adorno, páviai orvos, János király kanczellárja szolgálatában (1535) 319. 326. — Jeromos, Ferdinánd király követe a portánál (1545) 423.
Adóterhek Magyarországban (1587) 1034.
Adrián, a budai basa titkárja (1551) 514.
Ajász basa (1528) 101.
Albai herczeg (1551) 531. (1569) 852.
Albert brandenburgi őrgróf (1528) 80.
Aldana Bernát (1551) 100. 107. 122. 449. 451. 620. 626. 634. — levele az erdélyi biztosokhoz (1551) 501.
Aldobrandini Giovan Francesco, a pápai segélyhadsereg vezére Magyarországban (1595) 1141.
Ali, budai basa (1553) 660.
Ali bey, szandzsák (1584) 1009.
Ali csausz (1551) 462. (1597) 1198.
Alkudozások Petrovics Péterrel (1551) 552. 558. 561. 562. 565. 566. 567. 568. 569. 595. 596. 599. 605. 609. — Ferdinánd király és Izabella özvegy királynő közt (1551) 531. 546. 550. 552. 554. 557. 560. 567. 568.
Almás vára (1551) 534. 571. 599.
Almásy János (1571) 874.
Almásy Kristóf váradi várkapitány (1567) 825.
Almazan őrgróf spanyol követ jelentései Bécsből (1576) 934. 935. 938. 944. 946. 947. 950.
Alsóaustriai kamara (1551) 645.
Ampo János (1528) 83.
Amurat szultán ajándéka Báthory Istvánnak (1575) 905. — királyul ajánlja a lengyeleknek Báthory Istvánt (1575) 909. — levele a császárhoz (1574) 901. (1589) 1052. — szerencsekivánata Báthory Istvánnak (1575) 905.
Angerius, Ferdinánd követe a portánál (1555) 681.
Angol követ Konstantinápolyban (1584) 1007.
Annacchero (igy) vára (1594) 1112.

Digitized by Google

Apay Istvánné (1544) 422.
Aquilai püspök, II. Fülöp spanyol király követe Ferdinándnál (1558) 698.
Aranygyapjas rend Mátyás és Ferdinánd főherczegek és Báthory Zsigmond számára (1597) 1191.
Arator István, a római Szt. Péter-templom magyar gyóntatóatyja (1577) 957.
Áruczikkek behozatala Magyarországba (1554) 673. — kivitele külföldre (1554) 673.
Augsburgi birodalmi gyülés határozata (1551) 593.
Austria viszonya a külhatalmakhoz (1563) 754.

Babocsa (1535) 342. — bevétele (1594) 1114
Bakacs Tamás bibornok (1581) 978. 979.
Bakics Péter (1551) 632. 648.
Balassa János (1562) 722. 473 lovasai (1551) 501. 512. — fogsága (1572) 892.
Balassa Menyhért (1551) 450. 495. 564. 578. 580. 598. 614. 617. 622 (1554) 673. (1562) 720.
Balassák Ferdinánd pártján (1540) 358.
Bambergi püspök a bécsi udvarnál (1534) 292.
Bánffy Gergely (1551) 625.
Bánffy György (1551) 625.
Bánffy János (1528) 83. (1529) 147. — nádor levele VII. Kelemen pápához (1533) 271.
Barbarigo Dániel velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1556) 690. (1557) 695. (1562) 732. 734. 737. (1563) 751.
Barbaro Dániel történeti drámája Izabella királynéról (1550) 447.
Barbaro Marcantonio velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1569) 855. 859. 860. (1571) 873.
Barkóczy Tamás (1554) 673.
Basta György és Mihály vajda (1600) 1240. — győzelme Erdélyben (1600) 1242. 1243. 1244. 1245. — levele a spanyol követhez (1597) 1205. — levele Tokajról (1598) 1217. — visszavonulása Győr alól (1597) 1203.
Báthory András (1551) 471. 472. 473. 481. 503. 508. 531. 569. 571. 595. 596. 601. 602. 607. 614. 617. 619. 620. 627. 634. 637. 675. — Ferdinánd biztosa Fráter Györgynél (1551) 454. 461. — levelei Ferdinándhoz (1551) 448. 459. 553. — levele Nádasdy Tamáshoz (1551) 612. — lovasai (1551) 546. — serege Temesvárott (1551) 586. — veresége (1528) 117.
Báthory András bibornok (1594) 1112.
Báthory Boldizsár (1594) 1121. — házassága (1592) 1075. — kivégeztetése (1594) 1126. — levelei a velenczei dogéhoz (1589—1590) 1049. 1055.
Báthory György (1527) 41.

Digitized by Google

Báthory István nádor (1527) 21. (1528) 102. — özvegye Zsófia masoviai herczegnő (1530) 181.

Báthory István, János Zsigmond követe Ferdinándnál (1563) 748. 749. — levele Cromer M.-hoz (1563) 750. — János Zsigmond utódjelöltje (1567) 825. — erdélyi fejedelemjelölt (1571) 878. — viszonya Miksához (1571) 879. 882. követe a császárnál (1572) 889. — és Békés Gáspár (1572) 895. — levele Pernstein Wratislavhoz (1572) 889. — győzelme Békés Gáspár fölött (1575) 904. — követsége a portánál (1575) 902. — ajándékai a szultánnak (1575) 905. — lengyel királylyá választatása (1575) 915. 917. — bucsuja az erdélyi rendektől (1575) 917. — viszonya az oláh és moldvaországi vajdákhoz (1576) 943. — Lengyelországba utazása (1576) 926. 929. 931. — előnyomulása Lengyelországba (1576) 937. — követsége Bécsben (1576) 926. — követének elfogatása Bécsben (1576) 945. — lengyel királylyá megkoronáztatása (1576) 934. 935. — bevonulása Krakkóba (1576) 933. 934. — harczai a Miksapárti lengyelekkel (1576) 938. — házassága (1576) 934. 935. — magyar és lengyel történelmi kutatásokat rendel Rómában (1577) 954. — levelei a pápához (1576—1577) 949. 954. — tudományos működése (1577) 966. — viszonya a portához (1576) 918. 921. 929. 931. 939. 940. 943. (1582) 993. — levele a páduai kormányzóhoz (1577) 956. — páduai egyetemi tanulmányai (1588) 1047. — levelei a velenczei dogékhoz (1575) 907. (1577) 953. 955. 959. 962. 969. (1578) 972. (1583) 997. — levele a konstantinápolyi patriarkához (1577) 966. — oroszországi diadalai (1582) 993. — követsége Bécsben (1582) 993. — magyarországi pártja (1581) 985. (1583) 998. — magyarországi trónkövetelése (1582) 993. — halála (1587) 1028. 1030.

Báthory Kristóf erdélyi fejedelem (1575) 917. (1576) 931. 939. 941. — viszonya a portához (1576) 941. 948. — levele a velenczei signoriához (1578) 971. — halála (1581) 981.

Báthory Miklós (1551) 596. 601. — esztergomi érsek (1568) 842. — országbiró (1573) 900.

Báthory Zsigmond, erdélyi fejedelem (1581) 981. 986. (1588) 1045. (1593) 1104. (1594) 1110. 1113. 1118. — hadiműködése (1594—1596) 1110. 1147. 1149. 1150. 1152. 1153. 1169. 1173. 1174. — Eger védelmére lovas hadakat küld (1594) 1110. — győzelme a törököknél (1595) 1147. 1149. 1150. — győzelme Oláhországban (1595) 1152. 1153. — Temesvárt ostromolja (1596) 1173. — temesvári diadala (1596) 1171. — követelései Rudolf császár irányában (1594) 1113. — levele Rudolf császárhoz (1595) 1147. — viszonya a portához (1581) 983. — követségei a portánál (1581) 982. (1584) 1013. (1592) 1031. (1594) 1112. 1118. (1598) 1221. 1222. — levelei a szultánhoz (1592) 1077. 1078. 1082. — levelei a velenczei signoriához (1590) 1053. (1592) 1092. (1595) 1153. (1596) 1165. —

Digitized by Google

házassági terve egy toszkánai herczegnővel (1592) 1079. 1081. — házassága Mária Krisztierna osztrák főherczegnővel (1592) 1071. 1072. (1594) 1113. (1595) 1136. — meghivja II. Fülöp spanyol királyt nászünnepélyére (1595) 1135. — házassági viszonyai (1597) 1197. — válása Mária Krisztiernától (1598) 1211. — lengyel trónjelöltsége (1587) 1041. (1592) 1075. 1076. 1079. 1080. 1082. 1088. — kitüntetése a pápa által (1596) 1173. — segélyt kér a pápától (1597) 1197. — Prágában (1596) 1159. (1597) 1192. — az erdélyi fejedelemségbe való visszahelyeztetése iránt kisérleteket tesz (1599) 1230. — visszahelyeztetése Zamoiszky által (1600) 1251. — megkapja a spanyol királytól az aranygyapjas rendet (1596) 1168. — jellemzése (1592) 1079. 1081. (1596) 1159. 1160. — jellemzése II. Fülöp által (1595) 1132.

Batthyány Ferencz (1563) 743. — horvát bán (1527) 21. (1528) 73.

Bayrhaim (1551) 625.

Bebek Ferencz (1540) 358. (1549) 431. (1551) 632. (1567) 805. — magyar követ a portánál (1557) 695. — szandzsák (1557) 695. — fogsága (1562) 732. 734. 737.

Bebek Imre (1540) 358. — Izabella királynő követe Zsigmond lengyel királynál (1541) 374. — Izabella teljhatalmu követe Ferdinánd királynál (1540) 370.

Bebek prépost lutheránus tanai és házassága (1534) 277.

Bebekek (1551) 615.

Becse (1551) 634. 637. 644.

Becskerek (1551) 568. 612. 634. 637. 644.

Beregmegye (1551) 545.

Bergamasco Gianbattista és magyar felesége hirei Magyarországról (1528) 113.

Bernardo Lorenzo velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1585—1587) 1016. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1026. 1028. 1032. 1034. 1035. 1039.

Bernát, trienti püpök (1527) 28.

Berzencze (1535) 342.

Bécs védelme (1532) 242.

Bécsi kormánytanács (1551) 474.

Béke Rudolf császár és Szelim szultán közt (1583) 999. 1002. 1003. — I. Ferencz franczia király s. V. Károly császár közt (1536) 344.

Béketárgyalások, Báthory Zsigmond és a porta közt (1599) 1221. — Ferdinánd és Zápolya János közt (1527) 10. 26. 28. (1531) 191. (1532) 206. 210. 211. 215. 227. 256. 267. (1533) 311. (1535) 297. 298. 300. 313. 317. 319. 320. 322. 325. 326. 327. 329. 330. 331. 333. 334. 335. 336. 337. 339. 340. — Ferdinánd és János Zsigmond közt (1559) 701. (1563) 741. 743. 744. 746. 748. 749. 750. 753. — Ferdinánd és a porta közt (1540) 353. (1556) 684. 685. 697. — V. Károly és Franczia ország közt (1529) 143. — Miksa

Digitized by Google

császár és János Zsigmond közt (1565) 766. 769. (1566) 794. — Miksa és a porta közt (1566) 763. 817. 818. (1567) 826. 827. 829. 832. (1568) 834. 835. — Rudolf császár és a porta közt (1590) 1060. 1061. 1062. (1593) 1099. (1599) 1226. (1600) 1232. — Velencze és V. Károly közt (1526) 19. (1530) 164. 176.

Békes Gáspár (1576) 921. — és Báthory István (1575) 902. — és Miksa (1576) 922. — és a porta (1576) 922. — hivei (1576) 919. — követe a portánál (1575) 902. 904. — veresége (1575) 904. 908.

Bidy Mihály özvegye (1551) 545.

Biharmegye (1551) 545.

Blandrata György, Izabella királynő orvosa (1551) 579. (1563) 743. — János Zsigmond udvari orvosa (1570) 872.

Bombai, hajduvezér (1551) 546.

Bona lengyel királynő (1540) 356.

Boner Szeverin (1541) 396. (1542) 401.

Bonzagno János, váradi prépost, János király követe Velenczében (1527) 35. 39. 40. 42. 43.

Bonfadini (1593) 1092.

Bornemisza Ferencz, Zsigmond lengyel király udvarnoka (1549) 430.

Bornemisza Gergely, Fráter György követe Bécsben és Augsburgban (1551) 452. 498.

Bornemisza János (1527) 24. — halála (1572) 895.

Boroszlói püspök (1563) 739.

Bosznia és Dalmáczia közti határvillongások (1531) 197.

Boszniai basa követe Ferdinándnál (1535) 329.

Bovadilla Ferencz, toledoi érsek, V. Károly követe a csehekhez (1532) 225.

Bozók vára (1594) 1112.

Brodarics István, szerémi, majd váczi püspök (1526—1535) 7. 147. 149. 171. 228. 267. 272. 286. 326. 330. 346. — János király követe Bécsben (1533) 64. (1535) 311. 326. 330. — levelei VII. Kelemen pápához (1526) 7. (1533) 272. — levele Don Lope de Soriához (1538) 346. — levele Sidlovec Kristófhoz (1530) 171. — levelei Tomiczky Péterhez és Sidlovec Kristófhoz (1529) 147. 149. (1552) 228. 267. (1534) 286.

Buchaim Lajos (1551) 625.

Bucella Miklós páduai orvos, Báthory István szolgálatában (1577) 959.

Buchia Vincze (1552) 656.

Buda elfoglalása Zápolya János által (1526) 2. 4. (1529) 153. — megtámadtatása a németek által (1531) 187. (1532) 258. — ostroma (1540) 367. — lakossága (1540) 361. — átadása iránti alkudozások Izabella és Ferdinánd közt (1541) 377. — elfoglalása a törökök által (1541) 389. 396. — ostroma (1541) 377. 383. 393. (1595) 1148. (1596) 1158. 1162. (1597)1 199.

Budai állapotok (1541) 376. (1554) 673. (1590) 1063.

Digitized by Google

Budai basa (1551) 514. (1562) 728. 730. (1566) 787. 791. (1567) 807. 824. (1575) 908. (1576) 921. 926. 939. (1577) 952. — meggyilkoltatása (1591) 1065.
Budai hirek egy trevisoi kereskedő leveléből (1528) 82.
Budai országgyülés (1527) 24. 27.
Buday István, az erdélyi rendek követe a portánál (1551) 462.
Buják vára (1594) 1112.
Burgan őrgróf levele a mezőkeresztesi ütközetről (1596) 1184.
Burgio báró nuncius (1526) 7.

Cajetan bibornok, pápai legatus levele a spanyol királyhoz (1596) 1163
Campeggio bibornok levele Zsigmond lengyel királyhoz (1532) 227.
Cantelmo Cesare (1540) 353.
Capello Jeromos velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1597) 1207. (1599—1600) 1221. 1222. 1237.
Capello Kristóf velenczei követ jelentése Párizsból (1539) 348.
Carolduni Jakab velenczei titkár Konstantinápolyban (1529) 131.
Carillo Alfonz, jezsuita atya, közvetitő Rudolf és Báthory Zsigmond közt (1594) 1113. — Báthory Zsigmond kiséretében Prágában (1596) 1159. — Báthory Zsigmond követe Rómában (1597) 1197.
Castaldo Alfonz János (1551) 606. 607. 608. 613. 614. 615. 625. 628. 641. 644. 648. (1555) 675 (1566) 781. — Egerben (1551) 608. — és Nádasdy Tamás bocsánatlevele Nagymihályi Erdőfi László számára (1551) 626. — fizetése (1551) 529. 551. — Utasitásai Ferdinandtól (1551) 487. — Ferdinand erdélyi hadainak fővezére (1551) 483. 487. — Ferdinand erdélyi helytartója (1551) 487. — levele Báthory Andráshoz (1551) 646. — levele Dobó Istvánhoz (1551) 533. — levelei Ferdinandhoz (1551) 520. 554. 558. 562. 565. 569. 570. 586. 595. 607. 608. 627. 628. 633. 634. 638. 640 642. — levele Sforza Pallavicinihez (1551) 637.
de Caballis Marino velenczei követ jelentései Bécsből (1542) 405. 406.
de Cavalli Marcantonio velenczei követ (1558) 699.
Cavalier Zsigmond velenczei tanácsos (1571) 874.
Cavazza Gábor, velenczei követségi titkár jelentése Konstantinápolyból (1580) 974.
Cavriolo Giovan Tommaso, Basta György követe Prágában (1600) 1248.
Ciconia Pasquale, velenczei doge. (1589) 1049.
Chantone, spanyol követ jelentései Bécsből (1565) 759. 762. 763. 766. 768. 770. 772. 773. 774. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. (1568) 836. 838. 839. 845. (1569) 848. 850. 851. 853. 854. 856. — utasitásai (1566) 776.
Clesius bibornok, a Ferdinand és János közti tárgyalásokról s a helyezetről (1535) 333. — levele Don Lope de Soriához (1538) 346.
Clissa védelme (1535) 315. 319.
Cogorano kapitány (1596) 1182.

Digitized by Google

Comarsky Ádám, poseni püspök, lengyel követ a császárnál (1570) 870.
Condé herczeg (1568) 836.
Contareno Antal velenczei követ jelentése Regensburgból, a birodalmi gyülésről (1532) 241.
Contareno Ferencz, velenczei nemes (1526) 1. — velenczei követ jelentései Bécsből (1534) 288. 289. 290. 291. 294. — jelentése Ferdinánd benső életéről és a császárhoz való viszonyáról (1535) 310. — jelentése Czibak lefejeztetéséről és Gritti megöletéséről (1535) 306. — adatal Nádasdy Tamásról (1535) 306.
Contareno Gáspár velenczei követ a szt-széknél (1528) 110. (1530) 161.
Contareno Pál vel. követ jelentései Sebenicoból (1528) 92. — Konstantinápolyból (1581) 981. 982. 983. 984.
Contareno Tamás, velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1528) 74. 85. — jelentése Német- és Magyarországról (1596) 1187.
Conti Lottario, VIII. Kelemen pápa követe Rudolf császárnál (1594) 1124.
Cornazzani Antal, pármai követ jelentései Prágából (1596—1600) 1171. 1173. 1176. 1180. 1182. 1191. 1192. 1199. 1203. 1204. 1206. 1212. 1130. 1232. 1233. 1234. 1235. 1239. 1241. 1244. 1245. 1248.
Cornelio (Messer) tanácskozásai Gritti Alajossal (1534) 278.
Corrano János velenczei követ jelentései Koustantinápolyból (1576) 929. 931. 941. 943. 948. 952. 961. 964.
Correr János velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1575) 902. 903. 904. 905. 910. 913. 919. 921. 922. 924.
Corsini Endre Zápolya János követe (1535) 322.
Cotta, Ferdinánd követe Budán (1541) 359.
Cromer Bertalan lengyel követ Magyarországban (1550) 437.
Cromer Márton lengyel követ jelentései (1562) 721. 726. 727. 736. 738. 739. 740. 742. 743. 744. 752. (1563) 749.
Crosich Péter gróf (1535) 315.
Croy-ezred (1596) 1176.
Csáki, erdélyi fejedelemjelölt (1600) 1240.
Császári hadak állapota Magyarországban (1532) 247. (1590) 1059. (1593) 1097. (1594) 1125. 1129. (1596) 1159. (1597) 1206. — Esztergom alatt (1599) 1225. — Pest és Buda alatt (1599) 1224.
Császári hadgyüjtés nehézségei Magyarországban (1532) 240. 248.
Császári hadisegély Ferdinándnak (1530) 172. (1532) 243.
Császári hadvezérek jellemzése (1566) 798. (1596) 1187. — **kémek** a magyar táborban (1532) 251. — követségek a portánál (1575) 910. (1578) 974. (1593) 1093. — lovas csapatok átpártolása János táborába (1532) 240. — magyar lovasok Török Bálint vezérlete alatt (1532) 53. — tudósitások János és Gritti Alajos hadairól (1532) 251.
Császáriak veresége (1577) 961.
Cseh rendek (1554) 672.
Csehek jellemzése (1554) 673.

Digitized by Google

Csicsó vára (1541) 390.
Csurgó (1535) 342.
Curcio ezredes (1594) 1117.
Czeczey Lénárd (1540) 352.
Czeglédi Izidor, Gritti Alajos követe a magyar főurakhoz (1533) 273.
Czarnkowski András, Ferdinand melletti lengyel követ jelentései (1540) 361. 362. (1541) 372. (1549) 434.
Czibak Imre (1528) 117. — megöletése (1534) 285.
Czikovsky, Izabella királynő udvarmestere (1557) 694.
Czukor behozatala Olaszországból (1554) 673.

Dandolo Gian Antonio velenczei nemes (1526) 4. 10. (1527) 41.
Daissoli Herkules, velenczei titkos követ a zágrábi püspöknél (1528) 83.
Deák Márton, Báthory Zsigmond követe a portánál (1597) 1198. 1199.
Debreczen (1540) 351. (1541) 390. (1551) 637. (1556) 696.
Debreczeni gyülés (1544) 421.
Delfino János, velenczei követ jelentései Rómából (1597) 1193. 1197. 1201.
Delfino bibornok, győri püspök (1565) 773. (1567) 815. — levele Bécsből Crivelli bibornokhoz (1565) 767.
Della Vedova Giacomo, velenczei titkár Konstantinápolyban (1529) 130.
Délolasz tengerpart (1566) 776.
Déva vára (1541) 390.
Dézny vára (1551) 540.
Diebes Menyhért, páduai egyetemi német tanácsos (1568) 840.
Dietrichstein, Miksa császár követe II. Fülöpnél (1565) 765.
Diód vára (1551) 564.
Diószegi tárgyalások Ferdinand biztosai és Fráter György közt (1551) 450.
Dobay Domokos (1551) 625.
Dobó István (1551) 501. 571. (1555) 673. — Eger védelmére rendelve (1551) 519. — fogsága (1557) 693.
Dóczy János magyar követ Zápolya Jánosnál Tarnovban (1528) 91.
Domboru (1535) 342.
Domonkos rendi barát hirei Ferdinánd megveretéséről Kassa mellett (1528) 102.
Don Pál erdélyi fejedelmi udvarnok (1589) 1050.
Doria herczeg, a spanyol hajóhad vezére (1596) 1168.
Draskovics György, kalocsai érsek, levele a velenczei dogéhoz (1581) 980.
Drávai híd (1566) 795.
Drégel vára (1594) 1112.
Drzeviczky Mátyás gnesneni érsek (1532) 212.
Duarte Ferencz jelentése a török hadimozgalmakról (1532) 237.
Duna védelme (1538) 346.
Duodo Pietro, velenczei követ, összjelentése Magyarországról (1599) 1219
Dyam vára (1594) 1112.

Digitized by Google

Ebersdorff Felix gróf (1551) 569.
Eger (1566) 775. (1567) 832. — veszedelme (1596) 1178. 1179. 1180. 1182.
Eggenberg Rupert jelentése a sziszeki győzelemről (1593) 1091.
Egri püspök, a bécsi udvarnál (1534) 292 (1542) 85. — beszélgetése a velenczei követtel a **magyarországi helyezetről (1535) 301.** — tekintélye Bécsben (1535) 301. — **válasza Ferdinánd nevében** a velenczei követnek Bécsben (1534) 292
Egyenetlenség Fráter György és Petrovich Péter közt (1551) 565.
Egyezség Ferdinánd és Zsigmond lengyel király közt (1550) 441. — Rudolf császár és Báthory Zsigmond közt (1598) 1216.
Egyezségi tárgyalások Ferdinánd és Izabella közt (1550) 442. (1551) 450. 452. 592. 595. 597. 598. 599. — Ferdinánd és Petrovich Péter közt (1551) 567. 569. 595. 596.
Endriss János jelentése a magyar bányákról (1551) 645.
Enyedi tábor (1551) 533.
Enyingi Török János (1551) 522.
Erdély, átengedésére vonatkozó tárgyalások Rudolf császár és Báthory Zsigmond közt (1598) 1211. 1216. — Ferdinánd birtokában (1553) 657. — hadiereje (1540) 566. — kormányzata (1551) 562. — lakosságának ismertetése (1599) 1219. — pénzügye (1554) 673. — visszaadása János Zsigmondnak (1556) 685.
Erdélyi alkudozások (1551) 583. 584. 585.
Erdélyi állapotok (1542) 408. (1551) 458. 459. 516. 517. 518. 593. (1556) 692. — bányamüvelés (1551) 547. 645. — biztosai Ferdinándnak: Sbardellatis, Batthyány András, Herberstein Zsigmond és Harrach Lénárd (1551) 461. — biztosok tárgyalásai Iza. bellával (1551) 475. — biztosok levelei Ferdinandhoz (1551) 490. 504. — biztosok levele Aldanához (1551) 493. 500. — biztosok nyilt levele az Izabellával kötött egyezségről (1551) 585. — biztosok levele Izabellához (1551) 582. — biztosok levele Fráter Györgyhöz (1551) 584. — biztosok levele Werner Györgyhöz (1551) 515. — hadjárat (1551) 634. 642. 646. — hangulat János Zsigmond halála után (1571) 876. — insurrectio (1551) 599. — kincstárnokság (1551) 624. — követek Konstantinápolyban (1591) 1070. — követek Prágában (1600) 1248. — menekültek Lengyelországban (1600) 1258. — németek (1554) 673. — oláhok jellemzése (1599) 1219. — országgyülés (1551) 562. 612. 621. 634. (1556) 691. (1575) 917. — püspökség (1551) 530. 614. 617. — püspök a bécsi udvarnál (1534) 292. — rendek (1541) 397. (1551) 621. — rendek követei Ferdinándnál (1551) 457. — rendek örömmel fogadják Gritti Alajost (1534) 59. — rendek levele Ferdinándhoz (1551) 530. — rendek levele a szultánhoz (1553) 665. — urak elfogatása s kivégeztetése (1594) 1126. 1130. — ügyek (1571) 879. — vajdai méltóság (1551) 553. — választási mozgalmak (1571) 878. — várerődítések (1551)

Digitized by Google

614. 617. 618. 621. 627. 634. — zavarok (1551) 648. (1594 1121.

Erdélyiek adója János királynak (1527) 51. — lázadása Mihály vajda ellen (1600) 1241.

Erdödy Péter (1528) 83. — hamvai Velenczében (1581) 979.

Erdödy Simon, zágrábi püspök (1534) 277. 283. — levele VII. Kelemen pápához (1534) 281. — Ferdinándhoz pártol (1535) 316.

Erdödy Tamás Olaszországban (1581) 980. — levele a velenczei dogéhoz (1581) 978.

Eretnekség Ausztriában (1577) 950.

Erizzo Antal velenczei követ jelentései (1555) 679. 687. 690.

Ernő főherczeg. (1572) 883. 884. 886. 887. 889. (1576) 920. 937. (1580) 975. 977. (1587) 1037. — levele a velenczei dogéhoz (1579) 973.

Eszéki János pécsi püspök követsége a portánál (1540) 356. 357.

Esztergom. (1531) 195. (1554) 673. — bevétele (1595) 1143. 1145. 1146. — elfoglalása a németek által (1531) 188. — erődítése (1529) 137. — feladása (1543) 417. — ostroma (1532) 248. 258. 266. (1594) 1117. 1119. 1120.

Esztergomi érsek (1563) 739. — járuléka a vár védelméhez (1533) 270. — mint békebiztos (1600) 1232.

Esztergomi káptalan (1544) 422.

Európai helyezetről emlékirat (1560) 710.

Fanemüek kivitele Velenczébe (1554) 673.

Farnese Sándor bibornok, pápai legatus V. Károlynál (1536) 344.

Fehérvári basa (1566) 787.

Fejéregyházi Vizaknai Ferencz (1551) 584.

Fels Lénárd (1551) 549.

Felsőmagyarországi városok követsége Ferdinándnál (1532) 209.

Felvidéki végvárak (1551) 632.

Fegyverszünet — Austria és a porta közt (1540) 353. (1545) 423. (1553 658. 661. 662. (1555) 679. (1565) 764. (1568) 837. 838. 839. 841. 843. (1572) 898. (1575) 913. (1591) 1067. — Ferdinánd és Zápolya János közt (1531) 191. — Ferdinánd és János Zsigmond közt (1560) 706. 711. 712. (1562) 723. 724. 729. 730. 731.

I. Ferdinánd (1541) 397. (1542) 405. 406. (1551) 606. 607. 611. (1552) 654. (1553) 665. 667. (1554) 671. (1561) 717. (1563) 741. 742. — Nyilt levele a magyar nemzethez (1526) 20. — hadikészületei (1526) 4. — magyar királylyá választatása (1526) 18. 21. — pártjabeliek gyülése Pozsonyban (1527) 21. — hadjárata Magyarországban (1527) 37. — levele a budai táborból Zsigmond lengyel királyhoz (1527) 27. — politikája (1527) 32. — követsége a portánál (1527) 32. 43. — pártjabeliek elégületlensége (1527) 53. — magyar királylyá koronáztatása (1527) 49. — Budáról Bécsbe készül (1527) 53. — hadi működése Magyarországban (1527) 44. — ujabb követsége a

Digitized by Google

portánál (1528) 87. 92. 94. 95. 99. 100. 101. 113. — győzelmei 1528. 59. — Budára jön (1528) 73. — veresége Kassánál és a Szepességben (1528). 79. 102. 104. — levele az egri püspökhöz (1528) 127. — kéme ellen titkos följelentés a velenczei tizek tanácsához (1528) 89. — elszigeteltsége (1528) 116. — Esztergomba jön (1528) 61. — Bécsbe megy (1528) 73. — serege (1528) 62. — Csehországba megy (1528) 84. — magyarországi seregeinek helyzete (1528) 84. — Velencze ellen háborút tanácsol V. Károly császárnak (1529) 143. — levele Linczből V. Károlyhoz (1529) 144. — követe De Salinas Mártonhoz (1529) 145. — hadikészülődései (1529) 139. 141. 142. — levelei báró Burgio nunciushoz (1529) 140. 141. 142. — levele Burgo Andráshoz, a török betörésről (1529) 138. — igéretei Erdélynek (1529) 136. — levele az egri püspökhöz (1529) 127. — utasítása V. Károlyhoz menesztett követe Noguerol gróf számára (1529) 143. — római királylyá megválasztatása (1530) 175. — megkoronáztatása (1531) 189. — seregének megveretése Nagymarosnál (1530) 171. — béketárgyalásai Zápolya Jánossal, Zsigmond lengyel király közbenjárásával (1530) 178. — segélyért folyamodik a pápához s a keresztény fejedelmekhez (1531) 190. — követsége a portánál (1531) 188. 191. — levele VII. Kelemen pápánál levő követéhez (1531) 190. — Csehországban országgyülést hirdet (1531) 193. — magyar tanácsosainak levele Zsigmond lengyel királyhoz. (1532) 209. — ujabb követsége a portánál (1532) 217. 230. — védelmi intézkedései a török betöréssel szemben (1532) 235. — spanyol katonái Magyarországban (1532) 234. — Bécsbe megy (1532) 254. 288. — hajóhada vereséget szenved Komárom előtt. (1532) 255. 256. — követei a török táborban (1532) 259. 264. 266. 269. — nyilatkozata a magyarországi helyzetről (1534) 297. — titkos üzenete V. Károlyhoz, a lundeni érsek által (1534) 297. — János királyt vádolja Gritti megöletésével (1534) 289. — követe Komáromban (1535) 307. — levele V. Károlyhoz (1535) 311. — meghiusult béketárgyalásai Zápolya Jánossal (1535) 330. 334. 337. 338. — tárgyalásai Jánossal a fegyverszünet meghosszabbitása iránt (1535) 339. 340. — római követének jelentése (1535) 341. — visszatérése Bécsbe (1535) 318. — boszúsága a János királyhoz érkezett pápai követség miatt (1535) 328. — emlékirata V. Károlyhoz (1536) 343. — viszonya a magyar rendekhez. (1536) 343. — levelei Zsigmond lengyel királyhoz (1539) 347. (1540) 363. — levelei III. Pál pápához (1539) 349. (1540) 360. — alkudozásai Izabella királynővel (1540) 359. 370. — serege Buda és Pest körül (1540) 368. — válasza a lengyel követnek (1540) 364. — magyarországi hadjárata (1541) 368. 388. 392. — levele V. Károlynál levő követéhez (1541) 392. — Buda elleni hadiműködése (1541) 306. — Regensburgban (1541) 380. 384. — győzelme a törökökön Budánál (1541) 377. — követei Konstantinápolyban fogságba vettetnek (1541) 389. — nyilatkozata a török hadakról

Digitized by Google

(1543) 417. — levele Gomez Suarez de Figueroához (1543) 419. — levelei III. Pál pápához (1543) 420. (1548) 427. — levele III. Gyula pápához (1550) 438. 439. 440. — követei Lengyelországban (1550) 446. — Császárrá választatása (1551) 468. — Bécsben (1551) 450. — biztosai Fráter Ggörgynél (1551) 453. 454. 455. — hadisegélye Fráter Györgynek (1551) 472. 479. 507. 508. — erdélyi hadjárata (1551) 476. 477. 479. 480. 483. 492. 495. 496. 501. 503. 507. 508. 512. 513. 517. 519. 520. 523. 528. 529. 554. 558. 561. 562. 580. 581. 596. 602. 610. 614. 617. 619. 620. 630. 648. — erdélyi biztosai (1551) 473. 608. — erdélyi biztosainak alkudozásai Izabella királynővel (1551) 473. 475. 480. — erdélyi biztosainak adott utasítások (1551) 480. — felhatalmazása erdélyi biztosai számára Petrovich Péterrel való egyezkedésre (1551) 559. — biztosíték-levele Steinach György és Mátyás számára (1551) 555. — tárgyalásai Izabellával (1551) 464. 531. — tárgyalásai Izabellával és Práter Györgygyel (1551) 649. — tárgyalásai Izabellával s János Zsigmonddal (1551) 538. 542. 543. 544. 550. 554. — tárgyalásai a lengyel királylyal (1551) 506. — levele az alsó-austriai helytartóhoz s rendekhez (1551) 610. — levele Aldana Bernáthoz (1551) 476. — levele Aldanához és Teuffel Erasmushoz (1551) 483 levele a magyar kamarához (1551) 563. 624. — levele a váczi püspökhöz és Báthory Andráshoz (1551) 461. — levele a váczi püspökhöz és Teuffel Erasmushoz (1551) 454. — levele az egri püspökhöz (1551) 466. — levelei az erdélyi biztosokhoz. (1551) 478. 484. 495. 506. 508. 517. 526. 548. 560. — levele a szászokhoz (1551) 484. — levele Balassa Jánoshoz (1551) 494. — levelei Báthory Andráshoz (1551) 453. 467. 471. 472. 491. 503. 541. 583. — levele Báthory Andráshoz és Miklóshoz (1551) 601. — levele Blandrata Györgyhöz (1551) 579. — levelei Castaldo Jánoshoz (1551) 487. 502. 507. 512. 514. 518. 521. 528. 529. 531. 532. 536. 542. 543. 545. 546. 549. 550. 551. 561. 580. 581. 592. 594. 596. 602. 614. 617. 619. 620. 623. 630. 631. — levele Haller Péterhez (1551) 589. — levele Herberstein Zsigmondhoz (1551) 509. — levele Herberstein Zsigmondhoz és Harrach Lénárdhoz (1551) 465. — levelei Izabellához (1551) 578. 597. 604. — levele Izabella követeihez (1551) 460. — levele Izabellához küldött biztosaihoz (1551) 643. — levele V. Károlyhoz (1551) 593. — levelei titkárához Kneissel Henrikhez (1551) 455. 647. — levelei Nádasdy Tamáshoz (1551) 539. 552. 577. 591. 600. 613. 618. 621. — levele Nádasdy Tamáshoz és Báthory Andráshoz (1551) 526. — levele Révay Ferenczhez (1551) 547. — levele Sbardellati váczi püspökhöz s többi biztosaihoz (1551) 451. — levelei s utasitásai Sforza Pallavicinihez (1551) 629. 636. 641. — levelei Teuffel Erasmushoz (1551) 482. 505. 524. 644. 648. — nyilatkozata az erdélyi tárgyalásokról (1551) 449. — egyezsége Izabella királynővel (1551) 573. 574. 575. 576. — békealkudozásai a törökkel (1553) 657. 658. 660.

Digitized by Google

662. — levele **Ali** budai basához (1553) 661. — követei a szultánnál (1553) 668. — levele Szulejmán szultánhoz (1553) 657. 658. (1555) 678. 679. 681. (1556) 685. — levele Zsigmond lengyel királyhoz. (1555) 674. — utasitásai Lengyelországba menesztett követeinek (1556) 692. — levele Rustán basához (1556) 684. — követsége a lengyel királynál (1556. 691. — hadai a Szepességben (1556) 686. — válasza II. Fülöp spanyol király követeinek (1558) 698. — Izabellának szabott békefeltételei (1559) 700. — követelései János Zsigmonddal szemben (1560) 704. 705. — hadikészülődései a török ellen 1560. 708. — betegsége (1562) 722. — Győzelmei János Zsigmond fölött (1562) 723. — meghivja Marmarosmegyét a pozsonyi országgyülésre (1663) 735. — titkos tanácsa (1563) 754. — a papi házasság pártolója (1565) 768. — idéző levele Robles Menyhért ellen (1564) 755. — és tanácsosainak jellemzése (1554) 673.

Ferdinánd főherczeg (1563) 739. — levele a velenczei dogéhoz (1577) 963.

Ferencz váradi prépost (1551) 530. 580.

Ferhád basa hadai Magyarországban (1594) 1108. — nagyvezér (1595) 1134. — bukása (1595) 1139.

Ferrarai herczeg (1566) 785. 798.

Ferrari Marcantonio levele Gyulafehérvárról (1552) 654.

Feuffenpach Jakab, magyar tanácsos a páduai egyetemen (1567) 819

Figueroa spanyol követ (1552) 651.

Fiumei Ferencz, zenggi püspök, János király követe Velenczében, Rómában és Francziaországban (1526) 14. 15. 16. 17. 21. 23.

Flandriai ügyek (1568) 843.

Flandriából áruczikkek behozatala (1554) 673.

Flórenczi signoria (1566) 758.

Fontius Bertalan levelei Augsburgból Marcello Jeromoshoz (1532) 231

Forgách Ferencz, nyitrai püspök, kanczellár (1556) 689. — története (1577) 953. 955. — halála Paduában (1577) 963. — hagyatéka (1577) 951. 960.

Forgách Imre (1577) 960. 963. 968.

Forgách Mihály, paduai egyetemi tanuló (1590) 1064.

Forgách Pál (1577) 960. 963.

Forgách Simon levele Mocenigo Alajos velenczei dogéhoz (1577) 951. — dunántuli főkapitány (1577) 960. 963. 968.

Forgách váradi püspök (1569) 849.

Franchi Ferencz, genuai kereskedelmi ügynök (1566) 788.

Franco Jeromos, a Forgáchok képviselője Olaszországban (1578) 968.

Franczia-velenczei tárgyalások (1528) 67.

Franczia követ Velenczében (1528) 118. — Budán (1529) 147. — és magyar követek Velenczében (1529) 157. 160. — pénz- és hadisegély János királynak (1528) 115. 118. 152. — követ János királynál (1529) 152. — segély Izabellának (1551) 569. — ország János Zsig-

Digitized by Google

mond pártján (1565) 768 772. — rendkivüli követ Bécsben (1565) 772. 795. — segély a török ellen (1566) 785. — török tárgyalások (1571) 877. — török szövetség (1572) 893.

Frangepán Ferencz, kalocsai érsek, levele Tomiczky Péterhez és Sidlovecz Kristófhoz (1530) 165. — mint János király követe Bécsben (1535) 320. 322. 329. 330. 331. — Budán (1540) 358.

Frangepán Kristóf horvát bán (1526) 4. (1527) 21. — levele Dandolo Gianantoniohoz, János király szorult helyezetéről (1527) 41. — levele a velenczei signoriához (1527) 46.

Frangepán grófok (1533) 273.

Fráter György (1535) 336. (1540) 360. 361. (1541) 389. (1551) 448. 467 469. 470. 471. 472. 474. 493. 502. 503. 507. 531. 538. 542. 543. 546. 554. 558. 561. 562. 565. 566. 569. 570. 572. 581. 598. 599. 612. 614. 616. 619. 620. 622. 623. 626. 627. 628. 631. 633. 634. 637. 638. 640. 642. 644. 649. 657. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1540) 356. — és Izabella királynő (1540) 358. — viszonya Ferdinandhoz (1540) 372. — levele Perényi Péterhez (1541) 372. — a Ferdinand s Izabella közti alkudozásokkal szemben (1541) 377. — levele Visniczei Kmitha Péterhez (1541) 394. — hűséget fogad Izabellának (1542) 399. — Izabella kincstartója (1542) 403. — elleni összeesküvés (1542) 406. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1542) 412. — levele (1542) 415. — követsége a pápánál (1545) 424. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1549) 436. — követsége Bécsben (1551) 451. 452. 458. — követe Vass Mihály (1551) 484. — hadi készülődései (1551) 459. — viszonya Ferdinándhoz (1551) 462. 463. — hadisegélyt kér és kap Ferdinandtól (1551) 489. 490. 496. 499. 502. 503. 508. — tervei (1551) 570. 572. — egyezsége Ferdinanddal (1551) 565. — előterjesztett pontjai (1551) 594. — bibornoksága (1551) 596. 602. 620. 640. 641. — erdélyi alkirály (1551) 639. — halála (1551) 648. 649.

II. Fülöp spanyol király, egyezsége Ferdinánd királylyal (1551) 468. — követsége Ferdinándnál (1558) 697. — levelei követéhez Chantonéhoz (1565) 771. (1566) 786. (1568) 841. (1583) 995. — levele Dietrichsteinhez (1565) 769. — levele Rudolfhoz (1572) 896. — hadisegélye Austriának (1569) 868. (1595) 1132. — a Rudolf császár és Báthory Zsigmond közti viszályban. (1583) 995. — és Miksa lengyel trónjelöltsége (1576) 927. 932. 933. 935. — utasitásai bécsi követének, San Clemente Vilmosnak (1595) 1132. (1596) 1170. — nyilatkozata Báthory Zsigmondról (1595) 1132. — segélye Báthory Zsigmondnak (1596) 1168.— levele Carillo Alfonzhoz (1596) 1168.

Fuchs György, paduai egyetemi magyar tanácsos (1590) 1064.

Fülek vára (1594) 1111. 1112.

Füszerek behozatala külföldről (1554) 673.

Digitized by Google

Gabonakivitel Velenczébe (1554) 673. (1566) 788.
Gamrata Péter, gnesneni érsek, (1542) 401. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1542) 409.
Garnier Flaminio spanyol követségi titkár jelentése a lengyel ügyekről (1576) 936.
Gersei Petheő János (1564) 755. 756.
Ghenger Andor (1563) 754.
Giustinian Sebestyén, velenczei követ jelentése Párisból (1528) 121.
Genuaiak kereskedése János Zsigmonddal (1566) 788.
Gerendi Péter, Ferdinánd követe a moldvai vajdához (1555) 674.
VIII. Gergely pápa (1582) 993. (1583) 1004.
Gnesneni érsek, lengyel követ Ferdinándnál (1560) 704. 707.
Goletta (1566) 776.
De **Gonzaga Vespasian** levele Prágából a spanyol királyhoz (1588) 1046.
Gonzales de Mendoza Péter, V. Károly követe a cseh rendekhez (1532) 225.
Goreczki Mátyás, lengyel követ Magyarországban (1550) 437.
Gorka András, lengyel követ jelentései (1541) 381. 382.
Görgény (1556) 696.
Grabovieczki lengyel követ Izabella királynénál (1554) 670. (1556) 688.
Gradenigo Vincenzo, velenczei követ Konstantinápolyban (1587) 1036. 1038.
Granvelle bibornok (1541) 398. (1562) 728. (1581) 991.
Greginsky, Izabella királyné szolgája (1551) 544.
Grimani Marino velenczei doge (1597) 1195. 1196. (1598) 1214.
Grimoltosky Sebestyén, Izabella királyné szolgája (1551) 544.
Grisone Péter, János Zsigmond testőrkapitánya (1567) 810.
Gritti Alajos Konstantinápolyban (1528) 71. 94. 99. 100. 119. 120. 130. 131. 151. 163. (1534) 278. — mint a János király s a szultán közti szövetség közvetitője (1528) 72. — János kincstárnoka (1529) 154. — János király táborában (1530) 176. — egri püspöki jelölt (1530) 173. — levele Nisből testvéréhez Györgyhöz (1530) 180. — Budán (1532) 196. — Esztergom alatt (1532) 248. — Budán (1532) 265. — máramarosi főispán, Magyarország kormányzója s főkapitánya, királyi főkincstartó, Konstantinápolyban (1533) 273. — a szultán teljhatalmu megbizottja (1534) 280. — átkelése a Dunán (1534) 284. — halála (1534) 293. 296. 314. 317. 318. 326. 332. — Erdélybe utazásának naplója (1534) 295. — kincsei (1535) 326. 340. — szolgálatában állott velenczei emberek letartóztatása Bécsben (1535) 305. 309.
Gritti Endre, velenczei doge, utasitásai a portához menesztett követe, Mocenigo Tamás számára (1530) 163. 168. 169.
Gritti György (1529) 154. — tudositása Budáról (1529) 150. — Gritti Alajos követe Párizsban (1531) 194.
Guagnini Sándor, Báthory István szolgálatában (1578) 969.

Digitized by Google

Guise herczeg (1566) 785.
Guzman Márton, Ferdinánd kamarása (1535) 310. — Ferdinánd követe V. Károlynál (1541) 376.
Guzman de **Silva** spanyol követ Velenczében (1572) 886.
Győr ostroma (1594) 1120. — eleste (1594) 1125. — ostromára megállapitott csatarend (1598) 1218. — visszavétele (1598) 1214. 1215.
Győri püspök, Delfino bíbornok (1565) 773. 774.
Gyula vára (1551) 617. (1566) 775. (1567) 829. 831. 832. — ostroma (1566) 794. 795. — eleste (1566) 797.
Gyulai Farkas zágrábi püspök levele III. Pál pápához (1549) 432.
Gyulai Márton seborvos, János Zsigmond követe Velenczében (1568) 833.
Gyulafehérvár (1551) 646. — ostroma (1551) 522. — erődítése (1551) 569. 602.
Gyulafehérvári Deák Tamás, Báthory István követe a császárnál (1572) 889.

Hadi hirek Magyarországból (1562) 720. 724. 725. — Győrből, Váczról s Esztergomból (1597) 1200.
Hadjárat a török ellen (1551) 641. 644.
Haller Péter szebeni polgármester (1551) 518. 558. 569. 572. 580. 647. (1553) 687.
Hanicken Kristóf, paduai egyetemi magyar tanácsos (1590) 1057.
Hannibal, Ferdinánd király kémje Velenczében (1528) 89.
Hardeck gróf győri várkapitány (1595) 1120. 1125. — árulása (1595) 1138. — kivégeztetése (1595) 1137.
Harrach Lénárd (1551) 455. 460. 465.
Hatvan (1551) 632. 641. — bevétele (1596) 1176. — leromboltatása (1596) 1177.
Havasalföldi vajda (1552) 654.
Háboru I. Ferencz franczia király s V. Károly közt (1536) 344.
Házassági terv János Zsigmond s egy osztrák főherczegnő közt (1551) 542. 550. 557. 567.
Hegyesd vára (1562) 722.
Herberstein Zsigmond, Ferdinánd biztosa Fráter Györgynél (1551) 455. 460. 465. 466. 473. 509. (1552) 650. (1555) 675.
Hestelius János, páduai egyetemi magyar tanácsos (1587) 1040.
Hidverés Buda és **Pest** közt (1534) 248.
Higany szállitás Magyarországból Velenczébe (1568) 844.
Hollóskö vára (1594) 1112.
Homonnay István Szikszónál (1588) 1046.
Horvát Bertalan (1551) 648. (1554) 673.
Horvát Gáspár, Fráter György követe (1551) 576.
Horvát György váradi kapitány (1540) 358.
Horvát urak tanácskozása (1528) 83.
Horvát országgyülés (1526) 22.

Digitized by Google

Horvátországi dolgok (1599—1600 körül) 1156.
Hosius Szaniszló, lengyel követ Ferdinandnál (1549) 429.
Hotkovics Márton (1527) 41. 43.
Huszt vára (1551) 545. 568. 581, (1556) 696.

Ibrahim basa (1527) 31. 36. 43. 44. 45. (1528) 59. 67. 74. 87. 88. 99. 100. — tábora Magyarországban (1529) 152. — és Velencze 152. (1531) 189. (1534) 265. — levele Ferdinandhoz (1535) 332.
Ibrahim török tolmács (1568) 835.
Ibrahim bég török követ Bécsben (1568) 839. 842. 843. 845. 846.
Ibrahim dragomán (1556) 687.
Ibrahim nagyvezér (1599) 1222. — serege Magyarországban (1599) 1225. (1600) 1250.
Idegen zsoldosok Magyarországban (1566) 798.
Idiaquez császári titkár levelei a magyarországi dolgokról (1540) 369. (1541) 378. 383. 385.
Igyártó Mihály, Báthory Kristóf megbizottja Olaszországban (1578) 971.
Istvánffy, Rudolf császár követe Lengyelországban (1596) 1173.
Italia török hadak által veszélyeztetve (1597) 1193.
Itáliából áruczikkek behozatala (1554) 673.
Izabella királyné hozománya (1540) 351. — várai (1540) 350. — titkára Porambsky Péter 358.—Budán 358.—követe Ferdinandnál, Bebek Imre (1540) 370. (1541) 374.— alkudozásai Ferdinanddal Buda átadása iránt (1541—1542) 377. — helyzete (1541—1542) 382. 390. 393. 396. 404. 408. — eltávolittatása Budáról (1541) 389. — levele Tarnovszki János, krakkói várnagyhoz (1541) 390.— levele Kmitha Péter krakkói főkapitányhoz (1541) 393. — Lippán 393. 394. — Váradon (1542) 402. — követe Zicnowic a lengyel királynál (1542) 408. — és Fráter György (1542) 402. 408. 410.—utasitásai Ferdinandhoz menesztett követe számára (1543) 416. —levele Rusztán basához.(1551) 462.—letartóztatott követe 1551) 478. — levelei Castaldohoz (1551) 535. 538. 557. 567. 570. 609. 635. — czím nélküli levele (1551) 544. — levele a török szultánhoz (1551) 565. — levelei Ferdinandhoz (1551) 564. 616. — nyilt levele a Ferdinanddal kötött egyezségről (1551) 574 — — föltételei az egyezséghez (1551) 575. — és Petrovich Péter magatartása (1551) 459. — levele Petrovich Péterhez (1551) 611. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1553) 670. — halála (1559) 701. — egyéb adatok (1542) 401. (1551) 462. 473. 474. 475. 489. 534. 535. 538. 573. 593. 596. 598. 599. 602. 615. 622. 633. 640. 649. (1553) 657. 665. 666. 671. (1554) 672. (1555) 683. (1556) 685. 691. 696. (1559) 700. 702.

János király, levele Bornemisza Jánoshoz (1527) 24. — hadi készülődései (1527) 15. 27. 38. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1527) 30. — követe Velenczében, Bonzagno János, váradi prépost (1527) 35.

Digitized by Google

39. 40. 42. 43. 44. 48. 53. — szorult helyzete (1527) 41. — győzelme (1527) 46. — veresége Tokajnál (1527) 49. — hadi ereje (1527) 53. 56. — arany- s ezüst pénzt veret (1528) 56. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1528) 57. — visszavonulása Erdélybe (1528) 59. — pénzsegélyt kér Velenczétől (1528) 60. 68. — a Tisza vidékén (1528) 61. — Budán (1528) 62. — szövetsége a törökkel (1528) 71, 76. 78. — serege Kassa felé indul (1528) 73. — beveszi Nyitrát és Galgóczot (1528) 73. — ujabb győzelmei (1528) 77. — veresége és Tarnovba menekülése (1528) 80. — Erdélyben (1528) 84. — levele Tomiczky Péter krakkói püspökhöz (1528) 91. — levele Tarnovból a velenczei signoriához (1528) 98. — ujabb követsége Velenczében (1528) 103. 111. 114. 115. 117. 124. 128. 132. — seregeinek győzelme Pozsonynál (1528) 105. — hadisegélyt kér Velenczétől (1528) 103. 115. — győzelme (1528) 116. 117. — követsége a portánál (1529) 132. — Belgrádban (1529) 137. — levelei Tomiczky Péter krakkói püspökhöz (1529) 146. 148. — visszahelyeztetése (1529) 151. 156. — ujabb követsége Velenczében (1530) 159. — excommunicatiója (1530) 161. 165. — követe a portánál (1531) 199. — viszálya Perényi Péterrel (1531) 199. — levele Segesvárról a német rendekhez (1531) 200. — titkára Rómában (1532) 200. — és a lutheranus fejedelmek gyülése (1532) 201. — levelei Zsigmond lengyel királyhoz (1532) 206. 227. — követsége a szt.-széknél (1532) 207. 208. — békülékeny szándékai (1532—1534) 227. 276. 329. 330. — megmérgeztetését hírlik (1532) 250. — Visegrádon (1532) 258. — Erdélyben (1534) 286. — követsége a portánál (1534) 299. — követsége Bécsben (1535) 303. 320. 329. 339. — tervei (1535) 308. — hoz induló angol követ letartóztatása (1535) 320. 322. — követe Corsini Endre (1535) 322. — Kassán (1536) 343. — egyezsége a törökkel (1538) 345. — házassága (1538) 346. — követsége Ferdinandnál (1538) 346. 348. — halála (1540) 356. 358. — holtteste Déván 358. — temetése 358. 359. — kincstára (1540) 358.

János Zsigmond (1440) 357. (1541) 389. (1551) 450. 475. 537. 562. 568. 595. 596. 597. 598. 599. 622. 654. (1553) 665. 668. (1554) 671. 673. (1555) 677. (1556) 685. (1558) 696. (1560) 712. (1562) 720. (1563) 736. 754. (1565) 759. 762. 763. 768. 772. (1567) 808. 815. 830. (1568) 846. 847. 848. (1569) 853. 866. 867. (1571) 873. — elismertetése Szolimán által (1540) 364. — erdélyi szandzsák (1541) 390. — házassági terve egy osztrák főherczegnővel (1545) 424. 592. 595. 596. 597. 598. 599. 605. 741. 743. 744. (1547) 873. — bevonulása Erdélybe (1556) 690. — Lippán (1561) 716. — levele a szultánhoz (1563) 733. — követe Bécsben (1565) 766. — kereskedelmi tárgyalásai (1566) 788. — a török táborban (1566) 795. — segélyt kér a töröktől (1567) 806. levelei Priuli Jeromos velenczei dogéhoz (1567—1568) 810. 833. — követsége a portánál (1567—1568) 817. 837. — betegsége (1567) 823. — követsége Velenczében (1568) 833. 844.

Digitized by Google

— testőröket fogad Velenczében (1567) 810. — betegsége (1567) 825. — hadi készülődései (1568) 847. 856. 857. 859. 860. 861. — levele a szultánhoz (1569) 859. — levelei a lengyel királyhoz (1569) 864 869. — levele Mocenigo Alajos velenczei dogéhoz (1570) 872. — halála (1571) 875. 876. — halála előtt tett intézkedései (1571) 879.

Janus béy dragomán (1528) 100. 101. — hirei Magyarországból (1529) 156. — János királynál (1535) 340. 353.

Janicsárok lázadása Budán (1590) 1058. 1065.

Jeremiás vajda kiüzetése Moldvaországból (1600) 1231.

Jezsuiták Erdélyben (1572) 882. 957. 958.

Johanna osztrák főherczegnő János Zsigmond jegyese (1551) 597. 598.

Jósika István erdélyi főkanczellár levele Mária Krisztina főherczegnőhez (1595) 1149. — levele Tieffenbach tábornokhoz (1597) 1198.

Juan de Borja spanyol követ (1578) 967. 970. 975. 976. 977.

Juan Vasquez levele (1541) 398.

Jurisich Miklós jelentései Ferdinand királyhoz (1527) 22. (1532) 259. — vitézsége (1532) 260.

Kalocsai érsek, Rudolf császár követe Lengyelországban (1596) 1173.

Kamarai számadások (1584) 1015.

Kanizsa erődítése (1567) 824. — ostroma (1600) 1241. — védelme (1600) 1244. — eleste (1600) 1250. 1251.

Karabogdán (1528) 94. — hadmüveletei (1532) 204.

Karánsebes (1551) 612. 614.

Kassa (1551) 537. 633.

Katziáner tervei (1529) 127.

Kálló vára (1574) 901.

Kálmáncza (1535) 342.

Kálnási Ferencz gyulai várkapitány (1551) 617.

Károly főherczeg (1563) 739. — postamesterének magyarországi hírei (1565) 760.

V. Károly levelei a magyar rendekhez (1526) 18. (1527) 54. — hadi készülődései (1528) 59. (1529) 133. — Itáliában (1529) 143. — császárrá koronáztatása (1530) 162. — levele hitveséhez (1530) 172. — a pápai curiával szemben (1530) 177. — és Ferdinand követei a portánál (1530) 180. — követsége a magyar rendekhez (1532) 211. — körlevele a német fejedelmekhez (1532) 211. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1532) 215. — levele a cseh rendekhez (1532) 224. — követsége a cseh rendeknél (1532) 225. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1532) 227. — biztosai Pozsonyban: Zapata Péter és Praintner Farkas (1532) 232. 233. — a Ferdinand és János közti béketárgyalásoknál (1532) 238. — levele a zágrábi püspökhöz (1532) 239. — levele Batthyány Orbánhoz s több más magyar főurhoz (1532) 239. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1532)

Digitized by Google

238. — levelei hitveséhez (1532) 242. 260. — magyar lovasokat kér a magyar tanácsosoktól a török ellen (1532) 244. — találkozást kér a pápától (1532) 263. — levelei a toledói érsekhez (1540) 368. (1541) 377. 384. — levele Frater Györgyhöz és Petrovich Péterhez (1551) 463. — levele Izabellához (1551) 464. — biráskodása Ferdinand és Izabella közt (1551) 554.

Kecskés erődítése (1551) 507.

VII. Kelemen pápa (1526) 7.

VIII. Kelemen pápa utasitása Rudolf császárhoz menesztett követe Lotrario Conti polii herczeg számára (1594) 1124. — levele Zamoiszky János lengyel főkanczellárhoz (1595) 1151. — levelei Grimani Marino velenczei dogéhoz (1597) 1195. 1196. — nyilatkozata a helyzetről (1597) 1201.

Kenderessy István levele a velenczei signoriához (1573) 899.

Kendy Ferencz (1551) 598. 614. (1556) 688. — levele az erdélyi biztosokhoz (1551) 522.

Kendy Sándor kivégeztetése (1594) 1126.

Kereskedelem Magyarország és Velencze közt (1527) 23.

Keresztény liga (1584) 1013.

Keresztények győzelme Magyarországban (1594) 1114.

Kémek hírei János király és Gritti táborából (1532) 261.

Késmárk (1551) 568.

Kékkő vára (1594) 1112.

Khevenhüller János császári követ Spanyolországban (1575) 911. (1576) 927. 928. (1595) 1154.

Király Albert, az erdélyi hadak vezére beveszi Lippát (1595) 1144.

Királyválasztás Lengyelországban (1575) 905. 909. 918. 924. 928. 929. 930. 932. 933. 934. 935.

Klaysky János lengyel udvarnok levele Zsigmond királyhoz (1532 221. — elfogatása Serédy Gáspár által (1532) 234.

Kmitha (visniczei) Péter, krakkói főkapitány, lengyel marsall (1541) 393. 396. (1542) 401. — levele Zsigmond királyhoz (1542) 414.

Knini Boynychyt György (1551) 528.

Kneissel, Ferdinand titkára (1551) 455. 569.

Komárom erődítése (1551) 507. — ostroma (1594) 1127. 1129.

Komorowszki János (1530) 443.

Konzky Mihály (1581) 950.

Korlatowych Péter (1551) 528.

Koronázó országgyülés (1572) 890. 891. 892. 894.

Kostka Péter (1532) 209. 214.

Kovácsóczy Farkas kivégeztetése (1594) 1126.

Kozmowszky lengyel nemes (1556) 689.

Köpcsényi Listhy János veszprémi püspök (1571) 880.

Köszeg ostroma (1532) 252.

Krakkói főiskola (1577) 954.

Digitized by Google

Krimiai dolgok (1528) 90.
Kriski Albert lengyel követ Ferdinándnál (1551) 556.
Krusith, Csábrág vára védelmére rendelve (1551) 519.
Küküllő vára (1541) 390.

Lang János, Ferdinánd követe Zsigmond lengyel királynál (1550) 442 (1552) 650.
Laski Jeromos levele Lengyelországba, hadisegélyt kérvén János király számára (1527) 51. — János király követe a portánál (1528) 67. 167. (1530) 174. 178. — János király francziaországi követe (1531) 199. — letartóztatása Ferdinánd által (1531) 199. — János király követe V. Károlynál (1532) 215. — levelei Tomiczky Péterhez (1534) 282. 284. — Gritti Alajosnál (1534) 284. — elfogatása (1534) 286. — fivére Bécsben (1535) 317. — működése (1535) — 308. — titkos ajánlatai Bécsben (1535) 338. — Ferdinánd követe a portánál (1540) 353. (1541 389. — Krakkóban (1541) 389. — üzenete a lengyel királyhoz és halála (1542) 409. —
Laski hűtlensége (1576) 942.
Laso Ferencz spanyol követ jelentése Bécsből (1565) 758.
Lauser János, paduai egyetemi magyar tanácsos (1587) 1031.
Lehoczky Mátyás (1544) 421.
Lengyel kanczellár levele V. Károlyhoz (1532) 249. — alattvalók letartóztatása Serédy Gáspár által (1535) 323. — követ tárgyalásai Ferdinánddal Izabella érdekében (1441) 381. 382. — tanácsosok fölterjesztése Zsigmond királyhoz (1542) 401. — magyar kereskedés (1546) 426. — követség Ferdinándnál (1548) 428. — követek letartóztatása (1551) 508. — marsall (1551) 633. — király levele a szepességi helytartóhoz (1553) 659. — követség Ferdinándnál (1553) 669. — követ fogva Szabadkán (1555) 676. — király levelei Miksa főherczeghez (1555) 676. (1557) 693. — követ kiszabadítása (1555) 678. — király közbenjárása Ferdinánd és Izabella közt (1557) 694. — rendek (1563) 747. — követ Bécsben (1565) 766. — király válasza Ferdinánd követének (1569) 862. — közvetítés Ausztria és János Zsigmond közt (1569) 862. 864. 865. 867. 869. — királyválasztás (1575) 905. 909. (1576) 918. 924. 928. 929. 930 932. 933. 934. 935. — országgyülés (1575) 916. — követség Báthory Istvánnál (1575) 916. — osztrák tárgyalások (1576) 925. — ügyek (1576) 936. 937. (1587) 1032. 1033. 1937. 1038. (1588) 1042. 1043. 1044. (1592) 1076. 1077. 1079. 1080. 1082. 1088. — követség Miksánál (1576) 918. — küldöttség Erdélyben (1576) 924. — befolyás a magyar országgyülésre (1583) 998. — rendek levele a szultánhoz Báthory István haláláról (1587) 1030. — követek kitüntetése a portánál (1588) 1042. betörés Oláhországba (1595) 1143. — rendek követe Erdélyben (1600) 1254.
Leompardo Miksa velenczei kém a portánál (1530) 185.

Digitized by Google

De Leon, császári fővezér levelei a császárnéhoz (1532) 262. (1534) 247. — jelentése Linczből V. Károlyhoz (1532) 259.
Letava vára (1551) 566.
Ligaterv a pápa, Spanyolország és Velencze közt (1571) 878. — Lengyelország, Ausztria és Erdély közt (1596) 1163.
Ligez Miklós, lengyel fogoly (1551) 566.
Likava vára (1551) 566.
Liopardi Massimo jelentése Ibrahim táborából (1529) 152.
Lippa vára (1541) 390. (1551) 640. 649. (1552) 693. (1554) 673. (1558) 696. — bevétele (1595) 1144.
Lippomani János velenczei nemes (1571) 872.
Listhy János, a veszprémi püspök fia, a páduai egyetemen (1571 880.
Lippomano Jeromos velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1590—1591) 1056. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1065. 1067. 1068. 1069. 1070.
Lopez de Villanova Hernando emlékirata magyar Sz. Erzsébet hamvairól (1596) 1185.
Losonczy István (1551) 538. 540. 546. 598. 614. 617. 620. 626. 634.
Lőrincz, fehérvári prépost, Ferdinánd magyar tanácsosa, (1532) 209.
Lubomirszky János, lengyel követ János királynál (1540) 354. — és Klaisky fogsága (1532) 234.
Ludfy basa (1540) 353. 389.
Lugos (1551) 450. 612.
De Luna gróf, spanyol követ Bécsben (1560—1562) 708. 709. 710. 711. 712. 713. 717. 718. 719. 720. 723.
Lundeni érsek, Ferdinánd követe V. Károlynál (1534) 297. (1536) 343.
Lydlau Gergely, magyar tanácsos a paduai egyetemen (1570) 871.

Magassi János, a budai basa titkárjának veje, kém Ferdinánd szolgálatában (1551) 514.
Magyar Miklós, velenczei ügynök Magyarországban (1527) 21. — jelentése a signoriához a török győzelmekről (1529) 151.
Magyar bányavárosok (1551) 641.
Magyar- és franczia követek Velenczében (1529) 157. 160. — és moldvaországi hirek (1538) 345. — foglyok Konstantinápolyban (1584) 1011. 1014. 1026. (1600) 1237. — főméltóságok fizetése (1554) 673. — főurak átpártolása János Zsigmondhoz (1569) 848. 849. 851. 853. 854. — főurak Bécsben (1569) 843. 850. 851. — hadsereg leirása (1599) 1219. — huszárok és hajduk szervezete és csatarendje (1599 körül) 1229. — kamarai számadásuk (1583) 1005. — kamarai följegyzések (1582—1611) 994. — katonaság jellemzése (1554) 673. — lengyel határvillongások (1550) 444. — lengyel tanácskozások (1542) 414. — lovasok a török elleni harczban (1532) 251. —

Digitized by Google

lovasság védelmi fegyvere (1582) 992. — országgyülés (1529) 147. (1530) 165. (1532) 212. (1539) 347. (1540) 362. (1541) 374. 390. 394. (1542) 401. (1560) 711. 712. 713. 716. 717. 718. 719. (1562) 727. 728. 735. (1563) 736. 738. 739. 740. 742. (1565) 760. (1568) 842. (1569) 848. 849. 861. 863. (1571) 881. 883. 834, 886. 887. 890. 891. 892. 894. 895. 897. (1576) 920. 923. (1578) 967. 970. (1580) 975. 976. 977. (1581) 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. (1583) 996. 998. 999. 1000. (1587) 1037. (1599) 1203. — papság viszonyai (1565) 767. — parasztok török fogságban (1585) 1016. — rabnők és gyermekek Konstantinápolyban (1566) 799. — rabszolgák Serajevoban (1528) 97. — sz. korona (1551) 548. 570. 571. 581. 596. 601. 603. 605. 608. 609. 615. 616. 620. 649. — szilézíai határvillongások (1550 körül) 445. — tanácsosok levele Ferdinándhoz (1529) 135. — török összeütközések Erdélyben (1591) 1065. — urak Bécsben (1534) 288. (1535) 298. 300. — várak őrsége (1581) 989. 990. — várak német kézen (1569) 849. 852. 854. — várkapitányok vád alatt (1567) 824. — vágómarhák szállítása Velenczébe (1528) 115. — Zarándokok hirei János királyról (1528) 69.

Magyarok a paduai egyetemen (1570) 871. — elégületlensége (1567) 815. — győzelme Buda alatt. (1587) 1035. — jellemzése (1554) 673. (1563) 754. (1569) 1187.

Magyarország földrajzi leirása (1555) 673. — hadiereje (1563) 754. — helyzete ecsetelve a császári biztosok által (1532) 240 — helyzete leirva Bánffy nádor által (1533) 271. helyzete — helyzete ecsetelve Brodarics István által (1533) 272. — kormány tanácsa (1563) 754. — leirása (1599) 1219. — pénzügyei (1554) 673. — politikai felosztása (1563) 754.

Magyarországi állapotok (1535) 319. (1540) 369. (1541) 396. (1593) 1084. — bányák (1551) 645. — drágaság (1528) 99. — hadihirek (1530) 182. (1541) 373. (1562) 722. (1565) 768. 770. 772. 773. (1566) 787. 794. (1567) 812. 824. (1595—1600) 1156. 1213. — hadsereg létszáma (1554) 673. — hangulat (1563) 754. (1569) 849. — várak (1575) 911.

Mahmut török követ Izabella királynénál (1557) 694. — dragomán (1574) 901.

Majlát István erdélyi vajda (1534) 293. — (1540) 364. 365. — halála (1551) 458. 613.

Malta (1566) 776.

Mansfeld Károly grófhalála Esztergom alatt (1595) 1141.

Marcziesovszky Gáspár Esztergom várparancsnoka (1532) 234.

Marmaros megye (1551) 545.

Marschupiarius Pál, lőcsei jegyző (1532) 209.

Matteucci Jeromos, raguzai érsek, hadibiztos a pápai segélyseregnél Magyarországon (1597) 1195.

Matychnai István (1540) 352. 354.

Digitized by Google

Mágócsi András, Izabella királyné követe Ferdinándnál (1541) 374.
Mária magyar özvegy királyné (1527) 21. (1528) 61.
Flandria császári helytartója (1531) 189.
Mátyás főherczeg beveszi Nógrád várát (1594) 1109. — haditervei (1594) 1111. — Esztergomot ostromolja (1594) 1117. a császári hadak fővezére Magyarországban (1594) 1119. — Óvártt (1594) 1122. — viszálya Miksa főherczeggel (1596) 1164. — jellemzése (1596) 1187. — Prágában (1599) 1223.
Medici János, tüzérségi tábornok a császári hadseregben Magyarországban (1594) 1119.
Mehemed basa (1566) 795. (1567) 832. — török követ Báthory Zsigmondnál (1592) 1073. — a török hadak fővezére Magyarországban (1597) 1207. 1208.
Melczer András, kassai jegyző (1532) 209.
Dr. Mendoza Antal. V. Károly követe Magyarországban (1526) 8. (1527) 54.
Mezőkeresztesi ütközet (1595) 1181. 1183. 1184.
Michiel János, velenczei követ jelentése Ausztriáról és Magyarországról (1563) 754.
Mihály vajda Erdélyben (1599) 1228. 1230. — elfoglalja Moldvaországot (1600) 1231. — kegyetlenségei (1600) 1238. — magyarellenes tervei (1600) 1240. — tárgyalásai Rudolf császárral (1600) 1240. — — zsarnoksága (1600) 1241. — megveretése Basta által (1600) 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. — futása (1600) 1245. 1246. — megveretése a lengyelek által (1600) 1246. 1253. 1254. — követei a portánál (1600) 1249. 1252.
Miksa főherczeg, majd császár és király (1551) 468. (1553) 667. (1555) 678. (1561) 718. (1562) 723. 726. 729. (1563) 739. 741 742. (1565) 754. 758. 759. (1565) 761 763. 764. (1566) 781. 782. 802. 804. 808. 811. 813. 814. 820. 821. 822. 826. 827. 832. (1568) 834. 836. 837. 846. 847. (1569) 850. 855. 858. 859. (1572) 884. 894. 895. (1575) 908. 912. 914. 915. (1576) 925. 926. 930. 932. 933. 934. 935. 937. 942. 943. 946. (1577) 950. (1580) 975. (1583) 999. (1587) 1039. (1588) 1043. (1592) 1077. 1082. (1595) 1142. (1596) 1177. 1180. 1187. (1597) 1202. 1209.
Minio Marco velenczei követ Konstantinápolyban (1526) 11.
Mirandola gróf, V. Károly követe Izabellánál (1541) 376. 388.
Mocenigo Alajos velenczei doge (1570) 872. (1571) 880.
Mocenigo Tamás, velenczei követ a portánál (1529) 163. 168. 169.
Mohácsi veszedelem (1526) 1. 5. 7. 10. 12.
Mohamed szultán (1596) 1167. — levele Zsigmond lengyel királyhoz (1599) 1220.
Molart János, Rudolf császár követe a portánál (1589) 1048.
Moldvaországi vajda (1535) 312. (1551) 458. 545. 552. 599. 620. 642. 677. 943.

Digitized by Google

Moldva és oláh vajdák János király felszólítására Erdélybe törnek (1529) 127.
Montagudo gróf, spanyol követ jelentései (1571) 875. 876. 877. 878. 879. 881. 882. 883. 884, 885. 886. 887. 888. 891. 893. 894. 897 898. (1576) 923. 926. 930. 932.
Montechiaro emlékirata az általános helyzetről (1559) 702.
More László (1527) 41.
Morello Domokos (1526) 1.
Moro Giovanni, velenczei követ jelentése Konstantinápolyból (1583) 1003. (1584) 1007. 1009. 1011. 1012. 1013. 1014. (1585) 1016. (1588) 1042. 1043. 1044. 1045. 1054.
Morosini Domokos, velenczei követ jelentése Prágából (1545) 423.
Morva katonák lázadása Pozsonyban (1532) 257.
Munkács (1551) 545. 566. 568.
Musaeus Ágoston levele Erdődy Simon zágrábi püspökhöz (1534) 277.
Museo Ágoston Gritti Alajos szolgálatában (1535) 308.
Musetola, császári követ a sz. széknél (1528) 110.
Mustafa basa (1528) 99.
Mustafa csausz, Gritti Alajos megöletésének tanuja (1535) 314.
Mustafa török követ Lengyelországban (1576) 924. — török követ Erdélyben (1592) 1072.
Münsterberg János herczeg, Ferdinánd követe a lengyel királynál (1556) 691.

Nagy Gál (1551) 625.
Nagy Máté, erdélyi ügynök a portánál (1576) 939.
Nagy Mihály (1551) 625.
Nagymihályi Erdemffy László (1540) 352. 354. (1551) 537. 588.
Nagy Miklós (1551) 625.
Nagy-Szeben (1551) 633. (1562) 727.
Nani Ágoston, velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1600) 1249. 1250. 1252. 1253.
Nádasdy Ferencz, vasmegyei főispán Velenczében (1579) 973.
Nádasdy Tamás (1535) 304. (1551) 458. 472. 473. 476. 508. 539. 569. 583. 587. 596. 600. 602. 607. 614. 620. 625. 637. 638. 639. 642. 675. (1600) 1232. — jellemzése (1596) 1187.
Nedelicz (1535) 342.
Neuhauser Joachim, cseh kanczellár, Zrinyi Miklós sógora (1564) 757.
Nogarol gróf (1529) 143. (1535) 310.
Németh Ferencz (1562) 720.
Német birodalmi gyülés (1527) 33. (1528) 58. (1532) 231. 241. (1541) 387. (1566) 777. 778. 779. 780. 782. 783. 784. (1575) 942. (1576) 943.
Német hadak Erdélyben (1551) 633. 634. — várőrségek Magyarországban (1581) 989.

Digitized by Google

Németek jellemzése (1554) 673.
Németországi hirek. (1530) 186. — vallási mozgalmak (1535) 341.
Nógrádvára bevétele (1594) 1109.
Nös papok elleni sz. széki határozatok (1565) 767.
Nürnbergi levél a német rendekről (1528) 109.
Nyáry Ferencz (1551) 648.
Nyáry Pál (1596) 1182.
Nyers börök kivitele Velenczébe (1554) 673.
Nyitrai püspök (1551) 632.

Oberstorff vértes kapitány (1551) 520. 529.
Olasz csapatok Magyarországban (1551) 554. (1554) 673. (1594) 1119. 1120. — emlékirat az 1597-ki magyarországi hadjáratról (1597) 1210.
Olaszok összeesküvése Báthory ellen (1576) 945.
Olaszországi ügyek (1558) 698.
Oláh Miklós egri püspök (1550) 440.
Oláh és Moldva vajdák János király felhivására Erdélybe törnek (1529) 137.
Oláh vajda (1551) 458. 545. 552. 599. (1576) 943.
Olivares gróf spanyol követ Rómában (1583) 955.
Olmützi egyezség (1527) 26. 30
Oppeln herczegség (1551) 545. (1554) 672.
Oszeski Márk, Fráter György követe Izabellánál (1551) 544.
Osztrák dragomán elfogatása Konstantinápolyban (1593) 1087. — spanyol hadikészülődések Italia ellen (1528) 86. — török fegyverszünet meghosszabbitása (1574) 901.
Óvár (1531) 195.
Óváry Ádám, a felsőmagyarországi városok követe Ferdinandnál (1532) 209.
Ozmán, győri beglerbég veresége és halála (1595) 1142.

Paari László, paduai egyetemi magyar tanácsos (1587) 1029. 1031.
Paduai egyetemi napló (1553) 664. (1567) 819. (1568) 840. (1570) 871. (1583) 1001. (1587) 1029. 1031. 1040. (1590) 1057. 1064. — magyar-német deákszövetség (1587) 1040.
Padniewszki Fülöp, lengyel követ Ferdinandnál (1552) 652.
Palota (1567) 824. — ostroma (1566) 787. — várkapitánya Thúri György (1566) 787.
Pankota (1551) 540.
Pannonhalma eleste (1594) 1120.
Papi nőtlenség (1565) 768.
Parboni Endre levele Veszprémből a velenczei signoriához (1527) 49.
III. Pál pápa (1534) 287. — viszonya János királyhoz (1535) 307. 341. — békeközvetitő Ferdinand és János közt (1532) 208. (1536) 344.

Digitized by Google

— utasitásai Ferdinandhoz menesztett követe Rorario Jeromos számára (1536) 344.
Pálffy lovas vezér (1582) 992. — Miklós hadiműködése (1595 — 1596) 1155. — jellemzése (1596) 1187. — Székesfehérvár támadásánál (1599) 1223. — halála (1600) 1236.
Pápa visszavétele (1600) 1234.
Pápai actio Magyarország érdekében (1526) 8. — békeközvetités Ferdinand és János közt (1532) 208. — brevék a keresztény fejedelmekhez, a török elleni hadisegély ügyében (1532) 209. — közvetités Rudolf császár és Báthory István közt (1582) 953. 985. 1004. — legatus Velenczében (1528) 65. — nuncius budai jelentése (1532) 205. — nuncius János királynál (1535) 302. 322. — segélysereg Magyarországban (1597) 1196.
Pártszakadások Erdélyben (1541) 397.
Pázmán Péter (1551) 528. 540.
Pedro de la Cueva, V. Károly követe a pápánál (1532) 263.
Pempflinger István, Ferdinand király követe az erdélyi rendeknél (1529) 136. — magyar tanácsos (1532) 209.
Perez Alonzo (1551) 625.
Perényi Gábor (1551) 586. 596. 601. 603. 615. — Miklós (1533) 273. — Péter (1528) 117. (1531) 199. 202. (1535) 298. (1540) 358. (1542) 405.
Perlak (1535) 342.
Perlin, mérnök kivégeztetése (1595) 1137. 1138.
Pernstein János (1594) 1117.
Persa sah halála (1576) 940.
Pestis Magyarországban (1563) 751. — a török táborban (1566) 795.
Petheö János (1551) 513.
Pethy Gáspár (1551) 517.
Pettau (1535) 342.
Pettaui béketárgyalások (1532) 236.
Petrovich Péter (1540) 357. 359. 361. 366. (1541) 389. (1542) 404. (1549) 435. (1551) 456. 463. 473. 522. 528. 540. 545. 550. 565. 566. 567. 568. 569. 597. 599. 612. 614. (1553) 657. 665. 667. 673.
Pécsi püspök (1566) 781. — házassága (1567) 814. — esztergomi érsekjelölt (1567) 814.
Pécsi püspökség Brodarics István alatt (1533) 272.
Pénzküldemények Erdélybe (1551) 563.
Péter oláh vajda (1582) 993. — Erdélyben (1585) 1017. 1018. — futása (1585) 1017. — Konstantinápolyban (1590) 1054. — Báthory Zsigmond foglya (1592) 1078.
Piero János, Gritti Alajos szolgálatában (1535) 308.
Pintér Ferencz, velenczei ügynök Magyarországban (1528) 73.
Pistoretti Olivér, Báthory Zsigmond szolgálatában (1596) 1165.
V. Pius pápa levele Miksa császárhoz (1572) 882.

Digitized by Google

Pocastilia Vincze kém (1551) 514.
Podniewszki Fülöp, krakkói kanonok, lengyel követ Magyarországban (1549) 435. 444.
Poggi nuncius levele De Leonhoz (1541) 373.
De Ponte Miklós velenczei doge (1578) 972. (1581) 980.
Porembszky Péter, Izabella királyné titkárának levelei Bona lengyel királynőhöz (1540) 358. 359.
Porta hozzájárulása a Ferdinand és János közti fegyverszünethez (1531) 193. — megtagadja Ferdinand követétől a védlevelet (1532) 217.
Portugall király, levele V. Károly császárhoz (1532) 268. — király pénzsegélyt nyujt a török elleni háborúra (1532) 268. — áruczikkek behozatala (1554) 673.
Poseni várnagy, Zsigmond király követe a portánál (1541) 389.
Possevino Antal pápai követ Báthory Zsigmondhoz és Rudolf császárhoz (1583) 1004.
Postai szolgálat Lengyelország és Velencze közt (1583) 997.
Pozsony (1528) 116. (1529) 137. (1531) 195. (1532) 240. (1533) 272.

Rácz szökevények Ferdinand táborában (1551) 524.
Radul (1552) 654.
Raguzai Antal, Izabella követe a portánál (1551) 462.
Rassay János (1540) 358.
Ratibor herczegség (1551) 545.
Dr. Raven János, János király franczia országi követének futárja (1530) 170.
Rákóczy Zsigmond, egri kapitány (1591) 1066. — huszárjai Szikszónál (1588) 1046.
Reder Menyhért (1600) 1232.
Regecz vára (1541) 390. (1556) 696.
Regensburgi gyűlés (1541) 375. 383.
Révay Ferencz (1540) 359.
Réz-kivitel Velenczébe (1554) 673.
Rimrodt Sebestyén, paduai egyetemi német tanácsos (1583) 1001.
Rincon János, franczia követ János királynál s a velenczei signoriánál (1530) 157. 160. (1531) 194. (1532) 217. 245. (1540) 353.
Robles Menyhért (1564) 755.
Roggendorff Vilmos (1541) 381. — hadai Székesfehérvár felé indulnak (1541) 397.
Ronch Adolf, császári főhadvezér Magyarországban (1530) 179.
Rorario Jeromos pápai nuncius Magyar- s Lengyelországban (1535) 327. 328. 329. (1536) 344.
Rosso András velenczei követ levele (1535) 321.
Rudolf főherczeg, majd császár és király (1572) 883. 884. 886. 887. 888. 889. 890. 894. 895. (1576) 939. (1577) 950. 960. (1578) 967. 970. (1580) 974. 976 977. (1581) 991. (1583) 995. 996. 998. 1006.

Digitized by Google

(1584) 1008. 1011. (1585) 1016, (1586) 1023. 1024. 1025. (1587) 1034. 1035. (1589) 1048. 1051. (1590) 1060. 1061. 1062. (1594) 1113. 1116. 1118. (1595) 1162. (1596) 1173. 1187. (1597) 1188. 1189. 1190. 1194. (1598) 1212. 1214. (1599) 1228.

Rueber, felsőmagyarországi főkapitány (1593) 999.

Rumpf Farkas, császári követ Spanyolországban (1575) 911.

Rusztán basa (1540) 353. (1551) 462. 614. 623.

Saler Miklós, magyar, Velencze titkos ügynöke Bécsben, Budán s a török táborban (1530) 183.

Dr. Salinas Márton (1529) 145.

Salm Miklós gróf (1528) 61. (1540) 361. (1541) 381. (1549) 431. (1551) 549. (1564) 756.

Salzburgi érsek (1563) 739.

San Clemente, spanyol követ jelentései az osztrák udvarból — (1581—1583) 985. 986. 987. 988. 989. 990. 992. 993. 996. 998. 1000. (1593—1597) 1100. 1101. 1109. 1111. 1113. 1117. 1119. 1120. 1121. 1122. 1125. 1126. 1127. 1129. 1130. 1133. 1137. 1138. 1141. 1143. 1147. 1148. 1150. 1152. 1154. 1159. 1160. 1161. 1164. 1169. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1184. 1185. 1190. (1596—1600) 1202. 1211. 1215. 1226. 1231. 1236. 1240. 1242. 1243.

Sándor, moldvai vajda (1555) 676. (1563) 733. (1582) 993.

Santa Croce Prosper, pápai követ Ferdinándnál (1545) 424.

Savorgnan Piero bécsi hírei (1534) 290.

Sbardellati Gianandrea az esztergomi érsek követe a szt.-széknél (1528) 110. — váczi püspök (1550) 438. (1551) 450. 454. 461. — pécsi püspök nősülése (1567) 828.

Schieratino (1551) 632.

Schmekeviz Károly (1551) 625.

Schreiber Farkas, tolmács (1551) 549.

Schwarzenberg (1599) 1223.

Schwendi Lázár (1567) 806. 817. 832. 835. (1568) 843. (1569) 852. 854

Sebes vára (1551) 450.

Secco Miklós (1559) 702.

Segher György (1551) 517.

Seld császári alkanczellár (1561) 716. (1562) 722. 724. 725. 730. 731. (1563) 754. (1565) 761. 762.

Serédy Benedek (1551) 501. 615. — **Gáspár** tokaji várnagy (1532) 221. 222. 223. — Ferdinánd követe Izabellánál (1543) 416. (1546) 426. — György (1532) 209. (1551) 501. 601. 603. 615. 617. 620. 625.

Sforza-Pallavicini (1551) 513. 596. 601. 603. 604. 605. 615. 616. 622. 629. 632. 644. (1554) 673.

Szidlovecz Kristóf lengyel követ Ferdinándnál (1527) 26. 30. (1529) 147. 149. (1530) 165.

Sisera Donato, János Zsigmond követe Velenczében (1568) 833.

Digitized by Google

Solchi Mihály (1551) 625.
Solymos vára (1541) 390. (1558) 696.
Somoskö vára (1594) 1112.
Soproni országgyülés (1529) 127.
Soranzo Giacomo, velenczei követ jelentése Konstantinápolyból (1565) 764. (1566) 775. 790. 791. 795. 797. 799. 800. 801, 806. 807. 808. 811. 816. 821. 822. 826. 829. 834. 835. (1568) 837. 846, (1575) 902. 903. 904. 805. 910. 913.
Soriano Michele velenczei követ jelentése az osztrák udvarból (1551) 649. (1555) 673.
Spanyol államtanács (1575) 911. — csapatok Magyarországban (1551) 513. 554. 640. — fondorlatok (1528) 87. — hadisegély Miksának (1566) 786. — katonák Esztergom alatt (1538) 346. — országgyülés (1527) 33. — osztrák hadak Bécsben (1532) 5.
Spanyolország s a porta közt kötött fegyverszünet (1568) 843. — török elleni hadisegélye (1565) 769—771.
Speimann János, paduai egyetemi magyar tanácsos (1590) 1057.
Statileo János, Gritti Alajos pártján (1534) 284. — beszélgetése a bécsi velenczei követtel (1535) 301. — erdélyi püspök Rómában (1536) 344. — János király követe Párizsban (1539) 348.
Steinach György (1551) 555. — Mátyás (1551) 555.
Sternberg Ádám. Ferdinánd követe Lengyelországban (1556) 691.
Stuerdo pármai követ bécsi hírei (1566) 794. (1567) 824. 828. (1568) 842. 843. (1572) 892.
Sümeg vára (1562) 730.
Szalánczy János (1551) 462.
Szappan behozatala (1551) 673.
Szarvasmarha kivitele Velenczébe (1535) 342.
Szatmár (1562) 725. (1582) 993. (1583) 1004.
Szádvár (1567) 805.
Szász-Sebes erődítése (1551) 671.
Szeben erődítése (1551) 558. 562. 580. 602.
Szeged (1551) 620. 627. 651. (1554) 673.
Szelim szultán (1566) 802. — megerősiti János Zsigmondot Erdély birtokában (1567) 830. — levele a franczia királyhoz (1567) 831. — levele **Miksa császárhoz** (1568) 837. — levele János Zsigmondhoz (1568) 837. — ajándéka Miksa császárnak (1568) .842. — követe János Zsigmondnál (1569) 860. — levele Rudolf császárhoz (1584) 1010.
Szent Erzsébet-kultusz (1596) 1185.
Szent István feje (1551) 633.
Szepesi kapitány, követ a budai basánál (1569) 857. 858.
Szerb hadak János király táborában (1528) 117.
Szendröi szandzsák (1528) 99.
Szerémi püspök hírei Magyarországból (1528) 116.

Digitized by Google

Szerémi püspökség a török birtokában (1533) 272.
Szerződés János király s a szultán közt (1528) 65. — Miksa s a lengye rendek közt (1587) 1038.
Szécsény vára (1562) 722. (1594) 1112.
Székely katonaság (1545) 425.
Székesfehérvár erődítése (1529) 137. — eleste (1543) 419. — ostroma (1554) 673. (1594) 1110.
Szigetvár (1535) 342 (1558) 697. — védelme (1564) 754. — ostroma (1566) 775. 791. 793. 794. 795. — eleste 797. 803. 829. 831. 832.
Szklakina (1551) 566.
Szinán török hadvezér Magyarországban (1593) 1094. — levele Rudolfhoz (1593) 1085. — Veszprém és Pápa közelében (1593) 1100. — hadiműködése Magyarországban (1593—1594) 1101. 1102. 1103. 1104. 1108. 1120. 1122. — levele Mehemed agához (1594) 1128. — kegyvesztett (1595) 1134. — nagyvezér (1599) 1139.
Sziszeki győzelem (1593) 1090. 1091.
Szolnok (1543) 448. (1551) 453. 531. (1554) 673. (1562) 728. 730.
Szövetek behozatala (1554) 673.
Szövetség, János király és Zsigmond lengyel király közt (1528) 91. — Rudolf és Báthory Zsigmond közt (1594) 1113. 1118. 1121. (1595) 1133. — Báthory Zsigmond és István moldvaországi vajda közt (1596) 1166.
Szulejmán szultán Belgrádban (1529) 153. 242. — levelei a moldva s oláh vajdákhoz (1540) 365. — levele Erdély lakosságához (1540) 364. 365. — viszonya János Zsigmondhoz (1540) 364. — levelei Ferdinandhoz (1553) 660. 662. 668. — követe a lengyel királynál (1554) 671. — Magyarországban (1565) 763. 764. (1566) 775. 791. 795. — halála (1566) 800. 801.
Szultán anyja levele Báthory Zsigmondhoz (1597) 1199.

Tahi Ferencz (1567) 828. — János (1528) 83.
Tamás egri püspök, Ferdinand magyar tanácsosa (1532) 209. — veszprémi püspök (1527) 21.
Tarnowszky János, krakkói várnagy (1541) 390.
Tarnovi gróf (1551) 633.
Tata (1551) 507. (1566) 790. 791. 792. (1567) 829. (1568) 834. (1577) 952. (1594) 1119. 1120. (1597) 1204.
Tatárok Erdélyben (1594) 1110. 1121.
Tállya (1541) 390.
Tárgyalások Ferdinand és Izabella közt (1541) 361. 372. 374. (1551) 497. 570. 571. — Ausztria és a porta közt (1575) 913. (1583) 1004.
Temesvár (1551) 548. 550. 561. 562. 565. 566. 569. 586. 602. 611. 614. 615. 619. (1552) 653. (1553) 660. (1554) 673. (1596) 1174.
Temesi basa (1553) 660. (1566) 787. 807. (1575) 908. (1576) 939. (1591) 1065.

Digitized by Google

Dr. **Teneis** Ferencz paduai egyetemi magyar tanácsos (1583) 1001.
Teressempac Kristóf, Miksa követe a portánál (1567) 820.
Terzcho báró (1596) 1182.
Teuffel Erasmus (1551) 449. 451. 472. 476. 477. 483. 491. 494. 511. 528. 540. 619. 632. 648. — János paduai egyetemi német tanácsos (1587) 1031. 1040.
Thénopolo Miklós, velenczei követ jelentései Augsburgból (1530) 175. 176. 177. 179. (1534) 275.
Thompa György pécsi püspök (1530) 439.
Thurn Miklós (1528) 63.
Thurzó Elek (1527) 21. (1528) 117. (1532) 209. (1535) 320. (1540) 359. (1541) 381. — Szaniszló (1563) 740.
Thúry György veszprémi várkapitány (1567) 809. — kanizsai várkapitány (1571) 874.
Tieffenbach (1569) 857. (1596) 1187. (1597) 1198.
Tiepolo Antal Velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1574) 901. 902. 903. 904. 905. 910. 913.
Tinini Márk, zágrábi kanonok (1534) 283.
Titkos tárgyalások Izabellával (1551) 554.
Tokaj (1541) 390. (1551) 637. (1558) 696.
Tomiczky Péter, krakkói püspök (1528) 80. (1529) 146. 148. (1530) 165. (1532) 212. 218. 219. (1535) 323.
Tornallyai Jakab (1528) 57.
Török Bálint temesi főispán (1528) 73. 117. (1532) 251. (1540) 361. (1541) 389. — Ferencz (1567) 809. — János (1551) 614.
Török betörések Magyarországba (1529) 135. 143. (1551) 594. (1600) 1239. 1240. (1551) 610. — elleni hadisegély (1565) 765. — elleni liga (1566) 778. 779. 780. 804. (1572) 885. — győzelem (1577) 961. 964. (1600) 1250. — fondorlatok (1599) 1220. — franczia szövetség (1572) 893. — franczia tárgyalások (1571) 877. — hadak Magyarországban (1527) 50. (1528) 70. 122. (1529) 137. 144. 154. 155. (1530) 180. (1531) 188. 190. (1532) 205. 235. 245. 250. 254. 262. (1538) 346. (1540) 370. (1541) 377. 381. (1551) 554. 594. 626. 634. 636. 637. 644. (1552) 651. 653. 655. 656. (1558) 699. (1566) 780. 787. 790. 791. 792. 793. 795. (1567) 816. (1571) 874. (1576) 776. (1577) 965. (1584) 1009. (1588) 1046. (1591) 1069. (1592) 1075. 1083. (1593) 1095. (1593–1600) 1096. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1107. 1108. 1109. 1110. 1112. 1114. 1115. 1117. 1128. 1183. 1184. 1185. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1227. — kémek jelentése (1551) — követségek Bécsben (1535) 311. 312. 313. 317. 324. 326. 332. 335. (1562) 728. (1567) 813. — Budán (1534) 279. — Erdélyben (1551) 631. (1571) 879. (575) 905. (1576) 948. (1581) 983. 984. — Izabellánál (1551) 452. — Lengyelországban (1575) 905. (1576) 943. (1593) 1088. — közbenjárás Ferdinand és János közt (1535) 332. — lengyel béke

Digitized by Google

(1528) 122. — nagyvezér levele Izabellához (1551) 557. — naszádosok vezére (1535) 332. — perzsa háboru (1568) 839. — pusztitások (1532) 250. (1583) 1006. (1589) 1051. — segély Izabellának (1541) 374. — segély János Zsigmondnak (1567) 807. — szultán és Izabella (1541) 389. — szultán levelei Báthory Zsigmondhoz (1592) 1073. 1080. — szultán levele a velenczei signoriához (1526) 5. — szultán levele Ferdinandhoz (1535) 317. — szultán levele Fráter Györgyhöz (1551) 569. — szultán levele Petrovich Péterhez (1551) 569. — szultán levelei Zsigmond lengyel királyhoz (1588) 1044. 1045. — szultán levele Rudolf császárhoz (1586) 1027. — védelem János Zsigmondnak (1567) 811.

Törökök béketárgyalásai Ausztriával (1597) 1205. 1206. — szárazföldi és tengeri hadiereje (1532) 243. — veresége Tokajnál (1598) 1217. — kémek jelentése (1551) 514.

Törökország és Erdély (1591) 1068. — és János király (1529) 152. 153. — politikája (1528) 101. — segitsége János királynak (1527) 12.

Tranquillo, János király titkára (1528) 99. — Gritti Alajos titkára (1535) 317.

Tridenti zsinat (1541) 395.

Trivisan Domonkos velenczei követ Konstantinápolyban (1553) 663.

Turloni Gáspár, velenczei polgár, Báthory Zsigmond szolgálatában (1595) 1153.

Udinei helytartó (1526) 2. 3. — magyarországi híreket közöl (1528) 61. 62. 63. 64. 66. 69. — Magyarországban kémszolgálatot teljesit (1528) 61.

Ujvár (1551) 568. (1556) 696.

Ungnad Dávid (1554) 673. (1576) 939. 940. (1600) 1231.

Uszkókok (1591) 1067.

Valieri Ágoston, vegliai proveditor levele a velenczei signoriához (1527) 38.

Vallási villongások (1569) 859. (1578) 970.

Vallonok árulása (1600) 1233. — lázadása Pápán (1600) 1233. 1235.

Varkoch Tamás (1551) 528.

Varsói gyülés (1576) 942.

Vaslemezek kivitele Velenczébe (1554) 673.

Vasquez Juan de Molina, császári titkár levelei Buda ostromáról (1540) 367. (1541) 371. 380.

Vass László, Frater György követe (1551) 459. 482. — Mihály (1551) 484.

Vayony Ferencz (1551) 501.

Vanderboye Arnold spanyol követ jelentései Prágából (1599) 1213. 1223. 1224. 1225. 1227.

Vagner Bertalan, paduai egyetemi német tanácsos (1590) 1057. 1064.

Váczi püspök (1551) 624.

Vágómarhák kivitele Velenczébe (1554) 673.

Vásznak behozatala Flandriából (1554) 673.

Digitized by Google

Várad (1534) 286. (1551) 637.

Várday Pál esztergomi érsek, török párti (1529) 144. — levelei VII. Kelemen pápához (1531) 43. (1533) 270. — önvédelme (1531) 198. — a magyarországi helyzetről (1532) 240. — levelei III. Pál pápához (1534) 287. (1541) 391. 395. (1543) 418. — a bécsi udvarnál (1534) 292. — bíbornoksága (1539) 349. (1540) 360. (1543) 420. (1548) 427. — Ferdinand magyarországi helytartója (1543) 420.

Várna (1566) 795.

Vechey Gáspár, Báthory Kristóf megbizottja Olaszországban (1578) 971.

Velencze és a porta (1528) 74. 78. — és Ferdinand (1530) 179. — és Francziaország (1527) 32. (1528) 67. — és János király (1527) 34. 35. 36. 43. (1528) 68. (1530) 156. 159. — intézkedései a törökök előnyomulása hirére (1532) 253. 254. — János Zsigmond pártján (1565) 768. — politikája Konstantinápolyban (1527) 31. 32. 33. 34. (1528) 59. 71. 87. 88. 94. 95. 96. 99. 100. 101. 108. (1529) 109. 110. 125. 126. 131. 133. 134. (1530) 160. 162. 163. 173. 174.

Velencei követjelentések Ausztriából és Németországból (1527) 25. (1528) 58. (1530) 175. 176. 177. 179. (1532) 231. 241. (1533) 275. (1534) 276. 279. 289. 290. 291. 292. 293. 294. (1535) 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 308. 309. 310. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 335. 336. 337. 338. 339. 340. (1542) 405. 406. (1545) 423. (1551) 649. (1555) 673. (1559) 702. (1595—1600 körül) 1156. (1596) 1187. (1599) 1219. — követi jelentések Francziaországból (1528) 121. 122. (1539) 348. — Konstantinápolyból (1527) 47. 50. (1528) 56. 78. 87. 88. 90. 92. 94. 99. 100. 101. (1529) 152. (1533) 269. 274. (1553) 663. (1556) 687. 690. (1557) 695. (1558) 699. (1562) 732. (1563) 737. 751. (1565) 837. 846. (1569) 855. 859. 860. (1571) 873. (1574) 901. (1575) 902. 903. 904. 905. 906. 910. 913. (1576) 921. 922. 824. 929. 931. 941. 943. 948. (1577) 952. 961. 964. (1580) 974. (1581) 981. 982. 984. (1583) 1003. (1584) 1011. 1012. 1013. 1014. (1585) 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. (1586) 1022. 1023. 1026. (1587) 1028. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. (1588) 1042. 1043. 1044. 1045. (1590) 1054. 1056. 1058. 1060. 1061. 1062. 1063. (1591) 1065. 1067. 1068. 1069. 1070. (1592) 1071. 1072. 1074. 1075. 1076. 1079. 1081. (1593) 1086. 1087. 1088. 1089. 1093. 1094. 1095. 1096. 1098. 1099. 1104. 1106. (1594) 1108. 1110. 1112. 1114. 1115. 1118. 1123. 1128. (1595) 1131. 1134. 1139. 1140. 1142. (1596) 1158. 1162. 1167. 1 72. 1174. (1597) 1207. (1599) 1221. 1222. (1600) 1237. 1249. 1250. 1252. 1253. — Magyarországból (1528) 83. (1552) 654. — Rómából (1528. 110. (1597) 1197. 1201.

Velenczei követek letartóztatása Spanyolországban (1528) 88. — kémek Ausztriában, Német- s Magyarországban (1528) 123. — doge levelei Gritti Alajoshoz (1529) 151. 154. — doge levelei János királyhoz

Digitized by Google

(1527) 23. (1532) 213. — signoria a friauli helytartót megbizza, hogy kémeket küldjön Magyarországba (1530) 184. — signoria ajándékai a szultánnak (1530) 166. — signoria ajánlja a pápának a Ferdinánd és János közti békeközvetitést (1532) 208. — signoria magyarországi kémének jelentése a mohácsi vészről (1526) 12. — signoria utasitásai francziaországi követének (1526) 8. (1528) 67. (1532) 207. — signoria utasitása florenczi követének (1528) 76. — signoria utasitásai konstantinápolyi követeinek (1526) 5. 6. 11. (1527) 31. 33. 34. 44. 45. 59. (1528) 85. 86. 108. 120. (1529). 133. 134. 156. (1530) 173. 174. (1531). 197. 201. (1532) 208. 235. — signoria szerencsekivánata Ferdinándnak római királylyá megkoronáztatása alkalmából (1531) 192. — signoria titkos ügynököt küld Magyarországba (1528) 55. — signoria tudósitja a pápát a török haditervekről (1531) 203. — signoria tudósitást küld a császárnak a török hadikészülődésekről (1532) 217. — signoria megujitja a békekötést a portával (1530) 169.

Venerio Sebestyén, velenczei doge (1577) 960. — halála (1578) 972.

Venier Márk velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1594) 1108. 1110. 1112. 1114. 1115. 1118. 1123. 1128. 1131. 1134. 1139. 1140. 1142. 1158. 1162. 1167. 1172. 1174.

de Venzano Miklós, velenczei kém Magyarországban (1528) 84.

Verancsics Antal, János király követe Velenczében (1532) 213. — budai prépost (1535) 322. 338. — erdélyi követsége (1541) 396. — levele Bona lengyel királynőhöz (1542) 400. — Izabella követe Ferdinándnál (1543) 416. — pécsi püspök (1553) 668. — testvére János (1555) 680. — egri püspök (1567) 813. — Miksa követe Konstantinápolyban (1567) 820.

Verbőczy István a portánál (1540) 357.

Vergerio nuncius jelentései Prágából és Bécsből (1534) 278. 280. (1535). 332. 380.

Verner György, eperjesi jegyző (1532) 209. (1551) 515.

Veszprém (1554) 673. (1566) 790. 791. 792. (1567) 809. 829. (1568) 834. (1593) 1101. 1102. 1103. 1106.

Veszprémi püspök (1527) 9. (1587) 1037.

Védelmi intézkedések a török ellen (1532) 243.

Végvárak védelmi költségei (1554) 673.

Vieliglovszki Gáspár lengyel követ jelentése Budáról (1541) 389.

de Viis Albert, Miksa követének emlékirata a portához (1567) 811.

Vilmos olmützi püspök (1569) 866.

Vimercati Attilio, vallon kapitány Komáromban (1597) 1204.

Visegrád (1530) 195. (1540) 368. (1595) 1143.

Vizaknai Ferencz (1551) 584.

Vizkeleti Tamás (1544) 422. (1573) 900.

Voronieczky Jakab, lengyel követ János Zsigmondnál (1569) 864.

Vurache Miklós (1552) 656.

Digitized by Google

Zabasko vára (1594) 1112.

Zamoiszky János, Báthory István megbizottja Olaszországban (1577) 953. 954. 955. — lengyel főkanczellár válasza a pápának (1596) 1157. — lengyel kanczellár levele az erdélyi rendekhez (1600) 1246. — levele Basta, Ungnad és Székely császári biztosokhoz (1600) 1247.

Zane Máté velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1587) 1036. 1037. 1038. (1592—1593) 1071. 1073. 1074. 1075. 1076. 1079. 1081. 1086. 1087. 1088. 1089. 1093. 1094. 1095. 1096. 1098. 1099. 1104. 1106.

Zantani Vincze, zárai kapitány (1531) 197.

Zapata Péter és Prantner jelentései Pozsonyból V. Károlyhoz (1532) 232. 233. 240. — Juan (1552) 651. 652. 653.

Zarabon Domokos velenczei ügynök Magyarországban (1528) 56.

Zay Ferencz, Ferdinand követe a portánál (1553) 668.

Zágrábi püspök, titkos tárgyalásai Velenczével (1528) 83. — Erdődy Simon (1534) 277. 283. — Gyulai Farkas (1549) 432.

Zápolya János, magyar királylyá választatása (1526) 14. 15. 21. — követe a velenczei Signoriánál (1526) 13. — jellemzése (1526) 10. (Lásd a többi adatokat **János** király alatt.)

Zárai Jeromos, Frangepán Kristóf tisztje (1526) 10.

Zeno Péter velenczei követ jelentései Konstantinápolyból (1527) 47. 50. (1528) 78. 87. 88. 90. 94. 99. 100. 101. (1533) 274.

Zonda vára (1594) 1112.

Zrinyi Miklós levele sógorához, Neuhauser Joachim cseh kanczellárhoz (1564) 757.

Zsigmond lengyel király, (1542) 412. 413. (1553) 667. — békeközvetitése János és Ferdinand közt (1527) 29. (1532) 226. — levele a magyar főrendekhez (1530) 181. — levele V. Károlyhoz (1532) 210. — levele Ferdinand tanácsosaihoz (1532) 214. — levele Ferdinand követéhez (1532) 216. — levele Serédy Gáspárhoz (1532) 222. — levele a bártfai polgárokhoz (1532) 223. — levele Ferdinandhoz (1532) 226. — levele Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes városaihoz (1532) 229. — levele Ferdinand királyhoz (1532) 234. — levele V. Károlyhoz (1532) 236. — levele Kmitha Péterhez (1542) 407. — levele Ferdinandhoz (1546) 426. — levele a zágrábi püspökhöz (1549) 429. — levele V. Károlyhoz (1549) 430. — levele Fráter Györgyhöz (1549) 436. — levele Izabellához (1549) 433. — levele Ferdinandhoz (1550) 441. — levele a magyar rendekhez (1550) 443. — levele Izabellához (1551) 469. — levele Fráter Györgyhöz (1551) 470. — levele Herberstein Zsigmondhoz és Lang Jánoshoz (1552) 650. — levele a szultánhoz (1553) 666. — levelei Ferdinandhoz (1555) 676. 682. 683. 688. — utasitásai Ferdinándhoz menesztett követének (1551) 556. (1552) 652. (1554) 671.

Zsinat egybehivása (1535) 341.

Zsófia, masoviai herczegnő, Báthory István nádor özvegye (1530) 181.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

~~16/Kaug~~
30277
245.1/65

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

Digitized by Google

